

AULI GELLII
NOCTIUM
ATTICARUM

LIBRI XX

AD OPTIMAS EDITIONES COLLATI

PRAEMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDUNT INDICES

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

H. G. L. C.
N. 1196. C.

VOLUMEN SECUNDUM

BIPONTI

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS

ΓΙΩΙΩCCLXXXIV

3982

A. G E L L I I
NOCTIUM ATTICARUM
COMMENTARIUS.
LIBER UNDECIMUS;

A. G E L L I I
 NOCTIUM ATTICARUM
 COMMENTARIUS.

LIBER UNDECIMUS.

C A P U T I.

De origine vocabuli terrae Italiae, deque ea multa, quae *suprema* appellatur, deque eius nominis ratione: ac de lege Ateria. et quibus verbis antiquitus multa minima dici solita sit.

TIMAEUS in historiis, quas oratione Graeca de rebus populi Romani composuit, et M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum terram Italiam de Graeco vocabulo appellatam scripserunt; quoniam boves Graeca vetere lingua *italoi* vocitati sunt, quorum in Italia magna copia fuerit: bucetaque in ea terra gigni pasque solita sint complurima. Coniectare autem possumus ob eandem causam, quod Italia tunc esset armentosissima, multam, quae appellatur *suprema*, institutam in singulos duarum ovium, boum triginta: pro copia scilicet boum, proque ovium penuria. sed cum eiusmodi multa pecoris

armentique a magistratibus dicta erat, addicebantur boves ovesque alias pretii parvi, alias maioris: eaque res faciebat inaequalem multae poenitionem. idcirco postea lege Ateria constituti sunt in oves singulas aeris deni, in boves aeris centeni. *Minima* multa est ovis unius. *Suprema* multa est eius numeri, cuius diximus: ultra quem multam dicere in singulos ius non est; et propterea *suprema* appellatur, id est, summa et maxima. Quando igitur nunc quoque a magistratibus populi Romani more maiorum multa dicitur vel minima vel suprema; observari solet, ut oves genere virili appellentur: atque ita M. Varro verba haec legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: *M. Terentio quando citatus neque respondit neque excusatus est, ego ei unum ovem multam dico.* ac nisi eo genere diceretur, negaverunt iustam videri multam. Vocabulum autem ipsum *multae* idem M. Varro uno et vicesimo rerum humanarum non Latinum, sed Sabinum esse dicit; idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt a Sabinis orti. sed turba grammaticorum novitia κατ' ἀντιφρασιν, ut quaedam alia, hoc quoque dici tradiderunt. Cum autem usus et mos sermonum is sit, ut ita et nunc loquamur, ut plerique veterum locuti sunt, *multam dixit*, et *multa dicta est*: non esse ab re putavi notare, quod M. Cato aliter dixit. nam in quarto Originum, verba haec sunt: *Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum ivit, ei multam facit.* potest autem videri consulta elegantia mutasse verbum, cum in castris et in exercitu multa fieret; non in comitio nec ad populum diceretur.

CAPUT II.

Quod *elegantia* apud antiquiores non de amoeniore ingenio, sed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.

ELEGANS homo non dicebatur cum laude; sed id fere verbum ad aetatem M. Catonis vitii, non laudis, fuit. est namque hoc animadvertere, cum in quibusdam aliis, tum in libro Catonis, qui inscriptus est, Carmen de moribus. Ex quo libro verba haec sunt: *Avaritiam omnia vitia habere putabant; sumtuosus, cupidus, elegans, vitiosus, irritus qui habebatur, is laudabatur.* ex quibus verbis apparet, *elegantem* dictum antiquitus, non ob ingenii elegantiam, sed qui nimis lecto amoenoque cultu viduque esset. Postea *elegans* reprehendi quidem desuit; sed laude nulla dignabatur, nisi cuius elegantia erat moderatissima. Sic M. Tullius L. Crasso et Q. Scaevolae non meram elegantiam, sed multam parsimonia mixtam laudi dedit. *Crassus, inquit, erat parcissimus elegantium; Scaevola parcorum elegantissimus.* Praeterea ex eodem libro Catonis haec etiam sparsim et inter cetera commemoramus: *Vestiri, inquit, in foro honeste mos erat: domi quod satis erat. equos carius quam coquos emebant. poeticae artis honos non erat. si qui in ea re studebat, aut sese ad convivia applicabat, grassator vocabatur.* Illa quoque ex eodem libro praeclarae veritatis sententia est: *Nam vita, inquit, humana prope uti ferrum est; si exerceas, conteritur: si non exerceas,*

tamen rubigo interficit. itidem homines exercendo videmus conteri. si nihil exerceas; inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam exercitio.

CAPUT III.

Qualis quantaque fit *pro* particulae varietas; deque exemplis eius varietatis.

QUANDO ab arbitriis negotiisque otium est, et morandi corporis gratia aut spatiamur aut vectamur; quaerere nonnunquam apud memetipsum soleo res eiusmodi, parvas quidem minutasque et hominibus non bene eruditis aspernabiles; sed ad veterum scripta penitus noscenda et ad scientiam linguae Latinae cum primis necessarias: velut est, quod forte nuper in Praenestino recessu vespertina ambulatione solus ambulans considerabam; qualis quantaque esset particularum quarundam in oratione Latina varietas, quod genus est praepositio *pro*. Aliter enim dici videbam, *pontifices pro collegio decrevissent*; aliter, *quempiam testem introductum pro testimonio dixisse*: aliter M. Catonem in Originum quarto, *proelium factum depugnatumque pro castris*, scripsisse: et item in quinto, *urbis, insulasque omnis pro agro Illyrio esse*: aliter etiam dici, *pro aede Castoris*: aliter, *pro rostris*: aliter, *pro tribunali*: aliter, *pro concione*: atque aliter, *tribunum plebis pro potestate intercessisse*. Sed has omnium dictiones, qui aut omnino similes et pares, aut usquequaque diversas existimaret, errare arbitrabar. nam

varietatem istam eiusdem quidem fontis et capitis, non eiusdem tamen esse finis putabam. Quod profecto facile intelliget, si quis adhibeat ad meditationem suam intentionem, et habeat veteris orationis usum atque notitiam celebriorem.

CAPUT IV.

Quem in modum Q. Ennius versus Euripidi aemulatus sit.

EURIPIDI versus sunt in Hecuba, verbis, sententia, brevitate insignes illustresque. Hecuba est ad Ulyxem dicens :

Τὸ δ' ἀξίωμα, καὶν κακῶς λέγει, τὸ σὸν
 Νικᾶ. λόγος γὰρ ἐκ τ' ἀδοξούντων ἰὸν,
 Κᾶκ' τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταῦτον σπένει:

Hos versus Q. Ennius, cum eam tragoediam verteret, non sane incommode aemulatus est. Versus totidem Enniani hi sunt :

*Haec tu etsi perverse dices, facile Achivos flexeris :
 Nam cum opulenti loquuntur pariter atque ignobiles,
 Eadem dicta, eademque oratio aequa non aequae valet.*

bene, sicuti dixi, Ennius : sed ignobiles tamen et opulenti ἀντὶ ἀδοξούντων et δοκούντων fatiscere sententiae non videntur. nam neque omnes ignobiles ἀδοξοῦσι; neque omnes opulenti εὐδοξοῦσι.

CAPUT V.

De Pyrrhoniis philosophis quaedam, deque Academicis
strictim notata, deque inter eos differentia.

Quos Pyrrhoniis philosophos vocamus, ii Graeco cognomento *σκεπτικοὶ* appellantur. id ferme significat quasi quaesitores et consideratores: nihil enim decernunt, nihil constituunt; sed in quaerendo semper considerandoque sunt, quidnam sit omnium rerum de quo decerni constituique possit. ac ne videre quoque plane quidquam neque audire sese putant; sed ita pati afficique, quasi videant vel audiant. eaque ipsa, quae affectiones istas in sese efficiant, qualia et cuiusmodi sint, contantur atque insistant; omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confusisque signis veri atque falsi ita inrensibilem videri aiunt, ut quisquis homo est non praeceps neque iudicii sui prodigus, his uti verbis debeat, quibus auctorem philosophiae istius Pyrrhonem esse usum tradunt, *οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως*. indicia enim rei cuiusque et sinceras proprietates negant posse nosci et percipi; idque ipsum docere atque ostendere multis modis conantur; super qua re Favorinus quoque subtilissime argutissimeque decem libros composuit, quos *πυρρωναίων τρόπων* inscribit. Vetus autem quaestio et a multis scriptoribus Graecis tractata est, in quid et quantum Pyrrhoniis et Academicos philosophos intersit. utriusque enim *σκεπτικοὶ*, *ἐφεκτικοὶ*, *ἀπορητικοὶ* dicuntur; quoniam

CAPUT V.

De Pyrrhoniis philosophis quaedam, deque Academicis
strictim notata, deque inter eos differentia.

QUOS Pyrrhonios philosophos vocamus, ii Graeco cognomento *σκεπτικοὶ* appellantur. id ferme significat quasi quaesitores et consideratores: nihil enim decernunt, nihil constituunt; sed in quaerendo semper considerandoque sunt, quidnam sit omnium rerum de quo decerni constituique possit. ac ne videre quoque plane quidquam neque audire sese putant; sed ita pati afficique, quasi videant vel audiant. eaque ipsa, quae affectiones istas in sese efficiant, qualia et cuiusmodi sint, contantur atque insistant; omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confusisque signis veri atque falsi ita inrensibilem videri aiunt, ut quisquis homo est non praeceps neque iudicii sui prodigus, his uti verbis debeat, quibus auctorem philosophiae istius Pyrrhonem esse usum tradunt, *οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείως ἢ οὐδετέρως*. indicia enim rei cuiusque et sinceras proprietates negant posse nosci et percipi; idque ipsum docere atque ostendere multis modis conantur; super qua re Favorinus quoque subtilissime argutissimeque decem libros composuit, quos *πυρρωνείων τρόπων* inscribit. Vetus autem quaestio et a multis scriptoribus Graecis tractata est, in quid et quantum Pyrrhonios et Academicos philosophos intersit. utriusque enim *σκεπτικοὶ*, *ἐφεκτικοὶ*, *ἀπορητικοὶ* dicuntur; quoniam

utrique nihil affirmant, nihilque comprehendi putant. sed ex omnibus rebus proinde visa fieri dicunt, quas *φαντασίας* appellant; non ut rerum ipsarum natura est, sed affectio animi corporisve est eorum, ad quos ea visa perveniunt. Itaque omnes omnino res, quae sensus omnium movent, τῶν πρὸς τι esse dicunt. id verbum significat, nihil esse quidquam quod ex sese constet, nec quod habeat vim propriam et naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliaque videri esse, qualis sit eorum species dum videntur, qualiaque apud sensus nostros, quo pervenerunt, creantur: non apud sese, unde profecta sunt. Cum haec autem consimiliter tam Pyrrhonii dicant quam Academici, differre tamen inter sese et propter alia quaedam, et vel maxime propterea existimati sunt, quod Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, et nihil posse decerni, quasi decernunt: Pyrrhonii ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil esse verum videtur.

CAPUT VI.

Quod mulieres Romae per Herculem non iuraverunt, neque viri per Castorem.

IN veteribus scriptis neque mulieres Romanae per Herculem deiurant; neque viri per Castorem. sed cur illae non iuraverint Herculem, non obscurum est. nam Herculaneo sacrificio abstinent. cur autem viri

Castorem iurantes non appellaverint, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum invenire est apud idoneos quidem scriptores, aut *mehercle* feminam dicere, aut *mecastor* virum. *Aedepol* autem, quod iusiurandum per Pollucem est, et viro et feminae commune est. Sed M. Varro asseverat, antiquissimos viros neque per Castorem neque per Pollucem deiurare solitos; sed id iusiurandum fuisse tantum feminarum ex Initiis Eleusiniis acceptum: paulatim tamen, inscitia antiquitatis, viros dicere *aedepol* coepisse; factumque esse ita dicendi morem: sed *mecastor* a viro dici, in nullo vetere scripto inveniri.

CAPUT VII.

Verbis antiquissimis relictisque iam et desitis minime utendum.

VERBIS uti aut nimis obsoletis exculcatisque, aut insolentibus novitatisque durae et illepidae, par esse delictum videtur: sed molestius equidem culpatusque esse arbitror, verba nova, incognita, inaudita dicere, quam invulgata et sordentia. Nova autem videri dico etiam ea, quae sunt inusitata et desita, tametsi sunt vetusta. Est adeo id vitium plerumque ferae eruditionis, quam Graeci *ἰσχυριστῆρ* appellant; ut, quod nunquam didiceris, diu ignoraveris, cum id scire aliquando coeperis, magni facias quo in loco cunque et quacunque in re dicere: veluti Romae, nobis praesentibus, vetus celebratusque homo in causis, sed repentina et quasi tumultuaria doctrina

praeditus, cum apud praefectum urbi verba faceret, et dicere vellet, inopi quendam miseroque victu vivere et fursureum panem esitare, vinumque eructum et foetidum potare: *Hic*, inquit, *eques Romanus apludam edit, & floces bibit.* Adspexerunt omnes qui aderant alius alium, primo tristiores turbato et requirente vultu, quidnam illud utriusque verbi foret, post inde, quasi nescio quid Tusce aut Gallice dixisset, universi riserunt. Legerat autem ille *apludam* veteres rusticos frumenti fursurem dixisse; idque a Plauto in comoedia, si ea Plauti est, quae Astraba inscripta est, positum esse. Item *floces* audierat prisca voce significare vini faecem e vinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis: idque apud Caecilium in Polumenis legerat, eaque sibi duo verba ad orationum ornamenta servaverat. Alter quoque a lectionibus id genus paucis apirocalus, cum adversarius causam differri postularet, Rogo, praetor, inquit, subveni, succurre: quonam usque nos *bovinator* hic demoratur? Atque id voce magna ter quaterque inclamavit, *bovinator est.* Commurmuratio fieri coepta est a plebisque, qui aderant, quasi monstrum verbi admirantibus. At ille iactans et gestiens, Non enim Lucilium, inquit, legistis, qui tergiversatorem *bovinatorem* dicit. Est autem in Lucilii undecimo versus hic:

Est tricosus, bovinatorque ore improbus duro.

CAPUT VIII.

Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino; qui homo Romanus Graeca oratione res Romanas, venia sibi ante eius imperitiae petita, composuit.

IUSTE venusteque admodum reprehendisse dicitur A. Albinum M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione Graeca scriptavit. In eius historiae principio scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succensere sibi convenire, si quid in his libris parum compositae aut minus eleganter scriptum foret. nam sum, inquit, homo Romanus, natus in Latio. Graeca oratio a nobis alienissima est. ideoque veniam gratiamque malae existimationis, si quid esset erratum, postulavit. Eam cum legisset M. Cato: Nae tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cum maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. nam petere veniam solemus, aut cum imprudentes erravimus, aut cum compulsi peccavimus. Tibi, inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelii Nepotis de illustribus viris.

CAPUT IX.

Historia de legatis Mileti et Demosthene rhetore in libris
Critolai reperta.

CRITOLAUS scripsit, legatos Mileto publicae rei causa venisse Athenas, fortassean auxilii petendi gratia; tum qui pro sese verba facerent, quos visum erat, advocavisse; advocatos, uti erat mandatum, verba pro Milesiis ad populum fecisse: Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respondisse, neque Milesios auxilio dignos, neque ex republica id esse contendisse: rem in posterum diem prolatam; legatos ad Demosthenem venisse; magnoque opere orasse, uti contra ne diceret: eum pecuniam petivisse: et quantum petiverat abstulisse: postridie, cum res agi denuo coepta esset, Demosthenem lana multa collum cervicesque circumvolutum ad populum prodisse, et dixisse se synanchen pati; eo contra Milesios loqui non quire: tum e populo unum exclamasse, non synanchen, quod Demosthenes pateretur, sed argyranchen esse. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert, non id postea conclavit: quin gloriae quoque hoc sibi assignavit. nam cum interrogasset Aristodemum actorem fabularum, quantum mercedis, uti ageret, accepisset, et Aristodemus talentum respondisset: At ego plus, inquit, accepi, ut tacerem.

CAPUT X.

Quod C. Gracchus in oratione sua historiam supra scriptam Demadi rhetori, non Demostheni, attribuit: verbaque ipsius C. Gracchi relata.

QUOD in capite superiore a Critolao scriptum esse diximus super Demosthene; id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam dissuasit, in Demadem contulit verbis hisce: *Nam vos, Quirites, si velitis sapientia atque virtute uti, & si quaeritis; neminem nostrum invenietis sine pretio huc prodire. omnes nos, qui verba facimus, aliquid petimus: neque ullius rei causa quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid auferat. ego ipse, qui apud vos verba facio, uti vectigalia vestra augeatis, quo facilius vestra commoda & rempublicam administrare possitis, non gratis prodeo: verum peto a vobis non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem. qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem a vobis, verum a Nicomede pecuniam. qui suadent ut accipiatis, hi quoque petunt non a vobis bonam existimationem, verum a Mithridate rei familiaris suae pretium & praemium. qui autem ex eodem loco atque ordine tacent, hi vel acerrimi sunt: nam ab omnibus pretium accipiunt, & omnis fallunt. Vos, cum putatis eos ab his rebus remotos esse, impertitis bonam existimationem. Legationes autem a regibus, cum putant eos sua causa reticere, suntus atque pecunias maximas praebent: item uti in terra Graecia, quo in tempore tragoedus gloriae sibi ducebat,*

talentum magnum ob unam fabulam datum esse, homo eloquentissimus civitatis suae Demades ei respondisse dicitur: Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum quaesisti? ego, ut tacerem, decem talenta a Rege accepi. Idem nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.

CAPUT XI.

Verba P. Nigidii, quibus differre dicit *mentiri* et *mendacium dicere*.

VERBA sunt haec ipsa P. Nigidii, hominis in studiis bonarum artium praecellentis; quem M. Cicero ingenii doctrinarumque nomine summe reveritus est: *Inter mendacium dicere & mentiri distat. qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipse fallitur.* Item hoc addidit: *Qui mentitur, inquit, fallit, quantum in se est: at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est.* Item hoc quoque super eadem re dicit: *Vir bonus, inquit, praestare debet, ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat: alterum incidit in hominem, alterum non.* Varie mehercle et lepide Nigidius tot sententias in eandem rem, quasi aliud atque aliud diceret, disparavit.

CAPUT XII.

Quod Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit, Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat.

CHRYSIPPUS ait, omne verbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo vel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit, *Nullum, inquit, verbum est ambiguum: nec quisquam ambiguum dicit aut sentit; nec aliud dici videri debet, quam quod se dicere sentit is, qui dicit. at cum ego, inquit, aliud sensi, tu aliud accepisti: obscure magis dictum quam ambigue videri potest. ambigui enim verbi natura illa esse debuit, ut qui id diceret, duo vel plura diceret. nemo autem duo vel plura dicit, qui se sentit unum dicere.*

CAPUT XIII.

Quid T. Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimaverit; quodque esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit.

APUD T. Castricium disciplinae rhetoricae doctorem, gravi atque firmo iudicio virum, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. In eius orationis principio collocata verba sunt accuratius modulatiisque, quam veterum oratorum consuetudo fert.

ea verba, sicuti dixi, composita sunt haec: *Quae vos cupide per hosce annos appetistis atque voluistis, ea si temere repudiarit, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.* Cursus igitur hic et sonus rotundae volubilisque sententiae eximie nos et unice delectabat, tanto id magis, quod iam tunc C. Graccho viro illustri et severo eiusmodi compositionem fuisse cordi videbamus. Sed enim, cum eadem ipsa verba saepius petentibus nobis lectitarentur, admoniti a Castricio sumus, ut considerarem, quae vis quodve emolumentum eius sententiae foret; neque pateremur, ut aures nostrae cadentis apte orationis modis eblanditae animum quoque nobis voluptate inani perfunderent. cumque nos admonitione ista attentiores fecisset: *Inspicite, inquit, penitus, quid efficiant verba haec; dicatque mihi, quaeso, aliqui vestrum, an sit ulla huiusce sententiae aut gravitas aut gratia: Quae vos cupide per hosce annos appetistis atque voluistis; ea temere si repudiarit, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.* Cui enim omnium hominum in mentem non venit id profecto usu venire, ut quod cupide appetieris, cupide appetisse, et, quod temere repudiaveris, temere repudiasse dicaris? at si opinor, inquit, ita scriptum esset: *Quae vos per hosce annos appetistis atque voluistis; ea nunc si repudiarit, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.* si, inquit, ita diceretur, gravior scilicet solidiorque fieret sententia; et acciperet aliquid iustae in audiendo expectationis. nunc autem verba haec,

cupide et temere, in quibus verbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantum dicuntur; sed supra quoque nondum desiderata ponuntur: et, quae nasci oriturque ex ipsa rei conceptione debebant, ante omnino, quam res postulat, dicuntur. nam qui ita dicit: si hoc feceris, cupide fecisse diceris; rem dicit sensus alicuius ratione collectam et confectam. qui vero ita dicit: si cupide feceris, cupide fecisse diceris; non longe secus dicit, atque si diceret, si cupide feceris, cupide feceris. Haec ego, inquit, admonui, non ut C. Graccho vitio darem (dii enim mentem meliorem mihi! nam, si quidquam in tam fortis facundiae viro vitii vel erroris esse dici potest, id omne et auctoritas eius exhaustit, et vetustas consumsit) sed uti caveretis, ne vos facile perstringeret modulatus aliquis currentis facundiae sonitus; atque ut vim ipsam rerum virtutemque verborum prius pensitaretis: et, si quidem gravis atque integra et sincera sententia diceretur, tum, si ita videretur, gressibus quoque ipsis orationis et gestibus plauderetis: si vero frigidi et leves et futiles sensus in verba apte numerosaque posita includerentur, non esse id secus crederetis, quam cum homines insigni deformitate ad facienda ridicula imitantur histriones et gestiunt.

CAPUT XIV.

Sobria et pulcherrima Romuli regis responsio circa vini usum.

SIMPLICISSIMA suavitate et rei et orationis L. Piso Frugi usus est in primo annali, cum de Romuli regis vita atque victu scriberet. Ea verba, quae scripsit, haec sunt: *Eundem Romulum dicunt ad coenam vocatum, ibi non multum bibisse, quia postridie negotium haberet. ei dicunt: Romule, si istuc omnes homines faciant, vinum vilius sit. is respondit: immo vero carum, si quantum quisque volet, bibat: nam ego bibi quantum volui.*

CAPUT XV.

De *ludibundo* et *errabundo*, atque id genus verborum productionibus; et quod Laberius sic *amorabundam* dixit, ut dicitur *ludibunda* et *errabunda*: atque inibi quod Siffenna per huiuscemodi verbum nova figura usus est.

LABERIUS in *lacu Averno* mulierem amantem verbo inusitatus facto, *amorabundam* dixit. id verbum Caesellius Vindex in commentario lectionum antiquarum ex figura scriptum dixit, qua *ludibunda*, *ridibunda* et *errabunda* dicitur, *ludens* et *ridens* et *errans*. Terentius autem Scaurus, divi Hadriani temporibus grammaticus vel nobilissimus, inter alia quae de Caesellii erroribus composuit, in hoc quo-

que verbo errasse eum scripsit; quod idem esse putaverit *ludens* et *ludibunda*, *ridens* et *ridibunda*, *errans* et *errabunda*. nam *ludibunda*, inquit, & *ridibunda*, & *errabunda* ea dicitur, quae *ludentem* vel *ridentem* vel *errantem* agit aut *simulat*. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Caesellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. non est enim dubium, quin haec genere ipso dumtaxat idem significent, quod ea demonstrant, a quibus producuntur. quid esset autem *ludentem* agere vel imitari, non intelligere videri maluimus, quam insimulare eum tanquam ipsum minus intelligentem. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Caesellii criminantem, et hoc ab eo praeteritum requirere, quod non dixerit, an quid et quantum differret a *ludibundo ludens*, et *ridibundo ridens*, et *errabundo errans*, ceteraque eorum similia; an a principalibus verbis paulum aliquid distarent, et quam omnino vim haberet particula haec extrema eiusmodi vocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figurae tractatu, sicuti requiri solet in *vinolento* et *lutulento* et *turbulento*, vacuane et inanis sit ista haec productio, cuiusmodi sunt, quae *παραγωγὰς* Graeci dicunt; an extrema illa particula habeat aliquid suae propriae significationis. Cum reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quod Sisenna in quarto historiarum eiusdem figurae verbo ita usus est: *Populabundus*, inquit, *agros ad oppidum pervenit*. quod scilicet significat, cum agros popularetur; non, ut Scaurus in consimilibus verbis ait, cum populantem ageret, vel cum imitaretur. Sed

inquirentibus nobis, quaenam ratio et origo esset huiuscemodi figurae, *populabundus*, et *errabundus*, et *laetabundus*, et *ludibundus*, multorumque aliorum id genus verborum, εὐεπιβόλως hercle Apollinaris noster sibi videri ait, particulam istam postremam, in quam verba talia exeunt, vim et copiam et quasi abundantiam rei, cuius id verbum esset, demonstrare; ut *laetabundus* is dicatur qui abunde laetus sit, et *errabundus* qui longo atque abundanti errore sit: ceteraque omnia ex ea figura ita dici ostendit, ut productio haec et extremitas largam et fluentem vim et copiam declararet.

CAPUT XVI.

Quod Graecorum quorundam verborum difficillima est in Latinam linguam mutatio: velut quod Graece dicitur, πολυπραγμοσύνη.

ADIECIMUS saepe animum ad vocabula rerum non paucissima, quae neque singulis verbis, ut a Graecis, neque, si maxime pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucide tamque apte demonstrari Latina oratione possunt, quam Graeci ea dicunt privis vocibus. Nuper etiam cum allatus esset ad nos Plutarchi liber, et eius libri indicem legissemus, qui erat περί πολυπραγμοσύνης; percontanti cuiquam, qui et literarum et vocum Graecarum expertus fuit, cuiusnam liber, et qua de re scriptus esset; nomen quidem scriptoris statim diximus: rem, de qua scriptum

fuit, dicturi haesimus. Ac tum quidem primo, quia non satis commode opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse de negotiositate, aliud institui apud me exquirere, quod, ut dicitur, verbum de verbo expressum esset. Nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me; aut, si etiam vellem fingere, quod non insigniter asperum absurdumque esset, si ex multitudine et negotio verbum unum compingerem: sicuti *multiiuga* dicimus et *multicolora* et *multiformia*. Sed non minus illepide ita diceretur, quam si interpretari voce una velis *πολυφιλιαν*, aut *πολυτροπίαν*, aut *πολυσαρκίαν*. Quamobrem cum diutule tacitus in cogitando fuisset; respondi tandem, non videri mihi significari eam rem posse uno nomine: et idcirco iuncta oratione, quid vellet Graecum id verbum, pararam dicere. ad multas igitur res aggressio, earumque omnium rerum actio, *πολυπραγμοσύνη*, inquam, Graece dicitur, de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat. Tum ille opicus verbis meis inchoatis et inconditis adductus, virtutemque esse *πολυπραγμοσύνην* ratus, Hortatur, inquit, nos profecto nescio quis hic Plutarchus ad negotia capeffenda et ad res obeundas plurimas cum industria et celeritate: nomenque ipsius virtutis, de qua locuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommode praescripsit. Minime, inquam, vero: neque enim ista omnino virtus est, cuius Graeco nomine argumentum hoc libri demonstratur; neque id, quod tu opinare, aut ego me dicere sentio, aut Plutarchus facit. deterret enim nos hoc quidem in libro, quam potest maxime,

a varia promiscuaque et non necessaria rerum cuiuscumodi plurimarum et cogitatione et petitione. sed huius, inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet infacundia, qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obscurissime dicere, quod a Graecis perfectissime uno verbo et planissime dicitur.

C A P U T X V I I .

Quid significet in veteribus praetorum edictis, *qui flumina retanda publice redemta habent.*

EDICTA veterum praetorum, sedentibus forte nobis in bibliotheca templi Traiani, et aliud quid requirentibus, cum in manus incidissent, legere atque cognoscere libitum est. Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum invenimus: QUI. FLUMINA. RETANDA. PUBLICE. REDEMPTA. HABENT. SI. QUIS. EORUM. AD. ME. EDUCTUS. FUERIT. QUI. DICATUR. QUOD. EUM. EX. LEGE. LOCATIONIS. FACERE. OPORTUERIT. NON. FECISSE. *Retanda* igitur quid esset quaerebatur. dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro se Gavii de origine vocabulorum septimo legisse *retas* vocari arbores, quae aut ex ripis fluminum eminent, aut in alveis eorum extarent, appellatasque esse a retibus, quod praetereuntes naves impedirent et quasi irretirent: idcircoque sese arbitrari, *retanda* flumina locari solita esse, id est, purganda: ne quid aut morae aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.

CAPUT XVIII.

Qua poena Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit, et qua postea Solon, et qua item Decemviri nostri, qui XII tabulas scripserunt: atque inibi adscriptum, quod apud Aegyptios fura licita et permessa sunt, apud Lacedaemonios autem cum studio quoque affectata et pro exercitio utili celebrata; ac praeterea M. Catonis de poeniendis furtis digna memoria sententia.

DRACO Atheniensis vir bonus multaque esse prudentia existimatus est, iurisque divini et humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienses uterentur, primus omnium tulit. In illis legibus furem, cuius modi cunque furti, supplicio capitis poeniendum esse, et alia pleraque nimis severe censuit sanxitque. Eius igitur leges, quoniam videbantur impendio acerbiores, non decreto iussuque, sed tacito illiteratoque Atheniensium consensu oblitteratae sunt. postea legibus aliis mitioribus a Solone compositis usi sunt. Is Solo ex septem illis inclutis sapientibus fuit. is sua lege in fures, non, ut Draco antea, mortis, sed dupli poena vindicandum existimavit. Decemviri autem nostri, qui post reges exactos leges, quibus populus Romanus uteretur, in duodecim tabulis scripserunt, neque pari severitate in poeniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem, qui manifesto furto pressus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut, cum faceret furtum, nox esset, aut

interdiu telo se, cum prenderetur, defenderet. Ex ceteris autem manifestis furibus liberos verberari addicique iusserunt ei, cui factum furtum esset, si modo id luci fecissent, neque se telo defendissent: fervos item furti manifesti prensos verberibus affici et e saxo praecipitari, sed pueros impuberes praetoris arbitrato verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri. Ea quoque furta, quae per lancem liciumque concepta essent, proinde ac si manifesta forent, vindicaverunt. Sed nunc a lege illa decemvirali discessum est. nam si qui super manifesto furto iure et ordine experiri velit, actio in quadruplum datur. *Manifestum autem furtum est, ut ait Massurius, quod deprehenditur dum fit. faciendi finis est, cum perlatum est, quo ferri coeperat.* Furti concepti, item oblati, tripli poena est. Sed quod fit *oblatum*, quod *conceptum*, et pleraque alia ad eam rem, ex egregiis veterum moribus accepta, neque inutilia cognitu neque iniucunda qui legere volet, inveniet Sabini librum, cui titulus est, *de furtis*. in quo id quoque scriptum est, quod vulgo inopinatum est, non hominum tantum neque rerum moventium, quae efferri occulte et surripi possunt, sed fundi quoque et aedium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonum, qui fundo, quem conduxerat, vendito, possessione eius dominum intervertisset. Atque id etiam, quod magis inopinabile est, Sabinus dicit furem esse hominis iudicatum, qui cum fugitivus praeter oculos forte domini iret, obtentu togae, tanquam se amiciens ne videretur a domino obstitisset. Aliis deinde furtis omnibus, quae nec manifesta appellantur, poenam

imposuerunt dupli. Id etiam memini legere me in libro Aristonis iureconsulti, haud quaquam indocti viri: apud veteres Aegyptios, quod genus hominum constat et in artibus reperiendis sollertes exstitisse, et in cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia fuisse licita et impoenita. Apud Lacedaemonios quoque, sobrios illos et acres viros, cuius rei non adeo ut Aegyptiis fides longinqua est, non pauci neque ignobiles scriptores, qui de moribus legibusque eorum memorias condiderunt, ius atque usum fuisse furandi dicunt, idque a iuventute eorum, non ob turpia lucra, neque ad sumtum libidini praebendum, comparandamve opulentiam, sed pro exercitio disciplinae rei bellicae factitatum: quod et furandi sollertia et assuetudo acueret firmaretque animos adolescentium, et ad insidiarum astus, et ad vigilandi tolerantiam et ad obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de praeda militibus dividenda scripsit, vehementibus et illustribus verbis de impunitate peculatus atque licentia conqueritur. ea verba, quoniam nobis impense placuerunt, adscripsimus: *Fures, inquit, privatorum furtorum in nervo atque in compedibus aetatem agunt: fures publici in auro atque in purpura.* Quam caste autem ac religiose a prudentissimis viris quid esset *furtum* definitum sit, praetereundum non puto; ne quis eum solum furem esse putet, qui occulte tollit, aut clam furripit. Verba sunt Sabini ex libro iuris civilis secundo: *Qui alienam rem attrectavit, cum id se invito domino facere iudicare deberet, furti tenetur.* Item alio capite: *Qui alienum tacens lucri faciundi*

causa sustulit, furti obstringitur, sive scit cuius sit, sive nescit. Haec quidem sic in eo, quo nunc dixi, Sabinus scripsit de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundum ea, quae supra scripsi, furtum sine ulla quoque attrectatione fieri posse, sola mente atque animo, ut furtum fiat, an-nitente. quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui servo suo, uti furtum faceret, imperavit.

A. G E L L I I
NOCTIUM ATTICARUM
C O M M E N T A R I U S.

L I B E R D U O D E C I M U S.

C A P U T I.

Dissertatio Favorini philosophi, qua suasit nobili feminae, uti liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

NUNTIATUM quondam est Favorino philosopho, nobis praesentibus, uxorem auditoris sectatorisque sui paululum ante enixam, auctumque eum esse nato filio. Eamus, inquit, et puerperam visum et patri gratulatum. Is erat loci senatorii ex familia nobiliore. Imus una, qui tum aderamus: profecutique eum sumus ad domum, quo pergebat; et cum eo simul inrogressi sumus. Tum in primis aedibus complexus hominem congratulatusque assedit; atque ubi percontatus est, quam diutinum puerperium et quam laboriosi nixus fuissent, puellamque defessam labore ac vigilia somnum capere cognovit; fabulari instituit prolixius: et, Nihil, inquit, dubito, quin filium

lacte suo nutritura sit. Sed cum mater puellae par-
 cendum esse ei diceret, adhibendasque puero nutri-
 ces, ne ad dolores, quos in enitendo tulisset, munus
 quoque nutritionis grave ac difficile accederet:
 Oro te, inquit, mulier, sine eam totam integram
 esse matrem filii sui. quod est enim hoc contra na-
 turam imperfectum atque dimidiatum matris genus,
 peperisse, ac statim ab sese abiicisse? aluisse in utero
 sanguine suo nescio quid, quod non videret: non
 alere nunc suo lacte quod videat, iam viventem,
 iam hominem, iam matris officia implorantem? an
 tu quoque, inquit, putas naturam feminis mamma-
 rum ubera quasi quosdam naevulos venustiores, non
 liberum alendorum, sed ornandi pectoris causa de-
 disse? Sic enim, quod a vobis scilicet abest, plerae-
 que istae prodigiosae mulieres fontem illum sanctis-
 simum corporis, generis humani educatorem, are-
 facere et extinguere cum periculo quoque aversi
 corruptique lactis laborant, tanquam pulchritudinis
 sibi insignia devenisset: quod quidem faciunt eadem
 vecordia, qua quibusdam commenticiis fraudibus
 nituntur, ut foetus quoque ipsi in corpore suo con-
 cepti abortiantur; ne aequor illud ventris irrugetur,
 ac de gravitate oneris et labore partus fatiscat. Quod
 cum sit publica detestatione communique odio dig-
 num, in ipsis hominem primordiis, dum fingitur,
 dum animatur, inter ipsas artificis naturae manus in-
 terfectum ire: quantum hinc abest, iam perfectum,
 iam genitum, iam filium proprii atque consueti at-
 que cogniti sanguinis alimonia privare? Sed nihil
 interest, (hoc enim dicitur,) dum alatur et vivat,

cuius id lacte fiat. Cur igitur iste, qui hoc dicit, si in capeffendis naturae sensibus tam obsurduit, non id quoque nihil interesse putat, cuius in corpore cuiusque ex sanguine concretus homo et coalitus fit? an quia spiritu multo et calore exalbuit, non idem sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit? nonne hac quoque in re sollertia naturae evidens est, quod postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, adventante iam partus tempore, in supernas se partis profert, ad fovenda vitae atque lucis rudimenta praesto est, et recens natis notum et familiarem victum offert? Quamobrem non frustra creditum est, sicuti valeat ad fingendas corporis atque animi similitudines vis et natura feminis, non secus ad eandem rem lactis quoque ingenia et proprietates valere. Neque in hominibus id solum, sed in pecudibus quoque animadversum. nam si ovium lacte hoedi aut caprarum agni alantur; constat ferme in his lanam duriolem, in illis capillum gigni teneriolem. In arboribus etiam et frugibus maior plerumque vis et potestas est, ad earum indolem vel detrectandam vel augendam, aquarum atque terrarum quae alunt, quam ipsius quod iacitur feminis: ac saepe videas arborem laetam et nitentem in locum alium transpositam, deterioris terrae succo deperisse. Quae, malum, igitur ratio est, nobilitatem istam nati modo hominis, corpusque et animum bene ingeniatis primordiis inchoatum insitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere? praesertim si ista, quam ad praebendum lactem adhibebitis, aut serva aut servilis est, et

ut plerumque solet, externae atque barbarae nationis, si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. nam plerumque sine discrimine, quaecunque id temporis lactens est, adhiberi solet. Patimurne igitur infantem hunc nostrum pernicioso contagio infici; et spiritum ducere in animum atque in corpus suum ex corpore et animo deterrimo? Id hercle ipsum est, quod saepenumero miramur quosdam pudicarum mulierum liberos parentum suorum neque corporibus neque animis similes existere. Scite igitur et perite noster Maro, quod cum versus illos Homeri confectaretur:

— Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἰσπύτα Πηλεΐς,
 Οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δὲ σ' ἔτικτε θάλασσα,
 Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόσος ἐστὶν ἀπηνής.

non partionem solam, tanquam ille quem sequebatur, sed alituram quoque feram et saevam criminatus est: addidit enim hoc de suo:

Hyrcanaeque admorunt ubera tigres.

quoniam videlicet in moribus inolescendis magnam fere partem ingenium altricis et natura lactis tenet: quae iam a principio imbuta paterni feminis concretionem, ex matris etiam corpore et animo recentem indolem configurat. Et praeter haec autem, quis illud etiam negligere aspernarique possit, quod quae partus suos deserunt ablegantque a sese, et alius nutriendos dedunt, vinculum illud coagulumque animi atque amoris, quo parentes cum filiis natura con-

que impetu sint, aut ut levi et quasi dicaci argutia; eruditio autem vernacula et plebeia, nihilque ex veterum scriptis habens neque gratiae neque dignitatis. alii vero elegantiae quidem in verbis parum esse non inficias eunt; sed et rerum, quas dicat, scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt, et in vitiis morum obiurgandis severitatem gravitatemque non inveniunt. Mihi de omni eius ingenio deque omni scripto iudicium censuramque facere non necessum est: sed quod de M. Cicerone, et Q. Ennio, et P. Virgilio iudicavit, ea res cuiusmodi sit, ad considerandum ponemus. In libro enim vicesimo secundo Epistolarum moralium, quas ad Lucilium composuit, deridiculos versus Q. Ennium de Cethego antiquo viro fecisse hos dicit:

— *Dicitus ollis popularibus olim*

*Qui tum vivebant homines atque aevum agitabant,
Flos delibatus populi, & suada medulla.*

ac deinde scribit de eisdem versibus verba haec: *Admiror eloquentissimos viros & deditos Ennio pro optimis ridicula laudasse. Cicero certe inter bonos eius versus & hos refert. atque id etiam de Cicerone dicit: Non miror, inquit, fuisse qui hos versus scriberet; cum fuerit qui laudaret: nisi forte Cicero summus orator agebat causam suam, & volebat hos versus videri bonos. Postea hoc etiam addidit insulsiſſime: Apud ipsum quoque, inquit, Ciceronem invenies etiam in prosa oratione quaedam, ex quibus intelligas illum non perdidisse operam, quod Ennium legit. ponit deinde quae apud Ciceronem reprehendat, quasi Enniana; quod*
A. Gellii Vol. II. * C

faciat, interfcindunt, aut certe quidem diluunt, dederuntque. nam ubi infantis aliorum dati facta ex oculis amolitio est; vigor ille maternae flagrantiae fenfim atque paulatim reftinguitur, omnifque impatientiffimae follicitudinis ftrepitus conflefcit. neque multo minor amandati ad nutricem aliam filii, quam morte amiffi, oblivio eft. ipfius quoque infantis affectio animi, amoris, confuetudinis, in ea fola, unde alitur, occupatur, et proinde, ut in expositis ufur venit, matris quae genuit neque fenfum ullum neque defiderium capit. ac propterea obliterated et abolitis nativae pietatis elementis, quidquid ita educati liberi amare patrem atque matrem videntur, magnam fere partem non naturalis ille amor eft, fed civilis et opinabilis. Haec Favorinum dicentem audivi Graeca oratione: cuius fenfentias, communis utilitatis gratia, quantum meminiffe potui, retuli. amoenitates vero et copias ubertatesque verborum Latina omnis facundia vix quidem indipifci potuerit; mea tenuitas nequaquam.

C A P U T II.

Quod Annaeus Seneca iudicans de Q. Ennio deque M. Tullio, levi futillique iudicio fuit.

DE Annaeo Seneca partim exiftimant ut de fcriptore minime utili, cuius libros attingere nullum pretium operae fit: quod oratio eius vulgaris videatur et protrita; res atque fenfentiae aut ut inepto itani-

ita scripserit in libris de republica: *Ut Menelao Laconi quaedam fuit suaviloquens iucunditas, et quod alio in loco dixerit, brevilloquentiam in dicendo colat.* atque ibi homo nugator Ciceronis errores deprecatur: et, *Non fuit, inquit, Ciceronis hoc vitium, sed temporis. necesse erat haec dici, cum illa legerentur.* deinde adscribit, Ciceronem haec ipsa interposuisse ad effugiendam infamiam nimis lascivae orationis et nitidae. De Virgilio quoque eodem in loco verba haec ponit: *Virgilius quoque noster non ex alia causa duros quosdam versus & enormes & aliquid supra mensuram trahentes interposuit, quam ut Ennianus populus agnosceret in novo carmine aliquid antiquitatis.* Sed iam verborum Senecae piget. haec tamen et inepti et insubidi hominis ioca non praeteribo: *Quidam sunt, inquit, tam magni sensus Q. Ennii, ut, licet scripti sint inter hircosos, possint tamen inter unguentatos placere.* et, cum reprehendisset versus quos supra de Cethego posuimus: *Qui huiusmodi, inquit, versus amant, liqueat tibi eosdem admirari & Soterici lectos.* Dignus sane Seneca videatur lectione ac studio adolescentium: qui honorem coloremque veteris orationis Soterici lectis compararit, quasi minimae scilicet gratiae, et relictis iam contemptisque. Audias tamen commemorari ac referri pauca quaedam quae idem ipse Seneca bene dixerit. quale est illud, quod in hominem avarum et avidum et pecuniae sitientem dixit: *Quid enim refert quantum habeas? multo istud plus est quod non habes.* bene hoc sane, bene. sed adolescentium indolem non tam iuvant quae bene dicta sunt, quam inficiunt quae

peffime; multoque tanto magis, fi et plura quae deteriora sunt, et quaedam in his non pro enthy-memate aliquo rei parvae ac simplicis, fed in re an-cipite pro confilio dicuntur.

CAPUT III.

Lictoris vocabulum qua ratione conceptum ortumque fit; et fuper eo diverfae fententiae Valgii Rufi et Tullii Ciceronis.

VALGIUS Rufus in fecundo librorum, quos in-fcripfit de rebus per epiftolam quaefitis, lictorem dicit a ligando appellatum effe. quod, cum magi-ftratus populi Romani virgis quempiam verberari iuffiffent, crura eius et manus ligari vincirique a viatore folita fint; ifque, qui ex collegio viatorum officium ligandi haberet, lictor fit appellatus: uti-turque ad eam rem testimonio M. Tullii, verbaque eius refert ex oratione, quae dicta eft pro C. Rabi-rio. *Lictor*, inquit, *colliga manus*. Haec ita Valgius. et nos fane cum illo fentimus. fed Tiro Tullius M. Ciceronis libertus *lictorem* vel a *limo* vel a *licio* dic-tum fcripfit. *licio enim tranfverfo, quod limum appel-latur, qui magiftratibus, inquit, praeminiftrabant cincti erant*. Si quis autem eft, qui propterea putat proba-bilius effe, quod Tiro dixit, quoniam prima fyllaba in lictore, ficuti in licio producta eft, et in eo verbo, quod eft ligo, correpta eft; nihil ad rem iftuc per-tinet. nam fic ut a ligando lictor, et a legendo lector,

et a vivendo victor, et a tuendo tutor, et a fruendo fructor, productis quae corripiebantur vocalibus dicta sunt.

C A P U T IV.

Versus accepti ex Q. Ennii septimo annalium, quibus dēpingitur finiturque ingenium comitasque hominis minoris erga amicum superiorem.

DESCRIPtum definitumque est a Q. Ennio, in annali septimo, graphice admodum sciteque, sub historia Gemini Servilii, viri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguae parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumque veterum ac novorum scientia, quantaque servandi tuendique secreti religione, qualibus denique ad moeniendas vitae molestias fomentis, levamentis, solatiis, amicum esse conveniat hominis genere et fortuna superioris. Eos ego versus non minus frequenti assiduoque memoratu dignos puto, quam philosophorum de officiis decreta. ad hoc color quidam vetustatis in his versibus tam reverendus est, suavitas tam impromisca tamque a fucō omni remota est, ut, mea quidem sententia, pro antiquis sacratisque amicitiae legibus observandi, tenendi, colendique sint. quapropter adscribendos eos existimavi, si quis iam statim desideraret :

Haecce locutus vocat, qui cum bene saepe libenter

*Mensam sermonesque suos rerumque suarum
 Comiter impertit, magnam cum lassus diei
 Partem fuisset, de summis rebus gerundis,
 Consilio, indu foro lato, sanctoque senatu,
 Cui res audacter magnas parvasque iocumque
 Eloqueretur, cuncta malusque & quae bona dictu
 Evomeret si qui vellet, tutoque locaret.
 Quo cum multa volup, ac gaudia clamque palamque.
 Ingenium, cui nulla malum sententia suadet
 Ut faceret facinus, levis, haud malus, doctus, fidelis,
 Suavis homo, facundus, suo contentus, beatus,
 Scitus, secunda loquens in tempore, commodus,
 verbum
 Paucum, multa tenens antiqua sepulta, vetustas
 Quae facit, & mores veteresque novosque tenentem.
 Multarum veterum legum Divumque hominumque
 Prudentem; qui dicta loquive tacereve possit,
 Hunc inter pugnas compellat Servilius sic.*

L. Aelium Stilonem dicere solitum ferunt, Q. Ennium de semetipso haec scripsisse; picturamque istam morum et ingenii ipsius Ennii factam esse.

C A P U T V.

Sermo Tauri philosophi de modo atque ratione tolerandi doloris secundum Stoicorum decreta.

CUM Delphos ad Pythia conventumque totius ferme Graeciae visendum philosophus Taurus iret, nosque ei comites essemus; inque eo itinere |Leba-

diam venissemus, quod est oppidum antiquum in terra Boeotia : affertur ibi ad Taurum, amicum eius quempiam nobilem in Stoica disciplina philosophum aegra valetudine oppressum decumbere. tunc omisso itinere, quod alioquin maturandum erat, et relictis vehiculis, pergit eum propere videre; nosque de more quem in locum cunque iret secuti sumus. et ubi ad aedes, in quis ille aegrotus erat, pervenimus; videmus hominem doloribus cruciatibusque alvi, quod Graeci colon dicunt, et feбри simul rapida afflicti; gemitusque ex eo compressos erumpere; spiritusque et anhelitus e pectore eius evadere, non dolorem magis indicantes, quam pugnam adversum dolorem. post deinde cum Taurus et medicos accessisset, collocutusque de facienda medela esset; et eum ipsum ad retinendam patientiam testimonio tolerantiae, quam videbat, perhibito stabilisset; egressique inde ad vehicula et ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, non sane iucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congregientes compugnantisque philosophum et dolorem. faciebat vis illa et natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumque membrorum; faciebat contra ratio et natura animi, quod erat aequè suum: perpetiebatur et cohibebat coërcebatque intra sese violentias effrenati doloris. nullos eiulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem voces indecoras edebat: signa tamen quaedam, sicut vidistis, existebant virtutis et corporis de possessione hominis pugnantium. Tum e sectatoribus Tauri iuvenis in disciplinis philosophiae non ignavus, Si tanta, inquit, doloris

acerbitas est, ut contra voluntatem contraque iudicium animi nitatur, invitumque hominem cogat ad gemendum confitendumque de malo morbi saevientis; cur dolor apud Stoicos indifferens esse dicitur, non malum? cur deinde aut Stoicus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere, cum et dolorem Stoici nihil cogere, et sapientem nihil cogi posse dicant? Ad ea Taurus vultu iam propemodum laetiore, (delectatus enim videbatur illecebra quaestionis:) Si iam amicus, inquit, hic noster melius valeret, gemitus eiusmodi necessarios a calumnia defendisset, et hanc, opinor, tibi quaestionem dissolvisset: me autem scis cum Stoicis non bene convenire, vel cum Stoica potius disciplina. est enim pleraque et sibi et nobis incongruens: sicut libro, quem super ea re composuimus, declaratur. Sed, ut tibi a me mos geratur, dicam ego indoctius, ut aiunt, et apertius; quae fuisse dicturum puto sinuosius atque sollertius, si quis nunc adesset Stoicorum. (nosti enim, credo, verbum illud vetus et pervulgatum, ἀμαθέστερον πως εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε) atque hinc exorsus de dolore atque de gemitu Stoici aegrotantis ita disseruit. Natura, inquit, omnium rerum, quae nos genuit, induit nobis inolevitque in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem nostri et caritatem: ita prorsus, ut nihil quidquam esset carius pensusque nobis, quam nosmetipsi. atque hoc esse fundamentum rata est conservandae hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simul atque editus in lucem foret, harum prius rerum sensum affectionemque caperet, quae

a veteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt; ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. postea per incrementa aetatis exorta e feminibus suis ratio est et utendi consilii reputatio, et honestatis utilitatisque verae contemplatio subtiliorque et exploratior, commodorumque delectus: atque ita prae ceteris omnibus enituit et praefulsit decori et honesti dignitas; ac, si ei retinendae obtinendaeve incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemptum est. neque aliud esse vere et simpliciter bonum nisi honestum, aliud quidquam malum nisi quod turpe esset, existimatum est. reliqua omnia, quae in medio forent, ac neque honesta essent neque turpia, neque bona esse neque mala decretum est. productiones tamen et relationes suis quaeque momentis distinctae divisaque sunt, quae προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα ipsi vocant; propterea voluptas quoque et dolor, quod ad finem ipsum bene beateque vivendi pertinet, et in mediis relicta, et neque in bonis neque in malis iudicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris voluptatisque, ante consilii et rationis exortum, recens natus homo imbutus est; et voluptati quidem natura conciliatus, a dolore autem quasi ab gravi quodam inimico abiunctus alienatusque est: idcirco affectiones istas primitus penitusque inditas ratio post addita convellere ab stirpe atque extinguere vix potest. pugnat autem cum his semper: exsultantis eas opprimit obteritque, et parere sibi atque obedire cogit. itaque vidistis philosophum ratione decreti sui nixum cum petu-

lantia morbi dolorisque exultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem, neque, ut plerique dolentes solent, eiulantem atque lamentantem, ac miserum sese et infelicem appellantem, sed acres tantum anhelitus et robustos gemitus edentem, signa atque indicia non victi neque oppressi a dolore, sed vincere eum atque opprimere enitentis. sed haud scio, inquit, an dicat aliquis ipsum illud quod pugnat, quod gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere et pugnare? quia enim omnia, quae non sunt mala, molestia quoque omni non carent; sed sunt pleraque noxa quidem magna et pernicie privata, quia non sunt turpia; contra naturae tamen mansuetudinem lenitatemque opposita sunt, et infecta, per obscuram quandam et necessariam ipsius naturae consequentiam. haec ergo vir sapiens tolerare et cunctari potest; non admittere omnino in sensum sui non potest. ἀναλγησία enim atque ἀπάθεια non meo tantum, inquit, sed quorundam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum, sicuti Panaetii gravis atque docti viri iudicio improbata abiectaque est. Sed cur contra voluntatem suam gemitus facere cogitur philosophus Stoicus, quem nihil cogi posse dicunt? nihil sane potest cogi vir sapiens, cum est rationi obtinendae locus. cum vero natura cogit, ratio quoque a natura data cogitur. quaere etiam, si videtur, cur manu alicuius ob oculos suos repente agitata invitus conniveat; cur fulgente coelo a luminis iactu non sua sponte et caput et oculos declinet; cur tonitru vehementius facto sensim pavescat; cur sternumentis quatiatur; cur aut in ar-

doribus solis aestuet, aut in pruinis immanibus obri-
 gescat. Haec etenim, et pleraque alia, non voluntas
 nec consilium nec ratio moderatur; sed naturae ne-
 cessitatisque decreta sunt. fortitudo autem non ea
 est, quae contra naturam, monstri vicem, nititur,
 ultraque modum eius egreditur, aut stupore animi,
 aut immanitate, aut quadam misera et necessaria in
 perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuisse
 accepimus ferum quendam in ludo Caesaris gladia-
 torem; qui, cum vulnera eius a medicis exseca-
 bantur, ridere solitus fuit: sed ea vera et proba for-
 titudo est, quam maiores nostri scientiam esse dixe-
 runt rerum tolerandarum et non tolerandarum. per
 quod apparet esse quaedam intolerabilia, quibus
 fortes viri aut obeundis abhorreant, aut sustinendis.
 Cum haec Taurus dixisset, videreturque in eandem
 rem plura etiam dicturus, perventum est ad vehi-
 cula, et conscendimus.

CAPUT VI.

De aenigmate.

QUAE Graeci dicunt aenigmata, hoc genus qui-
 dam e nostris veteribus sirpos appellaverunt: quale
 est quod nuper invenimus per hercle antiquum,
 perque lepidum, tribus versibus senariis composi-
 tum aenigma: quod reliquimus inenarratum, ut le-
 gentium coniecturas in requirendo acueremus. Ver-
 sus tres hi sunt:

*Semel minusne, an bis minus, non sat scio:
An utrumque eorum, ut quondam audivi dicier,
Iovi ipsi regi noluit concedere.*

Hoc qui nolet diutius apud sese quaerere, inveniet quid sit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellum libro secundo.

CAPUT VII.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem veneficii, confitentemque, ad Areopagitas reiecerit.

AD Cn. Dolabellam proconsulari imperio provinciam Asiam obtinentem deducta mulier Smyrnaea est. eadem mulier virum et filium eodem tempore venenis clam datis vita interfecerat: atque id fecisse se confitebatur, dicebatque habuisse se faciendi causam, quoniam idem illi maritus et filius alterum filium mulieris ex viro priore genitum adolescentem optimum et innocentissimum exceptum insidiis occidissent. idque ita esse factum controversia non erat. Dolabella retulit ad consilium. nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat; quod et confessum veneficium, quo maritus et filius necati forent, non admittendum impenitum videbatur, et digna tamen poena in homines sceleratos vindicatum fuisset. Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas, ut ad iudices graviores exercitatioresque, reiecit. Areopagitae cognita causa accusatorem mulieris, et ipsam, quae accusabatur,

centesimo anno adesse iusserunt. Sic neque absolutum mulieris veneficium est, quod per leges non licuit; neque nocens damnata poenitaque, quae digna venia fuit. Scripta haec historia est in libro Valerii Maximi factorum et dictorum memorabilium octavo.

C A P U T V I I I .

Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignae;

P. Africanus superior et Tib. Gracchus, Tib. et C. Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine, honorum atque vitae dignitate illustres viri dissenserunt saepenumero de republica; et ea, sive qua alia re, non amici fuerunt. ea similtas cum diu mansisset, et solempni die Iovi libaretur, atque ob id sacrificium senatus in Capitolio epularetur; fors fuit, ut apud eandem mensam duo illi iunctim locarentur. tum quasi dis immortalibus arbitris in convivio Iovis optimi maximi dexteris eorum conducentibus, repente amicissimi facti: neque solum amicitia incepta, sed affinitas simul instituta. nam P. Scipio filiam virginem habens iam viro maturam, ibi tunc eodem in loco despondit eam Tib. Graccho; quem probaverat elegeratque exploratissimo iudicii tempore, dum inimicus est. Aemilius quoque Lepidus et Fulvius Flaccus, nobili genere amplissimisque honoribus et summo loco in civitate praediti, odio inter sese gravi et similtate diutina conflictati sunt. postea populus eos simul censes facit. atque illi, ubi voce

praeconis renuntiati sunt, ibidem in campo statim, nondum dimissa concione, ultro uterque et pari voluntate coniuncti complexique sunt : exque eo die et in ipsa censura et postea iugi concordia fidissime amicissimeque vixerunt.

CAPUT IX.

Quae dicantur vocabula ancipitia, et quod *honoris* quoque vocabulum ancipiti sententia fuerit.

EST plurifariam videre atque animadvertere in veteribus scriptis pleraque vocabula, quae nunc in sermonibus vulgi unam certamque rem demonstrant, ita fuisse media et communia, ut significare et capere possent duas inter se res contrarias : ex quibus quaedam satis nota sunt, ut *tempestatas*, *valetudo*, *facinus*, *dolus*, *gratia*, *industria*. Haec enim fere iam vulgatum est ancipitia esse, et utroqueversus dici posse. *periculum* etiam, et *venenum*, et *contagium*, non, uti nunc dicuntur, pro malis tantum dicta esse, multum exemplorum huiusmodi reperias. sed *honorem* quoque mediam vocem fuisse, et ita appellatum, ut etiam *malus honos* diceretur, et significaret *iniuriam*, id profecto rarissimum est. Quintus autem Metellus Numidicus in oratione, quam de triumpho suo dixit, his verbis usus est : *Qua in re quanto universi me unum antistatis ; tanto vobis quam mihi maiorem iniuriam atque contumeliam facit, Quirites : & quanto probi iniuriam facilius accipiunt, quam alteri tradunt ; tanto ille vobis quam mihi peiorem honorem habuit. nam me*

iniuriam ferre, vos facere vult, Quirites : ut hic con-questio, istic vituperatio relinquatur. honorem, inquit, peiorem vobis habuit, quam mihi. cuius verbi sententia est, quam ipse quoque supra dicit : maiore vos affecit iniuria & contumelia quam me. Praeter huius autem verbi notionem adscribendam esse hanc sententiam ex oratione Q. Metelli existimavi, ut definiremus Socratis esse decretum, κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν, ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι.

C A P U T X.

Quod *aeditimus* verbum Latinum sit.

AEDITIMUS verbum Latinum est et vetus, ea forma dictum, qua *finitimus* et *legitimus*. sed pro eo a plerisque nunc *aedituus* dicitur nova et commenticia usurpatione; quasi a tuendis aedibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonendi gratia dixisse, propter agrestes quosdam et indomitos certatores, qui nisi auctoritatibus adhibitis non comprimuntur. M. Varro, in libro secundo ad Marcellum de Latino fermone, *aeditumum* dici oportere censet, magis quam *aedituum*; quod alterum sit recenti novitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum. Laevius quoque, ut opinor, in Protefilaodamia *claustritumum* dixit, qui claustris ianuae praeesset; eadem scilicet figura, qua *aeditumum* dici videbat qui aedibus praeest. In Verrem M. Tullii in exemplaribus fidelissimis ita inveni scriptum : *aeditumi custodesque mature sentiunt*. in libris autem hoc vulgariis, *aeditui*

scriptum est. Pomponii fabula Attellana est, quae ita inscripta est, *Aeditumus*; in qua hic versus est:

Qui postquam tibi appareo atque aeditumor in templo tuo.

Titus autem Lucretius in carmine suo, pro *aedituis*, *aedituentes* appellat.

C A P U T X I.

Errare istos, qui spe et fiducia latendi peccent; cum latebra peccati perpetua nulla sit: et super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophocli poetae sententia.

PHILOSOPHUM nomine Peregrinum, cui postea cognomentum Proteus factum est, virum gravem atque constantem vidimus, cum Athenis essemus, diversantem in quodam tugurio extra urbem. cumque ad eum frequenter ventitaremus, multa hercle dicere eum utiliter et honeste audivimus. in quibus id fuit, quod praecipuum auditum meminimus. Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiamsi peccasse eum dii atque homines ignoraturi forent. non enim poenae aut infamiae metu non esse peccandum censebat, sed iusti honestique studio et officio. Si qui tamen non essent tali vel ingenio vel disciplina praediti, uti se vi sua ac sponte facile a peccando tenerent, eos omnis tunc peccare proclivius existimabat, cum latere posse id peccatum putarent; impunitatemque ex ea latebra sperarent.

at si sciant, inquit, homines, nihil omnium rerum diutius posse celari, repressius pudenterque peccabitur. Propterea versus istos Sophocli prudentissimi poëtarum in ore esse habendos dicebat :

Πρὸς ταῦτα κρύπτει μηδέν, ὡς ὁ πάντ' ὄρων
καὶ πάντ' ἀκούων, πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

Alius quidam veterum poëtarum, cuius nomen mihi nunc memoriae non est, Veritatem Temporis filiam esse dixit.

C A P U T XII.

Faceta responsio M. Ciceronis amolientis a se crimen manifesti mendacii,

HAEC quoque disciplina rhetorica est, callide et cum astu res criminosas citra periculum confiteri; ut si obiectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione ioculari eludas, et rem facias risu magis dignam quam crimine. sicut fecisse Ciceronem scriptum est, cum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoque dicto diluit. Nam cum emere vellet in Palatio domum, et pecuniam in praesens non haberet; a P. Sulla, qui tum reus erat, mutuum sefertium viciens tacite accepit. ea res tamen, priusquam emeret, prodita est, et in vulgus exivit: obiectumque ei est, quod pecuniam, domus emendae causa, a reo accepisset. tum Cicero, inopinata opprobriatione permotus, accepisse se negavit, ac domum quoque se emturum negavit: atque adeo,

inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. sed cum postea emisset, et hoc mendacium in senatu ei ab inimicis obiiceretur, risit satis; atque inter ridendum, ἀνοιονόντος, inquit, homines estis, cum ignoratis, prudentis & cauti patrisfamilias esse, quod emere velit, emiturum sese negare, propter competitores emtionis.

CAPUT XIII.

Intra Kalendas eum dicitur, quid significet, utrum ante Kalendas, an Kalendis, an utrumque: atque inibi quid sit in oratione M. Tullii, intra Oceanum, et intra montem Taurum, et in quadam epistola, intra modum.

CUM Romae a consulibus iudex extra ordinem datus pronuntiare intra Kalendas iussus essem; Apollinarem Sulpicium doctum hominem percontatus sum, an his verbis, intra Kalendas, ipsae quoque Kalendae tenerentur: dixique ei me videlicet datum, Kalendasque mihi predictas, ut intra eum diem pronuntiares. Cur, inquit, hoc me potius rogas, quam ex istis aliquem peritis studiosisque iuris, quos adhibere in consilium iudicaturi soletis? Tum illi ego ita respondi: Si aut de vetere, inquam, iure, aut recepto, aut controverso et ambiguo, aut novo et constituto discendum esset; issem plane sciscitatum ad istos quos dicis. sed cum verborum Latinorum sententia, usus, ratio exploranda sit, scaevus profecto et caecus animi forem, si cum haberem tui copiam, issem magis ad alium quam ad te. Audi

igitur, inquit, de ratione verbi quid existimem; sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate vocis differuero, sed quod in ea re omnium plurimumve consensu observari cognoveris: non enim verborum tantum communium verae atque propriae significationes longiore usu mutantur; sed legum quoque ipsarum iussa consensu tacito obliterantur. Tum deinde differuit, me et plerisque aliis audientibus, in hunc ferme modum: Cum dies, inquit, ita praefinita est, ut iudex intra Kalendas pronuntiet; occupavit iam haec omnes opinio, non esse dubium, quin ante Kalendas iure pronuntietur. et id tantum ambigi video, quod tu quaeris, an Kalendis quoque iure pronuntietur. ipsum autem verbum sic procul dubio natum est, atque ita sese habet; ut, cum dicitur *intra Kalendas*, non alius accipi dies debeat quam solae Kalendae. nam tres istae voces, *intra*, *citra*, *ultra*, quibus certi locorum fines demonstrantur, singularibus apud veteres syllabis appellabantur, *in*, *cis*, *uls*. hae deinde particulae, quoniam parvo exiguoque sonitu obscurius promebantur, addita est tribus omnibus eadem syllaba: et quod dicebatur, *cis Tiberim*, et *uls Tiberim*, dici coeptum est, *citra Tiberim*, et *ultra Tiberim*: item quod erat *in*, accedente eadem syllaba, *intra* factum est. sunt ergo haec omnia quasi contermina iunctis inter se finibus cohaerentia, *intra oppidum*, *ultra oppidum*, *citra oppidum*. ex quibus *intra*, sicuti dixi, *in* significat. nam qui dicit *intra oppidum*, *intra cubiculum*, *intra ferias*, non dicit aliud quam *in oppido*, *in cubiculo*, *in feriis*. *intra Kalendas* igitur non *ante Kalendas* est, sed *in*

Kalendis, id est, eo ipso die quo *Kalendae* sunt. Itaque, secundum verbi ipsius rationem, qui iussus est *intra Kalendas* pronuntiare, nisi *Kalendis* pronuntiet, contra iussum vocis facit. nam, si ante id fiat, non *intra* pronuntiat, sed *citra*. nescio quo autem pacto recepta vulgo interpretatio est absurdissima, ut *intra Kalendas* significare videatur etiam *citra Kalendas* vel *ante Kalendas*: nihil enim ferme interest. atque insuper dubitatur, an *ante Kalendas* quoque pronuntiarum possit: quando neque ultra neque *citra*, sed, quod inter haec medium est, *intra Kalendas*, id est, *Kalendis* pronuntiandum sit. sed nimirum consuetudo vicit: quae cum omnium domina rerum, tum maxime verborum est. Ea omnia cum Apollinaris scite perquam atque enucleate disputavisset, tum ego haec dixi: Cordi, inquam, mihi fuit, priusquam ad te irem, quaerere explorareque, quonam modo veteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint, atque invenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse isto modo: *Locus intra oceanum iam nullus est, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per haec tempora nostrorum hominum libido iniquitaque pervaserit. intra oceanum* dicit, contra rationem tuam. non enim vult, opinor, dicere *in oceano*. terras enim demonstrat omnes, quae oceano ambiuntur, ad quas a nostris hominibus adiri potest, quae sunt *citra oceanum*, non, *in oceano*. neque enim videri potest insulas significare nescio quas, quae penitus esse *intra aequora ipsa oceani* dicuntur. Tunc Sulpicius Apollinaris renidens, Non mehercule inargute, inquit, nec incallide opposuisti hoc Tullia-

num. sed Cicero *intra oceanum*, non, ut tu interpretare, *citra oceanum* dixit. Quid enim potest dici *citra oceanum* esse, cum undique oceanus circumscribat omnes terras et ambiat? nam *citra* quod est, id *extra* est. qui autem potest *intra* esse dici, quod *extra* est? sed si ex una tantum parte orbis oceanus foret, tum quae terra ad eam partem foret, *citra oceanum* esse dici posset, vel *ante oceanum*: cum vero omnes terras omnifariam et undiqueversum circumfluat, nihil *citra* eum est: sed, undarum illius ambitu terris omnibus convallatis, in medio eius sunt omnia, quae *intra* oras eius inclusa sunt. sicuti hercle sol non *citra* coelum vertitur, sed in coelo et *intra* coelum. Haec tunc Apollinaris scite acuteque dicere visus est. Sed postea in libro M. Tullii epistolarum ad Ser. Sulpicium sic dictum esse invenimus *intra modum*, ut *intra Kalendas* dicunt, qui dicere *citra Kalendas* volunt. Verba haec Ciceronis sunt, quae apposui: *Sed tamen quoniam effugi eius offensionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rem publicam non putare, si perpetuo tacerem; modice hoc faciam aut etiam intra modum, ut & illius voluntati & meis studiis serviam. modice dixerat*, id est, cum modo aequo et pari. deinde, quasi hoc displiceret, et corrigere id vellet, addit *aut etiam intra modum*. per quod ostendit minus sese id facturum esse, quam quod fieri modice videretur: id est, non ad ipsum modum, sed retro paululum et *citra modum*. In oratione etiam, quam pro P. Sestio scripsit, *intra montem Taurum* sic dicit, ut non significet *in monte Tauro*, sed *usque ad montem Taurum cum ipso monte*. Verba

funt haec ipsius M. Tullii, ex ea, quam dixi, oratione: *Antiochum Magnum illum maiores nostri magna belli contentione terra marique superatum intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illum multarunt, Attalo, ut is in ea regnaret, condonarunt. intra montem, inquit, Taurum regnare iusserunt.* quod non proinde est, ut *intra cubiculum* dicimus: nisi videri potest id esse *intra montem*, quod est *intra regiones*, quae Tauri montis obiectu separantur. nam sicuti qui *intra cubiculum* est, is non in cubiuli parietibus, sed *intra parietes* est, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoque parietes in cubiculo sunt: ita, qui regnat *intra montem Taurum*, non solum in monte Tauro regnat, sed in his etiam regionibus quae Tauro monte clauduntur. Num igitur secundum istam verborum M. Tullii similitudinem, qui iubetur *intra Kalendas* pronuntiare, is et *ante Kalendas*, et *ipsis Kalendis* iure pronuntiare potest? neque id fit quasi privilegio quodam incitae consuetudinis, sed certa rationis observatione: quoniam omne tempus, quod Kalendarum die includitur, *intra Kalendas* esse recte dicitur.

CAPUT XIV.

Saltem particula quam vim habeat et quam originem,

SALTEM particula quam haberet principem significationem, quaeque vocis istius origo esset, quaerebamus. ita enim primitus factam esse appa-

ret, ut non videatur, sicuti quaedam supplementa orationis, temere et incondite assumpta. atque erat qui diceret, legisse se in grammaticis commentariis P. Nigidii, *saltem* ex eo dictum, quod esset *si aliter*: idque ipsum dici solitum per defectionem; nam plenam esse sententiam, *si aliter non potest*. Sed id nos in iisdem commentariis Nigidii, cum eos non, opinor, incuriose legissemus, nusquam invenimus. Videntur autem verba ista *si aliter non potest*, a significatione quidem voculae huius, de qua quaerimus, non aberrare. sed tot verba tamen in paucissimas literas cludere improbae cuiusdam subrilitatis est. Fuit etiam qui diceret homo in libris atque in literis assiduus, *saltem* sibi dictum videri *u* litera media extrita. *salutem* enim ante dictum, quod nos *saltem* diceremus. nam cum alia quaedam petita et non impetrata sunt; tum solemus, inquit, quasi extremum aliquid petitori, quod negari minime debeat, dicere, *hoc saltem fieri aut dari oportere*: tanquam salutem postremo petentes, quam impetrari certe et obtineri sit aequissimum. sed hoc itidem non illepide quidem fictum, nimis tamen esse videtur commenticium: censuimus igitur amplius quaerendum.

CAPUT XV.

Quod Sisenna in libris historiarum adverbis huiuscemodi
 saepenumero usus est, *celatim*, *vellicatim*, *saltuatim*.

CUM lectitaremus historiam Sisennae assidue, hu-
 iuscemodi figurae adverbia in oratione eius anim-
 advertimus, cuimodi sunt haec, *cursum*, *properatim*,
celatim, *vellicatim*, *saltuatim*. ex quibus duo prima,
 quia sunt notiora, exemplis non indigebant. reliqua
 in historiarum sexto sic scripta sunt: *Quam maxime*
celatim poterat, in insidiis suos disponit. item alio in
 loco: *Nos una aestate in Asia & Graecia gesta literis*
idcirco continentia mandavimus, ne vellicatim aut sal-
tuatim scribendo lectorum animos impediremus.

A. G E L L I I
NOCTIUM ATTICARUM
C O M M E N T A R I U S.

LIBER TERTIUSDECIMUS.

C A P U T I.

Inquisitio verborum istorum M. Tullii curiosior, quae fuit in primo Antonianarum libro : *Multa autem impendere videntur praeter naturam etiam praeterque fatum* : tractatumque, an idem duo ista significant; *fatum* atque *natura*, an diversum,

M. CICERO in primo Antonianarum ita scriptum reliquit : *Hunc igitur ut sequerer properavi, quem praesentes non sunt secuti : non ut proficerem aliquid ; neque enim sperabam id, nec praestare poteram ; sed ut si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere videntur praeter naturam etiam praeterque fatum) huius diei vocem reipublicae relinquerem meae perpetuae erga se voluntatis. Praeter naturam, inquit, praeterque fatum. an utrumque idem valere voluerit, fatum atque naturam, et duas res καθ' ἐνός ὑποκειμένου posuerit, an vero dividerit separaritque,*

ut alios casus natura ferre videatur, alios fatum, considerandum equidem puto: atque id maxime requirendum, qua ratione dixerit, accidere multa humanitus posse praeter fatum: quando sic ratio et ordo et insuperabilis quaedam necessitas fati constituitur, ut omnia intra fatum claudenda sint. nisi illud sane Homeri secutus est:

Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον αἶδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium est, quin violentam et inopinatam mortem significaverit: quae quidem potest recte videri accidere praeter naturam, sed cur id quoque genus mortis extra fatum posuerit, neque operis huius est explorare, neque temporis. illud tamen non praetermittendum est, quod Virgilius quoque id ipsum quod Cicero de fato opinatus est, cum hoc in quarto libro dixit de Elisa, quae mortem per vim potita est:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Tanquam in faciendo fine vitae, quae violenta sunt, non videantur e fato venire. Demosthenis autem, viri prudentia pari atque facundia praediti, verba idem fere significantia de natura atque fato M. Cicero secutus videtur. ita enim scriptum est in oratione illa egregia, cui titulus est, ὑπὲρ στεφάνου. Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον γεγενῆσθαι νομίζαν, τὸν τῆς εἰμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῆ πατρίδι, ὑπὲρ τοῦ, μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐβελήσει. Quod Cicero fatum atque naturam videtur dixisse, id multo ante Demosthenes τὴν περ

προμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον appellavit. Αὐτόμα-
τος enim θάνατος, quasi naturalis et fatalis, nulla ex-
trinsecus vi coactus venit.

C A P U T II.

Super poëtarum Pacuvii et Accii colloquio familiari in
oppido Tarentino.

QUIBUS otium et studium fuit vitas atque aetates
doctorum hominum quaerere ac memoriae tradere,
de M. Pacuvio et L. Accio tragicis poëtis historiam
scripserunt huiuscemodi. Cum Pacuvius, inquit,
grandi iam aetate et morbo corporis diutino affectus,
Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tunc
haud parvo iunior proficiscens in Asiam, cum in
oppidum venisset, devertit ad Pacuvium: comiter-
que invitatus, plusculisque ab eo diebus retentus,
tragoediam suam, cui *Atræus* nomen est, desideranti
legit. tum Pacuvium dixisse aiunt, sonora quidem
esse, quae scripisset, et grandia: sed videri ea ta-
men sibi duriora paulum et acerbiora. Ita est, inquit
Accius, uti dicis. neque id sane me poenitet: me-
liora enim fore spero quae deinceps scribam. nam
quod in pomis est, itidem, inquit, esse aiunt in in-
geniis: quae dura et acerba nascuntur, post fiunt
mitia et iucunda. sed quae gignuntur statim vieta et
mollia, atque in principio sunt uvida; non matura
mox fiunt, sed putria. relinquendum igitur visum
est in ingenio, quod dies atque aetas mitificet.

CAPUT III.

An vocabula haec, *necessitudo* et *necessitas*, differenti significatione sint.

RISU prorsus atque ludo res digna est, cum plerique grammaticorum asseverant, *necessitudinem* et *necessitatem* mutare longe, longèque differre: ideo quod *necessitas* sit vis quaequam premens et cogens: *necessitudo* autem dicatur ius quoddam et vinculum religiosae coniunctionis; idque unum solitarium significet, sicut autem nihil quidquam interest, *suavitus* dicas an *suavitas*, *sanctitudo* an *sanctitas*, *acerbitudo* an *acerbitas*, *acritudo*, an, quod Accius in Neoptolemo scripsit, *acritas*: ita nihil rationis dici potest, qui *necessitudo* et *necessitas* separentur. itaque in libris veterum vulgo reperias *necessitudinem* dici, pro eo quod necessum est. sed *necessitas* sane pro iure officioque observantiae affinitatisque infrequens est: quanquam, qui ob hoc ipsum ius affinitatis familiaritatisve coniuncti sunt, necessarii dicuntur. repperi tamen in oratione C. Caesaris, qua Plautiam rogationem suasit, *necessitatem* dictam pro *necessitudine*, id est, iure affinitatis. Verba haec sunt: *Equidem mihi videor pro nostra necessitate non labore, non opera, non industria defuisse.* Hoc ego scripsi de utriusque vocabuli indifferentia, admonitus forte verbi istius, cum legerem Sempronii Afellionis veteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita scriptum est: *Nam se patrem*

suam audisse dicere L. Aemilium Paulum, nimis bonum imperatorem signis collatis non decertare, nisi summa necessitudo aut summa ei occasio data esset.

CAPUT IV.

Olympiadis, Alexandri matris, comis ac prudens ad filium Alexandrum rescriptio.

IN plerisque monumentis rerum ab Alexandro gestarum, et paulo ante in libro M. Varronis, qui inscriptus est *Orestes, vel de insania*, Olympiadem Philippi uxorem festivissime rescriptisse legimus Alexandro filio. Nam cum is ad matrem ita scripsisset: REX ALEXANDER. IOVIS. HAMMONIS. FILIUS. OLYMPIADI. MATRI. SALUTEM. DICIT. Olympias ei rescripsit ad hanc sententiam: *Amabo, inquit, mi fili, quiescas: neque deferas me, neque criminere adversum Iunonem. malum mihi prorsum illa magnum dabit, cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris. Ea mulieris scitae atque prudentis erga ferocem filium comitas sensim et comiter admonuisse eum visa est, deponendam esse opinionem vanam, quam ille ingentibus victoriis et adulantium blandimentis et rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de Iove.*

CAPUT V.

De Aristotele, et Theophrasto, et Menedemo, philosophis: deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribae suae eligentis.

ARISTOTELES philosophus annos iam fere natus duo et sexaginta, corpore aegro affectoque, ac spe vitae tenui fuit. tunc omnis eius sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantesque, ut ipse deligeret loci sui et magisterii successorem; quo, post summum eius diem, proinde ut ipso, uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendaque, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi, sed praecipui duo, Theophrastus et Menedemus. ingenio hi atque doctrinis ceteros praestabant; alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo. Aristoteles respondit, facturum esse quod vellent, cum id sibi foret tempestivum. postea brevi tempore cum iidem illi, qui de magistro destinando petierant, praesentes essent; vinum ait, quod tum biberet, non esse id ex valetudine sua, sed insalubre esse atque asperum; ac propterea quaeri debere exoticum vel Rhodium aliquod, vel Lesbium. id sibi utrumque ut curarent, petivit; usurumque eo dixit, quod sese magis iuvisset. eunt, curant, inveniunt, afferunt. tum Aristoteles Rhodium petit, degustat. Firmum, inquit, hercle vinum et iucundum. petit mox Lesbium: quo item degustato, Utrumque, inquit, oppido bonum, sed ἡδίων ὁ Λέσβιος. id ubi dixit,

nemini fuit dubium, quin, lepide simul et verecunde, successorem illa voce sibi, non vinum delegisset. is erat e Lesbo Theophrastus, suavitate homo insigni linguae pariter atque vitae. itaque non diu post, Aristotele vita defuncto, ad Theophrastum omnes concefferunt.

CAPUT VI.

Quid veteres Latini dixerint, quas Graeci *προσῳδίας* appellant; et item quod vocabulum *barbarismi* non usurpaverint neque Romani antiquiores, neque Attici.

QUAS Graeci *προσῳδίας* dicunt, eas veteres doctum notas vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum vocationes appellabant. Quod nunc autem barbare quem loqui dicimus, id vitium sermonis non barbarum esse, sed rusticum, et cum eo vitio loquentes rustice loqui dicebantur. P. Nigidius, in commentariis grammaticis *Rusticus fit sermo*, inquit, *si adspires perperam*. itaque id vocabulum, quod dicitur vulgo barbarismus, qui ante divi Augusti aetatem pure atque integre locuti sunt an dixerint, nondum equidem inveni.

CAPUT VII.

Diversum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, et Herodotum in historiis.

LEAENAS inter omnem vitam semel parere, eoque uno partu nunquam edere plures quam unum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. Verba ex eo libro haec sunt : ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐν ἰσχυρότατον καὶ θρασύτατον, ἀπαξ ἐν τῷ βίῳ τίττει ἐν. τίττουςα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας. Homerus autem leones (sic enim feminas quoque virili genere appellat, quod grammatici ἐπίκοινον vocant) pluris gignere atque educare catulos dicit. versus, quibus hoc aperte demonstrat, hi sunt :

Εἰσθήκει ὡς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν,
 Ὡ ρά νῆπι' ἀγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ.
 *Andres ἑπακτῆρες..

Item alio in loco idem significat :

Πυκνὰ μάλα στενάχων ὥστε λῆς ἠϋγέναιος,
 *Ὡ ρά εἴ ὑπὸ σκύμνους ἐλαφιβόλος ἄρπασεν ἀνῆρ
 *Τλῆς ἐκ πυκνῆς.

Ea nos dissensio atque diversitas cum ageret inclutissimi poetarum et historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspicere, quos de animalibus exquisitissime composuit. in quibus, quod super ista re scriptum invenimus, cum ipsius Aristotelis verbis, in his commentariis scribemus. verba Aristo-

telis haec sunt ex libro de historia animalium sexto :
 Λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὀπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθορευτικὸν,
 εἶρηται πρότερον· ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ'
 ἕκαστον μὲν τοι τὸν ἐνιαυτὸν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος. τίκ-
 τει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μὲν τοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει
 δ' ἐνίοτε καὶ ἓν. ὃ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς
 ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστὶ· συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπα-
 γίους εἶναι τοὺς λέοντας· ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον
 συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λέοντων ἐστὶ, καὶ
 οὐκ ἐν πολλῷ γίγνεται τόπων· ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης ἀπάσης
 ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἀχελώου καὶ τοῦ Νέσσου ποταμοῦ. τίκτει
 δὲ ὁ λέων πάνυ μικρὰ, οὕτως ὥστε δῆμνα ὄντα μόλις βα-
 δίζειν. οἱ δ' ἐν Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις, τὸ πρῶτον
 πέντε, εἶτα αἰεὶ ἐνὶ ἐλάττονα· μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν
 τίκτουσιν, ἀλλ' ἀγονοὶ διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα
 χαίτην, ἀλλ' ὀρέην λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνέδον-
 τας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἀνωθεν, δύο δὲ
 κάτωθεν· βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὦν τὴν ἡλικίαν.

CAPUT VIII.

Quod Afranius poeta prudenter et lepide Sapientiam filiam
 esse Usus et Memoriae dixit.

EXIMIE hoc atque verissime Afranius poeta de
 gignenda comparandaque sapientia opinatus est,
 quod eam filiam esse Usus et Memoriae dixit. eo
 namque argumento demonstrat, qui sapiens esse re-
 rum humanarum velit, non libris solis, neque disci-
 plinis rhetoricis dialecticisque opus esse; sed oportere
 eum versari quoque exerceri in rebus communi-

bus noscendis periclitandisque : eaque omnia acta et eventa firmiter meminisse : et proinde sapere ac consulere ex his, quae pericula ipsa rerum docuerint, non quae libri tantum aut magistri per quasdam inanitates verborum et imaginum, tanquam in mimo aut in somnio delectaverint. Versus Afranii sunt in rogata, cui Sellae nomen est :

Ufus me genuit, mater peperit Memoria.

Sophiam vocant me Graii, vos Sapientiam.

Item versus est in eandem ferme sententiam Pacuvii, quem Macedo philosophus, vir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum :

Ego odi homines ignava opera & philosopha sententia.

nihil enim fieri posse indignius neque intolerantius dicebat, quam quod homines ignavi ac desides, operati barba et pallio, mores et emolumenta philosophiae in linguae verborumque artes converterent; et vitia facundissime accusarent intercutibus ipsi vitiis madentes.

C A P U T I X.

Quid Tullius Tiro in commentariis scripserit de *Suculis* et *Hyadibus*, quae sunt stellarum vocabula.

TULLIUS Tiro, M. Ciceronis alumnus et libertus, adiutorque in literis studiorum eius fuit. is libros
A. Gellii Vol. II. * E

compluris de usu atque ratione linguae Latinae, item de variis atque promiscis quaestionibus composuit. in his esse praecipui videntur, quos Graeco titulo *πανδέκτας* inscripsit, tanquam omne rerum atque doctrinarum genus continentes. ibi de his stellis, quae appellantur fuculae, hoc scriptum est: *Adeo, inquit, veteres Romani literas Graecas nesciverunt, & rudes Graecae linguae fuerunt, ut stellas, quae in capite Tauri sunt, propterea fuculas appellarint, quod eas Graeci ὑάδας vocant; tanquam id verbum Latinum Graeci interpretamentum sit: quia Graece ὕες, sues Latine dicantur. sed ὑάδες, inquit, οὐκ ἀπὸ τῶν ὕων, ita ut nostri opici putaverunt, sed ab eo, quod est ὕειν, appellantur. nam & cum oriuntur, & cum occidunt, tempestates pluvias largosque imbres cient. pluere autem Graeca lingua ὕειν dicitur. Haec quidem Tiro in Pandeëtis. Sed enim veteres nostri non usque eò rupices et agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco fuculas nominarent, quod ὕες Latine sues dicantur: sed ut quod Graeci ὑπερ, nos *super* dicimus, quod illi ὑπτιος, nos *supinus*; quod ὑφορβος, nos *subulcus*; quod item illi ὑπνος, nos primo *sypnus*, deinde per *y* Graecae Latinaeque literae cognationem *somnus*: sic quod ab illis ὑάδες, a nobis primo *syades*, deinde *fuculae* appellatae. Stellae autem istae non in capite Tauri sunt, ut Tiro dicit: (nullum enim videtur praeter eas stellas Tauri caput:) sed hae ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitae locataeque sunt, ut ex earum positu species quaedam et simulacrum esse videatur tauri capitis: sicuti ceterae partes et reliqua imago tauri conformata et quasi depicta est locis regionibusque*

earum stellarum, quas Graeci *πλειάδης*, nos *vergi-*
lias vocamus.

CAPUT X.

Quod *sororis* etymon esse dixerit Labeo Antistius, et quod
fratris Nigidius.

LABEO Antistius iuris quidem civilis disciplinam principali studio exercuit, et consulentibus de iure publice responsitavit; ceterarum quoque bonarum artium non expertus fuit: et in grammaticam sese atque dialecticam literasque antiquiores altioresque penetraverat; Latinarumque vocum origines rationesque percalluerat: eaque praecipue scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos utebatur. Sunt adeo libri post mortem eius editi, qui *posteriores* inscribuntur; quorum librorum tres continui tricesimus octavus et tricesimus nonus et quadragesimus pleni sunt id genus rerum ad enarrandam et illustrandam linguam Latinam conducentium. Praeterea in libris, quos ad Praetoris edictum scripsit, multa posuit partim lepide atque argute reperta: sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus: *Soror*, inquit, *appellata est, quod quasi seorsum nascitur, separaturque ab ea domo in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur.* Fratris autem vocabulum P. Nigidius, homo impense doctus, non minus arguto subtilique *ἐτύμη* interpretatur: *Frater*, inquit, *est dictus quasi fere alter.*

CAPUT XI.

Quem M. Varro aptum iustumque esse numerum convivarum existimavit : ac de mensis secundis et de bellariis.

LEPIDISSIMUS liber est M. Varronis ex satiris Menippaeis, qui inscribitur, NESCIS. QUID. VESPER. SERUS. VEHAT. in quo differit de apto convivarum numero, deque ipsius convivii habitu cultuque. dicit autem, convivarum numerum incipere oportere a Gratiarum numero, et progredi ad Musarum; id est, proficisci a tribus, consistere in novem : ut, cum paucissimi convivae sunt, non pauciores sint quam tres; cum plurimi, non plures quam novem. *nam multos, inquit, esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta. & Romae, inquit, constat, sed & Athenis, nusquam, aut cubat. Ipsum deinde convivium constat, inquit, ex rebus quatuor; & tum denique omnibus suis numeris absolutum est. si belli homunculi collecti sunt, si electus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus. Nec loquaces autem, inquit, convivas, nec mutos legere oportet; quia eloquentia in foro & apud subsellia, silentium vero non in convivio, sed in cubiculo esse debet. Sermones igitur id temporis habendos censet non super rebus anxiis aut tortuosis, sed iucundos atque inevitabiles, et cum quadam illecebra et voluptate utiles; ex quibus ingenium nostrum venustius fiat et amoenius. Quod profecto, inquit, eveniet, si de id genus rebus ad communem vitae usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro*

atque in negotiis agendis loqui non est otium. dominum autem, inquit, convivii esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus: & in convivio legi non omnia debent, sed ea potissimum, quae simul sint βιωφελῆ & delectent. neque non de secundis quoque mensis, cuiusmodi esse eas oporteat, praecipit. his enim verbis utitur: Bellaria, inquit, ea maxime sunt mellita, quae mellita non sunt. πέμμασιν enim cum πέλει societas infida. Quod Varro hoc in loco dixit bellaria; ne quis forte in ista voce haereat; significat id vocabulum omne mensae secundae genus. nam quae πέμματα Graeci aut τραγήματα dixerunt; ea veteres nostri bellaria appellaverunt. vina quoque dulciora est invenire in comoediis antiquioribus hoc nomine appellata: dictaque esse ea Liberi bellaria.

C A P U T XII.

Tribunos plebis *prensionem* habere, *vocationem* non habere.

IN quadam epistola Atei Capitonis scriptum legimus, Labeonem Antistium legum atque morum populi Romani iurisque civilis doctum apprime fuisse. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quaedam nimia atque vecors; usque eo ut Divo Augusto iam principe & rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod iustum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset. ac deinde narrat, quid idem Labeo per viatorem a tribunis plebi vocatus responderit. Cum a muliere, inquit, quadam tribuni plebis

rentibus nobis, quam ob causam tribuni, qui haberent summam coërcendi potestatem, ius vocandi non habuerint: quod tribuni antiquitus creati videntur non iuri dicundo, nec causis querelisque de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis quibus praesentes fuissent; ut iniuria quae coram fieret, aceretur: ac propterea ius abnoctandi ademptum; quoniam, ut vim fieri vetarent, assiduitate eorum et praesentium oculis opus erat.

C A P U T XIII.

Quod in libris Humanarum M. Varronis scriptum est,
aediles & quaestores populi Romani in ius a privato ad praetorem vocari posse.

CUM ex angulis secretisque librorum ac magistrorum in medium iam hominum et in lucem fori prodissen, quaesitum esse memini in plerisque Romae stationibus ius publice docentium aut respondentium, an quaestor populi Romani ad praetorem in ius vocari posset. id autem non ex otiosa quaestione agitabatur: sed usus forte natae rei ita erat, ut vocandus esset in ius quaestor. Non pauci igitur existimabant, ius vocationis in eum praetori non esse, quoniam magistratus populi Romani procul dubio esset; et neque vocari, neque, si venire nollet, capi atque prendi, salva ipsius magistratus maiestate, posset. Sed ego, qui tum assiduus in libris M. Varronis fui, cum hoc quaeri dubitarique animadvertissem; protuli unum et vicesimum rerum humanarum, in quo

adversum eum aditi, Gellianum ad eum mississent, ut veniret, & mulieri responderet: iussit eum, qui missus erat, redire, & tribunis dicere, ius eos non habere neque se, neque alium quenquam vocandi. quoniam moribus maiorum tribuni plebis praesensionem haberent, vocationem non haberent. posse igitur eos venire & prendi se iubere: sed vocandi absentem ius non habere. Cum hoc in ea Capitonis epistola legissemus, id ipsum postea in M. Varronis rerum humanarum uno et vicesimo libro enarratius scriptum invenimus, verbaque ipsa super ea re Varronis adscripsimus: *In magistratu, inquit, habent alii vocationem, alii praesensionem, alii neutrum. vocationem: ut consules & ceteri qui habent imperium. praesensionem: ut tribuni plebis & alii qui habent viatorem. neque vocationem, neque praesensionem: ut quaedestores & ceteri, qui neque lictores habent neque viatorem. qui vocationem habent, idem prendere, tenere, abducere possunt. & haec omnia sive adsunt quos vocant, sive acciri iusserunt. tribuni plebis vocationem habent nullam. neque minus multi imperiti, perinde atque haberent, ea sunt usi. nam quidam non modo privatim, sed etiam consulem, in Rostra vocari iusserunt. ego triumvirum vocatus a Porcio tribuno plebis non iui auctoribus principibus, & vetus ius tenui, item tribunus cum essem, vocari neminem iussi, neque vocatum a collega parere invitum. Huius ego iuris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror vana tunc fiducia, cum privatus esset, vocatum a tribunis non isse. quae, malum, autem ratio fuit vocantibus nolle obsequi, quos consistere ius habere prendendi? nam iure prendi qui potest, etiam in vincula duci potest. Sed quae-*

ita scriptum fuit: *Qui potestatem neque vocationis populi viritum habent, neque prensionis, eos magistratus a privato in ius quoque vocari est potestas. M. Laevinus aedilis curulis a privato ad praetorem in ius est eductus. nunc stipati servis publicis non modo prendi non possunt, sed etiam ultro summovent populum.* Hoc Varro in ea libri parte de aedilibus. supra autem in eodem libro quaestores neque vocationem habere, neque prensionem dicit. utraque igitur libri parte recitata in Varronis omnes sententiam concesserunt; quaestorque in ius ad praetorem vocatus est.

CAPUT XIV.

Quid sit pomoerium.

POMOERIUM quid esset, augures Populi Romani, qui libros de auspiciis scripserunt, istiusmodi sententia definierunt: *Pomoerium est locus intra agrum effatum per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii.* Antiquissimum autem pomoerium, quod a Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. sed id pomoerium pro incrementis reipublicae aliquotiens prolatum est, et multos editosque collis circumplexum est. Habebat autem ius proferendi pomoerii, qui populum Romanum agro de hostibus capto auxerat. Propterea quaesitum est, ac nunc etiam in quaestione est, quam ob causam ex septem urbis montibus, cum ceteri sex intra pomoerium

sint, Aventinus solum, quae pars non longinqua nec infrequens est, extra pomoerium sit: neque id Ser. Tullius rex, neque Sulla, qui proferendi pomoerii titulum quaesivit, neque postea D. Iulius, cum pomoerium proferret, intra effatos urbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas videri scribit. sed praeter eas omnes ipse unam probat, quod in eo monte Remus urbis condendae gratia auspicaverit, avesque irritas habuerit, superatusque in auspicio a Romulo sit. *idcirco, inquit, omnes, qui pomoerium protulerunt, montem istum excluserunt, quasi avibus obscurois ominosum.* Sed de Aventino monte praetermittendum non putavi, quod non pridem ego in Elidis grammatici veteris commentario offendi: in quo scriptum erat, Aventinum antea, sicuti diximus, extra pomoerium exclusum, post auctore D. Claudio receptum, et intra pomoerii fines observatum.

C A P U T X V.

Verba ex libro Messalae auguris, quibus docet, qui sint *minores magistratus*; et *consulem praetoremque collegas esse*: et quaedam alia de *auspiciis*: item verba eiusdem Messalae differentis, aliud esse *ad populum loqui*, aliud *cum populo agere*: et qui magistratus a quibus avocent comitiatum,

IN edicto consulum, quo edicunt qui dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur ex vetere forma perpetua: NE. QUIS. MAGISTRATUS. MINOR. DE. COELO. SERVASSE. VELIT. Quae igitur solet, qui sint

magistratus minores. Super hac re meis verbis nihil opus fuit : quoniam liber M. Messalae auguris de auspiciis primus, cum hoc scriberemus, forte adfuit, propterea ex eo libro verba ipsius Messalae subscripsimus. *Patriciorum auspicia in duas sunt divisa potestates. maxima sunt, consulum, praetorum, censorum. neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdem potestatis : ideo quod collegae non sunt censores consulum aut praetorum ; praetores consulum sunt, ideoque neque consules aut praetores censoribus, neque censores consulibus aut praetoribus turbant aut retinent auspicia. at censores inter se ; rursus praetores consulesque inter se & vitiant & obtinent. praetor, etsi collega consulis est, neque praetorem, neque consulem iure rogare potest, ut quidem nos a superioribus accepimus, aut ante haec tempora servatum est : & ut in commentario terthodecimo C. Tuditani patet, quia imperium minus praetor, maius habet consul : & a minore imperio maius aut maior collega rogari iure non potest. praetores nos his temporibus praetore creante veterum auctoritatem sumus secuti. neque iis comitiis in auspicio fuimus. Censores aequae non eodem rogantur auspicio atque consules & praetores. reliquorum magistratuum minora sunt auspicia : ideo illi minores, hi maiores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus tribuitis comitiis magistratus, sed iustius curiata datur lege. maiores centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus verbis Messalae manifestum fit, et qui sint magistratus minores, et quamobrem minores appellentur. sed et collegam esse praetorem consuli docet, quod eodem auspicio creantur. Maiora autem dicuntur*

auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt quam aliorum. Idem Messala in eodem libro de minoribus magistratibus ita scribit: *Consul ab omnibus magistratibus & comitiatum & concionem avocare potest. praetor & comitiatum & concionem usquequaque avocare potest, nisi a consule. minores magistratus nusquam nec comitiatum nec concionem avocare possunt. ea re, qui eorum primus vocat ad comitiatum, is recte agit: quia bifariam cum populo agi non potest. nec avocare alius alii possit, si concionem habere volunt, uti ne cum populo agant: quamvis multi magistratus simul concionem habere possunt.* Ex his verbis Messalae manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud concionem habere. nam cum populo agere est rogare quid populum, quod suffragiis suis aut iubeat aut vetet; concionem autem habere, est verba facere ad populum sine ulla rogatione.

CAPUT XVI.

Humanitatem non id significare quod vulgus putat; sed eo vocabulo, qui sinceriter locuti sunt, magis proprie esse usos.

QUI verba Latina fecerunt, quique his probe usi sunt, *humanitatem* non id esse voluerunt quod vulgus existimat, quodque a Graecis φιλανθρωπία dicitur, et significat dexteritatem quandam benevolentiamque erga omnes homines promiscam: sed *humanitatem* appellaverunt id propemodum, quod Graeci παιδείαν vocant; nos eruditionem institutio-

nemque in bonas artis dicimus : quas qui sinceriter cupiunt appetuntque, hi sunt vel maxime humanissimi. huius enim scientiae cura et disciplina ex universis animantibus uni homini data est; idcircoque humanitas appellata est. Sic igitur eo verbo veteres esse usos, et cum primis M. Varronem Marcumque Tullium, omnes ferme libri declarant : quamobrem fatis habui unum interim exemplum promere. Itaque verba posui Varronis e libro rerum humanarum primo, cuius principium hoc est : *Praxiteles, qui propter artificium egregium nemini est paulum modo humaniori ignotus. Humaniori, inquit, non ita, ut vulgo dicitur, facili et tractabili et benevolo, tametsi rudis literarum sit, (hoc enim cum sententia nequam convenit;) sed eruditiori doctiorique, qui Praxitelem, quid fuerit, et ex libris, et ex historia cognoverit.*

C A P U T X V I I .

Quid apud M. Catonem significant verba haec, *inter os
atque offam.*

ORATIO est M. Catonis Censorii, de aedilibus vitio creatis. ex ea oratione verba haec sunt : *Nunc ita aiunt, in segetibus, in herbis bona frumenta esse. nolite ibi nimiam spem habere. saepe audivi, inter os atque offam multa intervenire posse; verumvero inter offam atque herbam, ibi vero longum intervallum est.* Erucius Clarus, qui praefectus urbi et bis consul fuit, vir morum et literarum veterum studiosissimus,

ad Sulpicium Apollinarem scripsit, hominem memoriae nostrae doctissimum, quaerere sese et petere, ut sibi rescriberet, quatenam esset eorum verborum sententia; tum Apollinaris, nobis praesentibus, (nam id temporis ego adolescens Romae sectabar eum discendi gratia,) rescripsit Claro, ut viro erudito, brevissime: vetus esse proverbium *inter os & offam*, idem significans quod Graecus ille *παροιμιώδης* versus:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χεῖλεος ἄκρου.

C A P U T XVIII.

Platonem tribuere Euripidi, Sophocli versus; et inveniri versus verbis isdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diversos poetas temporibus variis natos.

VERSUS est notae venustatis fenarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσία.

eum versus Plato in Theaeteto Euripidi esse dicit. quod quidem nos admodum miramur. nam scriptum eum legimus in tragoedia Sophocli, quae inscripta est *Αἴας ὁ Λοκρὸς*. prior autem natus fuit Sophocles quam Euripides. Sed etiam ille versus non minus notus:

Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

et in tragoedia Sophocli scriptus est, cui titulus est *φυλετίδες*, et in Bacchis Euripidi. Id quoque animadvertimus, apud Aeschylum ἐν τῷ πυρφόρῳ Προμήθει, et

apud Euripidem in tragoedia, quae inscripta est *Εἰνός*, eundem esse versum absque paucis syllabis. Aeschylus sic :

Σιγῶν δ' ὅπου δεῖ καὶ λέγων τὰ καίρια

Euripides autem sic :

Σιγῶν δ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem Aeschylus non brevi antiquior.

C A P U T XIX.

De genere atque nominibus familiae Porciae.

CUM in domus Tiberianae bibliotheca federemus ego et Apollinaris Sulpicius, et quidam alii mihi aut illi familiares; prolatus forte liber est ita inscriptus : M. CATONIS NEPOTIS. tum quaeri coeptum est, quisnam is fuisset *M. Cato Nepos*. atque ibi adolescens quispiam, quod ex eius sermonibus coniectare potui, non abhorrens a literis, Hic, inquit, est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis censorii ex filio nepos, qui pater fuit M. Catonis praetorii viri, qui bello civili Uticae necem sibi gladio manu sua conscivit, de cuius vita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur, *Laus Catonis* : quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis censorii. Eius igitur, quem Cicero laudavit, pater hic fuit M. Cato, cuius orationes feruntur inscriptae, M. Catonis Nepotis. Tum Apollinaris, ut mos eius in repre-

hendendo fuit, placide admodum leniterque: Laudo, inquit, te, mi fili, quod in tantula aetate, etiamsi hunc M. Catonem, de quo nunc quaeritur, quis fuerit ignoras, audituuncula tamen quadam de Catonis familia aspersus es. non unus autem, sed complures M. illius Catonis censorii nepotes fuerunt, geniti non eodem patre. duos enim M. ille Cato, qui et orator et censor fuit, filios habuit et matribus diversos, et aetatibus longe dispares. nam iam adolescente altero, matre eius amissa, ipse quoque iam multum senex, Salonii clientis sui filiam virginem duxit in matrimonium, ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit a Salonio patre matris datum. Ex maiore autem Catonis filio, qui praetor designatus patre vivo mortuus est, et egregios de iuris disciplina libros reliquit, nascitur hic, de quo quaeritur, M. Cato M. filius, M. nepos. is satis vehemens orator fuit; multasque orationes ad exemplum avi scriptas reliquit, et consul cum Q. Marcio Rege fuit: inque eo consulatu, in Africam profectus, in ea provincia mortem obiit. sed is non ita, ut dixisti, M. Catonis praetorii viri, qui se Uticae occidit, et quem Cicero laudavit, pater fuit: nec, quia hic nepos Catonis censorii, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hunc fuisse. hic enim nepos, cuius haec modo prolata oratio est, filium quidem maiorem Catonem habuit: sed non eum qui Uticae periit; sed qui, cum aedilis curulis et praetor fuisset, in Galliam Narbonensem profectus, ibi vita functus est. Ex altero autem viro censorii filio longe natu minore, quem Salonianum

esse appellatum dixi, duo nati sunt L. Cato et M. Cato. is M. Cato tribunus plebis fuit; et praeturam petens mortem obiit: exque eo natus est M. Cato praetorius, qui se bello civili Uticae interemit, de cuius vita laudibusque cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis censorii dixit fuisse. Videtis igitur hanc partem familiae, quae ex minore Catonis filio progenita est, non solum generis ipsius tramitibus, sed temporum quoque spatio differre; nam quia ille Salonianus in extrema patris aetate, ficuti dixi, natus fuit; prognati quoque ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quam qui a maiore fratre eius geniti erant. Hanc temporum differentiam facile animadvertetis ex hac ipsa oratione, cum eam legetis. Haec Sulpicius Apollinaris nobis audientibus dixit. quae postea ita esse, uti dixerat, cognovimus, cum et laudationes funebres et librum commentarium de familia Porcia legeremus.

C A P U T XX.

Quod a scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus vocum atque verborum iucundioris, quae a Graecis *εὐφωγία* dicitur, quam regulae disciplinaeque quae a Grammaticis reperta est.

INTERROGATUS est Probus Valerius (quod ex familiari eius quondam comperi) *hasne urbis, an has urbes et hanc turrem, an hanc turrim*, dici oporteret. *Si aut versum*, inquit, *pangis, aut orationem solutam struis*; atque ea verba tibi dicenda sunt: non finitiones

illas praerancidas neque foetutinas grammaticas spectaveris; sed aurem tuam interroga, quo quid loco conveniat dicere. quod illa suaserit, id profecto erit rectissimum. Tum is, qui quaesierat, quonam modo, inquit, vis aurem meam interrogem? et Probum ait respondisse, quo suam Virgilius percontatus est, qui diversis in locis *urbes* et *urbis* dixit arbitrio consilioque usus auris. nam in primo Georgicôn, quem ego, inquit, librum manu ipsius correctum legi, *urbis* per *i* literam scripsit. Verba e versibus eius haec sunt:

*Urbisne invisere, Caesar,
Terrarumque velis curam.*

verte enim, et muta, ut *urbes* dicas; insubidius nescio quid facies et pinguius. contra in tertio Aeneidos *urbes* dixit per *e* literam:

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut *urbis* dicas; nimis exilis vox erit et exsanguis. tanta quippe iuncturae differentia est in consonantia vocum proximarum. praeterea idem Virgilius *turrim* dicit, non *turrem*, et *securim*, non *securem*:

Turrim in praecipiti stantem.

Et

Incertam excussit cervice securim.

quae sunt, opinor, iucundioris gracilitatis, quam si suo utrumque loco per *e* literam dicas. At ille, qui interrogaverat, rudis profecto et aure agresti homo,

Cur, inquit, aliud alio in loco potius rectiusque esse dicas, non sane intelligo. Tum Probus iam commotior, Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, *urbis* an *urbes*. nam cum id genus sis, quod video, ut sine iactura tui pecces, nihil perdes, utrum dixeris. His tum verbis Probus et hac fini hominem dimisit, ut mos eius fuit erga indociles, prope inclementer. Nos autem aliud quoque postea confimiliter a Virgilio duplici modo scriptum invenimus. nam et *tres* et *tris* posuit, eodem in loco, ea iudicii subtilitate, ut si aliter dixeris mutaverisque, et aliquid tamen auris habeas, sentias suavitatem sonitus claudere. Versus ex decimo hi sunt :

*Tres quoque Threicios Boreae de gente suprema,
Et tris quos Idas pater & patria Ismara mittit.*

tres illic, *tris* hic. penficula utrumque et modulare : reperies suo quodque in loco sonare aptissime. sed in illo quoque itidem Virgilii versu :

Haec finis Priami fatorum,

si *mutes*, et *hic finis* dicas, durum atque absonum erit, respuentque aures, quod mutaveris. sicut illud contra eiusdem Virgilii insuaviter facias, si *mutes* :

Quem das finem, rex magne, laborum?

nam si ita dicas, *Quam das finem* ; iniucundum nescio quo pacto et laxiorem vocis sonum feceris. Ennius item *rectos cupressos* dixit contra receptum vocabuli genus hoc versu :

Capitibus nutantis pinos rectosque cupressos.

firmior ei, credo, et viridior sonus esse vocis visus est *rectos* dicere *cupressos*, quam *rectas*. contra vero idem Ennius in annali duodevicesimo *aëre fulva* dixit, non *fulvo*; non ob id solum quod Homerus *ἠέρα βαδίσται* dicit: sed quod hic sonus, opinor, vocabilior est visus et amoenior. sicuti etiam M. Ciceroni mollius teretiusque visum, in quinta in Verrem, *fretu* scribere, quam *freto*: *perangusto*, inquit, *fretu* *divisa*. erat enim crassius vetustiusque *perangusto* *freto* dicere. Itidem in secunda, simili usus modulamine, *manifesto peccatu*, inquit, non *peccato*. hoc enim scriptum in uno atque in altero antiquissimae fidei libro Tironiano reperi. Verba sunt Ciceronis haec: *Nemo ita vivebat, ut nulla eius vitae pars summae turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut cum impudens fuisset in facto, tum impudentior videretur, si negaret.* Huius autem vocis cum elegantior hoc in loco sonus est, tum ratio certa et probata est. Hic enim *peccatus*, quasi *peccatio*, recte Latineque dicitur: sicut, hic *incestus*, non qui admisit, sed quod admissum est, et hic *tributus*, quod *tributum* nos dicimus, a plerisque veterum dicta sunt. hic quoque *allegatus*, et hic *arbitratus*, pro *allegatione*, proque *arbitratione* dicuntur. qua ratione servata, *arbitratu* et *allegatu* meo dicimus. Sic igitur in *manifesto peccatu* dixit, ut in *manifesto incestu* veteres dixerunt. non quin Latinum esset, *peccato* dicere: sed quia in loco isto positum subtilius ad aurem molliusque est. Lucretius aequae auri-

bus inferviens *funem* feminino genere appellavit;
in hisce versibus :

*Haud, ut opinor, enim mortalia secla superne
Aurea de coelo demisit funis in arva.*

cum dicere usitatus manente numero posset :

Aureus e coelo demisit funis in arva.

Sacerdotes quoque feminas M. Cicero *antistitas* dicit, non secundum grammaticam legem *antistites*. nam cum insolentias verborum a veteribus dictorum plerumque respueret, huius tamen verbi in ea parte sonitu delectatus, *Sacerdotes*, inquit, *Cereris atque illius fani antistitae*. usque adeo in quibusdam neque rationem verbi neque consuetudinem, sed solam aurem secuti sunt suis verba modulis pensitantem. *Quod qui non sentiunt*, inquit idem ipse M. Cicero, cum de numerosa et apta oratione differeret, *quas auris habeant, aut quid in his hominis simile sit, nescio*. Illud vero cum primis apud Homerum veteres grammatici annotaverunt, quod cum dixisset quodam in loco *κολοιούστε ψῆραστε*, alio in loco non *ψιρῶντε*, sed *ψαρῶν* dixit :

Τῶν δ' ὡς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἢ ἐ κολοιῶν;

fecutus non communem, sed propriam in quoque vocis situ iucunditatem : nam si alterum in alterius loco ponas, utrumque feceris sonitu insuave.

CAPUT XXI.

Verba T. Castricii rhetoris ad discipulos adolescentes de vestitu atque calceatu non decoro.

T. CASTRICIUS, rhetoricae disciplinae doctor, qui habuit Romae locum principem declamandi ac docendi, summa vir auctoritate gravitateque, et a divo Hadriano in mores atque literas spectatus, cum me forte praesente (usus enim sum eo magistro) discipulos quosdam suos senatores vidisset die feriato tunicis et lacernis indutos et gallicis calceatos, *Equidem, inquit, maluissem vos togatos esse: pigritum est, cinctos saltem esse & penulatos. sed si hic vester huiusmodi vestitus de multo iam usu ignoscibilis est: soleatos tamen vos populi Romani senatores per urbis vias ingredi nequaquam decorum est, non hercle vobis minus, quam illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine obiecit.* Haec me audiente Castricius, et quaedam alia ad eam rem conducentia Romane et severe dixit. plerique autem ex iis, qui audierant, requirebant, cur soleatos dixisset, qui gallicas, non soleas, haberent. Sed Castricius profecto scite atque incorrupte locutus est. omnia enim ferme id genus, quibus plantarum calces tantum infimae teguntur, cetera prope nuda et teretibus habenis vineta sunt, soleas dixerunt; nonnunquam voce Graeca crepidulas. *Gallicas* autem verbum esse opinor novum, non diu ante aetatem M. Ciceronis usurpari coeptum. itaque ab eo ipso positum est in secunda Anto-

nianarum. *Cum gallicis*, inquit, & *lacerna cucurristi*. neque in ea significatione id apud quenquam alium scriptum lego gravioris dumtaxat auctoritatis scriptorem : sed ut dixi, crepidas et crepidulas prima syllaba correpta id genus calceamentum appellaverunt, quod Graeci κριπίδας vocant, eiusque calceamenti futores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quarto decimo, *Crepidarium*, inquit, *cutellum rogavit a crepidario futore*.

C A P U T X X I I .

Comprecationes, quae ritu Romano fiunt diis, expositae sunt in libris sacerdotum ; inter quas Marti *Nerienem* tribuunt : et quid *Neriane* seu *Nerio* nomen importet.

COMPRECATIONES deum immortalium, quae ritu Romano fiunt, expositae sunt in libris sacerdotum populi Romani et in plerisque antiquis orationibus. In iis scriptum est *Luam Saturni*, *Salaciam Neptuni*, *Horam Quirini*, *Iurites Quirini*, *Maiam Volcani*, *Heriem Iunonis*, *Molas Martis*, *Nerienemque Martis*. Ex quibus id quod postremum posui, sic plerosque dicere audio, ut primam in eo syllabam producant, quo Graeci modo dicunt κριπίδας : sed qui probe locuti sunt, primam correptam dixerunt, tertiam produxerunt. est enim rectus casus vocabuli eius, sicut in libris veterum scriptum est, *Nerio*. quamquam M. Varro in satira Menippaea, quae inscribitur σκλαμαχία, non *Nerio*, sed *Nerienes* vocative dicit in his versibus :

*Ted' Anna Perenna, Panda, te Lato, Pales,
Nerienes, & Minerva, Fortuna, ac Ceres.*

ex quo nominandi quoque casum eundem fieri necessum est. sed *Nerio* a veteribus sic declinatur, quasi *Anio*. nam proinde ut *Anienem*, sic *Nerienem* dixerunt tertia syllaba producta. id autem sive *Nerio* sive *Nerienes* est, Sabinum verbum est, eoque significatur virtus et fortitudo. itaque ex *Claudiis*, quos a *Sabinis* oriundos accepimus, qui erat egregia atque praestanti fortitudine *Nero* appellatus est. sed id *Sabini* accepisse a *Graecis* videntur, qui vincula et firmamenta membrorum *νεῦρα* dicunt. unde nos quoque Latine *nervos* appellamus. *Nerio* igitur *Martis* vis, et potentia, et maiestas quaedam esse *Martis* demonstratur. *Plautus* autem in *Truculento* coniugem esse *Nerienem* *Martis* dicit, atque id sub persona militis in hoc versu :

*Mars peregre adveniens salutat Nerienem uxorem
suam.*

Super ea re audivi non incelebrem hominem dicere, nimis comice *Plautum* imperito et incondito militi falsam novamque opinionem tribuisse, ut *Nerienem* coniugem esse *Martis* putaret. Sed id perite magis quam comice dictum intelliget, qui leget *Cn. Gellii* annalem tertium, in quo scriptum est, *Hersiliam*, cum apud *T. Tatium* verba faceret pacemque oraret, ita precatam esse : *Neria Martiis te obsecro pacem dare, uti liceat nuptiis propriis & prosperis uti, quod de tui coniugis consilio contigit, uti nos itidem integras*

raperent, unde liberos sibi & suis posteris, patriae pararent. De tui, inquit, coniugis consilio, Martem scilicet significans; per quod apparet, non esse id poëtice a Plauto dictum; sed eam quoque traditionem fuisse, ut Nerio a quibusdam uxor esse Martis diceretur. Inibi autem animadvertendum est, quod Gellius Neria dicit per a literam, non Nerio, neque Nerienes. praeter Plautum etiam, praeterque Gellium Licinius Imbrex vetus comoediarum scriptor in fabula, quae Neaera inscripta est, ita scripsit:

*Nolo ego Neaeram te vocent, sed Nerienem;
Cum quidem Marti es in connubium data.*

ita se numerus huiusce versus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contra quam supra dictum est, corripienda sit. cuius sonitus quanta apud veteres indifferencia sit, notius est, quam ut plura in id verba sumenda sint. Ennius autem in primo annali in hoc versu:

Nerienem Mavortis & Herclem.

si, quod minime solet, numerum servavit; primam syllabam intendit, tertiam corripuit. Ac ne hic quidem praetermittendum puto, cuicumodi est, quod in commentario quodam Servii Claudii scriptum invenimus, *Nerio* dictum quasi *Neirio*, hoc est, sine ira et cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumque fieri Martem precemur. *ne* enim particula, ut apud Graecos, ita plerumque in Latina quoque lingua privativa est.

CAPUT XXIII.

M. Catonis consularis et censorii pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine et non re.

M. CATO, consularis et censorius, publicis iam privatisque opulentis rebus, villas suas inexcultas et rudes, ne tectorio quidem praelitas fuisse dicit ad annum usque aetatis suae septuagesimum. atque ibi postea his verbis utitur: *Neque mihi, inquit, aedificatio, neque vasum, neque vestimentum ullum est manupretiosum, neque pretiosus servus neque ancilla est. si quid est, inquit, quod utar, utor. si non est, egeo. suum cuique per me uti atque frui licet.* tum deinde addit: *Vitio vertunt, quia multa egeo. at egeo illis, quia nequeunt egere.* Haec mera veritas Tusculani hominis, egere se multis rebus, et nihil tamen cupere dicentis, plus hercle promovet ad exhortandam parsimoniam, sustinendamque inopiam, quam Graecae istorum praestigiae philosophari sese dicentium, umbrasque verborum inanes fingentium; qui se nihil habere, et nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt, cum et habendo et egendo et cupiendo ardeant.

CAPUT XXIV.

Quaesitum tractatumque quid sint *manubiae* : atque inibi dicta quaedam de ratione utendi verbis pluribus idem significantibus.

IN fastigiis fori Traiani simulacra sunt sita circum- undique inaurata equorum atque signorum militarium; subscriptumque est, EX MANUBIEIS. Quaerebat Favorinus, cum in area fori ambularet, et amicum suum consulem opperiretur causas pro tribunali cognoscentem, nosque tunc eum sectaremur : quaerebat, inquam, quid nobis videretur significare proprie *manubiarum* illa inscriptio. Tum quispiam, qui cum eo erat, homo in studiis doctrinae multi atque celebrati nominis : *Ex manubiis*, inquit, significat *ex praeda*; *manubiae* enim dicuntur praeda, quae manu capta est. Etiam si, inquit Favorinus, opera mihi princeps et prope omnis in literis disciplinisque Graecis sumpta est : non usque eo tamen infrequens sum vocum Latinarum, quas subsicivo aut tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem vulgariam, quod esse dicantur *manubiae* praeda. sed quaero an M. Tullius, verborum homo diligentissimus, in oratione quam dixit de lege agraria Kalendis Ianuariis contra Rullum, inani et illepada geminatione iunxerit *manubias* et *praedam*, si duo haec verba idem significant, neque ulla re aliqua dissident. atque, ut erat Favorinus egregia vel divina quadam memoria, verba ipsa M. Tullii sta-

tim dixit. ea nos adscribimus hic: *Praedam, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeii sedente imperatore decemviri vendent.* Et infra itidem duo haec simul iunctim posita dixit: *Ex praeda, ex manubiis, ex auro coronario.* Ac deinde ad eum convertit, qui manubias esse praedam dixerat; et, videtur tibi, inquit, utroque in loco M. Cicero duobus verbis idem, sicuti tu putas, significantibus inepte et frigide esse usus? ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanem facetissimum comicorum Euripides Aeschylum infectatus est? cum ait,

Δις ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.

"Ἦκω γὰρ εἰς γῆν, φησὶ, καὶ κατέρχομαι.

"Ἦκω δὲ ταυτὸν ἔστι τῷ κατέρχομαι.

Νὴ τὸν Δί', ὡσπερ εἷτις εἶποι γείτοσι,

Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει κάρδοπον.

Nequaquam vero, inquit ille, talia videntur, quale est *μάκτρα* et *κάρδοπος*; quae a poëtis vel oratoribus Graecis nostrisque celebrandae et ornandae rei gratia duobus eadem pluribusve nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Favorinus, valet haec repetitio instauratioque eiusdem rei sub alio nomine, in *manubiis* et in *praeda*? num ornat, ut alioqui solet, orationem? num eam modulatiorem aptioremque reddit? num onerandi vel exprobrandi criminis causa exaggerationem aliquam speciosam facit? sicuti in libro eiusdem M. Tullii, qui de constituendo accusatore est, una eademque res pluribus verbis vehementer atque atrociter dicitur: *Sicilia tota, si una voce loqueretur, hoc diceret, quod auri, quod argenti,*

quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit. nam cum urbes totas semel dixisset; sedes delubraque addidit, quae sunt ipsa quoque in urbibus. Item in eodem libro simili modo: Siciliam, inquit, provinciam C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum civitates vastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. Haec, quid videtur, cum Siciliam provinciam dixerit, atque etiam insuper civitates addiderit; domos etiam et fana, quae infra posuit, comprehendisset, verba haec item multa atque varia, depopulatus esse, vastasse, exinanisse, spoliasse, nonne unam et eandem vim in sese habent? sane. sed quia cum dignitate orationis et cum gravi verborum copia dicuntur, quanquam eadem fere sint et ex una sententia cooriantur, plura tamen esse existimantur; quoniam et aures et animum saepius feriunt. Hoc ornatus genus, in crimine uno vocibus multis atque faevis exstruendo, ille iam tunc M. Cato antiquissimus in orationibus suis celebravit, sicuti in illa, quae inscripta est *De decem hominibus*, cum Thermum accusavit, quod decem liberos homines eodem tempore interfecisset, hisce verbis eandem omnibus rem significantibus usus est. quae, quoniam sunt eloquentiae Latinae tunc primum exorientis lumina quaedam sublustria, libitum est ea mihi ἀπομνημονεύειν: *Tuum nefarium facinus peiore facinore operire postulas. succidias humanas facis, tantas erudicationes facis, decem funera facis, decem capita libera interficis, decem hominibus vitam eripis, indicta causa, iniudicatis, indemnatis.* Item M. Cato in orationis principio, quam dixit in senatu pro Rhodiensibus

fibus, cum vellet res nimis prosperas dicere, tribus vocabulis idem sentientibus dixit. verba eius haec sunt: *Scio solere plerisque hominibus in rebus secundis, atque prolixis, atque prosperis animum excellere, atque superbiam, atque ferociam auferere.* Itidem Cato, ex Originum septimo, in oratione quam contra Servium Galbam dixit, compluribus vocabulis super eadem re usus est: *Multa me dehortata sunt huc pro-dire, anni, aetas, vox, vires, senectus; verum enimvero cum tantam rem publicam agier arbitrarer.* Sed ante omnis apud Homerum eiusdem rei atque sententiae luculenta exaggeratio est:

Ἐκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς, ἐκ τε κονίης,
Ἐκ τ' ἀνδροκτασίης, ἐκ δ' αἵματος, ἐκ τε κυδοίμου;

item in alio versu:

Ἵσμῖναι τε, μάχαι τε, φόνοι τ', ἀνδροκτασίαι τε.

nam cum omnia ista utrobique multa et continua nomina nihil plus demonstrent quam proelium, huius tamen rei varia facies delectabiliter ac decore multis variisque verbis depicta est. Neque non illa quoque apud eundem poëtam una in duobus verbis sententia cum egregia ratione repetita est. Idaeus enim, cum inter Aiacem et Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos verbis usus est:

Μηκέτι, παῖδε φίλω, πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθε.

in quo versu non oportet videri alterum verbum, idem quod superius significans, supplendi numeri causa extrinsecus additum et confarcinatum. est enim

hoc inane admodum et futile. sed cum in iuuenibus gloriae studio flagrantibus pervicaciam ferociamque et cupidinem pugnae leniter tamen ac blande obiurgaret, atrocitatem rei et culpam perseverandi bis idem dicendo, alio atque alio verbo auxit, inculcavitque, duplexque eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. Ne illa quidem eiusdem significationis repetitio ignava et frigida videri debet:

Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατον τε μόνοντε
ἤρτυον. —

quod bis idem θάνατον καὶ μόνον dixerit. indignitas enim moliendae tam acerbae tamque iniustae necis miranda mortis iteratione defleta est. Ceterum quis tam obtuso ingenio est, quin intelligat:

Βάσκ' ἴδι, οὔλε' Ονειρε, καὶ
Βάσκ' ἴδ', ἴρι ταχεῖα,

verba idem duo significantia non frustra posita esse ἐκ παραλλήλου, ut quidam putant, sed hortamentum esse acre imperatae celeritatis. Verba quoque illa M. Ciceronis in L. Pisonem trigemina, etiamsi durae auris hominibus non placent, non venustatem modo numeris quaesiverunt, sed figuram simulationemque oris pluribus simul vocibus verberaverunt. *Vultus denique*, inquit, *totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraudem homines impulit; hic eos quibus erat ignotus decepit, sefellit, induxit.* Quid igitur? simile est, inquit, apud eundem *in praeda et manubiis?* nihil profecto istiusmodi. nam neque ornatius fit additis manubiis; neque exaggeratius modulatiuf-

ve: sed aliud omnino *praeda* est, ut in libris rerum verborumque veterum scriptum est, aliud *manubiae*. nam *praeda* dicitur corpora ipsa rerum, quae capta sunt: *manubiae* vero appellatae sunt pecunia a quaestore ex venditione praedae redacta. utrumque ergo dixit M. Tullius, cumulandae invidiae gratia, decemviros ablaturus, persecuturosque et praedam quae nondum esset venundata, et pecuniam quae ex venditione praedae percepta esset. Itaque haec inscriptio, quam videtis, EX MANUBIEIS, non res corporaque ipsa praedae demonstrat (nihil enim captum est horum a Traiano ex hostibus) sed facta esse haec comparataque ex manubiis, id est, ex pecunia praedaticia, declarat. *manubiae* enim sunt, sicuti iam dixi, non praeda, sed pecunia per quaestorem populi Romani ex praeda vendita contracta. Quod per quaestorem autem dixi, intelligi nunc oportet praefectum aerario significati. nam cura aerarii a quaestoribus ad praefectos tralata est. Est tamen non nusquam invenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere aut incuriose *praedam* pro *manubiis*, et *manubias* pro *praeda* posuerint; aut tropica quadam figura mutationem vocabuli fecerint. quod facere concessum est scite id periteque facientibus. sed enim, qui proprie atque signate locuti sunt, sicuti hoc in loco M. Tullius, *manubias* pecuniam dixerunt.

CAPUT XXV.

Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine *Valeri* in casu vocandi primam syllabam acuendam esse: et item alia ex eiusdem verbis ad rectam scripturam pertinentia.

P. Nigidii verba sunt ex commentariorum grammaticorum vicesimoquarto, hominis in disciplinis doctrinarum omnium praecellentis: *Deinde*, inquit, *voculatio qui poterit servari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi an vocandi sint? nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quam prima, deinde novissima deiicitur: at in casu vocandi summo tono est prima; deinde gradatim descendunt.* Sic quidem P. Nigidius dici praecipit. Sed si quis nunc *Valerium* appellans, in casu vocandi, secundum id praeceptum Nigidii acuerit primam, non aberit quin rideatur. Summum autem tonum *προσῳδία* acutam dicit: et quem *accentum* nos dicimus, *voculationem* appellat: et *casum interrogandi eum* dicit, quem nunc nos *genitivum* dicimus. Id quoque in eodem libro Nigidiano animadvertimus. *Si huius, inquit, amici vel huius magni scribas, unum ꝛ facito extremam. sin vero hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante i scribendum erit e, atque id ipsum facies in similibus. item si huius terrai scribas; i litera sit extrema. si huic terrae; per e scribendum est. item qui scribit mei studiosus; per e & i scribat. at cum mi; tum per i unum scribendum est, non per e: quia dandi casus est.* Haec nos auctoritate doctissimi ho-

minis adducti, propter eos qui harum quoque rerum scientiam quaerunt, non praetermittenda existimavimus.

CAPUT XXVI.

De versibus, quos Virgilius sectatus videtur Homeri ac Parthenii.

PARTHENII poetae versus est :

Γλαύκῳ καὶ Νήρει καὶ Εἰγαλίῳ Μελικέρτῃ.

eum versum Virgilius aemulatus est. itaque fecit duobus vocabulis venuste immutatis parem :

Glauco & Panopeae & Inoo Melicertae.

Sed illi Homerico non sane re parem neque similem fecit. esse enim videtur Homeri simplicior et sincerior, Virgilii autem νεωτερικώτερος, et quodam quasi ferrumine immisso fucator :

Ταῦρον δ' Ἀλφείῳ, ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.

CAPUT XXVII.

De sententia Panaetii philosophi, quam scripsit in libro de officiis secundo; qua hortatur, ut homines ad cavendas iniurias in omni loco intenti paratique sint.

LEGBATUR Panaetii philosophi liber de officiis secundus ex tribus illis inclusis libris, quos M. Tullius A. Gellii Vol. II. * G

lius magno cum studio maximoque opere aemulatus est. ibi scriptum est, cum multa alia ad bonam frugem ducentia, tum vel maxime, quod esse haerereque in animo debet. id autem est ad hanc ferme sententiam : Vita, inquit, hominum, qui aetatem in medio rerum agunt, ac sibi suisque esse usui volunt; negotia periculaque ex improvise assidua et prope quotidiana fert. ad ea cavenda atque declinanda proinde esse oportet animo semper prompto atque intento, ut sunt athletarum, qui pancratiae vocantur. Nam sicuti illi ad certandum vocati proiectis alte brachiis consistunt, caputque et os suum manibus oppositis quasi vallo praemoeniunt; membraque eorum omnia, priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus atque mens viri prudentis, adversus vim et petulantias iniuriarum omni in loco atque in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa folide, expedita, nunquam connivens, nusquam aciem suam flectens, consilia cogitationesque contra fortunae verbera, contraque insidias iniquorum, quasi brachia et manus protendens; ne qua in re adversa et repentina incurfio imparatis improteclifque nobis oboriat.

CAPUT XXVIII.

Quod Quadrigarius *cum multis mortalibus* dixit, an quid et quantum differret, si dixisset, *cum multis hominibus*.

VERBA sunt Claudii Quadrigarii ex annalium eius tertiodecimo : *Concione dimissa Metellus in Capitolium venit cum mortalibus multis, inde domum proficiscitur, tota civitas eum reduxit.* Cum is liber eaque verba M. Frontoni, nobis ei ac plerisque aliis affidentibus, legerentur; et cuidam haud sane viro indocto videretur *mortalibus multis*, pro *hominibus multis*, inepte frigideque in historia, nimisque id poëtice dixisse: tum Fronto illi, cui hoc videbatur, Ain' tu, inquit, aliarum homo rerum iudicii elegantissimi, *mortalibus multis* ineptum tibi videri et frigidum? nihil autem arbitrare causae fuisse, quod vir modestus atque puri ac prope quotidiani sermonis *mortalibus* maluit, quam *hominibus* dicere? eandemque credis futuram fuisse multitudinis demonstrationem, si *cum multis hominibus*, ac non *cum multis mortalibus* diceret. Ego quidem, inquit, sic existimo, nisi si me scriptoris istius omnisque antiquae orationis amor atque veneratio caeco esse iudicio facit, longe longeque esse amplius, prolixius, fortius, in significanda totius prope civitatis multitudine, *mortales* quam *homines* dixisse. namque multorum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atque includi potest; *multi* autem *mortales* nescio quo pacto et quodam sensu inenar-

rabili omne fere genus quod in civitate est, et ordinum, et aetatum, et sexus, comprehendunt. quod scilicet Quadrigarius, ita ut res erat, ingentem atque promiscam multitudinem volens ostendere, *cum multis mortalibus Metellum in Capitolium venisse* dixit, ἐμφατικώτερον, quam si *cum multis hominibus* dixisset. Ea nos omnia, quae Fronto dixit, cum ita, ut parerent, non approbantes tantum, sed admirantes quoque audiremus, Videte tamen, inquit, ne existimetis, semper atque in omni loco, *mortales multos, pro multis hominibus*, esse dicendum; ne plane fiat Graecum illud de Varronis satura proverbium τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μέτρον. Hoc iudicium Frontonis, etiam de parvis minutisque vocabulis, non praetermittendum putavi; ne nos forte fugeret lateretque subtilior huiusmodi verborum consideratio.

C A P U T XXIX.

Non hactenus esse *faciem*, qua vulgo dicitur.

ANIMADVERTERE est, pleraque verborum Latinorum ex ea significatione, in qua nata sunt, decessisse vel in aliam longe vel in proximam, eamque decessionem factam esse consuetudine et inscitia temere dicentium, quae cuiusmodi sint, non didicerint. sicuti quidam *faciem* esse hominis putant os tantum et oculos et genas, quod Graeci πρόσωπον dicunt: quando *facies* sit forma omnis, et modus, et factura quaedam corporis totius, a faciendo dicta; ut ab

aspectu species, et a fingendo figura. itaque Pacuvius in tragoedia, quae Niptra inscribitur, *faciem dixit hominis*, pro corporis longitudine:

*Aetate, inquit, integra, feroci ingenio, facie pro-
cera virum.*

Non solum autem in hominum corporibus, sed etiam in rerum cuiusquemodi aliarum, facies dicitur. nam montis et coeli et maris facies, si tempestive dicatur, probe dicitur. Sallustii verba sunt ex historia secunda: *Sardinia in Africo mari facie vestigi humani in Orientem quam in Occidentem latior prominet.* Ecce autem id quoque in mentem venit, quod etiam Plautus in Poenulo *faciem*, pro totius corporis colorisque habitu dixit. Verba Plauti haec sunt:

*Sed earum nutrix qua sit facie, mihi expedi.
Statura haud magna, corpore aquilo 'st. ipsa ea 'st.
Specie venusta, ore parvo atque oculis pernigris.
Formam quidem hercle verbis depinxit probe.*

Praeterea memini, Quadrigarium in undecimo *facientem* pro statura totiusque corporis figura dixisse.

CAPUT XXX.

Quid sit in fatura M. Varronis, *caninum prandium*.

LAUDABAT venditabatque se nuper quispiam in libraria sedens homo inepte gloriosus, tanquam unus esset sub omni coelo saturarum M. Varronis enarrator; quas partim Cynicas, alii Menippaeas appellant. et iaciebat inde quaedam non admodum difficilia; ad quae coniicienda adspirare posse neminem dicebat. Tum forte ego eum librum ex istem saturis ferebam, qui ὑδροκρύων inscriptus est. propius igitur accessi, et, Nosti, inquam, magister, verbum illud scilicet e Graecia vetus: Musicam, quae sit abscondita, eam esse nulli rei? oro ergo te, legas hos versus pauculos, et proverbii istius, quod in his versibus est, sententiam dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potius, quae non intelligis, ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego possum, quae non assequor? indistincta namque fient et confusa quae legero, et tuam quoque impedient intentionem. Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem comprobantibus desiderantibusque, accipit a me librum veterem, fidei spectatae, luculente scriptum. accipit autem inconstatissimo vultu et moestissimo. sed quid deinde dicam? non audeo hercle postulare, ut id credatur mihi. pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ii magis in legendo deridiculi fuissent; ita et sententias intercidebat, et verba corrupte pronuntiabat. reddit igitur mihi librum

multis iam ridentibus; et, Vides, inquit, oculos meos aegros assiduisque lucubrationibus prope iam perditos: vix ipsos literarum apices potui comprehendere: cum valebo ab oculis, revise ad me, et librum istum tibi totum legam. Recte, inquam, sit oculis, magister, tuis. sed, in quo illis nihil opus est, id, rogo te, dicas mihi. *caninum prandium* in hoc loco, quem legisti, quid significat? atque ille, egregius nebulo, quasi difficili quaestione perterritus, exsurgit statim: et abiens, Non, inquit, parvam rem quaeris. talia ego gratis non doceo. Eius autem loci, in quo id proverbium est, verba haec sunt: *Non vides apud Mnestheum scribi tria genera esse vini, nigrum, album, medium, quod vocant κίρρον; novum, vetus, medium. & efficere nigrum virus, album urinam, medium πέλινον? novum refrigerare, vetus calefacere, medium esse prandium caninum?* Quid significet *prandium caninum*, rem leviculam diu et anxie quaesivimus. *prandium* autem abstemium, in quo nihil vini potatur, *caninum* dicitur, quoniam canis vino caret. cum igitur *medium* vinum appellasset, quod neque novum esset neque vetus, et plerumque homines ita loquantur, ut omne vinum aut novum esse dicant, aut vetus: nullam vim habere significavit neque novi, neque veteris, quod *medium* esset; idcirco pro vino non habendum; quia neque refrigeraret, neque calefaceret. *refrigerare* id dicit, quod Graece ἀψυγγειν dicitur.

A. G E L L I I
 NOCTIUM ATTICARUM
 COMMENTARIUS.

LIBER QUARTUSDECIMUS.

C A P U T I.

Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, qui Chaldaei appellantur, et ex coetu motibusque siderum et stellarum fata se hominum dicturos pollicentur.

ADVERSUM istos, qui sese Chaldaeos seu genethliacos appellant, ac de motu deque positu stellarum dicere posse, quae futura sunt, profitentur, audivimus quondam Favorinum philosophum Romae Graece differentem egregia atque illustri oratione. exercendine autem, ane ostentandi gratia ingenii, an quod ita serio iudicatoque existimaret, non habeo dicere. capita autem locorum argumentorumque quibus usus est, quod eius meminisse potui, egressus ibi ex auditione propere annotavi; eaque fuerunt ad hanc ferme sententiam. Disciplinam istam Chaldaeorum tantae vetustatis non esse, quantae videri vo-

lunt; neque eos principes eius auctoresque esse, quos ipsi ferant: sed id praestigiarum atque officiarum genus commentos esse homines aeruscatores, et cibum quaestumque ex mendaciis captantes. atque eos quoniam viderent terrena quaedam inter homines sita coelestium rerum sensu atque ductu moveri; quale est quod oceanus quasi lunae comes cum ea simul senescit adolescitque; hinc videlicet sibi argumentum ad persuadendum paravisse, ut crederemus omnia rerum humanarum et parva et maxima, tanquam stellis atque sideribus evincta, duci et regi. Esse autem nimis quam ineptum absurdumque; ut, quoniam aestus oceani cum lunae curriculo congruit, negotium quoque alicuius, quod ei forte de aquae ductu cum rivalibus, aut de communi pariete cum vicino apud iudicem est, ut existimemus id negotium quasi habena quadam de coelo vinctum gubernari. quod etsi vi et ratione quapiam divina fieri potest; nequaquam id tamen censebat in tam brevi exiguoque vitae spatio, quantovis hominis ingenio comprehendi posse et percipi; sed coniectari pauca quaedam, verbo ipsius utar, *παχυμέρεστερον* nullo scientiae fundo concepta, sed fusa et vaga et arbitraria; qualis longinqua oculorum acies est per intervalla media caligantium. tolli enim, quod maxime inter deos atque homines differt, si homines quoque res omnis post futuras praenoscerent. Ipsam deinde siderum stellarumque observationem, quam esse originem scientiae suae praedicarent, haudquaquam putabat liquide consistere. nam si principes Chaldaei, qui in patentibus campis colebant, stellarum motus et vias

sed eadem ipsa ex alia omni terra non videntur, et sunt aliis omnino ignarissima. atque, ut demus, inquit, et has tantummodo stellas, et ex una parte terrae observari debuisse; quae tandem finis observationis istius fuit, et quae tempora satis esse visa sunt ad percipiendum, quid praemonstraret aut coetus stellarum, aut circumitus, aut transitus? Nam si isto modo coepta fieri observatio est, ut animadverteretur, quo habitu, quaque forma, quaque positura stellarum aliquis nasceretur: tum deinceps ab ineunte vita, fortuna eius, et mores, et ingenium, et circumstantia rerum negotiorumque, et ad postremum finis etiam vitae exspectaretur, eaque omnia, ut usu venerant, literis mandarentur; ac postea longis temporibus, cum ipsae illae eodem in loco, eodemque habitu forent, eadem ceteris quoque eventura existimarentur, qui eodem illo tempore nati fuissent; si isto, inquit, modo observari coeptum est, et ex ea observatione composita quaedam disciplina est, nullo id pacto potest procedere. dicant enim, quot tandem annis, vel potius quot seculis orbis hic observationis perfici quiverit. constare quippe inter astrologos dicebat, stellas istas quas *erraticas* dicerent, quae esse omnium rerum fatales viderentur, infinito prope et innumerabili numero annorum ad eundem locum, cum eodem habitu simul omnes profectae sunt, regredi; ut neque ullus observationis tenor, neque memoriae ulla effigies literarum tanto aevo potuerint edurare. Atque illud etiam cuiusmodi esset considerandum putabat; quod aliud stellarum agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo in utero

et discessiones et coetus intuentes, quid ex iis efficeretur observaverunt; procedat, inquit, haec sane disciplina, sed sub ea modo inclinatione coeli, sub qua tunc Chaldaei fuerunt: non enim potest, inquit, ratio Chaldaeorum observationis manere, si quis ea uti velit sub diversis coeli regionibus. nam quanta, inquit, partium circularumque coeli ex divergentia et convexionibus mundi varietas sit, quis non videt? eadem igitur stellae, per quas omnia divina humanae ferri, agi contendunt, sicuti non usquequaque pruinas aut calores cient; sed mutant et variant, tempestatesque eodem in tempore alibi placidas, alibi violentas movent: cur non eventa quoque rerum ac negotiorum alia efficiunt in Chaldaeis, alia in Gaetulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconsequens, ipsum quidem corpus et habitum tam profundi aëris sub alio atque alio coeli curvamine non eundem manere; in hominum autem negotiis stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacunque terra conspexeris. Praeterea mirabatur id cuiquam pro percepto liquere, stellas istas, quas a Chaldaeis et Babylonis sive Aegyptiis observatas ferunt, (quas multi *erraticas*, Nigidius *errores* vocat) non esse plures quam vulgo dicerentur. posse enim fieri existimabat, ut et alii quidam planetes pari potestate essent, sine quibus recta atque perpetua observatio perfici non quiret; neque eos tamen cernere homines possint, propter exsuperantiam vel splendoris vel altitudinis. Nam et quaedam, inquit, sidera e quibusdam terris conspiciuntur, earumque terrarum hominibus nota sunt;

dus, ad significanda eorum hominum, qui post nascentur, exordia : imparilitas haec turbat observationem, omnisque ratio disciplinae confunditur. iam vero id minime ferendum censebat, quod non modo casus eventaque, quae evenirent extrinsecus, sed consilia quoque hominum ipsa et arbitria, et varias voluntates appetitionesque et declinationes, et fortuitos repentinosque in levissimis rebus animorum impetus recessusque, moveri agitarique desuper e coelo putarent : tanquam quod forte ire in balneas volueris, ac deinde nolueris, atque id rursus volueris, non ex aliqua dispari variaque animi agitatione, sed necessaria quadam errantium siderum reciprocatione contigerit : ut plane homines non, quod dicitur, λογικὰ ζῶσα, sed ludicra et ridenda quaedam νευρόσπαστα esse videantur, si nihil sua sponte, nihil arbitrato suo faciunt, sed ducentibus stellis et aurigantibus. ac si, inquit, potuisset praedici affirmanter, Pyrrhusne rex, an M. Curius proelio victurus esset : cur tandem non de alea quoque, ac de calculis et alveolo audent dicere, quinam ibi ludentium vincat? an videlicet magna sciunt, parva nesciunt : et minora maioribus imperceptiora sunt? sed si magnitudines rerum sibi vindicant, magisque esse perspicuas, et facilius comprehendendi posse dicunt : Volo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mundi contemplatione, praestantis naturae operibus, in tam parvis atque brevibus negotiis fortunisque hominum magnum putent; atque id velim etiam, inquit, ut respondeant : si tam parvum atque rapidum est momentum temporis, in quo homo

matris, aliud postea cum in decem mensibus proximis in lucem ederetur. quaerebatque, qui conveniret diversam super eodem fieri demonstrationem: si, ut ipsi putarent, alius atque alius earundem stellarum situs atque ductus alias atque alias fortunas daret. sed et nuptiarum tempore, ex quibus liberi quaererentur, atque ipso etiam illo maris atque feminae coitu, iam declarari oportere dicebat, certo quodam et necessario stellarum ordine, quales qualique fortuna homines gignerentur: ac multo etiam ante, quam pater ipse atque mater nascerentur, ex eorum genitura debuisse iam tunc prospici, quinam olim futuri essent, quos ii creaturi forent, et supra longe atque longe per infinitum: ut, si disciplina ista fundamento aliquo veritatis nixa est, centesimo usque abhinc seculo, vel magis primo coeli atque mundi exordio, atque inde iam deinceps, continua significatione, quotiens generis auctores eiusdem homines nascerentur, stellae istae praemonstrare debuerint, qualis qualique fato futurus sit, quisquis hodie natus est. Quo autem, inquit, pacto credi potest, uniuscuiusque stellarum formae et positionis sortem atque fortunam uni omnino homini certam destinatamque esse? eamque formam, post longissima seculorum spatia, restitui, si vitae fortunarumque eiusdem hominis iudicia, in tam brevibus intervalis, per singulos maiorum eius gradus, perque infinitum successionum ordinem, tam saepe ac tam multipliciter eadem ipsa, non eadem stellarum facie denotantur? quod si id fieri potest, eaque diversitas atque varietas admittitur per omnis antiquitatis gra-

nascens fatum accipit, ut in eodem illo puncto sub eodem circulo coeli plures simul ad eandem competentiam nasci non queant: et si idcirco gemini quoque non eadem vitae sorte sunt, quoniam non eodem temporis puncto editi sunt; peto, inquit, respondeant, cursum illum temporis transvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendi potest, quoniam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere et deprehendere: cum in tam praecipiti dierum noctiumque vertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes. Ad postremum autem, et quid esset, quod adversum hoc dici posset, requirebat; quod homines utriusque sexus omnium aetatum, diversis stellarum motibus in vitam editi, regionibus, sub quibus geniti sunt, longe distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus, aut eadem in navi fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis universi simul interirent. quod scilicet, inquit, nunquam eveniret, si momenta nascendi singulis attributa suas unumquodque leges haberent. quod si quaedam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diversis temporibus editorum per stellarum pares quosdam postea conventus, paria nonnulla et consimilia posse dicunt obtingere: cur non aliquando possint omnia quoque paria usu venire; ut existant per huiusmodi stellarum concursiones et similitudines Socratae simul et Antisthenae, et Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, vita omni et morte pari? quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest. non igitur

hac causa probe uti queunt, adversum hominum
 impares ortus, interitus pares. Illud autem condo-
 nare se iis dicebat, quod non id quoque requireret,
 si vitae mortisque hominum rerumque humanarum
 omnium tempus et ratio et causa in coelo et apud
 stellas foret, quid de muscis aut vermiculis aut echi-
 nis, multisque aliis minutissimis terra marique ani-
 mantibus dicerent? an ista quoque isdem, quibus ho-
 mines, legibus nascerentur, isdemque itidem extin-
 guerentur: ut aut ranunculis quoque et culicibus
 nascendi fata sint de coelestium siderum motibus at-
 tributa; aut, si id non putarent, nulla ratio videretur,
 cur ea siderum vis in hominibus valeret, defi-
 ceret in ceteris. Haec nos ficca et incondita et pro-
 pemodum ieiuna oratione attigimus. at Favorinus,
 ut hominis ingenium fuit, utque est Graecae facun-
 diae copia simul et venustas, latius ea et amoenius
 et splendidius et profluentius exsequebatur, atque
 identidem commonebat, ut caveremus, ne qua no-
 bis isti sycophantae ad faciendam fidem irreperent,
 quod viderentur quaedam interdum vera effutire aut
 spargere. non enim comprehensa, inquit, neque defi-
 nita neque percepta dicunt; sed lubrica atque amba-
 giosa coniectatione nitentes, inter falsa atque vera
 pedetentim, quasi per tenebras ingredientes, eunt:
 et aut multa tentando incidunt repente imprudentes
 in veritatem; aut ipsorum, qui eos consulunt, multa
 credulitate ducente perveniunt callide ad ea quae
 vera sunt: et idcirco videntur in praeteritis rebus
 quam in futuris veritatem facilius imitari. ista tamen
 omnia, quae aut temere aut astute vera dicant, prae

ceteris, inquit, quae mentiuntur, pars ea non est millesima. Praeter haec autem, quae dicentem Favorinum audivimus, multa etiam memini poëtarum veterum testimonia; quibus huiuscemodi ambages fallaciae confutantur. ex quibus est Pacuvianum illud:

*Nam si qui, quae eventura sunt, provideant;
Aequiparent Iovi.*

item Accianum illud;

*Nihil, inquit, credo auguribus, qui aures verbis
divitant
Alienas, suas ut auro locupletent domos.*

Idem Favorinus, deterrere volens ac depellere adolescentes a genethliacis istis et quibusdam aliis id genus, qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos se pollicentur, nullo pacto adeundos esse, consulendosque huiuscemodi argumentis concludebat. Aut adversa, inquit, eventura dicunt, aut prospera. si dicunt prospera, et fallunt, miser fies frustra expectando. si adversa dicunt, et mentiuntur, miser fies frustra timendo. si vera respondent, eaque sunt non prospera, iam inde ex animo miser fies, antequam e fato fias. si felicia promittunt, eaque eventura sunt, tum plane duo erunt incommoda: et expectatio te spe suspensum fatigabit, et futurum gaudii fructum spes tibi iam praefloraverit. nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras praesagientibus.

CAPUT II.

Quem in modum disseruerit Favorinus consultus a me super officio iudicis.

Quo primum tempore a praetoribus lectus in iudices sum, ut iudicia, quae appellantur privata, susciperem; libros utriusque linguae de officio iudicis scriptos conquisivi, ut homo adolescens a poetarum fabulis et a rhetorum epilogis ad iudicandas lites vocatus, rem iudiciariam, quoniam vocis, ut dicitur, vivae penuria erat, ex mutis, quod aiunt, magistris cognoscerem. atque in rerum quidem diffinitionibus comperendinationibusque, et aliis quibusdam legitimis ritibus, ex ipsa lege Iulia et ex Sabini Massurii et quorundam aliorum iurisperitorum commentariis commoniti et adminiculati sumus: in his autem, quae existere solent, negotiorum ambagibus, et in ancipiti rationum diversarum circumstantia, nihil quidquam nos huiuscemodi libri iuverunt. nam, etsi consilia iudicibus ex praesentium causarum statu capienda sunt, generalia tamen quaedam praemonita et praecepta sunt, quibus ante causam praemoeniri iudex, praepararique ad incertos casus futurarum difficultatum debeat, sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendae sententiae ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quae dicebatur data numerataque. sed qui petebat, neque tabulis neque testibus id factum docebat, et argumentis admodum exilibus nitebatur. sed eum constabat virum esse

ferme bonum, notaeque et expertae fidei, et vitae inculpatissimae: multaque et illustria exempla probitatis sinceritatisque eius expromebantur. illum autem, ualde petebatur, hominem esse non bonae rei, vitaeque turpi et fordida, convictumque vulgo in mendaciis, plenumque esse perfidiarum et fraudum ostendebatur. is tamen cum suis multis patronis clamitabat probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, expensi latione, mensae rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercessione. ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti iam se oportere, et aduersarium de calumnia damnari: quod de utriusque autem vita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici. rem enim de petenda pecunia apud iudicem privatum agi, non apud censores de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaveram in consilium, viri exercitati atque in patrociniis et in operis fori celebres, semperque se circummundique distrahentibus causis festinantes, non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quin absolvendus foret, quem accepisse pecuniam nulla probatione sollemni docebatur. Sed enim ego homines cum considerabam, alterum fidei, alterum probri plenum, spurcissimaeque vitae ac defamatissimae, nequaquam adduci potui ad absolvendum. Iussi igitur diem diffindi, atque inde a subfelliis pergo ire ad Favorinum philosophum, quem in eo tempore Romae plurimum sectabar, atque ei de causa ac de omnibus quae apud me dicta fuerant, ut res erat, narro omnia, ac peto, ut et ipsum illud in quo haerebam, et cetera etiam quae observanda

mibi forent in officio iudicis, faceret me, ut earum rerum essem prudentior. Tum Favorinus, religione illa cunctationis et sollicitudinis nostrae comprobata, Id quidem, inquit, super quo nunc deliberas, videri potest specie tenui parvaque esse; sed si de omni quoque officio iudicis praeire tibi me vis, nequaquam est vel loci huius, vel temporis. est enim disceptatio ista multiiugae et sinuosae quaestionis, multaque et anxia cura et circumspicientia indigens. namque, ut pauca tibi nunc quaestionum capita attingam, iam omnium primum hoc de iudicis officio quaeritur; si iudex forte id sciat, super qua re apud eum litigatur, eaque res uni ei, priusquam agi coepta aut in iudicium deducta sit, ex alio quodam negotio casuque alio quo cognita liquido et comperta sit; neque id tamen in agenda causa probatur: oporteatne eum secundum ea, quae sciens venit, iudicare, an secundum ea, quae aguntur. Id etiam, inquit, quaeri solet, an deceat atque conveniat iudici causa iam cognita, si facultas esse videatur componendi negotii, officio paulisper iudicis dilato, communis amicitiae et quasi pacificatoris partes recipere. Atque illud amplius ambigi ac dubitari scio, debeatne iudex inter cognoscendum ea, quae dicto quaesitoque opus est, dicere et quaerere, etiamsi, cuius ea dici quaerique interest, neque dicat neque postulet. patrocinari enim prorsus hoc esse aiunt, non iudicare. Praeter haec, super ea quoque re dissentitur, an ex usu exque officio sit iudicis, rem causamque, de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere consignareque, ut ante sententiae tempus ex his, quae

apud eum in praesens confuse varieque dicuntur, proinde, ut quoquo in loco ac tempore moventur, signa et indicia faciat motus atque sensus sui. nam qui iudices, inquit, acres atque celeres videntur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari comprehendique posse, nisi is, qui iudicat, crebris interrogationibus necessariisque interlocutionibus et suos sensus aperiat, et litigantium deprehendat. contra autem, qui sedatiores et graviores putantur, negant iudicem debere ante sententiam, dum causa utrinque agitur, quotiens aliqua re proposita motus est, totiens significare quid sentiat. eventurum enim aiunt, ut, quia pro varietate propositionum argumentorumque alius atque alius motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadem in causa eodemque in tempore sentire et interloqui videatur. Sed de his, inquit, et ceteris huiusmodi iudicialis officii tractatibus, et nos posthac, cum erit otium, dicere quid sentiamus conabimur, et praecepta Aelii Tuberonis super officio iudicis, quae nuperrime legi, recensimus. Quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud iudicem peti dixisti; suadeo hercle tibi, utare M. Catonis prudentissimi viri consilio: qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit, ita esse a maioribus memoriae traditum observatumque ait, ut si, quod inter duos actum est, neque tabulis neque testibus planum fieri possit; tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, uter ex iis vir melior esset quaereretur: et, si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi, unde petitur, crederetur, ac secundum eum iudicaretur. in hac autem

causa, de qua tu ambigis, optimus est qui petit, unde petitur deterrimus; et res est inter duos acta sine testibus. eas igitur et credas ei qui petit; condemnesque eum de quo petitur: quoniam, sicuti dicis, duo pares non sunt, et qui petit, melior est. Hoc quidem mihi tum Favorinus, ut virum philosophum decuit, suavit. Sed maius ego altiusque id esse existimavi, quam quod meae aetati et mediocritati conveniret, ut cognovisse et condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestae viderer: ut absolverem tamen inducere in animum non quivi; et propterea iuravi mihi non liquere, atque ita iudicatu illo solutus sum. Verba ex oratione M. Catonis, cuius commemoravit Favorinus, haec sunt: *Atque ego a maioribus memoria sic accepi: si quis quid alter ab altero peterent, si ambo pares essent, sive boni sive mali essent, quod duo res gessissent uti testes non interessent, illi unde petitur ei potius credendum esse. nunc si sponsionem fecisset Gellius cum Turio, NI. VIR. MELIOR. ESSET. GELLIUS. QUAM. TURIUS, nemo, opinor, tam insanus esset, qui iudicaret meliorem esse Gellium quam Turium. si non melior Gellius est Turio, potius oportet credi unde petitur.*

CAPUT III.

An aemuli offensique inter sese fuerint Xenophon et Plato.

QUI de Xenophontis Platonisque vita et moribus pleraque omnia exquisitissime scripsere, non a fuisse ab eis motus quosdam tacitos et occultos similitatis aemulationisque mutuae putaverunt: et eius rei argumenta quaedam coniectatoria ex eorum scriptis protulerunt. ea sunt profecto huiuscemodi: quod neque a Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis, neque item contra ab eo in suis libris Platonis; quanquam uterque, ac maxime Plato, complurimum Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit, commemoraverit. Id etiam esse non sinceræ neque amicae voluntatis indicium crediderunt, quod Xenophon incluto illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicae civitatisque administrandae scriptum est, lectis ex eo duobus fere libris, qui primi in vulgus exierant, opposuit contra conscripsitque diversum regiae administrationis genus, quod *παιδείας Κύρου* inscriptum est. eo facto scriptoque eius usque adeo permotum esse Platonem ferunt, ut quodam in libro, mentione Cyri regis habita, retractandi levandique eius operis gratia, virum quidem Cyrum gnævum et strenuum fuisse dixerit; *παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἠφθαι τὸ περὶ αὐτῶν*. haec enim verba sunt de Cyro Platonis. Praeterea putant id quoque ad ista, quae dixi, accedere: quod Xenophon in libris, quos dictorum atque factorum So-

cratis commentarios composuit, negat Socratem de coeli atque naturae causis rationibusque unquam disputavisse; ac ne disciplinas quidem ceteras, quae *μαθηματα* Graeci appellant, quae ad bene beateque vivendum non pergerent, aut attigisse aut comprobasse: idcircoque turpiter eos mentiri dicit, qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. hoc autem, inquit, Xenophon cum scripsit, Platonem videlicet notavit: in cuius libris Socrates physica et musica et geometrica differit. Sed enim de viris optimis et gravissimis si credendum hoc aut suspicandum fuit; causam equidem esse arbitror non obtrectationis, nec invidiae, neque de gloria maiore parienda certationis: haec enim procul a moribus philosophiae absunt, in quibus illi duo omnium iudicio excelluerunt. quae igitur est opinionis istius ratio? haec profecto est, aequiperatio ipsa plerumque et paritas virtutum inter sese consimilium, etiamsi contentionis studium et voluntas abest, speciem tamen aemulationis creat. nam cum ingenia quaedam magna duorum pluriumve in eiusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama, aut proxima: oritur apud diversos fautores eorum industriae laudisque aestimandae contentio. tum postea ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat, cursusque eorum ad eandem virtutis calcem pergentium, quando est compar vel ambiguus, in aemulandi suspiciones non suo, sed faventium studio delabitur. proinde igitur et Xenophon et Plato, Socraticae amoenitatis duo lumina, certare aemularique inter sese existimati sunt; quia de iis apud

alios, uter esset exsuperantior, certabatur; et quia
 duae eminentiae, cum simul iunctae in arduum ni-
 runtur, simulacrum quoddam contentionis aemulae
 pariunt.

CAPUT IV.

Quod apte Chryseippus et graphice imaginem Iustitiae mo-
 dulis coloribusque verborum depinxit.

CONDIGNE mehercle et condecere Chryseippus in
 librorum, qui inscribuntur *περὶ καλοῦ καὶ ἠδονῆς*,
 primo, os et oculos iustitiae, vultumque eius seve-
 ris atque venerandis verborum coloribus depinxit.
 facit quippe imaginem Iustitiae, fierique solitam esse
 dicit a pictoribus rhetoribusque antiquioribus, ad
 hunc ferme modum: *forma atque filo virginali, aspectu
 vehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus;
 neque humilis neque atrocis, sed reverendae cuiusdam
 tristitiae dignitate.* Ex imaginis autem istius significa-
 tione intelligi voluit, iudicem, qui Iustitiae antistes
 est; oportere esse gravem, sanctum, severum, in-
 corruptum, inadulabilem, contraque improbos no-
 centesque immisericordem atque inexorabilem, erec-
 tumque et arduum ac potentem, vi et maiestate ae-
 quitatis veritatisque terrificum. verba ipsa Chryseippi
 de Iustitia scripta haec sunt: *Παρθένος δὲ εἶναι λέγε-
 ται κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐν-
 δίδουαι τοῖς κακούργοις, μὴ δὲ προσέσθαι μήτε τοὺς ἐπιει-
 κεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν,
 μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν ταιούτων οἷς ἀκολούθως καὶ σκυθρωπῆ*

γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ δεδου-
κὸς βλέπουσα, ὡς τε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς
δὲ δίκαιοις θάρσος· τοῖς μὲν προσφιλοῦς ὄντος τοῦ τοιοῦτου
προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις προσάντους. Haec verba Chry-
sippi eo etiam magis ponenda existimavi, ut promta
ad considerandum iudicandumque sint: quoniam le-
gentibus ea nobis delicatiores quidam disciplinarum
philosophi Saevitiae imaginem istam esse, non Iu-
stitiae, dixerunt.

CAPUT V.

Lis atque contentio grammaticorum Romae illustrium enar-
rata super casu vocativo vocabuli, quod est *egregius*.

DEFESSUS ego quondam diutina commentatione,
laxandi levandique animi gratia, in Agrippae campo
deambulabam: atque ibi duos forte grammaticos con-
spicatus non parvi in urbe Roma nominis, certationi
eorum acerrimae adfui; cum alter in casu vocativo
vir egregi dicendum contenderet, alter *vir egregie*.
ratio autem eius, qui *egregi* oportere dici censebat,
huiuscemodi fuit: Quaecunque, inquit, nomina seu
vocabula recto casu numero singulari, *us* syllaba fi-
niuntur, in quibus ante ultimam syllabam posita est
i litera; ea omnia casu vocativo *i* litera terminan-
tur: ut *Coelius Coeli*, *modius modi*, *tertius terti*, *Ac-
cius Acci*, *Titius Titi*, et similia omnia. sic igitur
egregius, quoniam *us* syllaba in casu nominandi fini-
tur, eamque syllabam praecedit *i* litera, habere de-
bebit in casu vocandi *i* literam extremam; et idcirco

egregi, non *egregie*, rectius dicetur. nam *divus* et *rivus* et *clivus*, et similia nomina, *us* syllaba terminantur, sed ea quae per duo *u* scribenda est, propter cuius syllabae sonum declarandum reperta erat nova littera, quae digamma appellabatur. Hoc ubi ille alter audivit: O, inquit, egregie grammatice, vel, si id mavis, egregiissime, dic, ore te, *inscius* et *impius* et *sobrius* et *ebrius* et *proprius* et *propitius* et *anxius* et *contrarius*, quae *us* syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam, *i* littera est, quem casum vocandi habent? me enim pudor et verecundia tenet pronuntiare ea secundum tuam definitionem. Sed cum ille paulisper oppositu horum vocabulorum commotus reticisset, et mox tamen se collegisset; eandemque illam, quam definierat, regulam retineret et propugnaret; diceretque et *proprium* et *propitium* et *anxium* et *contrarium* itidem in casu vocativo dicendum, ut et *adversarius* et *extrarius* diceretur: *inscium* quoque et *impium* et *ebrium* et *sobrium* insolentius quidem paulo, sed rectius per *i* litteram, non per *e*, in casu eodem pronuntiandum, eaque inter eos contentio longius duceretur; non arbitratus ego operae pretium esse eadem ista haec diutius audire, clamantes compugnantefque illos reliqui.

CAPUT VI.

Cuimodi sint, quae speciem doctrinarum habeant, sed neque delectent neque utilia sint: atque inibi de vocabulis singularum urbium regionumque immutatis.

HOMO nobis familiaris, in literarum cultu non ignobilis, magnamque aetatis partem in libris versatus, Adiutum, inquit, ornatumque volo ire Noctes tuas. et simul dat mihi librum grandi volumine doctrinis omnigenis, ut ipse dicebat, praescatentem; quem sibi elaboratum esse ait ex multis et variis et remotis lectionibus; ut ex eo fumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. Accipio cupidus et libens, tanquam si copiae cornu nactus essem: et recondo me penitus, ut sine arbitris legam. at quae ibi scripta erant, pro Iupiter! mera miracula: quo nomine fuerit, qui primus grammaticus appellatus est; et quot fuerint Pythagorae nobiles, quot Hippocratae, et cuimodi fuisse Homerus dicat in Ulixis domo ἀδρήνες; quam ob causam Telemachus cubans iunctim sibi cubantem Pisistratum non manu attigerit, sed pedis ictu excitarit; et Euryclia Telemachum quo genere claustrum incluserit; et quapropter idem poeta rosam non norit, oleum ex rosa norit; atque illud etiam scriptum fuit, quae nomina fuerint sociorum Ulixidis, qui a Scylla rapti laceratique sunt; utrum ἐν τῇ ἔσω θαλάσῃ Ulixes erraverit κατὰ Ἀρίσταρχον, an ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα. Id etiam istuc scriptum fuit, qui sint apud Homerum versus ἰσόψη-

φοι, et quorum ibi nominum παραστιχίς reperiatur, et quis adeo versus sit qui per singula vocabula singulis syllabis increfcat; ac deinde qua ratione dixerit singulas pecudes in singulos annos terna parere; et ex quinque operimentis, quibus Achillis clupeus moenitus est, quod factum ex auro est, summum fit an medium; et praeterea quibus urbibus regionibusque vocabula iam mutata sint, quod Boeotia ante appellata fuerit Aonia, quod Aegyptus Aëria, quod Creta eodem quoque nomine Aëria dicta est, quod Attice Ἀκτὴ, quod Corinthus Ephyre, quod Macedonia Ἡμαθία, quod Thessalia Αἰμονία, quod Tyros Sarra, quod Thracia ante Sithon dicta sit, quod Seston Ποσειδώνειον. Haec atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerunt. quem cum statim properans redderem, ὄναί σου, inquam, doctissime virorum, ταύτης τῆς πολυμαθίας; et librum hunc opulentissimum recipe nil prorsus ad nostras paupertinas literas congruentem. nam meae Noctes, quas instructum ornatumque isti, de uno maxime illo versu Homeri quaerunt, quem Socrates prae omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat:

Ὅ, τί τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

CAPUT VII.

Quod M. Varro Cn. Pompeio consuli primum designato commentarium dedit, quem appellavit Ifagogicum, de officio senatus habendi.

CN. Pompeius consul primum cum M. Crasso designatus est. eum magistratum Pompeius cum initurus foret, quoniam, per militiae tempora, senatus habendi consulendique, rerum etiam expertus urbanarum fuit, M. Varronem familiarem suum rogavit, uti commentarium faceret *εισαγωγικόν*, (sic enim Varro ipse appellat,) ex quo disceret, quid facere dicereque deberet, cum senatum consuleret. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompeio fecerat, perisse Varro ait in literis quas ad Oppianum dedit; quae sunt in libro epistolicarum quaestionum quarto. in quibus literis, quoniam quae ante scripserat non comparebant, docet rursus multa ad eam rem ducentia. primum ibi ponit, qui fuerint, per quos more maiorum senatus haberi solet; eosque nominat *Dictatorem, Consulem, Praetores, Tribunos plebi, Interregem, Praefectum urbi*: neque alii, praeter hos, ius fuisse dixit facere senatusconsultum; quotiensque usu venisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romae essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum senatus consulendi ius fuisse. addit deinde, extraordinario iure *Tribunos quoque militares*, qui pro *consulibus* fuissent, item *Decemviros*, quibus impe-

rium consulare tum esset, item *Triumviros reipublicae constituendae* causa creatos, ius consulendi senatum habuisse. postea scripsit de intercessionibus: dixitque intercedendi, ne senatusconsultum fieret, ius fuisse iis solis, qui eadem potestate, qua ii, qui senatusconsultum facere vellent, maioreve essent. tum adscripsit de locis, in quibus senatusconsultum fieri iure posset; docuitque, confirmavitque, nisi in loco per augures constituto, quod templum appellaretur, senatusconsultum factum esset, iustum id non fuisse. propterea et in curia Hostilia, et in Pompeia, et post in Iulia, cum profana ea loca fuissent, templa esse per augures constituta; ut in iis senatusconsulta more maiorum iusta fieri possent. inter quae id quoque scriptum reliquit; non omnis aedes sacras, templa esse, ac ne aedem quidem Vestae, templum esse. post haec deinceps dicit, senatusconsultum ante exortum aut post occasum solem factum ratum non fuisse: opus etiam censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore senatusconsultum factum esset. docet deinde inibi multa, quibus diebus habere senatum ius non fit: immolareque hostiam prius, auspicarique debere, qui senatum habiturus esset: de rebusque divinis prius quam humanis ad senatum referendum esse: tum porro referri oportere aut infinite de republica, aut de singulis rebus finite: senatusque consultum fieri duobus modis; aut per discessionem, si consentiretur: aut, si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim, incipique a consulari gradu. ex quo gradu semper quidem antea primum rogari so-

litum, qui princeps in senatum lectus esset : tum autem, cum haec scriberet, novum morem institutum refert, per ambitionem gratiamque, ut is primus rogaretur, quem rogare vellet, qui haberet senatum, dum is tamen ex gradu consulari esset. Praeter haec de pignore quoque capiendo differit, deque multa dicenda senatori, qui, cum in senatum venire deberet, non adesset. Haec et alia quaedam id genus in libro, quo supra dixi, M. Varro epistola ad Oppianum scripta exsecutus est. Sed quod ait, senatusconsultum duobus modis fieri solere, aut conquestis sententiis, aut per discessionem; parum convenire videtur cum eo, quod Ateius Capito in coniectaneis scriptum reliquit. nam in libro ducentesimo quinquagesimo nono Tuberonem dicere ait, nullum senatusconsultum fieri posse non discessione facta: quia in omnibus senatusconsultis, etiam in iis quae per relationem fierent, discessio esset necessaria; idque ipse Capito verum esse affirmat. sed de hac omni re alio in loco plenius accuratiusque nos meminisse scribere.

CAPUT VIII.

Quaesitum esse dissensumque, an praefectus Latinarum causa creatus ius senatus convocandi consulendique habeat.

PRAEFECTUM urbi Latinarum causa relictum senatum habere posse Iunius negat: quoniam ne senator quidem sit; neque ius habeat sententiae dicendae, cum ex ea aetate praefectus fiat, quae non sit sena-

toria. Marcus autem Varro in quarto epistolicarum
 quaestionum, et Ateius Capito in Coniectaneorum
 ducentesimo quinquagesimonono, ius esse praefecto
 senatus habendi dicunt: deque ea re assensum esse
 Capitonem Tuberoni contra sententiam Iunii refert.
*nam & tribunis, inquit, plebis senatus habendi ius
 erat, quanquam senatores non essent, ante Atinium
 plebiscitum.*

A. G E L L I I
 NOCTIUM ATTICARUM
 COMMENTARIUS.

LIBER QUINTUSDECIMUS.

C A P U T . I.

Quod in Q. Claudii annalibus scriptum est, lignum alumine oblitum non ardere.

DECLAMAVERAT Antonius Iulianus rhetor praeterquam semper alias, tum vero nimium quantum delectabiliter et feliciter. sunt enim ferme scholasticae istae declamationes eiusdem hominis eiusdemque facundiae, non eiusdem tamen quotidie felicitatis. nos ergo familiares eius circumfusi undique eum prosequeremur domum: cum deinde subeuntes montem Cispium conspiciamus insulam quandam occupatam igni, multis arduisque tabulatis editam; et propinqua iam omnia flagrare vasto incendio. tum quispiam ibi ex comitibus Iuliani, Magni, inquit, reditus urbanorum praediorum; sed pericula sunt longe maxima. si quid autem posset remedii fore, ut ne tam assidue domus Romae arderent,

venum hercle dedissem res rusticas, et urbicas emissem. Atque illi Iulianus laeta, ut mos eius fuit, inter fabulandum venustate, Si annalem, inquit, undevicesimum Q. Claudii legisses, optimi et sincerissimi scriptoris, docuisset te profecto Archelaus regis Mithridati praefectus, qua medela, quaque follertia ignem defenderes; ut ne ulla tua aedificatio e ligno, correpta atque insinuata flammis, arderet. Percontatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigarii. Repetit: In eo igitur libro scriptum inveni: Cum oppugnaret L. Sulla in terra Attica Piraeum; et contra Archelaus regis Mithridati praefectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quisse, quod alumine ab Archelao oblita fuisset. Verba Quadrigarii ex eo libro haec sunt: *Tum Sulla conatus est, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quam ille interposuit, ligneam incenderet. venit. accessit. ligna subdidit. submovit Graecos. ignem admovit. satis sunt diu conati. nunquam quiverunt incendere: ita Archelaus omnem materiam obleverat alumine. quod Sulla atque milites mirabantur; & postquam non succendit, reduxit copias.*

CAPUT II.

Quod Plato in libris, quos de legibus composuit, largiores laetioresque in conviviiis invitatiunculas vini non inutiles esse existimaverit.

EX insula Creta quispiam aetatem Athenis agens Platonicum se esse philosophum dicebat, et videriet gestibat. erat autem nihili homo et nugator, atque in Graecae facundiae gloria iactabundus, et praeterea vini libidine adusque ludibria ebriosus. is in conviviiis juvenum, quae agitare Athenis hebdomatibus lunae sollemne nobis fuit, simulatque modus epulis factus, et utiles delectabilesque sermones coeperant; tum silentio ad audiendum petito, loqui coeptabat; atque id genus vili et incondita verborum caterva hortabatur omnes ad bibendum, idque se tacere ex decreto Platonico praedicabat; tanquam Plato in libris, quos de legibus composuit, laudes ebrietatis copiosissime scripsisset, utilemque esse eam bonis ac fortibus viris censuisset. ac simul inter eiusmodi orationem crebris et ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat; fomitem esse quendam dicens et incitabulum ingenii virtutisque, si mens et corpus hominis vino flagraret. Sed enim Plato, in primo et secundo de legibus, non, ut ille nebulo opinabatur, ebrietatem istam turpissimam, quae labefacere et imminuere hominum mentes solet, laudavit; sed hanc largiorem paulo iucundioremque vini invitationem, quae fieret sub quibusdam quasi arbitris et

magistris conviviorum sobriis, non improbavit. nam et modicis honestisque inter bibendum remissionibus refici, integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimavit, reddique eos sensim laetiores, atque ad intentiones rursus capiendas fieri habiliores: et simul, si qui penitus in iis affectionum cupiditatumque errores inessent, quos aliqui pudor reverens concealaret, ea omnia sine gravi periculo, libertate per vinum data, detegi, et ad corrigendum medendumque fieri opportuniora. Atque hoc etiam Plato ibidem dicit, non defugiendas esse neque respuendas huiusmodi exercitationes adversum propulsandam vini violentiam; neque ullum unquam continentem prorsus ac temperantem satis fideliter visum esse, cuius vita virtusque non inter ipsa errorum pericula et in mediis voluptatum illecebris explorata sit. nam cui libentiae gratiaeque omnes conviviorum incognitae sint, quique illarum omnino expers sit; si eum forte ad participandas eiusmodi voluptates aut voluntas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas compulerit, deleniri plerumque et capi; neque mentem animumque eius consistere, sed vi quadam nova ictum labascere. Congrediendum igitur censuit, et tanquam in acie quadam cum voluptariis rebus, cumque ista vini licentia cominus decernendum: ut adversum eas non fuga simus tuti nec absentia; sed vigore animi et constanti praesentia, moderatoque usu temperantiam continentiamque tueamur, et calefacto simul refotoque animo, si quid in eo vel frigidae tristitiae, vel torpentis verecundiae fuerit, deluamus.

CAPUT III.

Quid M. Cicero de particula ista senserit scripseritque, quae praeposita est verbis *ausugio* et *aufero* : et an in verbo *autumo* eadem ista haec praepositio esse videri debeat.

LEGIMUS librum Ciceronis, qui inscriptus est Orator. in eo libro Cicero, cum dixisset verba haec, *ausugio*, et *aufero*, composita quidem esse ex praepositione *ab*, et ex verbis *fugio*, et *fero*; sed eam praepositionem, quo fieret vox pronuntiata audituque lenior, versam mutatamque esse in *au* syllabam; coeptumque esse dici *ausugio* et *aufero*, pro *abfugio* et *abfero* : cum haec, inquam, ita dixisset; tum postea ibidem super eadem particula ita scripsit : *Haec, inquit, praepositio, praeter haec duo verba, nullo alio in verbo reperietur.* Invenimus autem in commentario Nigidiano verbum, *autumo*, compositum ex *ab* praepositione et verbo *aestumo*; dictumque inter cetera *autumo*, quasi *abaeestumo*, quod significaret *totum aestumo*, tanquam *abnumero*. Sed, quod sit cum honore multo dictum P. Nigidii hominis eruditissimi, audacius hoc argutusque esse videtur, quam verius. *autumo* enim non id solum significat, sed et *dico* et *opinor* et *caeseo*. cum quibus verbis praepositio ista neque cohaerentia vocis, neque significatione sententiae convenit. Praeterea vir acerrimae in studio literarum licentiae M. Tullius non sola esse haec duo verba dixisset, si reperiri posset ullum tertium. Sed illud magis inspicere quaerique dignum

est, versane fit et mutata *ab* praepositio in *au* syllabam propter lenitatem vocis, an potius *au* particula sua fit propria origine, et proinde, ut pleraeque aliae praepositiones a Graecis, ita haec quoque inde accepta fit: sicuti est in illo versu Homeri:

Αὐ ἔρυσαν μὲν πρῶτα καὶ ἔσφαζαν καὶ ἔδειραν.

C A P U T I V.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine; quem primum de Parthis triumphasse memoriae traditum est.

IN sermonibus nuper fuit seniorum hominum et eruditorum, multos in vetere memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines et despiciatissimos. Nihil adeo de quoquam tantae admirationi fuit, quanta fuerunt, quae de Ventidio Basso scripta sunt. eum Picentem fuisse, genere et loco humili; et matrem eius a Pompeio Strabone, Pompeii Magni patre, bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse; mox triumphante Pompeio Strabone, eum quoque puerum inter ceteros ante currum imperatoris sinu matris vectum esse; post, cum adolevisset, victum sibi aegre quaesisse, eumque fordide invenisse comparandis mulis et vehiculis, quae magistratibus, qui fortiti provincias forent, praebenda publice conduxisset; in isto quaestu notum esse coepisse C. Caesari; et cum eo profectum esse in Gallias: tum quia in ea provincia satis naviter versatus esset, et dein-

ceps civili bello mandata sibi pleraque impigre et strenue fecisset, non modo in amicitiam Caesaris, sed ex ea in amplissimum quoque ordinem pervenisse: mox tribunum quoque plebi, ac deinde praetorem creatum, atque in eo tempore iudicatum esse a senatu hostem cum M. Antonio: post vero concursis partibus, non pristinam tantum dignitatem recuperasse, sed et pontificatum, ac deinde consulatum quoque adeptum esse: eamque rem tam intoleranter tulisse populum Romanum, qui Ventidium Bassum meminerat curandis mulis visitasse, ut vulgo per vias urbis verficuli proscriberentur:

Concurrite omnes augures, haruspices:

Portentum inusitatum conflatum est recens.

Nam mulos qui fricabat, consul factus est.

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus praepositum esse a M. Antonio provinciis orientalibus, Parthosque in Syriam introrumpentis tribus ab eo proeliis fusos scribit, eumque primum omnium de Parthis triumphasse, et morte obita publico funere sepultum esse.

C A P U T V.

Verbum *profligo* a plerisque dici improprie insciteque.

SICUT alia verba pleraque, ignorantia et inscitia improbe dicentium, quae non intelligant, deflexa ac depravata sunt a ratione recta et consuetudine; ita huius quoque verbi, quod est *profligo*, significatio

versa et corrupta est. nam cum ab affligendo, et ad perniciem interitumque deducendo inclinatum id tractumque sit, semperque eo verbo, qui diligenter locuti sunt, ita usi sint, ut *profligare* dicerent *prodigere* et *deperdere*, *profligatasque* res, quasi *proflictas* et *perditas* appellarint: nunc audio aedificia et templa et alia fere multa, quae prope absoluta affectaque sunt, *in profligato esse* dici; ipsaque iam esse *profligata*. Quapropter urbanissime respondisse praetorem non indoctum virum Barvasculo cuidam ex advocatorum turba Sulpicius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. nam cum ille, inquit, rabula audaculus ita postulasset, verbaque ita fecisset: Omnia, vir clarissime, negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia et velocitate tua profligata sunt; unum id solum relictum est, de quo, rogo, audias: tum praetor satis ridicule, An illa, inquit, negotia, de quibus iam cognovisse me dicis, profligata sint, equidem nescio: hoc autem negotium, quod in te incidit, procul dubio, sive id audiam sive non audiam, profligatum est. Quod significare autem volunt, qui *profligatum* dicunt: ii qui Latine locuti sunt, non *profligatum*, sed *affectum*, dixerunt. sicut M. Cicero in oratione, quam habuit de provinciis consularibus. Eius verba haec sunt: *Bellum affectum videmus, & vere ut dicam, paene confectum*. Item infra: *Nam ipse Caesar quid est quod in ea provincia commorari velit, nisi ut ea, quae per eum affecta sunt, perfecta reipublicae tradat?* Idem Cicero in Oeconomico: *Cum vero affecta iam prope aestate uvae a sole mitescere tempus est.*

CAPUT VI.

In libro M. Ciceronis de gloria secundo manifestum erratum in ea parte, in qua scriptum est super Hectore et Aiace.

IN libro M. Tullii, qui est secundus de Gloria, manifestus error est non magnae rei, quem errorem esse possit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui tantum legerit Ὀμήρου τὸ η. quamobrem non tam id mirabamur, errasse in ea re M. Tullium, quam non esse animadversum hoc postea, correctumque, vel ab ipso, vel a Tirone liberto eius, diligentissimo homine, et librorum patroni sui studiosissimo. ita enim scriptum in eo libro est: *Apud eundem poetam Ajax cum Hectore congregiendi causa agit, ut sepeliatur, si sit forte victus: declaratque, se velle, ut suum tumulum multis etiam post seculis praetereuntes sic loquantur:*

*Hic situs est vitae iam pridem lumina linquens;
Qui quondam Hectoreo percussus concidit ense.
Fabitur haec aliquis. mea semper gloria vivet.*

Huius autem sententiae versus, quos Cicero in linguam Latinam vertit, non Ajax apud Homerum dicit, neque Ajax agit ut sepeliatur; sed Hector dicit, et Hector de sepultura agit, priusquam sciat, an Ajax secum depugnandi causa congressurus sit.

CAPUT VII.

Observatum esse in senibus, quod annum fere ætatis tertium et sexagesimum agant aut laboribus aut interitu, aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem observatione exemplum appositum epistolæ divi Augusti ad Caium filium.

OBservatum in multa hominum memoria expertumque est in senioribus plerisque omnibus, sexagesimum tertium vitæ annum cum periculo et clade aliqua venire, aut corporis morbique gravioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. propterea, qui rerum verborumque istiusmodi studio tenentur, eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Noctē quoque ista proxima superiore, cum librum epistolarum divi Augusti, quas ad Caium nepotem suum scripsit, legeremus, duceremurque elegantia orationis neque morosa neque anxia, sed facili hercle et simplici; id ipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus; eiusque epistolæ exemplum hoc est: IX Kalend. Octobr. *Have, mi Cai, meus ocellus iucundissimus: quem semper medius fidius desidero, cum a me abes; sed præcipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem, ubicunque hoc die fuisti, spero laetum & bene valentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum. nam, ut vides, κλιμακτῆρα communem seniorum omnium tertium & sexagesimum annum evasimus. deos autem oro, ut, mihi quantumcunque superest tem-*

poris, id salvis vobis traducere liceat in statu reipublicae felicissimo ἀνδραγαθούτων ὑμῶν καὶ διαδεχομένων stationem meam.

C A P U T V I I I.

Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de coenarum atque luxuriae opprobatione, qua usus est, cum legem Liciniam de sumtu minuendo suavit.

CUM legeremus orationem veterem Favorini non indiferti viri : quam orationem totam, ut meminisse possemus, odio hercle istiusmodi sumtus atque victus, perdidicimus. verba haec, quae apposuimus, Favorini sunt : *Praefecti popinae atque luxuriae negant coenam lautam esse, nisi, cum libentissime edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succenturietur. is nunc flos coenae habetur inter istos, quibus sumtus & fastidium pro facetiis procedit : qui negant ullam avem praeter ficedulam totam comesse oportere ; ceterarum avium atque altilium, nisi tantum apponatur, ut a cluniculis inferiori parte saturi fiant, convivium putant inopia sordere : superiorem partem avium atque altilium qui edunt ; eos palatum non habere : si proportione luxuria pergit crescere, quid relinquetur, nisi ut delibari sibi coenas iubeant, ne edendo defatigentur? quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quam diis immortalibus, adoratur.*

CAPUT IX.

Quod Caecilius poëta *frontem* genere virili non poëtica, sed cum probatione et cum analogia appellavit.

VERE ac diserte Caecilius hoc Subditivo scripsit :

*Nam hi sunt inimici pessimi, fronte hilaro,
Corde tristi : quos neque ut apprendas, neque ut miti-
tas scias.*

Hos ego versus, cum de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuvenum eruditiorum dixi. tum de grammaticorum vulgo quispiam nobiscum ibi assistens non sane ignobilis, Quanta, inquit, licentia audaciaque Caecilius hic fuit, cum *fronte hilaro*, non *fronte hilara* dixit, et tam immanem soloecismum nihil veritus est? Immo, inquam, potius nos et quam audaces et quam licentes sumus, qui frontem improbe indoctaque non virili genere dicimus, cum et ratio proportionis, quae analogia appellatur, et veterum auctoritas non *hanc*, sed *hunc frontem* debere dici suadeant. quippe M. Cato in quinto Originum ita scripsit: *Postridie signis collatis, aequo fronte, peditatu, equitibus atque alis cum hostium legionibus pugnavit. recto quoque fronte* idem Cato eodem in libro dicit. At ille semidoctus grammaticus, Missas, inquit, auctoritates facias : quas quidem ut habeas, posse fieri puto; sed rationem dic, quam non habes. atque ego his eius verbis, ut tum ferebat aetas, irritator, Audi, inquam, mi magister,

rationem falsam quidem, sed quam redarguere falsam esse tu non queas. Omnia, inquam, vocabula tribus literis finita, quibus *frons* finitur, generis masculini sunt, si in genitivo quoque casu eadem syllaba finiantur: ut, *mons, fons, pons, frons*. at ille contra renidens, Audi, inquit, discipule, plura alia confimilia, quae non sint generis masculini. Petebant ibi omnes, ut vel unum statim diceret; sed cum homo vultum intorqueret, et non hisceret, et colores mutaret: tum ego intercessi; et, Vade, inquam, nunc, et habeto ad requirendum triginta dies: postquam inveneris, repetes nos. atque ita hominem nulli rei ad indagandum vocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.

C A P U T X.

De voluntario et admirando interitu virginum Milesiarum.

PLUTARCHUS in librorum, quos *περὶ Ἰουχῆς* inscripsit, primo, cum de morbis differeret in animos hominum incidentibus, virgines dixit Milesii nominis, fere quot tum in ea civitate erant, repente, sine ulla evidenti causa, voluntatem cepisse obeundae mortis; ac deinde plurimas vitam suspendio amisisse, id cum accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perseverantium medicina adhiberi quiret; decrevisse Milesios, ut virgines, quae corporibus suspensis demortuae forent, ut eae omnes nudae cum eodem laqueo, qui essent praevinctae, efferrentur:

post id decretum virgines voluntariam mortem non petisse, pudore solo deterritas tam inhonesti funeris.

C A P U T X I.

Verba Senatusconsulti de exigendis urbe Roma philosophis : item verba edicti censorum, quo improbati et coërciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituire et exercere Romae coeperant.

C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala Coss. senatusconsultum de philosophis et de rhetoribus Latinis factum est. M. POMPONIUS. PRAETOR. SENATUM. CONSULUIT. QUOD. VERBA. FACTA. SUNT. DE. PHILOSOPHIS. ET. DE. RHETORIBUS. DE. EA. RE. ITA. CENSUERUNT. UTI. M. POMPONIUS. PRAETOR. ANIMADVERTERET. COERARET. Q. UTI. EI. E. REPUBLICA. FIDE. QUE. SUA. VIDERETUR. UTI. ROMAE. NE. ESSENT. Aliquot deinde annis post id senatusconsultum Cn. Domitius Aenobarbus et L. Licinius Crassus Censores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt. RENUNTIATUM. EST. NOBIS. ESSE. HOMINES. QUI. NOVUM. GENUS. DISCIPLINAE. INSTITUERUNT. AD. QUOS. IUVENTUS. IN. LUDUM. CONVENIAT. EOS. SIBI. NOMEN. IMPOSUISSE. LATINOS. RHETORAS. IBI. HOMINES. ADULESCENTULOS. DIES. TOTOS. DESIDERE. MAIORES. NOSTRI. QUAE. LIBEROS. SUOS. DISCERE. ET. QUOS. IN. LUDOS. ITARE. VELLENT. INSTITUERUNT. HAEC. NOVA. QUAE. PRAETER. CONSUETUDINEM. AC. MOREM. MAIORUM. FIUNT. NEQUE. PLACENT. NEQUE.

RECTA. VIDENTUR. QUAPROPTER. ET. HIS. QUI. EOS. LUDOS. HABENT. ET. HIS. QUI. EO. VENIRE. CONSUERUNT. VISUM. EST. FACIUNDUM. UT. OSTENDEREMUS. NOSTRAM. SENTENTIAM. NOBIS. NON. PLACERE. Neque illis solum temporibus nimis rudibus, necdum Graeca disciplina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt : verum etiam Domitiano imperante senatusconsulto eiekti, atque urbe et Italia interdicti sunt. qua tempestate Epictetus quoque philosophus propter id senatusconsultum Nicopolin Roma decessit.

CAPUT XII.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia, ac de pudicitia, sua memoratissimus.

C. Gracchus, cum ex Sardinia rediit, orationem ad populum in concione habuit. ea verba haec sunt : *Versus sum, inquit, in provincia, quomodo ex usu vestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meae conducere arbitrabar. nulla apud me fuit popina : neque pueri eximia facie stabant. sed in convivio liberi vestri modestius erant, quam apud principia. post deinde haec dicit : Ita versatus sum in provincia, ut nemo possit vere dicere asssem aut eo plus in muneribus me accepisse ; aut mea opera quenquam sumtum fecisse. biennium fui in provincia. si ulla meretrix domum meam introivit, aut cuiusquam servulus propter me sollicitus est ; omnium natorum postremissimum nequissimumque existimatote. cum a servis eorum tam caste*

me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cum liberis vestris vixisse. Atque ibi ex intervallo, Itaque, inquit, Quirites, cum Romam profectus sum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli. alii vini amphoras quas plenas tulerunt, eas argento plenas domum reportaverunt.

CAPUT XIII.

De verbis inopinatis, quae utroqueversum dicuntur, et a grammaticis *communia* vocantur.

UTOR, et vereor, et hortor, et consolor, communia verba sunt, ac dici utroque versus possunt: *vereor te* et *vereor abs te*, id est, tu me vereris. *utor te* et *utor abs te*, id est, tu me uteris. *hortor te* et *hortor abs te*, id est, tu me hortaris. *consolor te* et *consolor abs te*, id est, tu me consolaris. *testor* quoque et *interpretor* significatione reciproca dicuntur. Sunt autem verba haec omnia ex altera parte inusitata; et an dicta sint in eam quoque partem quaeri solet. Afranius in Consobrinis:

Hem isto parentum est vita vilis liberis:

Ubi malunt metui, quam vereri se ab suis.

hic *vereri* ex ea parte dictum est, quae est non usitatior. Novius in Ligartaca verbum, quod est *utitur*, ex contraria parte dicit: *Quia supellex multa, quae non utitur, emitur tamen: id est, quae usui non est.* M. Cato in quinta Origine, *Exercitum*, inquit, *suum pransum paratum cohortatum eduxit foras atque instruxit.* *Consolor* quoque in partem alteram, praeter-

quam dici solitum est, scriptum invenimus in epistola Q. Metelli, quam cum in exilio esset, ad Cn. et ad L. Domitios dedit. *At cum animum*, inquit, *vestrum erga me video, vehementer consolor: et, fides virtusque vestra mihi ante oculos versatur. Testata itidem et interpretata eadem ratione dixit M. Tullius in primo libro de divinatione: ut testor interpretorque verba communia videri debeant. Sallustius quoque eodem modo, Dilargitis proscriptorum bonis, dicit, tanquam verbum largior sit ex verbis communibus. Veritum autem, sicut puditum et pigitum, non personaliter per infinitum modum dictum esse, non a vetustioribus tantum videmus, sed a M. quoque Tullio in secundo de Finibus. Primum, inquit, Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos non est veritum in ea voluptate, quae maxima dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere. Dignor quoque, et veneror, et confiteor, et testor, habita sunt in verbis communibus. sic illa in Virgilio dicta sunt:*

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo.

Et:

Cursusque dabit venerata secundos. *

Confessi autem aeris, de quo facta confessio est, in XII tabulis scriptum est, his verbis: AERIS. CONFESSI. REBUS. QUE. IUDICATIS. TRIGINTA. DIES. IUSTI. SUNTO. item ex iisdem tabulis quoque est: QUI. SE. SIERIT. TESTARIER. LIBRIPENS. VE. FUERIT. NI. TESTIMONIUM. FARIATUR. IMPROBUS. INTESTABILIS. QUE. ESTO.

A. Gellii Vol. II.

*

K

CAPUT XIV.

Quod Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Graecis mutuatus est.

APUD Q. Metellum Numidicum, in libro accusationis in Valerium Messalam tertio, nove dictum esse annotavimus. verba ex oratione eius haec sunt: *Cum se sciret in tantum crimen venisse, atque socios ad senatum questum flentes venisse, sese pecunias maximas exactos esse. pecunias, inquit, maximas exactos, pro eo quod est, pecunias a se maximas exactas.* Id nobis videbatur Graeca figura dictum. Graeci enim dicunt, εἰσεπραΐζατο με ἀργύριον: id significat, *exegit me pecuniam.* quod si id dici potest, etiam *exactus esse aliquis pecuniam* dici potest. Caeciliusque eadem figura in Hypobolimaeco Aeschino usus videtur:

Ego illud minus nihilo exigor portorium:

Id est,

Nihilominus exigitur de me portorium.

CAPUT XV.

Passis velis et passis manibus dixisse veteres, non a verbo suo, quod est *patior*, sed ab alieno, quod est *pandor*.

AB eo quod est *pando*, *passum* veteres dixerunt, non, *pansum*, et cum praepositione, *expassum*, non *expansum*. Caecilius in Synaristosis:

Heri vero prospexi eum ex tegulis :

Haec nuntiasse, & flammeum expansum domi.

capillo quoque esse mulier *passo* dicitur, quasi porrecto et expanso, et *passis* manibus et velis *passis* dicimus, quod significat diductis atque distentis. itaque Plautus in Milite glorioso, a litera in e mutata, per compositi vocabuli morem, *dispeffis* dicit, pro eo quod est *dispassis* :

*Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundum aclutum
extra portam,*

Dispeffis manibus patibulum cum habebis.

C A P U T X V I.

De novo genere interitus Crotoniensis Milonis.

MILO Crotoniensis athleta illustris, quem in chronicis scriptum est Olympiade quinquagesima coronatum esse, exitum habuit vitae miserandum et mirandum. cum iam natu grandis artem athleticam desisset, iterque faceret forte solus in locis Italiae silvestribus : quercum vidit proxime viam patulis in parte media rimis hiantem. tum, experiri, credo, etiam tunc volens, an ullae sibi reliquae vires adessent, immissis in cavernas arboris digitis, diducere et rescindere quercum conatus est, ac mediam quidem partem discidit, divellitque, quercus autem in duas diducta partes, cum ille, quasi perfecto quod erat connixus, manus laxasset, cessante vi rediit

in naturam; manibusque eius retentis inclusisque
 stricta denuo et cohaesa, dilacerandum hominem
 feris praebuit.

CAPUT XVII.

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibiis canere
 desierint, cum patrium istum morem canendi haberent.

ALICIBIADES Atheniensis cum apud avunculum
 Periclen puer artibus ac disciplinis liberalibus eru-
 diretur, et arcessi Pericles Antigenidam tibicinem
 iussisset, ut eum canere tibiis, quod honestissimum
 tum videbatur, doceret: traditas sibi tibiis, cum
 ad os adhibuisset, inflassetque, pudefactus oris de-
 formitate abiecit infregitque. ea res cum percre-
 buisset; omnium tum Atheniensium consensu, dis-
 ciplina tibiis canendi desita est. Scriptum hoc est in
 commentario Pamphilae nono et vicesimo.

CAPUT XVIII.

Quod pugna belli civilis victoriaque C. Caesaris, quam vicit
 in Pharfalicis campis, nuntiata praedictaque est per cu-
 iusdam remigis vaticinium eodem ipso die in Italia Pa-
 tavii.

QUO C. Caesar et Cn. Pompeius die per civile
 bellum signis collatis in Thessalia conflixerunt, res
 accidit Patavii in Transpadana Italia memorari digna.

Cornelius quidam sacerdos, et loco nobilis, et sacerdotii religionibus venerandus, et castitate vitae sanctus, repente mota mente conspiceret se procul dixit pugnam acerrimam pugnari, ac deinde cedere alios, alios urgere, caedem, fugam, tela volantia, instaurationem pugnae, impressionem, gemitus, vulnera, proinde ut si ipse in proelio versaretur, coram videre sese vociferatus est; ac postea subito exclamavit, Caesarem vicisse. Ea Cornelii sacerdotis hariolatio levis tum quidem visa est et vecors: magnae mox admirationi fuit: quod non modo pugnae dies, quae in Thessalia pugnata est, neque proelii exitus, qui erat praedictus, idem fuit: sed omnes quoque pugnandi reciprocae vices, et ipsa exercituum duorum conflictatio vaticinantis motu atque verbis praesentata est.

CAPUT XIX.

Verba M. Varronis memoria digna, ex satura, quae inscribitur *περί ἐδεσμάτων*.

NON paucissimi sunt, in quos potest convenire id quod M. Varro dicit in satura, quae inscribitur *περί ἐδεσμάτων*. Verba haec sunt: *Si, quantum operae sumpsisti, ut tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiae dedisses; ipse bonus iam pridem esses factus. nunc illum qui norunt, volunt emere millibus centum; te, qui novit, nemo centussis.*

CAPUT XX.

Notata quaedam de Euripidi poëtae genere, vita, moribus, deque eiusdem fine vitae.

EURIPIDI poëtae matrem Theopompus agrestia olera vendentem victum quaesisse dicit. patri autem eius nato illo responsum est a Chaldaeis, eum puerum, cum adolevisset, victorem in certaminibus fore. id ei pueró fatum esse. pater interpretatus athletam debere esse, roborato exercitatoque filii sui corpore, Olympiam certaturum eum inter athletas pueros deduxit. ac primo quidem in certamen per ambiguum aetatem receptus non est. post Eleusinio et Theseo certamine pugnavit, et coronatus est. mox, a corporis cura ad excolendi animi studium transfessus, auditor fuit physici Anaxagorae et Prodicis rhetoris, in morali autem philosophia Socratis, tragoediam scribere natus annos duodeviginti adortus est. Philochorus refert in insula Salamina speluncam esse terram et horridam, quam nos vidimus, in qua Euripides tragoedias scriptitavit. mulieres fere omnes in maiorem modum exosus fuisse dicitur: sive quod natura abhorruit a mulierum coe'u, sive quod duas simul uxores habuerat, cum id decreto ab Atheniensibus factum ius esset; quarum matrimonii pertaedeat. Eius odii in mulieres Aristophanes quoque meminit *ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις*, in his versibus:

Νῦν οὖν ἀπάσαισι παραινῶ καὶ λέγω,

Τοῦτον κολάσαι, τὸν ἄνδρα πολλῶν οὔνεκα.
 Ἄγρια γὰρ ἡμᾶς, ὧ γυναῖκες, δρᾷ κακὰ,
 Ἄτ' ἐν ἀγρίοισι λαχάνοις αὐτὸς τραφεῖς.

Alexander autem Aetolus hos de Euripide versus composuit :

Ὁ δὲ Ἄναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου
 Στρυφῆος μὲν ἐμοί γε ἔοικε προσειπεῖν,
 Καὶ μισογέλωσ, καὶ τωδάζειν οὐδὲ παρ' οἶνον
 Μεμαθηκώς· ἀλλ' ὅ, τι καὶ γράψαι, τοῦτ' ἂν
 Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

Is, cum in Macedonia apud Archelaum regem esset, utereturque eo rex familiariter, rediens nocte ab eius coena, canibus a quodam aemulo immixtis dilaceratus est: et ex his vulneribus mors secuta est. sepulcrum autem eius et memoriam Macedones eo dignati sunt honore, ut in gloriae quoque loco praedicarent; οὐ ποτε σὸν μνήμα, Εὐριπίδης, ἄλετο ποῦ, quod egregius poeta morte obita sepultus in eorum terra foret. quamobrem cum legati ad eos ab Atheniensibus missi petissent, ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri; maximo consensu Macedones in ea re deneganda perstiterunt.

CAPUT XXI.

Quod a poëtis Iovis filii prudentissimi humanissimique, Neptuni autem ferocissimi et inhumanissimi traduntur.

PRAESTANTISSIMOS virtute, prudentia, viribus, Iovis filios poëtae appellaverunt, ut Aeacum et Minoa et Sarpedona; ferocissimos et immanes et alienos ab omni humanitate, tanquam e mari genitos, Neptuni filios dixerunt, Cyclopa et Cercyona et Scyrona et Laeftrygonas.

CAPUT XXII.

Historia de Sertorio duce, deque astu eius commenticiisque simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur.

SERTORIUS vir acer, egregiusque dux, et tuendi regendique exercitus peritus fuit. is, in temporibus difficillimis, et mentiebatur ad milites, si mendacium prodesset, et literas compositas pro veris legebat, et somnium simulabat, et falsas religiones conferebat, si quid istae res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeo Sertorii nobile est. Cervae albae eximiae pulchritudinis et vivacissimae celeritatis a Lusitano ei quodam dono data est. hanc sibi oblatam divinitus, et instinctam Dianae numine colloqui secum, monereque, et docere, quae utilia factu essent, persuadere omnibus instituit: ac, si quid durius

videbatur quod imperandum militibus foret, a cerva sese monitum praedicabat. id cum dixerat, universi, tanquam si deo, libentes parebant. Ea cerva quodam die, cum incurfio esset hostium nuntiata, festinatione ac tumultu confternata in fugam se prorupit, atque in palude proxima delituit; et postea requisita perisse credita est. neque multis diebus post, inventam esse cervam Sertorio nuntiatur. tum qui nuntiaverat iussit tacere: ac, ne cui palam diceret, interminatus est: praecepitque, ut eam postero die repente in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret: admissis deinde amicis postridie, visum sibi esse ait in quiete cervam, quae perisset, ad se reverti, et, ut prius consueverat, quod opus esset facto, praedicare. tum Sertorio, quod imperaverat, significante, cerva emissa in cubiculum Sertorii introrupit; clamor factus, et orta admiratio est: eaque hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriae proditum est, ex iis nationibus, quae cum Sertorio faciebant, cum multis proeliis superatus esset, neminem unquam ab eo descivisse: quanquam id genus hominum esset mobilissimum.

CAPUT XXIII.

De aetatibus historicorum nobilium, Hellanici, Herodoti, Thucydidis.

HELLANICUS, Herodotus, Thucydides, historiae scriptores in isdem temporibus fere laude ingenti

floruerunt, et non nimis longe distantibus fuerunt aetatibus. nam Hellenicus initio belli Peloponnesiaci fuisse quinque et sexaginta annos natus videtur, Herodotus tres et quinquaginta, Thucydides quadraginta. scriptum hoc libro undecimo Pamphilae.

CAPUT XXIV.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis scripsit, de comicis Latinis iudicavit.

SEDIGITUS in libro, quem scripsit de poëtis, quid de iis sentiat, qui comoedias fecerunt, et quem ex omnibus praestare ceteris putet, ac deinceps quo quemque in loco et honore ponat, his versibus suis demonstrat :

Multos incertos certare hanc rem vidimus,

Palmam poëtae comico cui deferant.

Eum meo iudicio errorem dissolvam tibi :

Ut contra si quis sentiat nihil sentiat.

Caecilio palmam Statio do comico.

Plautus secundus facile exsuperat ceteros.

Dein Naevius, qui fervet, pretium tertium est :

Si erit, quod quarto detur, dabitur Licinio.

Post insequi Licinium facio Attilium.

In sexto sequitur hos loco Terentius.

Turpilius septimum, Trabea octavum obtinet.

Nono loco esse facile facio Luscium.

Decimum addo causa antiquitatis Ennium.

CAPUT XXV.

De verbis quibusdā novis, quae in Cn. Martii mimiambis offenderamus.

CN. Martius vir eruditus in mimiambis suis non absurde neque absone finxit *recentatur*, pro eo quod Graeci dicunt ἀνανεῶνται, id est, denuo nascitur, atque iterum fit recens. Versus, in quibus hoc verbum est, hi sunt :

*Iam iam albicaescit Phoebus, & recentatur
Commune lumen hominibus, voluptasque.*

Idem Martius in isdem mimiambis *edulcare* dicit, quod est, dulcius reddere, in his versibus :

*Quapropter edulcare convenit vitam;
Curasque acerbis sensibus gubernare.*

CAPUT XXVI.

Quibus verbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum : eiusque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum.

ARISTOTELES quid syllogismus esset his verbis definivit : λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερον τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. eius definitionis non videbatur habere incommode interpretatio facta hoc modo : *Syllogismus est oratio, in qua consensus*

quibusdam & concessis, aliud quid, quam quae concessa sunt, per ea quae concessa sunt, necessario conficitur.

CAPUT XXVII.

Quid sint comitia calata, quid curiata, quid centuriata, quid tributa, quid concilium; atque inibi quaedam eiusmodi.

IN libro Laelii Felicis ad Q. Mucium primo scriptum est, Labeonem scribere, *Calata Comitia* esse, quae pro collegio pontificum habentur aut Regis aut Flaminum inaugurandorum causa. eorum autem alia esse curiata, alia centuriata. curiata per listorem curiatum calari, id est, convocari: centuriata per cornicinem. isdem comitiis, quae calata appellari diximus, sacrorum detestatio et testamenta fieri solebant. tria enim genera testamentorum fuisse accepimus, unum, quod calatis comitiis in populi concione fieret: alterum in procinctu, cum viri ad proelium faciendum in aciem vocabantur: tertium per familiae emancipationem, cui aes et libra adhiberetur. In eodem Laelii Felicis libro haec scripta sunt: *Is qui non universum populum, sed partem aliquam adesse iubet, non comitia, sed concilium edicere debet. tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re possunt: ita ne leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur quae tribunis plebis ferentibus accepta sunt. quibus rogationibus ante patricii non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo iure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur.* Item in eodem libro hoc scriptum est: *Cum*

ex generibus hominum suffragium feratur, curiata comitia esse. cum ex censu & aetate, centuriata: cum ex regionibus & locis, tributa. centuriata autem comitia intra pomoerium fieri nefas esse; quia exercitum extra urbem imperari oporteat; intra urbem imperari ius non sit: propterea centuriata in campo Martio haberi, exercitumque imperari praesidii causa solitum: quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.

C A P U T X X V I I I .

Quod erravit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres et viginti annos natum causam pro Sex. Roscio dixisse.

CORNELIUS Nepos et rerum memoriae non indiligens, et M. Ciceronis, ut qui maxime, amicus familiaris fuit. atque is tamen in primo librorum, quos de vita illius composuit, errasse videtur; cum eum scripsit tres et viginti annos natum, primam causam iudicii publici egisse, Sextumque Roscium parricidii reum defendisse. dinumeratis quippe annis a Q. Caepione et Q. Serrano, quibus consulibus ante diem III Nonas Ianuarias M. Cicero natus est, ad M. Tullium et Cn. Dolabellam, quibus consulibus causam privatam pro Quintio apud Aquilium Gallum iudicem dixit, sex et viginti anni reperiuntur. neque dubium est, quin post annum, quam pro Quintio dixerat, Sex. Roscium reum parricidii defenderit, annos iam septem atque viginti natus, L. Sulla Felice Q. Metello Pio consulibus. in qua re etiam Fenestellam errasse Pedianus Asconius animadvertit, quod

eum scripserit sexto vicefimo aetatis anno pro Sex. Roscio dixisse. Longior autem Nepotis, quam Fennestellae error est; nisi quis vult in animum inducere, studio amoris et amicitiae adductum, amplificandae admirationis gratia, quadriennium suppressisse; ut M. Cicero orationem florentem dixisse pro Roscio admodum adolescens videretur. Illud adeo ab utriusque oratoris studiosis animadversum et scriptum est; quod Demosthenes et Cicero pari aetate illustrissimas orationes in causis dixerint, alter κατὰ Ἀνδροτίωνος καὶ κατὰ Τιμοκράτους septem et viginti annos natus, alter anno minor pro P. Quintio, septimoque et vicefimo pro Sex. Roscio. vixerunt quoque non nimis numerum annorum diversum, alter tres et sexaginta annos; Demosthenes sexaginta.

CAPUT XXIX.

Quali figura orationis et quam nova L. Piso annalium scriptor usus sit.

DUAE istae in loquendo figurae notae fatis usitataeque sunt, *Mihi nomen est Iulius*, et, *mihi nomen est Iulio*, tertiam figuram novam hercle reperi apud Pisonem in secundo annalium. verba Pisonis haec sunt: *L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere; eumque orat uti sua voluntate Romam contendat. quia Tarquinium, inquit, nomen esset, hoc proinde est, tanquam si ego dicam, mihi nomen est Iulium.*

CAPUT XXX.

Vehiculum, quod *petorritum* appellatur, cuiatis linguae vocabulum fit, Graecae an Gallicae.

QUI ab alio genere vitae detriti iam et retorridi ad literarum disciplinas serius adeunt, si forte iidem sunt garruli natura et subargutuli, oppido quam fiunt in literarum ostentatione inepti et frivoli, quod genus profecto ille homo est, qui de *petorritis* nuper argutissimas nugas dixit. Nam cum quaereretur, *petorritum* quali forma vehiculum, cuiatisque linguae vocabulum esset; et faciem vehiculi ementitus est longe alienam falsamque, et vocabulum Graecum esse dixit, atque id significare volucres rotas interpretatus est: commutataque una litera *petorritum* esse dictum volebat, quasi *petorotum*. scriptum etiam hoc esse a Valerio Probo contendit. Ego cum Probi multos admodum commentationum libros anquisierim, neque scriptum in his inveni, nec usquam alioqui Probum scripsisse credo. *petorritum* enim est non ex Graeca dimidiatum, sed totum transalpibus. nam est vox Gallica. id scriptum est in libro M. Varronis quartodecimo rerum divinarum. quo in loco Varro, cum de petorrito dixisset, esse id verbum Gallicum; *lanceam* quoque dixit, non Latinum, sed Hispanicum verbum esse.

C A P U T XXXI.

Quae verba legaverint Rhodii ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa incluta Ialysi imagine.

RHODUM insulam celebritatis antiquissimae, oppidumque in ea pulcherrimum ornatissimumque, obsidebat oppugnabatque Demetrius dux aetatis suae inclutus, cui a peritia disciplinaque faciendi obsidii, machinarumque sollertia ad capienda oppida reperiatarum, cognomentum *πολιορκητής* fuit. tum ibi in obsidione illa aedes quasdam publice factas, quae extra urbis muros cum parvo praesidio erant, aggredi et vastare atque absumere igni parabat. in his aedibus erat memoratissima illa imago Ialysi, Protogenis manu facta illustris pictoris; cuius operis pulchritudinem praestantiamque ira percitus Rhodiis invadebat. mittunt Rhodii ad Demetrium legatos, cum his verbis: Quae, malum, inquit, ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio aedium facto disperdere? nam si nos omnes superaveris, et oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra et incolumi per victoriam poteris. sin vero nos vincere obsidendo nequiveris; petimus, consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse. hoc tibi ex legatis audivit, oppugnatione desita, et imagini et civitati pepercit.

A. G E L L I I

NOCTIUM ATTICARUM

C O M M E N T A R I U S.

LIBER SEXTUSDECIMUS.

C A P U T I.

Verba Musonii philosophi Graeca, digna atque utilia audiri observarique, eiusdemque utilitatis sententia a M. Catone multis ante annis Numantiae ad equites dicta.

ADOLASCENTULI cum etiam tum in scholis essemus, ἐνθυμημάτιον hoc Graecum, quod apposui, dictum esse a Musonio philosopho audiebamus, et quoniam vere atque luculente dictum, verbisque est brevibus et rotundis vinctum, perquam libenter meminimus: ἂν τι πράξης καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει ἂν τι ποιήσης αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. postea istam ipsam sententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiae apud equites, positam legimus: quae etsi laxioribus paulo longioribusque verbis comprehensa est, praequam illud Graecum quod diximus; quoniam tamen priore tempore, antiquiorque est,

A. Gellii Vol. II.

*

L

venerabilior videri debet. verba ex oratione haec sunt : *Cogitate cum animis vestris, si quid vos per laborem recte feceritis; labor ille a vobis cito recedet: bene factum a vobis, dum vivitis, non abscedet. sed si qua per voluptatem nequiter feceritis; voluptas cito abibit: nequiter factum illud apud vos semper manebit.*

C A P U T I I.

Cuimodi sit lex apud dialecticos percontandi differendique, et quae sit eius legis reprehensio.

LEGEM esse aiunt disciplinae dialecticae, si de quapiam re quaeratur disputeturque, atque ibi quid rogare, ut respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quam id solum, quod es rogatus, aut aias, aut neges; eamque legem qui non servant, et aut plus, aut aliter, quam sunt rogati, respondeant, existimantur rudes indoctique esse, disputandique morem atque rationem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus procul dubio fieri oportet. indefinitus namque inexplicabilisque sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibusque simplicibus fuerit determinatus. sed enim esse quaedam videntur, in quibus si breviter, et ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare. nam si quis his verbis interroget: *postulo uti respondeas, desisterisne facere adulterium, an non?* utrumcunque dialectica lege responderis, sive aias, sive neges, haerebis in captione, tanquam si te dicas adulterum. sed quod minus

est in interrogatione, id est addendum. nam qui facere non desinit, non id necessario etiam fecit; falsa igitur est species istius captionis: et nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludique possit eum facere adulterium, qui se negaverit facere desisse. quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua haerere eos necessum est, si nihil amplius, quam quod interrogati erunt, responderint? nam, si ita ego istorum aliquem rogem: *Quidquid non perdidisti, habesne, an non habes?* postulo ut aias, aut neges: utrumcunque breviter responderit, capietur. nam si non habere se negaverit, quod non perdidit; colligetur oculos eum non habere, quos non perdidit. si vero habere se dixerit; colligetur eum habere cornua, quae non perdidit. Rectius igitur cautiusque ita respondebitur: quidquid habui, id habeo, si id non perdidit. sed huiusmodi responsio non fit ex ea lege, quam diximus. plus enim quam quod rogatus est, respondet. et propterea id quoque ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

CAPUT III.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia possit, et tolerari fames: verbaque ipsa Erasistrati super ea rescripta.

CUM Favorino Romae dies plerumque totos eramus: tenebatque animos nostros homo ille fandi

dulcissimus. atque eum, quoquo iret, quasi ex lingua prorsum eius capti prosequeremur. ita sermonibus usquequaque amoenissimis demulcebat. tum ad quendam aegrum cum isset visere, nosque cum eo una introissemus, multaque ad medicos, qui tum forte istic erant, valetudinis eius gratia, oratione Graeca dixisset: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod, cum antehac semper edundi fuerit appetens, nunc, post imperatam inedia m tri-dui, omnis eius appetitio pristina elanguerit. nam quod Erasistratus scriptum, inquit, reliquit, prope-modum verum est: esuritionem faciunt inanes patentesque intestinorum fibrae, et cava intus ventris ac stomachi vacua et hiantia: quae ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur et con-nivent; tunc loco, in quem cibus capitur, vel stipato vel adducto, voluntas capiendi eius desiderandique restinguitur. Scythas quoque, ait eundem Erasistra-tum dicere, cum sit usus ut famem longius tolerant, fasciis ventrem strictissime circumligare. ea ventris compressione esuritionem posse depelli, creditum est. Haec tum Favorinus, multaque istiusmodi alia affa-bilissime dicebat. Nos autem postea, cum librum for-te Erasistrati legeremus Διαρέσεων primum, id ipsum in eo libro, quod Favorinum audiebamus dicere, scriptum offendimus. verba Erasistrati ad eam rem pertinentia haec sunt: ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυ-ρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν· καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν, ἐν τοῖς πρώ-τοις χρόνοις ἢ πείνα παρακολουθεῖ· ὕστερον δὲ οὐκέτι. dein-de paulum infra: εἰδισμένοι δὲ εἰσι καὶ οἱ Σκύθαι, ὅταν

διὰ τινὰ καιρὸν ἀναγκάζονται ἄσιτοι εἶναι, ζώναις πλα-
τείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν, ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἦτ-
τον ἐνοχλοῦσης· σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ,
διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν.
ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτόκῃα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει. In
eodem libro Erasistratus vim quandam famis non
tolerabilem, quam Graeci βούλιμον appellant, in die-
bus frigidissimis multo facilius accidere ait, quam
cum serenum atque placidum est: atque eius rei
causas, cur is morbus in eo plerumque tempore oria-
tur, nondum sibi esse compertas dicit. Verba, quibus
id dicit, haec sunt: ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως,
καὶ ἐπὶ τούτου καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμίωντων, διατὶ
ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τούτο γίνεται ἢ ἐν
ταῖς ἐυδαίαις.

CAPUT IV.

Quo ritu quibusque verbis fecialis populi Romani bellum
indicere solitus sit his, quibus populus Romanus bellum
fieri iusserat. Et item in quae verba conceptum fuerit
iusiurandum de furtis militaribus fanciendis, et uti mi-
lites scripti intra praedictum diem in loco certo fre-
quentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id
iusiurandum remitti aequum esset.

CINCIUS in libro tertio de re militari, fecialem
populi Romani bellum indicentem hostibus, telum-
que in agrum eorum iacentem, hisce verbis uti
scripsit: QUOD. POPULUS. HERMUNDULUS. HO-
MINES. QUE. POPULI. HERMUNDULI. ADVERSUS.

POPULUM. ROMANUM. BELLUM. FECERE. DELI-
 QUERUNT. QUE. QUOD. QUE. POPULUS. ROMANUS.
 CUM. POPULO. HERMUNDULO. HOMINIBUS. QUE.
 HERMUNDULIS. BELLUM. IUSSIT. OB. EAM. REM.
 EGO. POPULUS. QUE. ROMANUS. POPULO. HER-
 MUNDULO. HOMINIBUS. QUE. HERMUNDULIS. BEL-
 LUM. INDICO. FACIO. QUE. Item, in libro eiusdem
 Cincii de re militari quinto, ita scriptum est: *Cum
 dilectus antiquitus feret, & milites scriberentur, iusiur-*
randum eos Tribunus militaris adigebat, in verba haec:
 IN. MAGISTRATU. C. LAELII. C. FILII. CONSULIS.
 L. CORNELII. P. FILII. CONSULIS. IN. EXERCITU.
 DECEM. QUE. MILIA. PASSUUM. PROPE. FURTUM,
 NON. FACIES. DOLO. MALO. SOLUS. NEQUE. CUM.
 PLURIBUS. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI. IN. DIES.
 SINGULOS. EXTRAQUE. HASTAM. HASTILE. LIGNA.
 NAPUM. PABULUM. UTREM. FOLLEM. FACULAM. SI.
 QUID. IBI. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. QUOD.
 TUUM. NON. ERIT. QUOD. PLURIS. NUMMI. AR-
 GENTEI. ERIT. UTI. TU. AD. C. LAELIUM. C. FI-
 LIUM. CONSULEM. L. VE. CORNELIUM. P. FILIUM.
 CONSULEM. SIVE. QUEM. AD. UTRUM. EORUM. IUS.
 ERIT. PROFERES. AUT. PROFITEBERE. IN. TRIDUO.
 PROXIMO. QUIDQUID. INVENERIS. SUSTULERIS. VE.
 SINE. DOLO. MALO. AUT. DOMINO. SUO. CUIUM.
 ID. CENSEBIS. ESSE. REDDES. UTI. QUOD. RECTUM.
 ESSE. VOLES. Militibus autem scriptis dies praefi-
 niebatur, quo die adessent: et ut citanti consuli
 responderent. deinde ita concipiebatur iusiurandum,
 ut adessent, his additis exceptionibus: *nisi harumce
 quae causa erit, funus familiare, feriaeve denicales,*

quae non eius rei causa in eum diem collatae sint, quo is eo die minus ibi esset; morbus fonticus, auspiciumve quod sine piaculo praeterire non liceat, sacrificiumve anniversarium quod recte fieri non posset, nisi ipse eo die ibi sit; vis hostilisve, status conditusve dies cum hoste: si cui eorum harumce quae causa erit, tum se postridie quam per eas causas licebit, eo die venturum, adiuturumque eum, qui eum pagum, vicum, opidumve delegerit. Item in eodem libro verba haec sunt: Miles cum die, qui praedictus est, aberat, neque excusatus erat, infrequens dabatur. Item in libro sexto hoc scriptum est: Alae dictae exercitus equitum ordines; quod circum legiones dextra sinistraque tanquam alae in avium corporibus locabantur, in legione sunt centuriae sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.

CAPUT V.

Vestibulum quid significet; deque eius vocabuli rationibus.

PLERAQUE sunt vocabula, quibus vulgo utimur, neque tamen liquido scimus, quid ea proprie atque vere significant: sed incompetam et vulgariam traditionem rei non exploratae secuti, videmur magis dicere quod volumus, quam dicimus; sicuti est *vestibulum*, verbum in sermonibus celebre atque obvium: non omnibus tamen, qui illo facile utuntur, satis spectatum. animadverti enim quosdam haudquaquam indoctos viros opinari, *vestibulum* esse partem domus primorem, quam vulgus atrium vocat.

C. Aelius Gallus, in libro de significatione verborum, quae ad ius civile pertinent, secundo, *vestibulum esse dicit, non in ipsis aedibus, neque partem aedium, sed locum ante ianuam domus vacuum; per quem a via aditus accessusque ad aedis est, cum dextra sinistraque inter ianuam tectaue, quae sunt viae iuncta, spatium relinquitur; atque ipsa ianua procul a via est, area vacanti intersita.* Quae porro huic vocabulo ratio sit, quaeri multum solet. sed quae scripta legi, ea ferme omnia inconcinna atque absurda visa sunt. quod Sulpicium autem Apollinarem memini dicere virum eleganti scientia ornatum, huiuscemodi est. *ve* particula, sicuti quaedam alia, tum intentionem significat, tum minutionem. nam *vetus* et *vehemens*, alterum ab aetatis magnitudine compositum elisumque est, alterum a mentis vi atque impetu dicitur. *vescum* autem, quod ex *ve* particula et *esca* copulatum est, utriusque diversae significationis vim capit. aliter enim Lucretius *vescum salem* dicit ex edendi intentione: aliter Lucilius *vescum* appellat cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam vacuum relinquebant, qui inter fores domus et viam medius esset. in eo loco qui dominum eius domus salutatum venerant, priusquam admitterentur, consistebant: et neque in via stabant, neque intra aedis erant. ab illa ergo grandis loci constitutione, et quasi quadam stabulatione, vestibula appellata sunt; spatia, sicut diximus, grandia ante fores aedium relicta; in quibus starent, qui venissent, priusquam in domum intromitterentur. Meminisse autem debemus, id vocabulum non

femper a veteribus proprie, sed per quasdam translationes, esse dictum; quae tamen ita sunt factae, ut ab ista, de qua diximus, proprietate non longe desciverint. sicut illud in sexto Virgilio:

*Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus orci,
Luctus & ultrices posuere cubilia curae.*

non enim vestibulum priorem partem domus infernae esse dicit; quod obrepere potest, tanquam si ita dicatur. sed loca duo demonstrat extra orci fores, vestibulum et fauces: ex quibus et vestibulum appellat ante ipsam quasi domum, et ante ipsa orci penetrabilia; fauces autem vocat iter angustum, per quod ad vestibulum adiretur.

C A P U T VI.

Hostiae, quae dicuntur *bidentes*, quid sint, et quam ob causam ita appellatae sint: superque ea re P. Nigidii et Iulii Higini sententiae.

REDEUNTES Graecia, Brundisium navem advertimus. ibi quispiam linguae Latinae literator, Roma a Brundisinis accersitus, experiundum sese vulgo dabat: imus ad eum nos quoque oblectamenti gratia. erat enim fessus atque languens animus de aestu maris. legebat barbare insciteque Virgilii septimum, in quo libro hic versus est:

Centum lanigeras macTABAT rite bidentis:

et iubebat rogare se, si quis quid omnium rerum

vellet dicere. tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, Docefne, inquam, nos, magister, cur *bidentes* dicantur? *Bidentes*, inquit, oves appellatae, idcircoque *lanigeras* dixit, ut oves planius demonstraret. posthac, inquam, videbimus an oves solae, ut tu ais, *bidentes* dicantur; et an Pomponius Ate-
lanarum poeta in Gallis Transalpinis erraverit, cum hoc scripsit:

*Mars tibi voveo facturum, si unquam redierit, bidentem
verre.*

sed nunc ego a te rogavi, ecquam scias esse huiusce vocabuli rationem. atque ille nihil cunctatus, sed nimium quantum audacter, Oves, inquit, *bidentes* dictae, quod duos tantum dentes habeant. Ubi terrarum, quaeso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ovem vidisti? ostentum enim est, et piaculis factis procurandum. tum ille permotus mihi et irritatus: Quaere, inquit, ea potius quae ex grammatico quaerenda sunt. nam de ovium dentibus opiliones percontantur. facetias nebulonis hominis risi et reliqui. Publius autem Nigidius, in libro quem de extis composuit, *bidentes* appellari ait, non oves solas, sed omnes bimas hostias. neque tamen dixit apertius, cur *bidentes*: sed, quod ultro existimabamus, id scriptum invenimus in commentariis quibusdam ad ius pontificium pertinentibus, *bidennes* primo dictas, *d* litera immissa, quasi *biennes*: tum longo usu loquendi corruptam vocem esse, et ex *bidennibus* *bidentes* factum: quoniam id videbatur esse dictu facilius leniusque. Higinus tamen Iulius, qui ius

pontificium non videtur ignorasse, in quarto librorum, quos de Virgilio fecit, appellari *bidentes* scripsit hostias, quae per aetatem duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui: *Quae bidens est, inquit, hostia, oportet habeat dentes octo, sed ex his duo ceteris altiores, per quos appareat ex minore aetate in maiorem transcendisse.* Haec Higini opinio an vera sit, non argumentis, sed oculis iudicari potest.

C A P U T VII.

Quod Laberius verba pleraque licentius petulantiusque finxit: quod multis item verbis utitur, de quibus, an sint Latina, quaeri solet.

LABERIUS in mimis, quos scriptitavit, oppido quam verba finxit praelicenter. nam et *mendicimonium* dicit, et *moechimonium*; et *adulterionem*, *adulteritatemque* pro *adulterio*; et *depudicavit*, pro *stupravit*; et *abluvium* pro *diluvio*; et, quod in mimo ponit, quem *Cophinum* scripsit, *manuatus est*, pro *furatus est*; et item in Fullone *furem*, *manuarium* appellat:

Manuari, inquit, pudorem perdidisti.

multaque alia huiuscemodi novat; neque non obsoleta quoque, et maculantia ex fordidiore vulgi usu ponit: quale est in *Staminariis*:

Tollet bona fide vos Orcus nudas in Catonium.

et *elutriare lintea*, et *lavandria* dicit, quae ad lavan-

dum sint data, et *coicior*, inquit, *in fullonicam*. *Ecquid properas? ecquid praecurris Caldonia?* item in *Reffione*, *calabbariunculos* dicit, quos vulgus *calabarriones*: item in *Compitalibus*, *malas malaxavi*. Item in *Cacomemnone*:

*Hic est, inquit, ille gurdus, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narravi.*

item in mimo, qui inscribitur *Natal*, *cippum* dicit et *obbam*, et *camellam*, et *pictacium*, et *capitium*: *induis*, inquit, *capitium tunicae pictacium*. praeterea in *Anna Perenna*, *gubernium* pro *gubernatore*, & *planum* pro *sycophanta*, et *nanum* pro *pumilione* dicit. quanquam *planum* pro *sycophanta* M. quoque Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro *Cluentio* dixit. atque item in mimo, qui *Saturnalia* inscriptus est, *botulum* pro *farcimine* appellat, et *hominem levennam* pro *levi*. item in *Necyomantia*, *cocionem* pervulgate dicit, quem veteres *arulatorem* dixerunt. Verba *Laberii* haec sunt: *Duas uxores; hoc hercle plus negotii est, inquit Cocio: sed aedilis viderit*. sed enim in mimo, quem inscripsit *Alexandream*, eodem quidem modo quo vulgus, sed probe Latineque usus est Graeco vocabulo. *emplastrum* enim dixit οὐδ' ἐτέρος, non genere feminino, ut isti novicii femidocti. Verba ex eo mimo apposui:

Quid est iusiurandum? emplastrum aeris alieni.

CAPUT VIII.

Quid significet et quid a nostris appellatum sit, quod ἄξιωμα dialectici dicunt; et quaedam alia quae prima in disciplina dialectica traduntur.

CUM in disciplinas dialecticas induci atque imbui vellemus; necessum fuit adire atque cognoscere quas vocant dialectici εἰσαγωγὰς; tum quia in primo περὶ ἄξιωματων discendum, quae M. Varro alias *profata*, alias *proloquia* appellat, commentarium de proloquiis L. Aelii docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quaesivimus: eumque in Pacis bibliotheca repertum legimus. sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanate scriptum est: fecisseque videtur eum librum Aelius sui magis admonendi, quam aliorum docendi gratia. redimus igitur necessario ad Graecos libros: ex quibus accepimus ἄξιωμα esse his verbis, λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. hoc ego superfedi vertere, quia novis et inconditis vocibus utendum fuit, quas pati aures per insolentiam vix possent. Sed M. Varro, in libro de lingua Latina ad Ciceronem quarto vicefimo, expeditissime ita finit: *Proloquium est sententia, in qua nihil desideratur.* erit autem planius, quid istud sit, si exemplum eius dixerimus. ἄξιωμα igitur, sive id proloquium dicere placet, huiuscemodi est: *Hannibal Poenus fuit: Scipio Numantiam delevit: Milo caedis damnatus est: neque bonum est voluptas neque malum: et omnino quidquid ita dicitur plena atque perfecta*

verborum sententia, ut id necesse sit aut verum aut falsum esse, id a dialecticis ἀξίωμα appellatum est, a M. Varrone, sicuti dixi, *proloquium*; a M. autem Cicerone *pronuntiatum*. quo ille tamen vocabulo tantisper uti se attestatus est, *quoad melius*, inquit, *invenero*. Sed quod Graeci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alii nostrorum *adiunctum*, alii *connexum* dixerunt. id connexum tale est: *si Plato ambulat, Plato movetur. si dies est, Sol super terras est*. Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos vel *coniunctum*, vel *copulatum* dicimus, quod est eiusmodi: *P. Scipio Pauli filius & bis consul fuit, & triumphavit, & censura functus est, & collega in censura L. Mummi fuit*. In omni autem coniuncto si unum est mendacium, etiamsi cetera vera sunt, totum esse mendacium dicitur. nam si ad ea omnia, quae de Scipione illo vera dixi, addidero, *& Hannibalem in Africa superavit*, quod est falsum: universa quoque illa, quae coniuncte dicta sunt, propter hoc unum quod falsum accesserit, quia simul dicentur, vera non erunt. Est item aliud, quod Graeci διεστυγμένον ἀξίωμα, nos *disiunctum* dicimus. id huiusmodi est: *Aut malum est voluptas, aut bonum: aut neque bonum, neque malum est*. Omnia autem, quae disiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumque opposita, (ἀντικείμενα Graeci dicunt,) ea quoque ipsa inter sese adversa esse: ex omnibus quae disiunguntur unum esse verum debet, falsa cetera. quod si aut nihil omnium verum, aut omnia plurave quam unum vera erunt, aut quae disiuncta sunt, non pugnant, aut quae opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt; tunc id

disiunctum mendacium est; et appellatur παραδισ-
 ζευγμένον. sicuti hoc est, in quo quae opposita, non
 sunt contraria: *Aut curris, aut ambulas, aut stas.*
 nam ipsa quidem inter sese adversa sunt: sed oppo-
 sita eorum non pugnant. *non ambulare* enim et *non*
stare, et *non currere* contraria inter sese non sunt:
 quoniam contraria ea dicuntur, quae simul vera esse
 non queunt. possis enim simul eodemque tempore
 neque ambulare, neque stare, neque currere. Sed
 hoc breve ex dialectica libamentum dedisse nunc
 satis erit: atque id solum addendum admonendum-
 que est, quod huius disciplinae studium atque cog-
 nitione in principiis quidem tetra et aspernabilis insua-
 visque esse et inutilis videri solet: sed, ubi aliquan-
 tum processeris, tum denique et emolumentum eius
 in animo tuo dilucebit, et sequetur quaedam discen-
 di voluptas insatiabilis; cui sane nisi modum feceris,
 periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alii,
 tu quoque in illis dialecticae gyris atque maeandris,
 tanquam apud Sirenios scopulos, consenescas.

CAPUT IX.

Quid significet verbum in libris veterum creberrime po-
 situm, *susque deque*.

S*SUSQUE deque fero, aut susque deque habeo*, (his
 enim omnibus modis dicitur) verbum est ex homi-
 num doctorum sermonibus: in poematis quoque et
 in epistolis veterum scriptum est plurifariam: sed
 facilius reperias, qui id verbum ostendent, quam

qui intelligant. ita plerique nostrum, quae remotiora verba invenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem *susque deque ferre*, animo aequo esse, et quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere et contemnere: et propemodum id valet, quod dicitur Graece *ἰδιαφορεῖν*. Laberius in Compitalibus:

*Nunc tu lentus es: nunc tu susque deque fers.
Mater familias tua in lecto adverso sedet.
Servos sextantis verbis nefariis utitur.*

M. Varro in Sisenna, vel de historia *Quod si non horum omnium similia essent principia, ac postprincipia; susque deque esset*. Lucilius in tertio:

*Verum haec ludus ibi susque omnia deque fuerunt:
Susque & deque fuere, inquam, omnia ludus iocusque:
Illud opus durum, ut Setinum accessimus finem:
Αἰγίλινοι montes, Aetnae omnes, asperi Athones.*

C A P U T X.

Quid sint *proletarii*, quid *capitecensi*, quid item sit in duodecim tabulis *affiduus*, et quae eius vocabuli ratio sit.

OTIUM erat quodam die Romae in foro a negotiis, et laeta quaedam celebritas feriarum; legebaturque in confessu forte complurium Ennii liber ex annalibus. in eo libro versus hi fuerunt:

Proletarius publicitus scutisque, feroque

*Ornatur ferro : muros , urbemque , forumque
Excubiis curant.*

Tum ibi quaeri coeptum est, quid esset *proletarius*: atque ego, adspiciens quempiam in eo circulo ius civile callentem familiarem meum, rogabam, ut id verbum nobis enarraret. et, cum ille se iuris, non rei grammaticae, peritum esse respondisset: Eo maxime, inquam, te dicere hoc oportet, quando, ut praedicas, peritus iuris es. nam Q. Ennius verbum hoc ex duodecim tabulis vestris accepit; in quibus, si recte commemini, ita scriptum est: ASSIDUO. VINDEX. ASSIDUUS. ESTO. PROLETARIO. QUOL. QUIS. VOLET. VINDEX. ESTO. petimus igitur, ne annalem nunc Q. Ennii, sed duodecim tabulas legi arbitrere; et quid sit in ea lege *proletarius*, si vis, interpretare. Ego vero, inquit ille, dicere atque interpretari hoc deberem, si ius Faunorum et Aboriginum didicissem. Sed enim cum *proletarii*, & *assidui*, & *sanates*, & *vades*, & *subvades*, & *viginti quinque asses*, & *taliones*, *furtorumque quaestio cum lance & licio* evanuerint, omnisque illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumviralium causarum, lege Aebutia lata, confopita sit: studium scientiamque ego praestare debeo iuris et legum, vocumque earum, quibus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulum, poetam memoriae nostrae doctissimum, praetereuntem conspeximus. is a nobis salutatus, rogatusque, uti de sententia, deque ratione istius vocabuli nos doceret, Qui in plebe, inquit, Romanam tenuissimi pauperrimique erant, neque am-

plius quam mille quingentum aeris in censum defer-
 rebant, *proletarii* appellati sunt. qui vero nullo, aut
 perquam parvo aere censebantur, *capitecensi* voca-
 bantur. extremus autem census capitecenorum aeris
 fuit trecenti septuaginta quinque. Sed quoniam res
 pecuniaque familiaris obsidis vicem pignorisque esse
 apud rempublicam videbatur; amorisque in patriam
 fides quaedam in ea, firmamentumque erat; neque
 proletarii, neque capitecensi milites, nisi in tumultu
 maximo, scribebantur; quia familia pecuniaque his,
 aut tenuis, aut nulla esset. proletariorum tamen ordo
 honestior aliquanto, et re, et nomine, quam capite-
 cenorum fuit: nam et asperis reipublicae temporibus,
 cum iuventutis inopia esset, in militiam tumultu-
 rariam legebantur, armaque iis sumtu publico prae-
 bebantur: et non capitis censione, sed prosperiore
 vocabulo a munere officioque prolis edendae appel-
 lati sunt: quod, cum re familiari parva minus pos-
 sent rempublicam iuvare, subolis tamen gignendae
 copia civitatem frequentarent. Capitecenos autem
 primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico
 difficillimis reipublicae temporibus, vel potius, ut
 Sallustius ait, bello Iugurthino, milites scripsisse tra-
 ditur; cum id factum ante in nulla memoria exstaret.
 ASSIDUUS, in duodecim tabulis, pro locuplete et
 facile facienti dictus, aut ab assibus, id est, aere
 dando, cum id tempora reipublicae postularent; aut
 a muneris pro familiari copia faciendi assiduitate.
 verba autem Sallustii in historia Iugurthina de C.
 Mario consule, et de capitecensis haec sunt: *Ipse
 interea milites scribere, non more maiorum, nec ex*

*classibus, sed ut lubido cuiusque erat, capitecensos ple-
rosque. id factum alii inopia bonorum, alii per ambi-
tionem consulis memorabant, quod ab eo genere cele-
bratus auctusque erat: & homini potentiam quaerenti
egentissimus quisque oportunissimus.*

C A P U T X I.

Historia ex Herodoti libris sumta de Pfyllorum interitu,
qui in Syrtibus Africanis colebant.

GENS in Italia Marsorum orta esse fertur a Circae filio: propterea Marsis hominibus, quorum dumtaxat familiae cum externis cognationibus nondum etiam permixtae corruptaeque sunt, vi quadam genituali datum est, ut serpentium virulentorum domitores sint, et incentionibus, herbarumque succis faciant medelarum miracula. Hac eadem vi praeditos esse quosdam videmus, qui *Pfylli* vocantur: quorum super nomine et genere cum in veteribus literis quaesivissem; in quarto denique Herodoti libro fabulam de Pfyllis hanc invenimus. Pfyllis quondam fuisse in terra Africa conterminos Nasamonibus: Austrumque in finibus eorum quodam in tempore perquam validum ac diutinum flavisse: eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruisse: Pfyllis re aquaria defectos, eam iniuriam graviter Austro succensuisse; decretumque fecisse, uti armis sumtis ad Austrum, proinde quasi ad hostem, iure belli, res repetitum proficiscerentur: atque ita pro-

fectis ventum Austrum magno spiritus agmine venisse obviam; eosque universos, cum omnibus copiis armisque, cumulis montibusque harenarum supervecis, operuisse: eo facto Psyllos ad unum omnis interisse: itaque eorum fines a Nasamonibus occupatos.

CAPUT XII.

De his vocabulis, quae Cloatius Verus aut satis commode, aut nimis absurde et illepede ad origines linguae Graecae redigit.

CLOATIUS Verus in libris, quos inscripsit *Verborum a Graecis tractorum*, non pauca hercle dicit curiose et sagaciter conquisita, neque non tamen quaedam futilia et frivola. *Errare*, inquit, *dictum est*, ἀπὸ τοῦ ἔρρειν; versumque infert Homeri, in quo id verbum est:

ἔρρ' ἐκ νήσου θάσσον ἐλέγχιστε ζώντων.

Item *alucinari* factum scripsit ex eo, quod dicitur Graece ἀλύειν, unde *elucum* quoque esse dictum putat, *a* litera in *e* versa, tarditatem quandam animi et stuporem, qui alucinantibus plerumque usu venit. Item *fascinum* appellat, quasi βάσκανον, et *fascinare* esse quasi βασκαίνειν. commode haec sane omnia, et conducenter. Sed in libro quarto, *Faenerator*, inquit, *appellatus est*, quasi φαινεράτωρ, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χριστότερον, quoniam id genus hominum speciem ostentent humanitatis, & commodi esse videantur ino-

pibus nummos desiderantibus: idque dixisse ait Hypsicratem quempiam grammaticum; cuius libri sane nobiles sunt super his, quae a Graecis accepta sunt. Sive hoc autem ipse Cloatius, sive nescio qui alius nebulo effutivit, nil potest dici infusius. *fenerator* enim uti M. Varro in libro tertio de sermone Latino scripsit, *a fenore est nominatus. fenus autem dictum a fetu, & quasi a fetura quadam pecuniae parientis, atque incrementis*. idcirco et M. Catonem et ceteros aetatis eius *feneratorem*, sine a litera pronuntiasse tradit, sicuti *fetus* ipse et *secunditas* appellata.

CAPUT XIII.

Quid sit *municipium*, et quid a *colonia* differat, et quid sint *municipes*; quaeque sit eius vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi, quod divus Hadrianus in senatu de iure atque vocabulo *municipum* verba fecit.

MUNICIPES et *municipia*, verba sunt dictu facilia et usu obvia; et neutiquam reperias, qui haec dicit, quin scire se plane putet quid dicat: sed profecto aliud est, aliud dicitur: quotus enim fere nostrum est, qui, cum ex colonia ex populo Romano sit, non et se *municipem* esse, et populares suos *municipes* esse dicat? quod est a ratione et a veritate longe aversum. sic adeo et *municipia* quid, et quo iure sint, quantumque a *colonia* differant, ignoramus: existimamusque meliore conditione esse *colonias*, quam *municipia*. de cuius opinionis tam promiscuae erroribus D. Hadrianus, in oratione quam

de Italicenfibus, unde ipfe ortus fuit, in fenatu habuit, peritiffime differuit: mirarique fe oftendit, quod et ipfi Italicenfes, et quaedam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenfes nominat, cum fuis moribus legibusque uti poffent, in ius coloniarum mutare geftiverint. Praenefinos autem refert maximo opere a Tiberio imperatore petiffe oraffeque, ut ex colonia in municipii ftatum redigerentur: idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuiffe: quod in eorum finibus, fub ipfo oppido, ex capitali morbo revaluiffet. *Municipes* ergo funt cives Romani ex municipiis, legibus fuis et fuo iure utentes, muneris tantum cum populo Romano honorarii participes, a quo munere capeffendo appellati videntur, nullis aliis neceffitatibus, neque ulla populi Romani lege adftricti, nifi, inquam, populus eorum fundus factus eft. primos autem *municipes* fine fuffragii iure Caerites effe factos accepimus: conceffumque illis, ut civitatis Romanae honorem quidem capeffent, fed negotiis tamen atque oneribus vacarent, pro facris bello Gallico receptis, cuftoditisque. hinc tabulae Caerites appellatae, verfa vice, in quas cenfores referri iuebant, quos notae caufa fuffragiis privabant. Sed *Coloniarum* alia neceffitudo eft: non enim veniunt extrinfecus in civitatem, nec fuis radicibus nituntur: fed ex civitate quafi propagatae funt: et iura institutaque omnia populi Romani, non fui arbitrii habent. quae tamen conditio, cum fit magis obnoxia et minus libera; potior tamen et praeftabilior exiftimatur, propter amplitudinem maieftatemque populi Romani, cuius iftae coloniae

quasi effigies parvae simulacraque esse quaedam videntur : et simul quia obscura obliterataque sunt municipiorum iura , quibus uti iam per innotitiam non queunt.

CAPUT XIV.

Quod M. Cato differre dixit *properare* et *festinare* , et quam incommode Verrius Flaccus vim verbi , quod est *festinat* , interpretatus sit.

FESTINARE et *properare* idem significare , atque in eandem rem dici videntur. sed M. Cato id differre existimat : eaque hoc modo divisa. verba sunt ipsius ex oratione , quam de suis virtutibus habuit : *Aliud est properare , aliud festinare. qui unum quid mature transigit , is properat : qui multa simul incipit , neque perficit , is festinat.* Verrius Flaccus rationem dicere volens differentiae huius , *Festinat* , inquit , *a fando dicitur : quoniam isti ignaviores , qui nihil perficere possunt , plus verborum quam operae habent : sed id nimis coactum atque absurdum videtur. neque tanti momenti esse potest prima in utroque verbo litera , ut propter eam unam tam diversa verba , festinare et fari , eadem videri debeant. commodius autem propiusque visum est , festinare esse quasi fessum esse. nam qui multis simul rebus properandis defessus est , is iam non properat , sed festinat.*

CAPUT XV.

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit, et quid Theopompus de leporibus.

THEOPHRASTUS, philosophorum peritissimus; omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit; Theopompus in Bisaltia lepores bina iecora.

CAPUT XVI.

Agrippas a partus aegri et improsperi vitio appellatos; deque his deabus, quae vocantur *Prosa* et *Postverta*.

QUORUM in nascendo non caput, sed pedes primi exstiterant (qui partus difficillimus aegerrimusque habetur) Agrippae appellati vocabulo ab aegritudine et pedibus confecto. Esse autem pueros in utero Varro dicit capite infimo nixos, sursum pedibus elatis; non ut hominis natura est, sed ut arboris. nam pedes cruraque, arboris appellat ramos; caput, stirpem atque caudicem. *quando igitur, inquit, contra naturam forte conversi in pedes; brachiis plerumque diductis retineri solent: aegriusque tunc mulieres eruntur. huius periculi deprecandi gratia arae statutae sunt Romae duabus Carmentibus: quarum altera Postverta nominata est, Prosa altera; a recti perversique partus & potestate & nomine.*

CAPUT XVII.

Quae ratio vocabuli fit *agri Vaticani*.

ET agrum Vaticanum, et eiusdem agri deum praefidem, appellatum acceperamus a vaticiniis, quae vi atque instinctu eius dei, in eo agro fieri solita essent. sed praeter hanc causam M. Varro, in libris divinorum, aliam esse tradit istius nominis rationem. *nam sicut Aius, inquit, deus appellatus, araque ei statuta est, quae est infima Nova via, quod in eo loco divinitus vox edita erat: ita Vaticanus deus nominatus, penes quem essent vocis humanae initia. quoniam pueri, simul atque parti sunt, eam primam vocem edunt, quae prima in Vaticano syllaba est: idcircoque vagire dicitur exprimente verbo sonum vocis recentis.*

CAPUT XVIII.

Lepida quaedam memoratu et cognitu de parte Geometriae, quae ὀπτική appellatur, et item alia quae κανονική, et tertia itidem quae dicitur μετρική.

PARS quaedam Geometriae ὀπτική appellatur, quae ad oculos pertinet: pars altera, quae ad auris, κανονική vocatur, quia musici, ut fundamento artis suae utuntur. Utraque harum spatiis et intervallis linearum, et ratione numerorum constat. ὀπτική facit multa demiranda id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant: item, ut speculum

in loco certo positum, nihil imaginet; aliorum translaturum, faciat imagines. item, si rectus speculum spectes, imago fiat tua huiusmodi, ut caput deorsum videatur, pedes sursum. reddit etiam causas ea disciplina, cur istae quoque visiones fallant; ut, quae in aqua conspiciuntur, maiora ad oculos fiant; quae procul ab oculis sunt, minora. *Κανονική* autem longitudo et altitudines vocis emittitur. longior mensura vocis *ῥυθμὸς* dicitur, altior *μέλος*. Est et alia species *Κανονική*, quae appellatur *μετρική*: per quam syllabarum longarum et brevium et mediocrium iunctura, et modus congruens cum principiis Geometriae, aurium mensura examinatur. *Sed haec, inquit M. Varro, aut omnino non discimus: aut prius desistimus, quam intelligamus, cur discenda sint. voluptas autem, inquit, vel utilitas talium disciplinarum in postprincipiis existit, cum perfectae absolutaeque sunt: in principiis vero ipsis, ineptae & insuaves videntur.*

C A P U T X I X.

Sumta historia ex Herodoti libro super fidicine Arione.

CELERI admodum et cohibili oratione, vocumque filo tereti et candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione. Vetus, inquit, et nobilis Ario cantator fidibus fuit. is loco et oppido Methymnaeus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumque habuit artis gratia. is inde a rege proficiscitur terras inclutas Siciliam atque Italiam visere. ubi eo

venit, auresque omnium mentesque in utriusque terrae urbibus demulfit, in quaestibus istis et voluptatibus amoribusque hominum fuit. Is tum postea, grandi pecunia et re bona multa copiosus, Corinthum instituit redire. navem igitur et navitas, ut notiores amicioresque sibi, Corinthios delegit. sed eo Corinthios homine accepto, navique in altum provecta, praedae pecuniaeque cupidos cepisse consilium de necando Arione. tum illum ibi, pernicie intellecta, pecuniam ceteraque sua, ut haberent, dedisse: vitam modo sibi ut parcerent, oravisse. navitas precum eius harum commiseritum esse illactenus, ut ei necem afferre per vim suis manibus temperarent; sed imperavisse, ut iam statim coram defiliret praeceps in mare. Homo, inquit, ibi territus, spe omni vitae perdita, id unum postea oravit, ut, prius quam mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi omnia indumenta, et fides capere, et canere carmen casus illius sui consolabile. feros et immanes navitas prolubium tamen audiendi subit. quod oraverat, impetrat. atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansque in summae puppis foro, carmen, quod Orthium dicitur, voce sublatissima cantavit. Ad postrema cantus, cum fidibus ornatuque omni, sicut stabat canebatque, iecit sese procul in profundum. navitae, haudquaquam dubitantes quin perisset, cursum quem facere coeperant, tenuerunt. sed novum, et mirum, et pium facinus contigit. Delphinum repente inter undas adnavisse, fluitantique sese homini subdidisse, et dorso super fluctus edito vectavisse; incolumique eum cor-

pore et ornatu Taenarum in terram Laconicam devexisse. tum Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petivisse : talemque Periandro regi, qualis delphino vectus fuerat, inopinanti sese obtulisse : eique rem, sicuti acciderat, narravisse. regem isthaec parum credidisse : Arionem, quasi falleret, custodiri iussisse : navitas requisitos, ablegato Arione, dissimulanter interrogasse, ecquid audissent in iis locis, unde venissent, super Arione? eos dixisse, hominem, cum inde irent, in terra Italia fuisse : eumque illic bene agitare, et studiis delectationibusque urbium florere; atque in gratia pecuniaque magna opulentum fortunatumque esse. tum inter haec eorum verba Arionem cum fidibus et indumentis, cum quibus se in salum eiacularat, exstitisse : navitas stupefactos convictosque ire inficias non quisse. eam fabulam dicere Lesbios et Corinthios : atque esse fabulae argumentum, quod simulacra duo aenea ad Taenarum viserentur, delphinus vehens, et homo insidens.

A. G E L L I I

NOCTIUM ATTICARUM

C O M M E N T A R I U S .

LIBER SEPTIMUSDECIMUS.

C A P U T I .

Quod Gallus Afinius et Largius Licinius sententiam Ciceronis reprehenderunt ex oratione, quam dixit pro M. Coelio; et quid aduersus homines stolidissimos pro eadem sententia vere digneque dici possit.

UT quidam fuerunt monstra hominum, qui de diis immortalibus impias falsasque opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam prodigiosi tamque vecordes exstiterunt (in quibus sunt Gallus Afinius et Largius Licinius, cuius liber etiam fertur infando titulo, Ciceromastix) ut scribere ausi sint M. Ciceronem parum integre atque improprie atque inconsiderate locutum, atque alia quidem, quae reprehenderunt, neque dictu, neque auditu digna sunt, sed enim in hoc, in quo sibimet ipsi praeter cetera esse visi sunt verborum pensitatores subtilissimi, cedo, quale id sit consideremus. M. Cicero pro M. Coelio ita scripsit:

Nam quod obiectum est de pudicitia; quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisque celebratum est; id nunquam tam acerbe feret M. Coelius, ut cum poeniteat non deformem esse natum. non existimant verbo proprio esse usum, quod ait, poeniteat; atque id prope ineptum etiam esse dicunt. nam poenitere, inquit, tum dicere solemus, cum, quae ipsi fecimus, aut quae de nostra voluntate, nostroque consilio facta sunt, ea nobis post incipiunt displicere; sententiamque in iis nostram demutamus. neminem autem recte ita loqui, poenitere sese quod natus sit, aut poenitere quod mortalis sit, aut quod ex offenso forte vulneratoque corpore dolorem sentiat: quando istiusmodi rerum, nec consilium sit nostrum, nec arbitrium; sed ea ingratis nostris vi ac necessitate naturae nobis accidant. sic hercle, inquit, non voluntarium fuit M. Coelio, quali forma nasceretur; cuius eum dixit non poenitere: tanquam in ea causa res esset, ut rationem caperet poenitendi. Est haec quidem, quam dicunt, verbi huiusce sententia; et poenitere, nisi in voluntariis rebus, non probe dicitur; tamen antiquiores verbo ipso alio quoque modo usitati sunt; et paenitet ab eo, quod est paene, et a paenuria dixerunt: sed id aliorum pertinet, atque alio in loco dicitur. Nunc autem sub hac eadem significatione, quae vulgo nota est, non modo ineptum hoc non est, quod M. Cicero dixit; sed festivissimum adeo et facetissimum est. nam cum adversarii, et obrectatores M. Coelii, quoniam erat pulchro corpore, formam eius et faciem in suspiciones impudicitiae accerferent: illudens Cicero tam

absurdam criminationem, quod formam, quam natura fecerat, vitio darent; eodem ipso errore, quem illudebat, sciens usus est: et *non poenitet*, inquit, *M. Coelium non deformem esse natum*: ut vel hac ipsa re, quod ita dicebat, opprobret adversariis ac per facetias ostentaret, facere eos deridiculum, quod proinde Coelio formam crimini darent, quasi arbitrium eius fuisset, quali forma nasceretur.

C A P U T II.

Verba quaedam ex Q. Claudii annalium primo cursim in legendo notata.

CUM librum veteris scriptoris legebamus, conabamur postea memoriae vegetandae gratia indipisci animo ac recensere, quae in eo libro scripta essent in utrasque existimationes, laudis aut culpae adnotamentis digna: eratque hoc sane quam utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi venisset usus, verborum sententiarumque elegantium recordationes. velut haec verba, ex Q. Claudii primo annali, quae meminisse potui, notavi; quem librum legimus biduo proximo superiore. *Arma, inquit, plerique abiiciunt: atque inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant*, verbum poëticum visum est, sed non absurdum, neque asperum. *Ea, inquit, dum fiunt, Latini, subnixo animo. subnixo*, quasi sublimi et supra nixo, verbum bene significans, et non fortuitum: demonstratque animi altitudinem, fiduciamque. quoniam, quibus innitimur, iis quasi erigimur, attollimurque. *Domus, in-*

quit, *suas quemque ire iubet, & sua omnia frunisci.* *frunisci* rarius quidem fuit in aetate M. Tullii, ac deinceps, infra rarissimum: dubitatumque est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret: non modo autem Latinum, sed iucundius amoeniusque etiam verbum est *fruniscor*, quam *fruor*: et ut *fatiscor* a *fateor*, ita *fruniscor* factum est a *fruor*. Q. Metellus Numidicus, qui caste pureque lingua usus Latina videtur, in epistola, quam exsul ad Domitios misit, ita scripsit: *Illi vero omni iure, atque honestate interdicti: ego neque aqua neque igni careo, & summa gloria fruniscor.* Novius in Atellana, quae Parcus inscripta est, hoc verbo ita utitur:

Quod magno opere quaesiverunt, id frunisci non queunt.

Qui non parsit, apud se frunitus est.

Et Romani, inquit, multis armis, & magno commeatu, praedaeque ingenti copiantur. *copiari* verbum castrense est; nec facile id reperias apud civilium causarum oratores: ex eademque figura est, qua *lignantur*, et *pabulantur*, et *aquantur*. *Sole*, inquit, *occaso*. *Sole occaso*, non insuavi venustate est, si quis aurem habeat non fordidam, nec procultatam. In duodecim autem tabulis verbum hoc ita scriptum est: ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONSCITO. QUOM. PERORANT. AMBO. PRAESENTES. POST. MERIDIEM. PRAESENTI. LITEM. ADDICITO. SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. *Nos*, inquit, *in medium relinquemus.* vulgus *in medio* dicit. Nam vitium esse isthuc putant: et, si dicas *in medium* ponere,

id esse soloecum putant. sed probabilius significantiusque sic dici videbitur, si quis ea verba non incuriose introspiciat. Graece quoque *δεινὰ εἰς μέσον*, vitium id non est. Postquam nuntiatum est, inquit, ut pugnatum esset in Gallos, id civitas graviter tulit. in Gallos mundius subtiliusque est, quam cum Gal-
lis, aut contra Gallos. nam pinguiora haec, absolutioraque sunt. Simul, inquit, forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter praecel-
lebat: ut facile intelligeretur magnum viaticum ex se, atque in se ad rempublicam evertendam habere. magnum viaticum pro magna facultate, et paratu magno, nove positum est: videturque Graecos secutus, qui *ἐπὶ δίοι*, a sumtu viae ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac saepe *ἐποδίασον* pro eo dicunt, quod est, *institue et instrue*. Nam, M. inquit, Manlius, quem Capitolium servasse a Gallis supra ostendi, cuiusque operam cum M. Furio dictatore apud Gallos cumprime fortem, atque exsuperabilem respublica sensit, is & genere, & vi, & virtute bellica nemini concedebat. apprime crebrius est: cumprime rarius, traductumque ex eo est, quod *cumprimis* dicebant, pro eo, quod est *in primis*. Nihil sibi, inquit, divitias opus esse. nos divitiis dicimus. sed vitium hoc orationis nullum est, ac ne id quidem est, quod figura dici solet. recta enim ista haec oratio est: et veteres complur-
cule ita dixerunt. nec ratio dici potest, cur rectius sit *divitiis opus esse*, quam *divitias*: nisi si qui grammaticorum nova instituta, ut *ταπεινὸν ἰερὸν*, observant. Nam haec, inquit, maxime versatur deorum iniquitas, quod deteriores sunt incolumiores: neque optimum quen-

quam inter nos sinunt diurnare. inusitate dixit diurnare, pro diu vivere. sed ex ea figuratione est, qua dicimus perennare. Cum his, inquit, consermonabatur. sermonari rusticius videtur, sed rectius; sermocinari crebrius est, sed corruptius. Sese, inquit, ne id quoque, quod tum suaderet, facturum esse. ne id quoque, dixit, pro ne id quidem; infrequens nunc in loquendo, sed in libris veterum creberrimum. Tanta, inquit, sanctitudo fani est, ut nunquam quisquam violare sit ausus. sanctitas quoque et sanctimonia non minus Latine dicuntur; sed nescio quid maioris dignitatis est verbum sanctitudo, sicuti M. Cato in L. Veturium duritudinem, quam duriciam dicere gravius putabat. Qui illius, inquit, impudentiam norat & duritudinem. Cum tantus, inquit, arrabo penes Samnites populi Romani esset. arrabonem dixit, sexcentos obsides: et id maluit, quam pignus dicere, quoniam vis huius vocabuli in ea sententia gravior acriorque est. sed nunc arrabo in fordidis verbis haberi coepit: ac multo videtur rectius arra; quanquam arra quoque veteres saepe dixerunt. Et complures, inquit, in laboribus miserrimas vitas exegerunt: at hic nimis in otiiis consumtus est. elegancia utrubique ex multitudine numeri quaesita est. Cominius, inquit, qua escenderat, descendit, atque verba Gallis dedit. verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quidquam cuiquam dixerat: neque eum Galli, qui Capitolium obsidebant, escendentem viderant. sed verba dedit, haud secus posuit, quam si tu dicas, latuit, atque obrepit. Convalles, inquit, & arboreta magna erant. arboreta ignobilius verbum est, arbusla celebratius.

Putabant, inquit, eos qui foris atque qui in arce erant, inter se commutationes & consilia facere. commutationes, id est, collationes, communicationesque, inusitate dixit; sed non hercle inscite, nec ineleganter. Haec ego non pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat, mihi notavi.

C A P U T III.

Verba M. Varronis ex libro quinto et vicesimo Humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus est Homeri versum.

IN sermonibus forte, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus, adolescens quispiam non indoctus, *sparti* quoque usum in terra Graecia diu incognitum fuisse dixit: multisque post Ilium captum tempestatibus ex terra Hispania advectum. Riserunt hoc ad illudendum ex his, qui ibi aderant, unus atque alter, male homines literati; quod genus *ἀγοραίου* Graeci appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legisse Homeri aiebant, cui versus hic forte deesset:

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν καὶ σπάρτα λέλυται.

Tum ille prorsus irritatus, Non, inquit, meo libro versus, sed vobis plane magister defuit, si creditis in eo versu *σπάρτα* id significare, quod nos *spartum* dicimus. Maiorem illi risum subiiciunt: neque id destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset M. Varronis

viceſimus quintus Humanarum. in quo de iſto Homeri verbo a Varrone ita ſcriptum eſt: *Ego σπάρτα apud Homerum non plus ſpartum ſignificare puto, quam σπάρτους, qui dicuntur in agro Thebano nati. in Graecia ſparti copia modo coepit eſſe ex Hiſpania. neque ea ipſa facultate uſi Liburni. ſed hi pleraſque naves loris ſuebant: Graeci magis cannabo & ſtuppa, ceteriſque ſativis rebus, a quibus σπάρτα appellabant.* Quod cum ita Varro dicat; dubito hercle, an poſterior ſyllaba in eo verbo, quod apud Homerum eſt, acuenda ſit; niſi quia voces huiuſmodi, cum ex communi ſignificatione in rei certae proprietatem concedunt, diverſitate accentuum ſeparantur.

C A P U T I V.

Quid Menander poëta Philemoni poëtae dixerit, a quo ſaepe indigne in certaminibus comoediarum ſuperatus eſt: et quod ſaeppiſſime Euripides in tragoedia ab ignobilibus poëtis victus eſt.

MENANDER a Philemone, nequaquam pari ſcriptore, in certaminibus comoediarum ambitu gratiaque et factionibus ſaepe numero vincebatur. eum cum forte habuiſſet obviã, Quaero, inquit, Philemo, bona venia dic mihi; cum me vincis, non erubeſcis? Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinque et ſeptuaginta tragoedias ſcripſerit, in quinque ſolis vicifſe, cum eum ſaepe vincerent aliquot poëtae ignaviſſimi. Menandrum autem alii centum

οἷο, partim centum novem comoedias reliquisse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratissimi hos de Menandro versus legimus, in libro qui Chronica inscriptus est:

Κηφισιεύς ὦν ἐκ Διοπείδους πατρός,
 Πρὸς τοῖσιν ἑκατὸν πέντε γράφας δράματα
 Ἐξέλιπε, πενήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.

Ex istis tamen centum et quinque omnibus, solis eum octo vicisse idem Apollodorus eodem in libro scripsit.

C A P U T V.

Nequaquam esse verum, quod minutis quibusdam rhetoricae artificibus videatur, M. Ciceronem in libro, quem de amicitia scripsit, vitioso argumento usum, ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου posuisse: totumque id consideratius tractatum exploratumque.

M. CICERO in dialogo, cui titulus est Laelius, vel de amicitia, docere volens, amicitiam non spe, expectationeque utilitatis, neque pretii mercedisque causa colendam; sed, quo ipsa per sese plena virtutis honestatisque sit, expetendam diligendamque esse, etiamsi nihil opis, nihilque emolumenti ex ea percipi queat: hac sententia, atque his verbis usus est; eaque dicere facit C. Laelium sapientem virum, qui P. Africani fuerat amicissimus: *Quid enim Africanus indigens mei? ne ego quidem illius, sed ego admiratione quadam virtutis eius, ille vicissim opinione fortasse non-*

*nulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit, auxilium
 benevolentiam consuetudo. sed quanquam utilitates multae
 & magnae consecutae sunt; non sunt tamen ab earum spe
 causae diligendi profectae. ut enim benefici liberalesque
 sumus, non ut exigamus gratiam: (neque enim beneficium
 foeneramur, sed natura propensi ad liberalitatem sumus:)
 sic amicitiam non spe mercedis adducti, sed quod omnis
 eius fructus in ipso amore inest, expetendam putamus.
 Hoc cum legeretur in coetu forte hominum doctorum,
 rhetoricus quidam sophista utriusque linguae callens,
 haud sane ignobilis, ex istis acutulis et minutis doctoribus,
 qui τεχνικὸν appellantur, atque in differendo tamen non impiger,
 usum esse existimabat argumento M. Tullium non probo,
 neque apodictico, sed eiusdem quaestionis, cuius esset
 ea ipsa res, de qua quaereretur, verbisque id vitium
 Graecis appellabat, quod accepisset ἀμφισβητούμενον
 ἀντὶ ὁμολογουμένου. nam *beneficos*, inquit, et
liberales sumit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat;
 cum ipsum illud et soleat quaeri, et debeat, quisquis
 liberaliter et benigne facit, qua mente, quove consilio
 benignus liberalisque sit? utrum, quia mutuum gratiam
 speret, et eum, in quem benignus sit, ad parem curam
 sui provocet, quod facere plerique omnes videntur. an
 quia natura sit benevolus, benignitasque eum per sese
 ipsa et liberalitas delectet sine ulla recipiendae gratiae
 procuratione? quod est omnium ferme rarissimum.
 argumenta autem censebat aut probabilia esse debere,
 aut perspicua et minime controversa; idque apodixin
 vocari dicebat, cum ea, quae dubia aut*

obscura sunt, per ea, quae ambigua non sunt, illustrantur. atque, ut ostenderet beneficos liberalesque, ad id, quod de amicitia quaereretur, quasi argumentum exemplumve sumi non oportere. Eodem, inquit, simulacro, eademque rationis imagine, amicitia invicem pro argumento sumi potest; si quis affirmet homines beneficos liberalesque esse debere, non spe aliqua compendii, sed amore et studio honestatis. poterit enim consimiliter ita dicere. namque, ut amicitiam non spe utilitatis amplectimur; sic benefici liberalesque non gratiae recipiendae studio esse debemus. poterit sane, inquit, ita dicere: sed neque amicitia liberalitati, neque liberalitas amicitiae praebere argumentum potest, cum de utroque pariter quaeratur. Haec ille rhetoricus artifex dicere quibusdam videbatur perite et scienter: sed videlicet eum vocabula rerum vera ignoravisse. nam beneficium et liberalem Cicero appellat; ita ut philosophi appellandum esse censent, non eum qui, ut ipse ait, beneficia foeneratur; sed qui benigne facit, nulla tacita ratione ad utilitates suas redundante. non ergo obscuro, neque ambiguo argumento usus est, sed certo atque perspicuo. siquidem qui vere beneficus liberalis est, qua mente bene aut liberaliter faciat, non quaeritur. aliis enim longe nominibus appellandus est, si, cum talia faciat, sui potius quam alterius iuvandi causa facit. processisset autem argutori isti fortassean reprehensio, si Cicero ita dixisset: *Ut enim benefice liberaliterque facimus, non ut exigamus gratiam.* videretur enim benefice facere, etiam in non beneficium cadere posse, si id per aliquam circum-

stantiam fieret, non per ipsam perpetuae benignitatis constantiam. sed cum beneficos liberalesque dixerit; neque aliusmodi isti sunt, quam cuius esse eos supra diximus, inluris, quod aiunt, pedibus et verbis reprehendit doctissimi hominis orationem.

C A P U T VI.

Falsum esse, quod Verrius Flaccus in secundo librorum, quos de obscuris M. Catonis composuit, de *servo recepticio* scriptum reliquit.

M. CATO Voconiam legem suadens verbis hūc usus est: *Principio vobis mulier magnam dotem attulit. tum magnam pecuniam recipit, quam in viri potestatem non committit. eam pecuniam viro mutuari dat. postea, ubi irata facta est, servum recepticium sectari atque flagitare virum iubet.* Quaerebatur, *servus recepticius* quid esset. libri statim quaesiti, allatique sunt Verrii Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inventum est, *recepticium servum* dici nequam et nulli pretii, qui, cum venum esset datus, redhibitus ob aliquod vitium, receptusque sit. propterea, inquit, servus eiusmodi sectari maritum et flagitare pecuniam iuebatur; ut eo ipso dolor maior et contumelia gravior viro fieret, quod eum servus nihili petendae pecuniae causa compellaret. Cum pace autem, cumque venia istorum, si qui sunt, qui Verrii Flacci auctoritate capiuntur, dictum hoc sit. *recepticius* enim *servus* in ea re, quam dicit Cato,

aliud omnino est, quam Verrius scripsit. atque id cuiusvis facile intellectu est. Res enim procul dubio sic est. Quando mulier dotem marito dabat, tum quae ex suis bonis retinebat, neque ad virum mittebat, ea *recipere* dicebatur. sicuti nunc quoque in venditionibus recipi dicuntur, quae excipiuntur, neque veneunt. quo verbo Plautus quoque in Trinummo usus est in hoc versu :

Posticulum hoc recepit, cum aedis vendidit.

id est, cum aedis vendidit, particulam quandam, quae post eas aedis erat, non vendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierem demonstrare locupletem volens, *Muller*, inquit, & *magnam dotem dat*, & *magnam pecuniam recipit* : hoc est, retinet. ex ea igitur re familiari, quam sibi dote data retinuit, pecuniam viro mutuam dat. eam pecuniam cum viro forte irata repetere instituit; apponit flagitatorem *servum recepticium*, hoc est, proprium servum suum, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti, sed retinuerat. non enim servo mariti imperare hoc mulierem fas erat, sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, supersedeo : ipsa enim sunt per sese evidentia, et quod a Verrio dicitur, et a nobis. Quod utrum ergo videbitur cuique verius, eo utatur.

CAPUT VII.

Verba haec ex Atinia lege, QUOD. SUBREPTUM. ERIT: EIUS. REI. AETERNA. AUCTORITAS. ESTO. P. Nigidio et Q. Scaevolae visa esse non minus de praeterito quam de futuro cavisse.

LEGIS veteris Atiniae verba sunt: QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EIUS. REI. AETERNA. AUCTORITAS. ESTO. Quis aliud putet in hisce verbis, quam de tempore tantum futuro legem loqui? sed Q. Scaevola patrem suum, et Brutum, et Manilium, viros apprime doctos, quaesisse ait, dubitasseque, utrumne in postfacta modo furta lex valeret, an etiam in antefacta? quoniam SUBREPTUM. ERIT. utrumque tempus videretur ostendere, tam praeteritum, quam futurum. Itaque P. Nigidius civitatis Romanae doctissimus, super dubitatione hac eorum scripsit in tertio vicesimo grammaticorum commentariorum: atque ipse quoque idem putat incertam esse temporis demonstrationem. sed anguste perquam et obscure differit; ut signa rerum ponere videas, ad subsidium magis memoriae suae, quam ad legentium disciplinam. Videbatur tamen hoc dicere, verbum *esse* et *erit*, quando per sese ponuntur, habent atque retinent tempus suum. cum vero praeterito iugantur, vim temporis sui amittunt, et in praeteritum contendunt. cum enim dico *in campo est*, *in comitio est*; tempus instans significo. item cum dico, *in campo erit*; tempus futurum demonstro. at cum dico, *factum est*,

scriptum est, subreptum est; quanquam est verbum temporis sit praesentis, confunditur tamen cum praeterito, et praesens esse desinit. sic igitur, inquit, etiam istud, quod in lege est; si divides, separetque duo verba haec subreptum, et erit, ut sic audias subreptum, tanquam certamen erit, aut sacrificium erit, tum videbitur lex in post futurum loqui. si vero copulate permixteque dictum intelligas, ut subreptum erit, non duo, sed unum verbum sit, idque unita patiendi declinatione sit: tum hoc verbo non minus praeteritum tempus ostenditur, quam futurum.

C A P U T V I I I.

In sermonibus apud mensam Tauri philosophi quaeri agitarique huiusmodi solita: cur oleum saepe et facile, vina rarius congelascant, acetum haud fere unquam; et quod aquae fluviorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur.

PHILOSOPHUS Taurus accipiebat nos Athenis coena plerumque ad id diei, ubi iam vesperaverat. id enim est tempus isthic coenandi frequens. eius coenae fundus et fundamentum omne erat aula una lentis Aegyptiae, et cucurbitae inibi minutim caesae. Ea quodam die ubi paratis et expectantibus nobis allata atque imposita mensae est; puerum iubet Taurus oleum in aulam indere. erat is puer genere Atticus ad annos maxime natus octo, festivissimis aetatis et gentis argutiis scatens. guttum Samium oretenus imprudens inanem, tanquam si inesset oleum,

affert, convertitque eum; et, ut solitum est, circumegit per omnem partem aulae manum, nullum inde ibat oleum. adspicit puer guttum atrocibus oculis stomachabundus, et concussum vehementius iterum in aulam vertit. idque cum omnes sensim atque summissim rideremus, tum puer Graece, et id quidem perquam Attice, *μὴ γελάτε*, inquit, *ἐνι τ' οὐλαιον, ἀλλ' οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγρονε τήμερον· κεκρυστάλλωται*. Verbero, inquit ridens Taurus, nonne is curriculo, atque oleum petis? sed cum puer foras emtum issset, nihil ipse ista mora offensior, Aula, inquit, oleo indiget; et, ut video, intolerandum fervit. cohibeamus manus: atque interea, quoniam puer nunc admonuit solere oleum congelascere, consideremus, cur oleum quidem saepe et facile, sed vina rareriter congelascant? atque adspicit me, et iubet quid sentiam dicere. Tum ego respondi, coniectare me, vinum idcirco minus cito coalescere, quod semina quaedam caldoris in sese haberet, essetque natura ignitius; ob eamque rem dictum esse ab Homero *αἴθοπα οἶνον*, non, ut alii putarent, propter colorem. Est quidem, inquit Taurus, ita ut dicis; nam ferme convenit, vinum, ubi potum est, calefacere corpora, sed non secus quoque oleum calorificum est: neque minorem vim in corporibus calefactandis habet. ad hoc, si ista haec, quae calidiora sunt, difficilius gelu coguntur; congruens est, ut, quae frigidiora sunt, facile cogantur. acetum autem omnium maxime frigorificum est: atque id nunquam tamen concrevit. num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in levitate est?

faciliora enim ad coeundum videntur, quae leviora levioraque sunt. praeterea id quoque ait quaeri dignum: cur fluviorum et fontium aquae gelu durentur: mare omne incongelabile fit? tametsi Herodotus, inquit, historiae scriptor, contra omnium ferme, qui haec quaesiverunt, opinionem, scribit, mare Bosporicum, quod Cimmericum appellatur, earumque partium mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi et consistere. Dum haec Taurus: interea puer venerat et aula deferbuerat: tempusque esse coeperat edendi et tacendi.

CAPUT IX.

De notis literarum, quae in C. Caesaris epistolis reperiuntur, deque aliis clandestinis literis ex vetere historia petitis: et quid *scytale* sit *Laconica*.

LIBRI sunt epistolarum C. Caesaris ad C. Oppium et Balbum Cornelium, qui res eius absentis curabant. in his epistolis, quibusdam in locis inveniuntur literae singulares sine coagmentis syllabarum; quas tu putes positas incondite. nam verba ex his literis confici nulla possunt. erat autem conventum inter eos clandestinum de commutando situ literarum; ut in scripto quidem alia aliae locum et nomen teneret, sed in legendo locus cuique suus et potestas restitueretur: quaenam vero litera pro qua scriberetur, ante iis, sicuti dixi, complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeo Probi grammatici commentarius

fatis curiose factus de occulta literarum significatione epistolarum C. Caesaris scriptarum. Lacedaemonii autem veteres, cum dissimulare et occultare literas publice ad imperatores suos missas volebant, ne, si ab hostibus forent eae captae, consilia sua noscerentur, epistolas id genus factas mittebant. Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, eiusdemque longitudinis, derasi atque ornati consimiliter; unus Imperatori in bellum proficiscenti dabatur, alterum domi magistratus cum iure, atque cum signo habebant. quando usus venerat literarum secretiorum, circum eum furculum lorum modicae tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, volumine rotundo et simplici; ita uti orae adiunctae undique et cohaerentes lori, quod plicabatur, coirent. literas deinde in eo loro per transversas iuncturarum oras, versibus a summo ad imum proficiscentibus, inscribebant: id lorum literis ita perscriptis revolutum ex furculo imperatori commenti illius conscio mittebant: resolutio autem lori literas truncas atque mutilas reddebat; membraque earum et apices in partes diversissimas spargebat. propterea si id lorum in manus hostium inciderat, nihil quidquam coniectari ex eo scripto quibat. sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat; furculo compari, quem habebat, capite ad finem, proinde, ut debere fieri sciebat, circumplicabat: atque ita literae per ambitum eundem furculi coalescentes rursus coibant; integramque et incorruptam epistolam et facilem legi praestabant. hoc genus epistolae Lacedaemonii *Σκυτάλην* appellant, Legebamus id quo-

que in vetere historia rerum Poenicarum, virum indidem quempiam illustrem (sive ille Hasdrubal, sive quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis hoc modo abscondisse. pugillaria nova, nondum etiam cera illita, accepisse; literas in lignum incidisse; postea tabulas, uti solitum est, cera conlevisse: easque tabulas tanquam non scriptas, cui futurum id praedixerat, misisse; eum deinde ceram derasisse, literasque incolumes ligno incisas legisse. Est et alia in monumentis rerum Graecarum profunda quaedam et inopinabilis latebra barbarico astu excogitata. Histiaeus nomine fuit, loco natus in terra Asia non ignobili. Asiam tunc tenebat imperio rex Darius. is Histiaeus, cum in Persis apud Darium esset, Aristagorae cuiusdam res quasdam occultas nuntiare furtivo scripto volebat. comminiscitur operum hoc literarum admirandum. servo suo diu oculos aegros habenti capillum ex capite omni, tanquam medendi gratia, deradit, caputque eius laeve in literarum formas compungit. his literis, quae voluerat, perscripsit. hominem postea, quoad capillus adolesceret, domo continuit. ubi id factum est, ire ad Aristagoram iubet. et cum ad eum, inquit, veneris, mandasse me dicito, ut caput tuum, sicut nuper egomet feci, deradat. servus, ut imperatum erat, ad Aristagoram venit, mandatumque domini affert. atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum, fecit. ita literae perlatae sunt.

CAPUT X.

Quid de versibus Virgilii Favorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis Aetnae Pindarum poëtam secutus est: collataque ab eo super eadem re utriusque carmina et diiudicata.

FAVORINUM philosophum, cum in hospitis sui Antiatem villam aestu anni concessisset, nosque ad eum videndum Roma venissemus, memini super Pindaro poëta et Virgilio in hunc ferme modum differere: Amici, inquit, familiaresque P. Virgilii in his, quae de ingenio moribusque eius memoriae tradiderunt, dicere eum solitum ferunt, parere se versus more atque ritu urfino. namque, ut illa bestia fetum ederet ineffigiatum informemque, lambendoque id postea, quod ita edidisset, conformaret et fingeret; proinde ingenii quoque sui partus recentes rudi esse facie et imperfecta: sed deinceps tractando, colendoque reddere iis se oris et vultus lineamenta. Hoc virum iudicii subtilissimi ingenue atque vere dixisse, res, inquit, indicium facit. nam, quae reliquit perfecta expolitaque, quibusque imposuit census atque dilectus sui supremam manum, omni poëticae venustatis laude florent: sed quae procrastinata sunt ab eo, ut post recenserentur, et absolvi, quoniam mors praeverterat, nequiverunt, nequaquam poëtarum elegantissimi nomine atque iudicio digna sunt. itaque cum, morbo oppressus, adventare mortem videret; petivit, oravitque a suis amicissimis

impense, ut Aeneida, quam nondum satis elimavisset, abolerent. in his autem, inquit, quae videntur retractari et corrigi debuisse, is maxime locus est, qui de monte Aetna factus est. Nam cum Pindari veteris poetae carmen, quod de natura atque flagrantia montis eius compositum est, aemulari vellet; eiusmodi sententias et verba molitus est, ut Pindaro quoque ipso, qui nimis opima pinguique esse facundia existimatus est, insolentior hoc quidem in loco tumidiorque sit. atque uti vosmetipsos, inquit, eius quod dico, arbitros faciam, carmen Pindari, quod est super monte Aetna, quantulum est mihi memoriae, dicam :

Τὰς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἀγνόταται
Ἐν μυχῶν παγαί· ποταμοὶ
Δ' ἀμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
Αἰθῶν'. ἀλλ' ἐν ὄρηναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλόξ ἐς βαθεΐ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ·
Κεῖνο δ' Ἀφαισταίο κρουνοὺς ἐρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
πει τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
σθαι, θαῦμα δὲ καὶ παρίόν-
των ἀκοῦσαι.

Audite nunc, inquit, Virgillii versus, quos inchoasse eum verius dixerim, quam fecisse :

*Portus ab accessu ventorum immolus, & ingens
Ipse; sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis,
A. Gellii Vol. II.* * O

*Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem,
 Turbine fumantem piceo, & candente favilla,
 Attollitque globos flammaram, & sidera lambit:
 Interdum scopulos, avulsaque viscera montis
 Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
 Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuatur imo.*

Iam principio, inquit, Pindarus, veritati magis obsecutus, id dixit, quod res erat, quodque istic usu veniebat, quodque oculis videbatur, interdum fumare Aetnam, noctu flammigare: Virgilius autem, dum in strepitu sonituque verborum conquirendo laborat, utrumque tempus, nulla discretione facta, confundit. Atque ille Graecus quidem fontes imitus ignis eructare, et fluere amnis fumi, et flammaram fulva et tortuosa volumina in plagas maris ferre quasi quosdam igneos angues, luculente dixit: at hic noster, atram nubem turbine piceo et favilla fumantem, *ῥβον καπνοῦ αἰθονα* interpretari volens, crasse et immodice congeffit; globos quoque flammaram, quod ille *κρουνοὺς* dixerat, duriter et *ἀκύρωσ* transtulit. Item quod ait, *sidera lambit*; vacanter hoc etiam, inquit, accumulavit et inaniter. Neque non id quoque inenarrabile esse ait, et propemodum insensibile, quod *nubem atram fumare dixit turbine piceo & favilla candente*. non enim fumare, inquit, solent, neque atra esse, quae sunt candentia: nisi si *candente* dixit per volgate et improprie, pro ferventi favilla, non pro ignea et relucenti. nam *candens* scilicet est a candore dictum, non a calore. Quod saxa autem et scopulos eructari et erigi, eosdemque ipsos statim liquefieri,

et gemere, atque glomerari sub auras dixit; hoc, inquit, nec a Pindaro scriptum, nec unquam fando auditum, et omnium, quae monstra dicuntur, monstruosissimum est.

CAPUT XI.

Quod Plutarchus in libris Symposiacis opinionem Platonis de habitu atque natura stomachi fistulaeque eius, quae τραχεῖα dicitur, adversum Erasistratum medicum tutatus est auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

ET Plutarchus et alii quidam docti viri reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere, quod potum dixit defluere ad pulmonem, eoque fatis humectato demanare per eum, quia sit rimosior, et confluere inde in vesicam; errorisque istius fuisse Alcaeum ducem, qui in poëmatis suis scriberet :

Τέγγε πνεύμονας οἴνω· τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.

Ipsam autem Erasistratum dicere, duas esse quasi canaliculas quasdam, vel fistulas; easque ab oris faucibus proficisci deorsum : per earumque alteram deduci delabique in stomachum esculenta omnia et potulenta : ex eoque ferri in ventriculum, quae Graece appellatur ἡ κάτω κοιλία; atque ibi subigi, digerique : ac deinde aridiora ex his recrementa in alvum convenire, quod Graece κῶλον dicitur, humidiora per renes in vesicam. per alteram autem fistulam, quae Graece nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiri-

tum a summo ore in pulmonem, atque inde rursus in os, et in naris, commeare; perque eandem viam vocis quoque fieri meatum: ac, ne potus cibusque aridior, quem oporteret in stomachum ire, proci-deret ex ore labereturque in eam fistulam, per quam spiritus recipitur, eaque offensione intercluderetur animae via; interpositam esse arte quadam et ope naturae inde apud duo ista foramina, quae dicitur *ἐπιγλωττις*, quasi claustra quaedam mobilia, conni-ventia vicissim et resurgentia: eamque *ἐπιγλωττίδα* inter edendum bibendumque operire atque protegere *τὴν τραχηλίαν ἀρτηρίαν*, ne quid ex esca potuve incidere in illud quasi aestuantis animae iter; ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriae commoenito. Haec Erasistratus medicus adversus Platonem. Sed Plutarchus in libro Symposiacorum, auctorem Platonis sententiae Hippocratem dicit fuisse: idemque esse opinatos et Philistiona Locrum et Dioxippum Hippocraticum, veteres medicos et nobiles: atque illam, de qua Erasistratus dixerit, *ἐπιγλωττίδα* non idcirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmonem quoque fovendo, rigandoque utiles necessarioque humores videri) sed appositam quasi moderatricem quandam arbitramque prohibendi admittendive, quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretque in stomachi viam; potum autem partiretur inter stomachum et pulmonem; et, quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neque universum, sed quadam quasi obice sustenta-

tum ac repressum sensim paulatimque transmitteret : atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam derivaret.

C A P U T XII.

De materiis infamibus, quas Graeci ἀδόξους appellant, a Favorino exercendi gratia disputatis.

INFAMES materias, sive quis mavult dicere inopinabiles, quae Graeci ἀδόξους ὑποδέσεις appellant, et veteres adorti sunt, non sophistae solum, sed philosophi quoque : et noster Favorinus oppido quam libens in eas materias dicebat, vel ingenio expurgificando ratus idoneas, vel exercendis argutiis, vel edomandis usu difficultatibus. sicuti, cum Therisitae laudes quaesivit, et, cum febrim quartis diebus recurrentem laudavit, lepida sane multa, et non facilia inventu, in utramque causam dixit, eaque scripta in libris reliquit. sed in febris laudibus testem etiam Platonem produxit; quem scripsisse ait, qui quartanam passus convaluerit, viresque integras recipere, fidelius constantiusque postea valiturum. atque inibi in isdem laudibus, non hercle hac sententiola invenuto lufit. versus, inquit, est longo hominum aevo probatus :

* Ἄλλοτε μητριῇ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

eo versu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atque alio male. quod cum ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene, aut male, vice

alterna fit; haec biduo medio intervallata febris quanto est fortunatior, in qua est *μία μετρηδία, δύο μετρές?*

CAPUT XIII.

Quin particula quot qualesque varietates significationis habeat, et quam saepe in veterum scriptis obscura fit.

QUIN particula, quam grammatici coniunctionem appellant, variis modis sententiisque connectere orationem videtur. aliter enim dici putatur, cum quasi increpantes, vel interrogantes, vel exhortantes dicimus: *quin venis. quin legis. quin fugis.* aliter, cum ita confirmamus: *Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus.* aliter autem, cum sic componimus, quod quasi priori videtur contrarium: *Non idcirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse & honestum existimavit:* a quo illa significatio non abhorret, quae est in tertia origine M. Catonis: *Haud eos, inquit, eo postremum scribo, quin populi & boni & strenui sient.* In secunda quoque Origine M. Cato non longe secus hac particula usus est. *Neque satis, inquit, habuit quod eam in occulto vitaverat, quin eius famam prostituere.* Praeterea animadvertimus Quadrigarium in octavo Annalium particula ista usum esse obscurissime. ipsius verba posuimus: *Romam venit. vix superat, quin triumphus decernatur.* item in sexto Annali eiusdem verba haec sunt: *Paene factum est, quin castra relinquerent, atque cederent hosti.* Non me autem praeterit, dicere ali-

quem posse de summo pectore, nihil esse in his verbis negotii. nam *quin*, utrobique positum pro *ut*; planissimumque esse, si ita dicas: *Romam venit, vix superat ut triumphus decernatur.* item alio in loco: *Paene factum est, ut castra relinquerent atque cederent hosti.* sed utantur sane, qui tam expediti sunt, per fugiis commutationum in verbis, quae non intelliguntur: utantur tamen, ubi id facere poterunt, verecundius; hanc vero particulam, de qua dicimus, nisi quis didicerit compositam copulatamque esse, neque vim tantum coniungendi habere, sed certa quadam significatione factam, nunquam profecto rationes ac varietates istius comprehensurus est. quod quia longioris dissertationis est, poterit, cui otium est, reperire hoc in P. Nigidii commentariis, quos grammaticos inscripsit.

C A P U T X I V.

Sententiae ex Publī mimis selectae lepidiores;

PUBLIUS mimos scriptitavit, dignusque habitus est, qui suppar Laberio iudicaretur. C. autem Caesarem ita Laberii maledicentia et arrogancia offendebat, ut acceptiores et probatiores sibi esse Publī, quam Laberii mimos praedicaret. huius Publī sententiae feruntur pleraeque lepidae, et ad communem sermonum usum commendatissimae. ex quibus sunt istae singulis versibus circumscriptae, quas libitum hercle est adscribere:

Malum est consilium, quod mutari non potest.

Beneficium dando accepit, qui digno dedit.

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

Cui plus licet, quam par est, plus vult, quam licet.

Comes facundus in via pro vehiculo est.

Frugalitas inserta est rumoris boni.

Heredis fletus sub persona risus est.

Furor fit laesa saepius patientia.

*Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium
facit.*

*Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum
putes.*

Veterem ferendo iniuriam invites novam.

Nunquam periculum sine periculo vincitur.

Nimum altercando veritas amittitur.

Pars beneficii est, quod petitur si belle neges.

C A P U T X V.

Quod Carneades Academicus elleboro stomachum purgavit scripturus adversus Zenonis Stoici decreta: deque natura medelaque ellebori candidi et nigri.

CARNEADES Academicus, scripturus adversus Stoici Zenonis libros, superiora corporis elleboro candido purgavit; ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usque animi redundaret, et instantiam vigoremque mentis labefaceret. tanta cura, tantoque apparatu sui vir ingenio praestanti ad refellenda, quae scripserat Zeno, aggressus. Id cum

in historia Graeca legissem, quod *elleboro candido* scriptum erat, quid esset quaesivi. tum comperi duas species ellebori esse discerniculo coloris insignes, candidi et nigri. eos autem colores non in semine ellebori, neque in virgulis, sed in radice dignosci. candido stomachum et ventrem superiorem vomitionibus purgari; nigro alvum, quae inferior vocatur, dilui: utriusque hanc esse vim, ut humores noxios, in quibus causae morborum sunt, extrahant. esse autem periculum, ne inter causas morborum, omni corporum via patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa vivendi est, exinaniantur: amissoque omni naturalis alimoniae fundamento homo exhaustus intereat. Sed elleborum sumi posse tutissime in insula Anticyra Plinius Secundus, in libris Naturalis Historiae, scripsit: propterea Livium Drusum, qui tribunus plebi fuit, cum morbum, qui comitalis dicitur, pateretur, Anticyram navigasse, et in ea insula elleborum bibisse ait; atque ita morbo liberatum. Praeterea scriptum legimus, Gallos in venatibus tingere elleboro sagittas, quod his ictae exanimatae ferae teneriores ad epulas fiant: sed propter ellebori contagium, vulnera ex sagittis facta circumcidere latius dicuntur.

CAPUT XVI.

Anates Ponticas vim habere venenis detergendis potentem :
atque inibi de Mithridati regis in id genus medicamenti
follertia.

ANATES Ponticas dicitur edundis vulgo venenis
vicitare. scriptum etiam a Lenaeo Cn. Pompeii li-
berty, Mithridatem illum Ponti regem medicinae
rei et remediorum id genus follertem fuisse : soli-
tumque earum sanguinem miscere medicamentis,
quae digerendis venenis valent : eumque sanguinem
vel potentissimum esse in ea confectioe : ipsum
autem regem, assiduo talium medelarum usu, a
clandestinis epularum insidiis cavisse : quin et scien-
tem quoque ultro tentandi gratia venenum rapidum
et velox saepenumero hausisse : atque id tamen sine
noxa fuisse. quamobrem postea, cum proelio victus
in ultima regni refugisset, et mori decrevisset, ve-
nena violentissima festinandae necis gratia frustra ex-
pertus, suo se ipse gladio transegit. huius regis anti-
dotus celebratissima est, quae Mithridatios vocatur.

CAPIT. XVII.

Mithridatem Ponti regem quinque et viginti gentium linguis locutum, Quintumque Ennium tria corda habere sese dixisse, quod tres linguas percalluisset, Graecam, Oscanam, Latinam.

Q. ENNIUS tria corda habere sese dicebat, quod loqui Graece, et Osce, et Latine sciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniae rex inclutus, qui a Cn. Pompeio bello superatus est, quinque et viginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud unquam per interpretem collocutus est; sed ut quemque ab eo appellari usus fuit, proinde lingua et oratione ipsius, non minus scite, quam si gentilis eius esset, locutus est.

CAPUT XVIII.

Quod M. Varro C. Sallustium historiae scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, et loris caesum pecuniisque data dimissum.

M. VARRO in literis atque vita, fide homo multa et gravis, in libro, quem scripsit *Pius, aut de Pace*, C. Sallustium scriptorem seriae illius et severae orationis, in cuius historia notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensum ab Annio Milone loris bene caesum dicit, et cum dedisset pecuniam, dimissum.

CAPUT XIX.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam et impuris disciplinas philosophiae studiose tractantibus : et quae duo verba observanda praeceperit omnium rerum longe salubria.

FAVORINUM ego audiui dicere, Epictetum philosophum dixisse, plerosque istos, qui philosophari videntur, philosophos esse huiuscemodi *ἀνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν.* id significat, factis procul, verbis tenuis. iam illud est vehementius, quod Arrianus solitum eum dicere in libris, quos de Dissertationibus eius composuit, scriptum reliquit. Nam cum, inquit, animadverterat hominem pudore amisso, importuna industria, corruptis moribus, audacem, confidentem lingua, ceteraque omnia praeterquam animum procurantem; istiusmodi, inquit, hominem cum viderat studia quoque et disciplinas philosophiae contrectare, et physica adire, et meditari dialectica, multa que id genus theoremata suscipari sciscitarique, inclamabat deum atque hominum fidem, ac plerumque inter clamandum his eum verbis increpabat : *ἀνθρώπε, ποῦ βάλλεις; σκέψαι εἰ κεκάσθηται τὸ ἀγαθὸν· ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπόλετο. ἢ σαπῆ, ἢ αὔρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἂν, ἢ τι τούτων χεῖρον.* nihil profecto his verbis gravius, nihil verius : quibus declarabat maximus philosophorum, literas atque doctrinas philosophiae, cum in hominem falsum atque degenerem, tanquam in vas spur-

cum atque pollutum, influxissent, verti, mutari, corrumpi, et, quod ipse κυνικώτερον, urinam fieri, aut si quid est urina spurcius. Praeterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Favorino audivimus, folitus dicere est, duo esse vitia multo omnium gravissima ac taeterrima, intolerantiam et incontinentiam; cum aut iniurias, quae sunt ferendae, non toleramus, neque ferimus; aut a quibus rebus voluptatibusque nos tenere debemus, non tenemus. itaque, inquit, si quis haec duo verba cordi habeat, eaque sibi imperando atque observando curet; is erit pleraque impeccabilis, vitamque vivet tranquillissimam. Verba duo haec dicebat ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

CAPUT XX.

Verba sumta ex Symposio Platonis numeris coagmentisque verborum scite, modulate, apteque exercendi gratia in Latinam orationem versa.

SYMPOSIUM Platonis apud philosophum Taurum legebatur. verba illa Pausaniae inter convivas amorem vice sua laudantis, ea verba ita prorsum amavimus, ut meminisse etiam studuerimus. Sunt adeo, quae meminimus, verba haec: πᾶσα γὰρ πράξις ὀδὴ ἔχει. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλὴ, οὔτε αἰσχρὰ, οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν ἢ πίνειν ἢ ἄδειν ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τοῦτων αὐτὸ καθ' αὐτὸ, καλὸν οὐδέν' ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῆ, τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς μὲν γὰρ πραττομένοι καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται· μὴ ὀρθῶς δὲ, αἰσχρὸν· οὕτω δὲ καὶ τὸ ἔρᾶν· καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ

καλῶς, αὐδὲ ἄξιός ἐγκομιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέ-
 πτων ἔρῳ. Haec verba ubi lecta sunt; atque ibi Taur-
 us mihi, Heus, inquit, tu rhetorisce (sic enim me
 in principio recens in diatribam acceptum appelli-
 tabat, existimans eloquentiae unius extundendae gra-
 tia Athenas venisse) videsne, inquit, ἐνδύμημα cre-
 brum, et coruscum, et convexum, brevibusque et
 rotundis numeris, cum quadam aequabili circum-
 actione devinctum? habesne nobis dicere in libris
 rhetorum vestrorum tam apte, tamque modulate
 compositam orationem? sed hos, inquit, tamen nu-
 meros censeo videas ὁδοῦ πάρεργον. ad ipsa enim Pla-
 tonis penetralia, ipsarumque rerum pondera, et
 dignitates pergendum est; non ad vocularum eius
 amoenitatem, nec ad verborum venustates diversi-
 tandum. Haec admonitio Tauri, de orationis Plato-
 nicae modulis, non modo non repressit, sed instin-
 xit etiam nos ad elegantiam Graecae orationis ver-
 bis Latinis affectandam: atque uti quaedam anima-
 lium parva et vilia ad imitandum sunt, quas res
 cunque audierint viderintve, petulantia; proinde
 nos ea, quae in Platonis oratione demiramur, non
 aemulari quidem, sed lineas umbrasque facere ausi
 sumus. velut ipsum hoc est, quod ex illis isdem ver-
 bis eius effinximus: *Omne, inquit, omnino factum
 sic sese habet, neque turpe est quantum in eo est, neque
 honestum: velut est, quas facimus nunc ipsi res, bibere,
 cantare, differere; nihil namque horum ipsum ex sese
 honestum est. quale cum fieret modo factum est, tale
 exstitit. si recte honesteque factum est, tum honestum fit:
 si parum recte, turpe fit. sic amare. Sic amor non*

honestus omnis, neque omnis laude dignus. sed qui facit nos, ut honeste amemus.

CAPUT XXI.

Quibus temporibus post Romam conditam Graeci Romanique illustres viri floruerint ante secundum bellum Carthaginensium.

UT conspectum quendam aetatum antiquissimarum, item virorum illustrium, qui in his aetatibus nati fuissent, haberemus; ne in sermonibus forte inconspectum aliquid, super aetate atque vita clarorum hominum, temere diceremus; sicuti sophista ἀπαίδευτος, qui publice nuper differens Carneadem philosophum a rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum, et Panaetium Stoicum cum superiore Africano vixisse dixit: Ut ab istiusmodi, inquam, temporum, aetatumque erroribus caveremus, excerpebamus ex libris, qui Chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Graeci simul atque Romanorum viri, qui vel ingenio, vel imperio nobiles insignisque post conditam Romam fuissent ante secundum bellum Carthaginensium: easque nunc excerptiones nostras variis diversisque in locis factas, cursim digessimus. neque enim id nobis negotium fuit, ut acri atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχορισμῶς componeremus; sed ut Noces istae quadamtenus his quoque flosculis leviter iniectis aspergerentur. Satis autem visum est in hoc

commentario de temporibus paucorum hominum dicere, ex quorum aetatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis coniectura fieri posset. Incipiemus igitur a Solone claro: quoniam de Homero et Hesiodo inter omnes fere scriptores constitit, aetatem eos egisse vel isdem fere temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem; utrumque tamen ante Romam conditam vixisse, Silviis Albae regnantibus, annis post bellum Troianum, ut Cassius in primo annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta, ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum et sexaginta. Solonem ergo accepimus unum ex illo nobili numero sapientum, leges scripsisse Atheniensium, Tarquinio Prisco Romae regnante, anno regni eius tricesimo tertio. Servio autem Tullio regnante, Pisistratus Athenis tyrannus fuit, Solone ante in exilium voluntarium profecto: quoniam id ei praedicenti non creditum est. Postea Pythagoras Samius in Italiam venit Tarquinii filio regnum obtinente, cui cognomen Superbus fuit. isdemque temporibus occisus est Athenis ab Harmodio et Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, Hippiae tyranni frater. Archilochum autem Nepos Cornelius tradit, Tullo Hostilio Romae regnante, iam tum fuisse poëmaticis clarum et nobilem. Ducentesimo deinde et sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longe amplius, victos esse ab Atheniensibus Persas memoriae traditum est, pugnam illam inclutam Mara-

thoniam, Miltiade duce : qui post eam victoriam damnatus a populo Atheniensi in vinculis publicis mortem obiit. tum Aeschylus Athenis tragoediarum poëta celebris fuit. Romae autem istis ferme temporibus tribunos et aediles tum primum per seditionem sibi plebes creavit; ac non diu post Cn. Marcius Coriolanus, exagitatus vexatusque a tribunis plebi, ad Vulscos, qui tum hostes erant, a republica descivit; bellumque populo Romano fecit. Post deinde paucis annis Xerxes rex ab Atheniensibus, et pleraque Graecia, Themistocle duce, navali proelio, quod ad Salamina factum est, victus fugatusque est. atque inde anno fere quarto, Menenio Agrippa, M. Horatio Pulvillo consulibus, bello Veiente, apud fluvium Cremeram, sex et trecenti patricii Fabii cum familiis suis, universi ab hostibus circumventi, perierunt. Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philosophiae naturalis studio floruit. Romae autem per eas tempestates decemviros legibus scribundis creatos constitit; tabulasque ab his primo decem conscriptas, mox alias duas additas. Bellum deinde in terra Graecia maximum Peloponesiacum, quod Thucydides memoriae mandavit, coeptum est circa annum fere, post conditam Romam, trecentimum vicesimum tertium. qua tempestate Olus Postumius Tubertus dictator Romae fuit, qui filium suum, quod contra suum dictum in hostem pugnaverat, securi necavit. hostes tum populi Romani fuerant Fidenates. itaque inter haec tempora nobiles celebresque erant Sophocles, ac deinde Euripides tragici poëtae, et Hippocrates

medicis, et Democritus philosophus: quibus Socrates Atheniensis natu quidem posterior fuit; sed quibusdam temporibus isdem vixerunt. Iam deinde, tribunis militaribus consulari imperio rempublicam Romae regentibus, ad annum fere conditae urbis trecentimum quadragesimum septimum, triginta illi tyranni praepositi sunt a Lacedaemoniis Atheniensibus; et in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit, paucisque annis post, Socrates Athenis capitis damnatus est, et in carcere veneno necatus. ea fere tempestate Romae M. Furius Camillus dictator fuit, et Veios cepit. ac post non longo tempore bellum Senonicum fuit. tum Galli Romam, praeter Capitolium, ceperunt. neque multo postea Eudoxus astrologus in terra Graecia nobilitatus est: Lacedaemoniique ab Atheniensibus apud Corinthum superati, duce Phormione: et M. Manlius Romae, qui Gallos in obsidione Capitoli obrepentes per ardua depulerat, convictus est consilium de regno occupando inisse; damnatusque capitis, saxo Tarpeio, ut M. Varro ait, praeceps datus; ut Cornelius autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est. eoque ipso anno, qui erat post recuperatam urbem septimus, Aristotelem philosophum natum esse, memoriae mandatum est. aliquot deinde annis post bellum Senonicum, Thebani Lacedaemonios duce Epaminonda, apud Leuctra superaverunt: ac brevi post tempore, in urbe Roma, lege Licinii Stolonis consules creari etiam ex plebe coepta, cum antea ius non esset, nisi ex patriciis gentibus, fieri consules. Circa annum deinde urbis

conditae quadringentesimum Philippus, Amyntae filius, Alexandri pater, regnum Macedoniae adeptus est : inque eo tempore Alexander natus est : paucisque inde annis post Plato philosophus ad Dionysium Siciliae tyrannum posteriorem profectus est. post inde aliquanto tempore Philippus apud Chae- roneam proelio magno Athenienses vincit. tum Demosthenes orator ex eo proelio salutem fuga quaesivit ; cumque id ei, quod fugerat, probrose obii- ceretur, versu illo notissimo elusit :

Ἄνῆρ, inquit, ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

postea Philippus ex insidiis occiditur ; et Alexander regnum adeptus ad subigendos Persas in Asiam atque in Orientem transgressus est. alter autem Alexander, cui cognomentum Molosso fuit, in Italiam venit, bellum populo Romano facturus. iam enim fama, virtusque felicitatis Romanae apud exterarum gentes enitescere incoepabat. sed prius, quam bellum faceret, vita decessit. Eum Molossum, cum in Italiam transfiret, dixisse accepimus, se quidem ad Romanos ire, quasi in *ἀνδρονίτιν* ; Macedonem isse ad Persas, quasi in *γυναικονίτιν*. postea Macedo Alexander pleraque parte orientali subacta, cum annos undecim regnavisset, obiit mortis diem. neque ita longe post Aristoteles philosophus, et post aliquanto Demosthenes vita functi sunt : isdemque ferme tempestatibus populus Romanus gravi ac diutino Samnitium bello conflictatus est : consulesque Tib. Veturius et Sp. Postumius in locis iniquis apud Caudium a Samnitibus circumvallati, ac sub iugum

missi, turpi foedere facto discesserunt; ob eamque causam populi iussu Samnitibus per Feciales dediti, recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditae quadragesimum fere et septuagesimum bellum cum rege Pyrrho sumtum est. Ea tempestate Epicurus Atheniensis, et Zeno Cittiensis philosophi celebres erant: eodemque tempore C. Fabricius Luscinus et Q. Aemilius Papus censores Romae fuerunt; et P. Cornelium Rufinum, qui bis consul, et dictator fuerat, senatu moverunt: causamque isti notae subscripserunt, quod eum comperissent argenti facti coenae gratia decem pondo libras habere. Anno deinde post Romam conditam quadragesimo ferme et nonagesimo, consulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appii illius Caeci fratre, et M. Fulvio Flacco bellum adversum Poenos primum coeptum est. neque diu post Callimachus poeta Cyrenensis Alexandriae apud Ptolemaeum regem celebratus est. annis deinde postea paulo pluribus quam viginti, paece cum Poenis facta, consulibus Claudio Centone Appii Caeci filio et M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Livius poeta fabulas docere Romae coepit, post Sophoclis et Euripidis mortem annis plus fere centum et sexaginta, post Menandri annis circiter quinquaginta duobus. Claudium et Tuditanum consules sequuntur Q. Valerius et C. Mamilius; quibus natum esse Q. Ennium poetam M. Varro, in primo de poetis libro, scripsit: eumque cum septimum et sexagesimum annum ageret, duodecimum Annalem scripsisse, idque ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post

Romam conditam quingentesimo undevicesimo, Sp. Carvilius Ruga primus Romae de amicorum sententia divortium cum uxore fecit, quod sterilis esset, iurassetque apud censores uxorem se liberum quaerendorum causa habere. eodemque anno C. Naevius poëta fabulas apud populum dedit; quem M. Varro, in libro de Poëtis primo, stipendia fecisse ait bello Poenico primo; idque ipsum Naevium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Porcius autem Licinius serius Poëticam Romae coepisse dicit in his versibus:

*Poenico bello secundo Musa pinnato gradu
Intulit se bellicosam in Romuli gentem feram.*

ac deinde annis fere post quindecim bellum adversus Poenos sumtum est: atque non nimium longe M. Cato orator in civitate, et Plautus poëta in scena floruerunt. isdemque temporibus Diogenes Stoicus, et Carneades Academicus, et Critolaus Peripateticus ab Atheniensibus, ad senatum populi Romani, negotii publici gratia, legati sunt. neque magno intervallo postea Q. Ennius, et iuxta Caecilius, et Terentius, ac subinde et Pacuvius, et Pacuvio iam sene Accius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit. sed progressi longius sumus, cum finem proposuerimus annotatiunculis istis bellum Poenorum secundum.

A. G E L L I I
NOCTIUM ATTICARUM
C O M M E N T A R I U S.

LIBER OCTAVUSDECIMUS.

C A P U T I.

Disputationes a philosopho Stoico; et contra a Peripatetico, arbitro Favorino, factae: quaesitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque esset in iis, quae dicuntur extranea.

FAMILIARES Favorini erant duo quidam non incelebres in urbe Roma philosophi. eorum fuit unus Peripateticae disciplinae sectator, alter Stoicae. his quondam ego acriter atque contente pro suis utrinque decretis propugnantibus, cum essemus una omnes Ostiae cum Favorino, interfui. ambulabamus autem in litore, cum iam advesperasceret, aestate anni novi. atque ibi Stoicus censebat et vitam beatam hominum virtute animi sola, et miseriam summam malitia sola posse effici, etiamsi cetera bona omnia, quae corporalia et externa appellarentur, virtuti deessent, malitiae adessent. Ille contra Peri-

pateticus, miseram quidem vitam vitiis animi et malitia sola fieri concedebat, sed ad complendos omnes vitae beatæ numeros virtutem solam nequam satis esse existimabat: quoniam et corporis integritas, sanitasque, et honestus modus formæ, et pecunia familiaris, et bona existimatio, ceteraque omnia corporis et fortunæ bona necessaria viderentur perficiendæ beatæ vitæ. Reclamabat hoc in loco Stoicus, et, tanquam duas ille res diversas poneret, mirabatur: quod, cum essent malitia et virtus duo contraria, vita misera et beata quoque æque contraria, non servaret in utrisque vim et naturam contrarii; et ad miseriam quidem vitæ conficiendam satis valere malitiam solam putaret, ad præstandam vero vitam beatam non satis virtutem solam esse diceret. atque id maxime diffidere, neque convenire dicebat, quod, qui profiteretur vitam nullo pacto beatam effici posse, si virtus sola abesset; idem contra negaret beatam fieri vitam, cum sola virtus adesset: et quem daret haberetque virtuti absenti honorem, eundem petenti atque præsentem adimeret. Tum Peripateticus perquam hercle festive, Rogo te, inquit, cum bona venia respondeas, an existimes esse vini amphoram, cum abest ab ea unus congius? Hoc ubi accepit Stoicus: Minime, inquit, vini amphora dici potest, ex qua abest congius. hoc ubi accepit Peripateticus, Unus igitur, inquit, congius amphoram facere dici debet: quoniam, cum deest ille unus, non fit vini amphora; et cum accessit, fit amphora. quod si id dicere absurdum est, uno congius solo fieri amphoram; itidem absur-

dum est, una sola virtute vitam fieri beatam dicere : quoniam, cum virtus abest, beata esse vita nunquam potest. Tum Favorinus adspiciens Peripateticum, Est quidem, inquit, argutiola haec, qua de congio vini usus es, exposita in libris : sed, ut scis, captio magis lepida, quam probum, aut simile argumentum videri debet. congius enim, cum deest, efficiet quidem, ne sit iustae mensurae amphora : sed cum accedit et adiicitur, non ille unus facit amphoram, sed supplet. virtus autem, ut isti dicunt, non accessio, neque supplementum, sed sola ipsa vitae beatæ instar est : et propterea vitam beatam sola una, cum adest, facit. Haec atque alia quaedam minuta magis et nodosa, tanquam apud arbitrum Favorinum, in suam uterque sententiam conferebant. sed cum iam prima fax noctis, et densiores esse tenebrae coepissent, profecuti Favorinum in domum, ad quam devertebat, discessimus.

CAPUT II.

Cuiusmodi quaestionum certationibus Saturnalia ludicra Athenis agitare soliti sumus : atque inibi inspersa quaedam sophismata et aenigmata oblectatoria.

SATURNALIA Athenis agitabamus hilare prorsum et modeste, non, ut dicitur, remittentes animum, (nam remittere, inquit Musonius, animum, quasi amittere est) sed demulcentes eum paulum atque laxantes iucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eandem coenam

complufculi, qui Romani in Graeciam veneramus, quique eafdem auditiones, eofdemque doctores colebamus. tum qui et coenulam ordine fuo curabat, praemium folvendae quaeflionis ponebat librum veteris fcriptoris vel Graecum, vel Latinum, et coronam e lauro plexam; totidemque res quaerebat, quot homines iftic eramus: cumque eas omnis expofuerat, rem locumque dicendi fors dabat. quaeflio igitur foluta corona et praemio donabatur; non foluta autem tramittebatur ad eum, qui fortito fuccederat. idque in orbem vice pari fervabatur. fi nemo diffolvebat quaeflionis eius nodum, praemium ipfum et corona deo, cuius id feftum erat, dicebatur. quaerebantur autem res huiufcemodi, aut feotentia poëtae veteris lepide obfcura non anxie, aut hiftoriae antiquioris requifitio, aut decreti cuiufpiam ex philofophia perperam invulgati purgatio; aut captionis fophifticae folutio, aut inopinati rariorisque verbi indagatio, aut tempus item in verbo perfpicuo obfcuriffimum. itaque nuper quaefita effe memini numero feptem, quorum prima fuit enarratio horum verfuum, qui funt in Saturis Q. Ennii uno multifariam verbo concinniter implicati. quorum exemplum hoc eft:

*Nam qui lepide poftulat alterum fruſtrari,
 Quem fruſtratur, fruſtra eum dicit fruſtra eſſe.
 Nam qui ſeſe fruſtrari quem fruſtra ſentit,
 Qui fruſtratur, is fruſtra eſt; ſi non, ille eſt fruſtra.*

Secunda quaeflio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, quod Plato in civitate, quam in

libris suis condidit, κοινὰς τὰς γυναῖκας esse censuit; et praemia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes puerorum et puellarum? Tertio in loco hoc quaesitum est; in quibus verbis captionum istarum fraus esset, et quo pacto distingui resolvique possent? *Quod non perdidisti, habes: cornua non perdidisti: habes igitur cornua.* item altera captio: *Quod ego sum, id tu non es: homo igitur tu non es.* Quaesitum id quoque ibi est, quae esset huius quoque sophismatis resolutio: *Cum mentior, & mentiri me dico, mentior, an verum dico?* Postea quaestio ista haec fuit: *Quam ob causam patricii Megalensibus mutitare soliti sint, plebes Cerealibus?* Secundum ea quaesitum hoc est: verbum *verant*, quod significat *vera dicunt*, quisnam veterum poetarum dixerit? Sexta quaestio fuit, asphodelum cuiusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto versu posuerit:

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσω πλέον ἤμισυ πάντος,

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλω μέγ' ὄνειρος.

et quid item Hesiodus se dicere sentiat, cum dimidium plus esse toto dicit? Postrema quaestionum omnium haec fuit: *scripserim, venerim, legerim*, cuius temporis verba sint, praeteriti, an futuri, an utriusque? Haec ubi ordine, quo dixi, proposita, atque, singulis forte ductis, disputata explanataque sunt, libris coronisque omnes donati sumus; nisi ob unam quaestionem, quae fuit de verbo *verant*. nemo enim tum commemorerat dictum esse a Q. Ennio id verbum in tertio decimo Annalium in isto versu:

Satin' vates verant aetate in agunda?

Corona igitur huius quaestionis deo feriarum istarum Saturno data est.

CAPUT III.

Quid Aeschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedaemonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

AESCHINES vel acerrimus prudentissimusque oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt, in oratione illa saeva, criminosaque et virulenta, qua Timarchum de impudicitia graviter insigniterque accusavit, nobile et illustre consilium Lacedaemoniis dedisse dicit virum indidem civitatis eiusdem principem, virtute atque aetate magna praeditum. Populus, inquit, Lacedaemonius de summa republica sua, quidnam esset utile et honestum, deliberabat: tum exsurgit, sententiae dicendae gratia, homo quispiam turpitudine pristinae vitae defamatissimus, sed lingua tunc atque facundia nimium quantum praestabilis. consilium, quod dabat, quodque oportere fieri suadebat, acceptum ab universis et complacitum est; futurumque erat ex eius sententia populi decretum. ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedaemonii, aetatis dignitatisque maiestate tanquam arbitros et magistros disciplinae publicae verebantur, commoto irritatoque animo

exfilii: et, Quaeenam, inquit, Lacedaemonii, ratio; aut quae tandem spes erit, urbem hanc et hanc rempublicam salvam inexpugnabilemque esse diutius posse, si huiusmodi anteaetae vitae hominibus consiliariis utemur? Quod si proba ista haec et honesta sententia est; quaeso vos, non sinamus eandem dehonestari turpissimi auctoris contagio. atque ubi hoc dixit, elegit virum fortitudine atque iustitia praeter alios praestantem, sed inopi lingua et infacundum; iussitque eum, consensu petituque omnium, eandem illam sententiam disertis viri cuiusmodi posset verbis dicere: ut nulla prioris mentione habita, scitum atque decretum populi ex eius unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. atque ita, ut suaferat prudentissimus senex, factum est. sic bona sententia mansit; turpis auctor mutatus est.

C A P U T IV.

Quod Sulpicius Apollinaris praedicantem quendam, a sese uno Sallustii historias intelligi, illudit, quaestione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent: *incertum stolidior, an vanior.*

CUM iam adolescentuli Romae praetextam et puerilem togam mutassemus; magistrosque iam nobismetipsi exploratiores quaereremus: in Sandaliario forte apud librarios fuimus; cum ibi in multorum hominum coetu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria nostra praeter alios doctus, iactatorem quempiam et venditorem Sallustianae lectionis irrisit,

illufitque genere illo facetiffimae diffimulationis, qua Socrates ad fophiftas utebatur. nam cum ille fe unum et unicum lectorem effe, enarratoremque Salluftii diceret; neque primam tantum cutem, ac speciem fententiarum, fed fanguinem quoque ipfum, ac medullam verborum eius eruere atque introfpicere penitus praedicaret: tum Apollinaris amplecti venerarique fe doctriñas illius dicens, Per, inquit, magifter optime, exoptatus mihi nunc venis cum fanguine et medulla Salluftii verborum. hesterno enim die quaerebatur ex me, quidnam verba eius haec in quarto hiftoriarum libro de Cn. Lentulo fcripta fignificent, de quo incertum fuiſſe ait, ſtolidiorne eſſet, an vanior. eaque ipſa verba, uti ſunt a Salluſtius ſcripta, dixit: *At Cn. Lentulus patriciae gentis, collega eius, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum ſtolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sulla emtoribus bonorum remiſerat, exigenda promulgavit.* quaefitum ergo ex ſe Apollinaris, neque id ſe diſſolvere potuiſſe aſſeverabat, quid eſſet *vanior*, et quid *ſtolidior*? quoniam Salluſtius ſic ea ſeparafſe, atque oppoſuiſſe inter ſe videretur, tanquam diverſa ac diſſimilia, nec eiufdem utraque vitii forent: ac propterea petebat, uti ſe doceret ſignificationes utriuſque vocis et origines. Tum ille riſtu oris labearumque ductu contempti a ſe oſtendens, et rem, de qua quaereretur, et hominem ipſum, qui quaereret, Priſcorum, inquit, et remotorum ego verborum medullas et fanguinem, ſicuti dixi, perſpicere et elicere ſoleo; non iſtorum, quae proculcata vulgo et protrita ſunt. ipſo illo quippe Cn. Lentulo ſtolidior eſt et vanior, qui

ignorat eiusdem stultitiae esse vanitatem et stoliditatem. sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonum reliquit, et abire coepit. nos deinde eum tenebamus, urgebamusque, et cum primis Apollinaris, ut de vocabulorum istorum vel differentia, vel, si ei ita videretur, similitudine plenius apertiusque differeret; et ut ne sibi invideret discere volenti orabat. atque ille, se iam plane illudi ratus, negotium sibi esse causatur, et digreditur. Nos autem postea ex Apollinari didicimus *vanos* proprie dici, non ut vulgus diceret, desipientes, aut hebetes, aut ineptos, sed, ut veterum doctissimi dixissent, mendaces, et infidos, et levia inaniaque pro gravibus et veris astutissime componentes: stolidos autem vocari non tam stultos et excordes, quam tetros, et molestos, et illepidos, quos Graeci *μολύβδους καὶ φορητικούς* dicerent. etyma quoque harum vocum, et origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis. quos requisitos ego, et repertos cum primarum significationum exemplis, ut commentariis harum Noctium inferrem, notavi, et intulisse iam me aliquo in loco commentationibus istis existimo.

C A P U T V.

Quod Q. Ennius in septimo annali *quadrupes equus*, ac non *quadrupes equus*, ut legunt multi, scriptum reliquit.

CUM Antonio Iuliano rhetore, viro hercle bono et facundiae florentis, complures adolescentuli familiares eius Puteolis, aestivarum feriarum ludum

et iocum in literis amoenioribus, et in voluptatibus pudicis honestisque agitabamus. atque ibi tunc Iuliano nuntiatur ἀναγγώστην quendam, non indoctum hominem, voce admodum scita et canora Ennii Annales legere ad populum in teatro. Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. hoc enim se ille nomine appellari volebat. Quem cum iam inter ingentes clamores legentem invenissemus (legebat autem librum ex Annalibus Ennii septimum) hos eum primum versus perperam pronuntiantem audivimus :

*Denique vi magna quadrupes equus, atque elephantii
Proiiciunt sese.*

neque multis postea versibus additis, celebrantibus eum laudantibusque omnibus, discessit. Tum Iulianus egrediens e teatro, Quid vobis, inquit, de hoc anagnosta et de quadrupede equo videtur? sic enim profecto legit :

*Denique vi magna quadrupes equus, atque elephantii
Proiiciunt sese.*

ecquid putatis, si magistrum praelectoremque habuisset alicuius aeris, quadrupes equus dicturum fuisse, ac non quadrupes eques? quod ab Ennio ita scriptum relictumque esse, nemo unus literarum veterum diligens dubitavit. cumque aliquot eorum, qui aderant, quadrupes equus, apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent; et mirarentur quidnam esset quadrupes eques: Vellem vos, inquit,

optimi iuvenes, tam accurate Q. Ennium legisse, quam P. Virgilius legerat, qui hunc eius versum secutus in Georgicis suis, *equitem pro equo* posuit his in versibus :

Fraena Pelethronii Lapithae gyrosque dedere.

Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis

Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

in quo loco *equitem*, si quis modo non inscite ineptaque argutior sit, nihil potest accipi aliud, nisi *equum*. pleraque enim veterum aetas et hominem equo insidentem, et equum, qui insideretur, *equitem* dixerunt. propterea *equitare* etiam, quod verbum e vocabulo equitis inclinatum est, et homo equo utens, et equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeo vir adprime linguae Latinae sciens, *equum equitare* dicit his versibus :

Quis hinc currere equum nos atque equitare videmus,

His equitat curritque : oculis equitare videmus ;

Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui : et ut non turbidae fidei nec ambiguae, sed ut purae liquentisque esset, *equusne*, an *eques*, Ennius scriptum reliquisset; librum summae atque reverendae vetustatis, quem fere constabat Lampadionis manu emendatum, studio pretioque multo unius versus inspiciendi gratia conduxit : et *eques*, non *equus*, scriptum in eo versu inveni. Haec tum nobis Iulianus, et multa alia erudite simul et affabiliter dixit. sed eadem

ipsa post etiam in pervulgatis commentariis scripta offendimus.

CAPUT VI.

Quod Aelius Melissus in libro, cui titulum fecit *de loquendi proprietate*, quem, cum ederet, *cornu esse copiae* dicebat, rem scripsit neque dictu neque auditu dignam; cum differre *matronam* et *matremfamilias* existimavit differentia longe vanissima.

AELIUS Melissus in nostra memoria fuit Romae summi quidem loci inter grammaticos et temporis; sed maiore in literis erat iactantia et σοφιστεία, quam opera. is praeter alia, quae scripsit compluria, librum composuit, ut tum videbatur, cum est editus, doctrinae inclutae. ei libro titulus est ingentis cuiusdam illecebrae ad legendum scriptus. quippe est *De loquendi proprietate*. quis adeo existimet loqui se recte atque proprie posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? ex eo libro haec verba sunt: *Matrona est, quae semel peperit: quae saepius, materfamilias: sicuti sus, quae semel peperit, porcetra; quae saepius, scrophia*. Utrum autem hoc de matrona, ac de matremfamilias Melissus excogitaverit ipse, et coniectaverit; an scriptum ab alio quo legerit, hariolis profecto est opus. nam de porcetra habet sane auctorem Pomponium in Atellana, quae hoc eodem vocabulo inscripta est. sed matronam non esse appellatam, nisi quae semel peperit, neque matremfamilias, nisi quae saepius, nullis veterum scriptorum auctoritatibus con-

firmari potest. enimvero illud impendio probabilius est, quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt, matronam dictam esse proprie, quae in matrimonium cum viro convenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiamsi liberi nondum nati forent: dictamque esse ita a matris nomine non adepto iam, sed cum spe et omine mox adipiscendi: unde ipsum quoque matrimonium dicitur. matrem autem familias appellatam esse eam solam, quae in mariti manu mancipioque, aut in eius, in cuius maritus, manu mancipioque esset: quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, et in sui heredis locum venisset.

CAPUT VII.

Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quendam de verborum ambiguitatibus quaerentem: atque ibi quot significationes capiat *concio*.

DOMITIO homini docto, celebrique in urbe Roma grammatico, cui cognomentum Insano factum est, quoniam erat natura intractabilior et morosior: ei Domitio Favorinus noster cum forte apud fanum Carmentis obviam venisset, atque ego cum Favorino essem: Quaeso, inquit, te, magister, dicas mihi, num erravi, quod, cum vellem *δημυροπίας* Latine dicere, conciones dixi? dubito quippe et requiro, an veterum eorum, qui electius locuti sunt, pro verbis et oratione dixerit quis concionem. tum Domitius

voce atque vultu atrocior, Nulla, inquit, prorsus bonae salutis spes reliqua est; cum vos quoque philosophorum illustrissimi nihil iam aliud, quam verba auctoritatesque verborum cordi habeatis. mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quaeris. ego enim grammaticus vitae iam atque morum disciplinas quaero: vos philosophi mera estis, ut M. Cato ait, mortuaria glossaria. namque colligitis lexicidia, res tetras, et inanes, et frivolas, tanquam mulierum voces praeficarum. atque utinam, inquit, muti omnes homines essemus! minus improbitas instrumenti haberet. Cumque digressi essemus: Non tempestive, inquit Favorinus, hunc hominem accessimus. videtur enim mihi ἐπισημάνεσθαι. scitote, inquit, tamen intemperiam istam, quae μελαγχολία dicitur, non parvis, nec abiectis ingeniis accidere, ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἠρωϊκόν; et veritates plerumque fortiter dicere, sed respectum non habere μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? nonne, si id Antisthenes, aut Diogenes dixisset, dignum memoria visum esset? Misit autem paulo post Favorino librum, quem promiserat: Verrii, opinor, Flacci erat. in quo scripta ad hoc genus quaestionis pertinentia haec fuerunt: *senatum* dici et pro loco, et pro hominibus; *civitatem* et pro loco, et pro oppido, et pro iure quoque omnium, et pro hominum multitudine: *tribus* quoque et *decurias* dici et pro loco, et pro iure, et pro hominibus. *concionem* autem tria significare, locum, et verba, suggestumque, unde verba fierent. Sicut M. Tullius, in Oratione, quae scripta est contra con-

cionem Q. Metelli, *Escendi, inquit, in concionem; concursus est populi factus.* sicut idem M. Tullius in Oratore ait: *Conciones saepe exclamare vidi, cum apte verba cecidissent, etenim expectant aures, ut verbis colligetur sententia.* item significare coetum populi assistentis, item orationem ipsam, quae ad populum diceretur, exempla in eo libro scripta non erant: sed nos postea Favorino desideranti harum omnium significationum monumenta, et apud Ciceronem, sicuti supra scripsi, et apud elegantissimos veterum reperta exhibuimus. Id autem quod potissimum expetebat, *concionem* esse dictam pro verbis et oratione, docui titulo Tulliani libri, qui a M. Cicerone inscriptus est: *Contra concionem Q. Metelli.* quo nihil profecto significatur aliud, quam ipsa, quae a Metello dicta est, oratio.

CAPUT VIII.

Ὀμοιοτέλευτα καὶ ὁμοιοπτώτα, atque alia id genus, quae ornamenta orationis putantur, inepta esse et puerilia, Lucilli quoque versibus declarari.

Ὀμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πᾶσις, καὶ ὁμοιοπτώτα, ceteraque huiusmodi scitamenta, quae isti ἀπειροκαλοὶ, qui se Isocratio videri volunt, in collocandis verbis immodice faciunt, et rancide quam sint insubida, et inertia, et puerilia, facetissime hercle significat in quinto Saturarum Lucilius. nam ubi est cum amico conquestus, quod ad se aegrotum non viseret, haec ibidem addit festiviter:

Quo me habeam pacto, tametsi non quaeris, docebo :
 Quando in eo numero mansi, quo in maxima nunc
 est

Pars hominum, ut perüsse velis, quem nolueris, cum
 Visere debneris. hoc, *NOLUERIS, & DEBUERIS*, te
 Si minus delectat quod ἀρεχρον Isocratium est : Ὁ-
 χληρῶδες que simul totum ac συμμειρακιῶδες :
 Non operam perdo. Si tu hic.

CAPUT IX.

Quid significet apud M. Catonem verbum *insecendo*; quod-
 que *insecendo* potius legendum sit, quam quod plerique
 exiltimant, *insequendo*.

IN libro vetere, in quo erat oratio M. Catonis
 de Ptolemaeo contra Thermum, sic scriptum fuit :
*Sed si omnia dolo fecit, omnia avaritiae atque pecu-
 niae causa fecit; eiusmodi scelera nefaria, quae neque
 insecendo, neque legendo audivimus : supplicium pro
 factis dare oportet. Insecendo quid esset, quaeri coep-
 tum. Tum, ex his qui aderant, alter literator fuit,
 alter literas sciens. hi duo inter sese dissentiebant,
 et grammaticus quidem contendebat. insequendo enim
 scribi, inquit, debet, non insecendo. quoniam in-se-
 quens significat : dictumque est in-seque, quasi, perge
 dicere, et insequere. itaque ab Ennio scriptum in
 his versibus :*

*Inseque, Musa, manu Romanorum induperator
 Quod quisquē in bello gessit cum rege Philippo.*

alter autem ille eruditior nihil mendosum, sed recte atque integre scriptum esse perseverabat; et Velio Longo non homini indocto fidem esse habendam: qui in commentario, quod fecisset de usu antiquae locutionis, scripserit, non *inseque* legendum apud Ennium, sed *insece*: ideoque a veteribus, quas narrationes dicimus, *sectiones* esse appellatas: Varronem quoque versum hunc Plauti de Menaechmis:

Haec nihilo mihi videntur esse sectius, quam somnia;

sic enarrasse: nihilo magis narranda esse, quam si ea essent somnia. haec illi inter se certabant. Ego arbitror et a M. Catone *insecendo*, et a Q. Ennio *insece* scriptum, sine *u* litera. offendi enim in bibliotheca Patrensi librum verae vetustatis Livii Andronici, qui inscriptus est Ὀδύσσεια, in quo erat versus primus, cum hoc verbo, sine *u* litera:

Virum mihi Camoena insece versutum;

factus ex illo Homeri versu:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον,

illi igitur aetatis et fidei magnae libro credo. nam quod in versu Plautino est, *sectius quam somnia*; nihil in alteram partem plus argumenti habet. Etiam si veteres autem non *inseque*, sed *insece* dixerunt, credo quia erat levius, leniusque: tamen eiusdem sententiae verbum videtur. nam et *sequo*, et *sequor*, et item *secta*, et *sectio*, consuetudine loquendi differunt: sed qui penitus inspexerit, origo et ratio utriusque

una est, doctores quoque et interpretes vocum Graecarum, ἄνδρα μοι ἔνεπε Μῦσαι, καὶ, ἔσπετε νῦν μοι Μῦσαι, dictum putant, quod Latine *inseque* dicitur, namque in altero *n* geminum, in altero *p* esse trahunt dicunt, sed etiam ipsum illud ἔπει, quod significat verba, aut versus, non aliunde esse dictum tradunt, quam ἀπὸ τοῦ ἔπεσθαι καὶ εἰπεῖν, eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes sermonesque, *insectiones* appellaverunt.

C A P U T X.

Errare istos, qui in exploranda febris pulsus venarum perterritari putant, non arteriarum.

IN Herodis C. V. villam, quae est in agro Attico, loco qui appellatur Cephisiae, aquis, et lucis, et nemoribus frequentem, aestu anni medio, concesseram. ibi alvo mihi cita et accedente febris rapida decubueram. Eo Calvisius Taurus philosophus et alii quidam sectatores eius cum Athenis visendi mei gratia venissent; medicus, qui tum in his locis repertus affidebat mihi, narrare Tauro coeperat, quid incommodi pateret, et quibus modulis, quibusque intervallis accederet febris, decederetque: tum in eo sermone, cum iam me sinceriore corpusculo factum diceret, Potes, inquit Tauro, tu quoque id ipsum comprehendere, εὐν ἄ.ψ. αὐτοῦ τῆς φλεβός; quod nostris verbis profecto ita dicitur, *si attigeris venam illis*, Hanc loquendi imperitiam, quod venam pro

arteria dixisset, cum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tanquam in minime utili medico offendissent, atque id murmure et vultu ostenderent; tum ibi Taurus, ut mos eius fuit, fatis leniter, Certi, inquit, sumus, vir bone, non ignorare te, quid vena appelleretur, et quid arteria; quod venae quidem suapte vi immobiles sint, et sanguinis tantum demittendi gratia explorentur; arteriae autem motu atque pulsu suo habitum et modum febrium demonstrent: sed, ut video, pervolgate magis quam inscite locutus es. non enim te solum, sed alios quoque itidem errantes audivi venam pro arteria dicere. fac igitur, ut experiamur elegantiozem esse te in medendo, quam in dicendo; et cum diis bene volentibus opera tua fistas hunc nobis sanum atque validum quam citissime. Hoc ego postea cum in medico reprehensum esse meminissem; existimavi non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterque institutis turpe esse, ne ea quidem cognovisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quae non altius occultiusque remota sunt; et quae natura nobis tuendae valerudinis causa et in promptu esse et in propatulo voluerit: ac propterea, quantum temporis habui subsicivi, medicinae quoque disciplinae libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum, et ex his, cum alia pleraque ab isto humanitatis usu non aliena, tum de venis quoque et arteriis didicisse videor, ad hunc ferme modum. Vena est conceptaculum sanguinis, quod ἀγγείον medici vocant, mixti confusisque cum spiritu naturali; in quo plus sanguinis est, minus spiritus: arteria est conceptaculum

spiritus naturalis mixti confusique cum sanguine; in quo plus spiritus est, minus sanguinis. Σφυγμός autem est intentio motus, et remissio in corde et in arteria naturalis, non arbitraria. a medicis autem veteribus oratione Graeca ita definitus est: Σφυγμός ἐστὶν Διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀπροαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας.

CAPUT XI.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inscite a Caesellio Vindice reprehensa, versusque ipsi, in quibus ea verba sunt, subscripti.

NON hercle idem sentio cum Caesellio Vindice grammatico, ut mea opinio est, haudquaquam inerudito. verum hoc tamen petulanter insciteque, quod Furium veterem poëtam dedecorasse linguam Latinam scripsit huiuscemodi vocum fictionibus, quae mihi quidem neque abhorreere a poëtica facultate visa sunt, neque dictu profatuque ipso tetrae aut insuaves esse: sicuti sunt quaedam alia ab illustribus poëtis ficta dure et rancide. Quae reprehendit autem Caesellius Furiana, haec sunt: quod terram in lutum versam *lutescere* dixerit; et tenebras in noctis modum factas *noctescere*; et pristinas recipere vires *virescere*; et quod ventus mare caeruleum crispicans nitescit, *purpurat* dixerit: et opulentum fieri *opulescere*. Versus autem ipsos ex poëmatibus Furianis, in quibus haec verba sunt, subdidi:

Sanguine diluitur tellus. cava terra lutescit.

*Omnia noctescunt tenebris caliginis atrae;
 Increscunt animi. virescit vulnere virtus.
 Hic fulica levis volitat super aequora classis:
 Spiritus Eurorum viridis cum purpurat undas.
 Quo magis in patriis possint opulescere campis.*

CAPUT XII.

Morem istum veteribus nostris fuisse, verba *patiendi* mutare, ac vertere in *agendi* modum.

ID quoque habitum est in oratione facienda elegantiae genus, ut pro verbis habentibus *patiendi* figuram, agentia ponerent: ac deinde haec vice inter sese mutua verterent. Iuuentius in comoedia:

Pallium, inquit, face ut splendeat.

nonne hoc impendio venustius, gratiusque est, quam si diceret, *ne maculetur*? Plautus etiam non dissimiliter:

*Quid est hoc? rugat pallium, amictus non sum comi-
 mode.*

item Plautus, *pulveret* dicit, quod non pulvere impleat, sed ipsum pulveris plenum sit:

— *Exi tu, Dave,*

Age, sparge: mundum esse hoc vestibulum volo.

Venus ventura est nostra. non hoc pulveret.

in *Afinaria* quoque *contemples* dicit, pro *contempleris*:

Meum caput contemples, siquidem e re consultas tua.

Cn. Gellius in annalibus: *Postquam tempestas sedavit, Atherbal taurum immolavit.* M. Cato in Originibus: *Eodem convenae complures ex agro accessitaverē: eo res eorum auxit.* Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit: *In priore verbo graves profodiae, quae fuerunt, manent. reliquae mutant. mutant, inquit elegantissime, pro mutantur.* Potest etiam id quoque ab eodem Varrone in VII Divinarum similiter dictum videri: *Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam & Tulliam est animum advertere.* Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus ferme veterum scriptis reperiuntur: ex quibus sunt pauca ista, quae nunc meminimus. *Muneror te, pro munero: et significor, pro significo: et sacrificor, pro sacrifico: et assentior, pro assentio: et foeneror, pro foenero: et pigneror, pro pignero: et alia istiusmodi pleraque, proinde ut in legendo fuerint obvia, notabuntur.*

CA P U T XIII.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit, pertentatus a dialectico quodam sophismatio impudenti.

SATURNALIBUS Athenis alea quadam festiva et honesta lusitabamus huiuscemodi. ubi conveneramus complusculi eiusdem studii homines, ad lavandi tempus captiones, quae sophismata appellantur, mente agitabamus: easque quasi talos, aut tesseras in me-

dium vice sua quisque iaciebamus. captionis solutae, aut parum intellectae, praemium, poenave erat nummus unus sestertius. hoc aere collecto, quasi manuario, coenula curabatur omnibus, qui eum lusum luseramus. erant autem captiones ad hoc fere exemplum; tamen Latina oratione non satis scite, ac paene etiam illepide exponuntur: *quod nix est, hoc grando non est; nix autem alba est; grando igitur alba non est.* item aliud non dissimile: *quod homo est, hoc non est equus; homo autem animal est; equus igitur animal non est.* Dicere ergo debebat, qui ad sophisma diluendum ac refellendum ritu aleatorio vocatus erat, in qua parte, quoque in verbo captio foret; quid dari, concedique non oporteret. nisi dixerat, nummo singulo multabatur. ea multa coenam iuabat. libet autem dicere, quam facete Diogenes sophisma id genus, quod supra dixi, a quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propositum, remuneratus sit. nam cum ita rogasset dialecticus: *quod ego sum, id tu non es,* et Diogenes annuisset; atque ille addidisset, *homo autem ego sum:* cum id quoque assensus esset, et contra dialecticus ita concludisset: *homo igitur tu non es:* hoc quidem, inquit Diogenes, falsum est, et, si verum id fieri vis, a me incipe.

CAPUT XIV.

Quid fit numerus *hemiolios*, quid *epitritos*: et quod vocabula ista non facile nostri auri sunt vertere in linguam Latinam.

FIGURAE quaedam numerorum, quas Graeci certis nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non habent. sed qui de numeris Latine scripserunt, Graeca ipsa dixerunt; fingere autem nostra, quoniam id absurde futurum erat, noluerunt. quale enim fieri nomen posset *hemiolio* numero, aut *epitrito*? est autem *hemiolios*, qui numerum aliquem totum in sese habet, dimidiumque eius: ut tres ad duo; quindecim ad decem; triginta ad viginti. *epitritos* est, qui habet totum aliquem numerum et eiusdem partem tertiam: ut quatuor ad tres; duodecim ad novem; quadraginta ad triginta. haec autem notare meminisseque non esse abs re visum est: quoniam, vocabula ista numerorum nisi intelliguntur, rationes quaedam subtilissimae in libris philosophorum scriptae percipi non queunt.

CAPUT XV.

Quod M. Varro in herois versibus observaverit rem nimis anxiae et curiosae observationis.

IN longis versibus, qui hexametri vocantur, item in senariis, animadverterunt Metrici duos primos

pedes, item extremos duos, habere posse singulos
 integras partes orationis, medios haud unquam pos-
 se: sed constare eos semper ex verbis aut divisis,
 aut mixtis atque confusis. Marcus etiam Varro, in
 libris Disciplinarum, scripsit observasse se in versu
 hexametro, quod omnimodo quintus semipes ver-
 bum finiret: et quod priores quinque semipedes
 aequae magnam vim haberent in efficiendo versu,
 atque alii posteriores septem: idque ipsum ratione
 quadam geometrica fieri differit.

CAPUT XX

A. G E L L I

NOCTIUM ATTICARUM

C O M M E N T A R I U S.

LIBER NONUS DECIMUS.

C A P U T I.

Responsio cuiusdam philosophi interrogati, quam ob causam maris tempestate palluerat.

NAVIGABAMUS a Cassiopa ad Brundisium, mare Ionium violentum, et vastum, et iactabundum. nox deinde, quae diem primum secuta est, in ea fere tota ventus a latere saeviens navem undis compleverat. tum postea complorantibus nostris omnibus, atque in sentina satis agentibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, neque de saevitia amissum, quin turbines etiam crebriores, et coelum atrum, et fumigantes globi, et figurae quaedam nubium metuendae, quas *τυφῶνας* vocabant, impendere imminereque, ac depressurae navem videbantur. In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoveram, non parva virum

auctoritate, satisque attente discipulos iuvenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inque illo tumultu coeli marisque, requirebam oculis; scire cupiens quonam statu animi, et an interritus intrepidusque esset? atque ibi hominem conspiciamus impavidum, et extrilidum, ploratus quidem nullos, sicuti ceteri omnes, nec ulla eiusmodi voces cientem, sed coloris et vultus turbatione non multum a ceteris differentem. At ubi coelum enituit, et deferebuit mare, et ardor ille periculi deflagavit, accedit ad Stoicum Graecus quispiam dives ex Asia, magnò, ut videbamus, cultu paratuque rerum et familiae; atque ipse erat multis corporis animique deliciis diffluens. Is quasi illudens, Quid hoc est, inquit, o philosophe, quod cum in periculis essemus, timuisti tu, et palluisti? ego neque timui, neque pallui. et philosophus aliquantum cunctatus, an respondere ei conveniret, Si quid ego, inquit, in tanta violentia tempestatum videor paulum pavescens; non tu istius rei ratione audienda dignus es. sed tibi sane Aristippus ille discipulus pro me responderit: qui in simili tempore a simillimo tui homine interrogatus, quare philosophus timeret, cum ille contra nihil metueret? non eandem esse causam sibi, atque illi respondit. quoniam is quidem esset non magno opere sollicitus pro anima nequissimi nebulonis; ipsum autem pro Aristippia anima timere. his tunc verbis Stoicus divitem illum Asiaticum a sese amolitus est. Sed postea cum Brundisium adventaremus, mollitique essent venti maris: percontatus eum sum, quaenam illa ratio esset pavoris sui, quam dicere ei

superfedisset, a quo fuerat non satis digne compellatus? atque ille mihi placide et comiter, Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto brevi quidem, sed necessario et naturali pavore, maiores nostri, conditores sectae Stoicae, senserint; vel potius, inquit, lege: nam et facilius credideris si legas, et memineris magis. atque ibi coram ex sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi quintum *Διαλέξεων*; quas ab Arriano digestas congruere scriptis Zenonis et Chrysippi non dubium est. in eo libro Graeca scilicet oratione scriptum ad hanc sententiam legimus: Visa animi, quas *φαντασίας* philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animum rei pellitur, non voluntatis sunt, neque arbitraria; sed vi quadam sua inferunt sese hominibus noscenda. Probationes autem, quas *συγκαταδέσεις* vocant, quibus eadem visa noscuntur, ac diiudicantur, voluntariae sunt, fiuntque hominum arbitratu. propterea cum sonus aliquis formidabilis aut coelo, aut ex ruina, aut repentinus nescius periculi nuntius, vel quid aliud eiusmodi factum; sapientis quoque animum paulisper moveri, et contrahi, et pallescere necessum est: non opinione alicuius mali praecepta, sed quibusdam motibus rapidis et inconsultis officium mentis atque rationis praevertentibus. mox tamen ille sapiens ibidem *τὰς τοιαύτας φαντασίας*, id est, visa isthaec animi sui terrificata non approbat: hoc est, *οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει*, sed abiicit, respuitque; nec ei metuendum esse in his quidquam videtur. Atque hoc inter insipientis sapientisque animum differre dicunt,

quod insipiens, qualia esse primo animi sui pulsu visa sunt saeva et aspera, talia esse vero putat; et eadem incepta, quae quasi iure metuenda sint, sua quoque assensione approbat, *καὶ προσεπίδοξάζει*. hoc enim verbo Stoici, cum super ista re differunt, utuntur. sapiens autem, cum breviter et strictim colore atque vultu motus est, *ὃ συγκατατίθεται*; sed statim, vigoremque sententiae suae retinet, quam de huiusmodi visis semper habuit, ut de minime metuentibus, sed fronte falsa et formidine inani territantibus. Haec Epictetum philosophum ex decretis Stoicorum sensitse, atque dixisse in eo, quo dixi, libro legimus: annotandaque esse idcirco existimavimus, ut rebus forte id genus, quibus dixi, obortis pavescere sensitse, et quasi albescere, non insipientis esse hominis, neque ignavi putemus, et in eo tamen brevi motu naturali magis infirmitati cedamus, quam, quod esse ea, qualia visa sunt, censeamus.

C A P U T II.

Ex quinque corporis sensibus duos esse cum belluis maxime communes.

QUINQUE sunt hominum sensus, quos Graeci *αἰσθήσεις* appellant, per quos voluptas animo aut corpori quaeri videtur, gustus, tactus, odoratus, visus, auditus. Ex his omnibus quae immodice voluptas capitur, ea turpis atque improba existimatur. sed enim quae nimia ex gustu atque tactu est, ea voluptas, sicuti sapientes viri censuerunt, omnium re-

tum foedissima est; eosque maxime, qui duabus istis belluinis voluptatibus sese dediderunt, gravissimi vitii vocabulis Graeci appellant, vel ἀκολάστους, vel ἀκρατεῖς. nos eos vel incontinentes dicimus vel intemperantes. ἀκολάστους enim, si interpretari coactius velis, nimis id verbum insolens erit. istae autem voluptates duae gustus atque tactus, id est, libidines in cibos atque in Venerem prodigae, solae sunt hominibus communes cum bestiis, et idcirco in pecudum ferorumque animalium numero habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus praevinctus. ceterae ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum esse tantum propriae videntur. Verba super hac re Aristotelis philosophi adscripsi; ut vel auctoritas clari atque incluti viri tam infamibus nos voluptatibus deterreret. διὰ τί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἀφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἀν' ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. οἱ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἱ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφήν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ· ἀπ' ἐνίων δὲ, ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὐχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ψῆφιν καὶ τὴν ἀκοήν, οὐκ ἔτι; ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις· ἅτε οὖν οὐσαί κοιναί, ἀτιμώταται εἰσὶ· διὸ καὶ μάλιστα, ἢ μόναι ἐπὶ ποινείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἠττάμενον, ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἠττάσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πάντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἡδεταί· κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἡδεταί, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει, &c. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus istis duabus coeundi

atque comedendi, quae sunt homini cum sue atque afino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat multos homines propterea velle vivere, ut ederent et biberent; se bibere atque esse, ut viveret. Hippocrates autem, divina vir scientia, de coitu venerio ita existimabat, partem esse quandam morbi teterrimi, quem nostri comitiales dixerunt. namque ipse verba haec traduntur, τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

C A P U T III.

Quod turpius est frigide laudari, quam acerbius vituperari.

TURPIUS esse dicebat Fovorinus philosophus, exigue atque frigide laudari, quam infectanter et graviter vituperari: Quoniam, inquit, qui maledicit et vituperat, quanto id acerbius facit, tam maxime ille pro iniquo et inimico ducitur, et plerumque propterea fidem non capit. sed qui infoecunde atque ieiune laudat, destitui a causa videtur: et amicus quidem creditur ei, quem laudare vult, sed nihil posse reperire, quod iure laudet.

CAPUT IV.

Quamobrem venter repentino timore effluat; quare etiam ignis urinam laceffat.

ARISTOTELIS libri sunt, qui Problemata Physica inscribuntur, lepidissimi et elegantiarum omne genus referti. in his quaerit, quam ob causam eveniat, ut quibus invasit repentinus rei magnae timor, plerumque alvo statim cita fiant? item quaerit, cur accidat, ut eum, qui propter ignem diutius stetit, libido urinae laceffat? at de alvo quidem inter timendum prona, atque praecipiti, causam esse dicit, quod timor omnis sit algificus, quem ille appellat *ψυχροποιόν*; eaque vis frigoris sanguinem caldoremque omnem de summa corporis cute cogat penitus et depellat; faciatque simul, uti, qui timent, sanguine ex ore decedente pallefant: Is autem, inquit, sanguis et calor in intima coactus movet plerumque alvum, et incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, verba haec posuit: τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὡσπερ ὁ ἥλιος τὴν χιόνα.

CAPUT V.

Ex Aristotelis libris sumtum, quod nivis aqua potui pessima sit, et quod ex nive crySTALLUS concreatur.

IN Tiburte rus concesseramus hominis amici divitis, aestate anni flagrantissima, ego et quidam alii aequales et familiares mei, eloquentiae aut philosophiae sectatores. erat nobiscum vir bonus ex Peripatetica disciplina, bene doctus, et Aristotelis unice studiosissimus. is nos aquam multam ex diluta nive bibentes coërcebat, severiusque increpabat. adhibebat nobis auctoritates nobilium medicorum, et cum primis Aristotelis philosophi, rei omnis humanae peritissimi: qui aquam nivalem frugibus sane et arboribus foecundam diceret, sed hominibus potu nimio insalubrem esse; tabemque et morbos sensim, atque in diem longam visceribus infeminare. haec quidem ille ad nos prudenter, et benivole, et assidue dictitabat. Sed cum bibendae nivis pausa fieret nulla; promit e bibliotheca Tiburti, quae tunc in Herculis templo satis commode instructa libris erat, Aristotelis librum, eumque ad nos affert. et, Huius saltem, inquit, viri sapientissimi verbis credite; ac desinite valetudinem vestram profligare. In eo libro scriptum fuit, deterrimam esse potu aquam e nive, itemque solidius latiusque concretam esse eam, quam *κρύσταλλον* Graeci appellant: causaque ibi adscripta est huiusmodi: Quoniam cum aqua frigore aëris duratur et coit, necesse est fieri vaporationem, et

quandam quasi auram tenuissimam exprimi ex ea, et emanare. id autem, inquit, in ea levissimum est, quod evaporatur. manet autem, quod est gravius, et sordidius, et insalubrius: atque id pulsu aëris verberatum in modum coloremque spumae candidae oritur. sed aliquantum, quod est salubrius, disflari, atque evaporari ex nive, indicium illud est, quod minor sit illa, quae ante fuerat, quam concreveret. verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumsi, et adscripsi: διὰ τί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἕλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῆ παγέει. ἀπεκλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Hoc ubi legimus, placuit honorem doctissimo viro haberi Aristoteli: atque ita postea ego bellum et odium nivi indixi; alii inducias cum ea varie facitabant.

CAPUT VI.

Quod pudor sanguinem ad extera diffundit, timor vere contrahit.

IN Problematis Aristotelis philosophi ita scriptum est: διὰ τί οἱ μὲν αἰσχυρόμενοι ἐρυθρίωσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι ὠχρίωσιν, παραπλησίον τῶν παδῶν ὄντων; ὅτι τῶν μὲν αἰσχυρομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιτολάζειν τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥστ' ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. hoc ego Athenis cum Tauro nostro

legissem, percontatusque essem, quid de ratione ista reddita sentiret? Dixit quidem, inquit, probe, et vere, quid accideret diffuso sanguine, aut contracto; sed cur ita fieret, non dixit. adhuc enim quaeri potest, quam ob causam pudor sanguinem diffundat, timor contrahat? cum sit pudor species timoris: atque ita definiatur, timor iustae reprehensionis. ita enim philosophi definiunt, *αἰσχὺν ἐστὶν φόβος δικαίου λόγου.*

CAPUT VII.

Quid sit *obesum*; nonnullaque alia prisca vocabula.

IN agro Vaticano Iulius Paulus, poëta, vir bonus, et rerum literarumque veterum impense doctus, herediolum tenue possidebat. eo saepe nos ad sese vocabat, et olusculis pomisque fatis comiter copioseque invitabat. atque ita molli quodam tempestatis autumnæ die, ego, et Iulius Celsinus, cum ad eum coenassetus, et apud mensam eius audissetus legi Laevii Alcestin, rediremusque in urbem, sole iam fere occiduo; figuras habitusque verborum nove aut insigniter dictorum in Laeviano illo carmine ruminabamur: et, ut quaeque vox indidem digna animadverti subvenerat, qua nos quoque possemus uti, memoriae mandabamus. erant autem verba, quae tunc suppetebant, huiuscemodi:

*Corpore, inquit, pectoreque undique obeso,
Ac mente exfensa, tardigenulo senio oppressum.*

obesum hic notavimus proprie magis, quam usitate dictum pro exili atque gracilento. vulgus enim ἀκύρωτος, vel κατὰ ἀντίφρασιν *obesum* pro pingui atque uberi dicit. item notavimus, quod *obliteram* gentem, pro *obliterata* dixit. item, quod hostes, qui foedera frangerent, *foedifragos*, non *foederifragos* dixit. item, quod *rubentem auroram*, *pudoricolorem* appellavit, et *Memnonem noclicolorem*. item, quod *forte*, *dubitanter*, et ab eo, quod est *fileo*, *silenta* loca dixit, et *pulverulenta*, et *pestilenta*, et *carendum tui est*, pro *te*, quodque *magno impete*, pro *impetu*; item quod *fortescere* posuit, pro *fortem fieri*; quodque *dolentiam*, pro *dolore*, et *avens*, pro *libens*; item *curis intolerantibus*, pro *intolerandis*, quodque *manciolis*, inquit, *tenellis*, pro *manibus*: et *quis tam siliceo?* item *fuere*, inquit, *impendio insu*, id est, *impense fieri incipit*; quodque *accipitret* posuit, pro *laceret*. His nos inter viam verborum Laevianorum annotatiunculis oblectabamur. cetera enim, quae videbantur nimium poëtica, et prosae orationis usu alieniora, praetermisimus: veluti fuit, quod de Nestore ait, *triseclisenex*, et *dulcioreloquus*: item, quod de tumidis magnisque fluctibus inquit *multigrumis*: et flumina gelu concreta, *tegmene esse onychino* dixit: et quae multiplicia ludens composuit: quale istud est quod vituperones suos, *subductisuperiliicarptores* appellavit.

CAPUT VIII.

Quaestio an *harena*, *coelum*, *tritium*, pluralia inveniantur? atque inibi de *quadrigis*, *inimicitis*, nonnullis praeterea vocabulis: an singulari numero comperiantur?

ADOLESCENTULUS Romae priusquam Athenas concederem, quando erat a magistris auditionibusque obeundis otium, ad Frontonem Cornelium visendi gratia pergebam; sermonibusque eius purissimis, bonarumque doctrinarum plenis fruebar. nec unquam factum est, quotiens eum vidimus, loquentemque audivimus, quin rediremus fere cultiores, doctioresque: veluti fuit illa quodam die fermocinatio illius, levi quidem de re, sed a Latinae tamen linguae studio non abhorrens. Nam, cum quispiam familiaris eius bene eruditus homo, et tum poeta illustris, liberatum esse se aquae intercutis morbo diceret, quod harenis calentibus esset usus; tum illudens Fronto, Morbo quidem, inquit, cares, sed verbi vitio non cares. Caius enim Caesar ille, perpetuus Dictator, Cn. Pompeii focer, a quo familia et appellatio Caesarum deinceps propagata est, vir ingenii praecellentis, sermonis praeter alios suae aetatis castissimi, in libris, quos ad M. Ciceronem de Analogia conscripsit, *harenas* vitiose dici existimat; quod *harena* nunquam multitudinis numero appellanda sit, sicuti neque *coelum*, neque *tritium*: contra autem *quadrigas*, etiam si currus unus equorum quatuor iunctorum agmen unum sit, plurativo sem-

per numero dicendas putat; sicut *arma*, et *moenia*, et *comitia*, et *inimicitias*: ni quid contra ea dicis, poetarum pulcherrime, quo et te purges, et non esse id vitium demonstras? De *coelo*, inquit ille, et *triticum* non inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint, neque de *armis*, et *moeniis*, et *comitiis*, quin figura multitudinis perpetua censeantur; videbimus autem post de *inimicitis*, et *quadrigis*: ac fortassean de *quadrigis* veterum auctoritati concessero; *inimicitiam* tamen, sicut *inscientiam*, et *impotentiam*, et *iniuriam*, quae ratio est, quamobrem C. Caesar vel dictam esse a veteribus, vel dicendam a nobis non putat? quando Plautus, linguae Latinae decus, *deliciam* quoque *ἐνικῶς* dixerit, pro deliciis:

Mea, inquit, voluptas, mea delicia.

inimicitiam autem Q. Ennius in illo memoratissimo libro dixit:

Eo, inquit, ingenio natus sum; amicitiam

Atque inimicitiam in fronte promptam gero.

sed enim *harenas* parum Latine dici, quis, oro te, alius aut scripsit, aut dixit? ac propterea peto, ut, si C. Caesaris liber prae manibus est, promi iubeas: ut, quam confidenter hoc indicat, aestimari a te possit. Tunc, prolato libro de Analogia primo, verba haec ex eo pauca memoriae mandavi. nam, cum praedixisset, neque *coelum*, *triticumve*, neque *harenam* multitudinis significationem pati; Num tu, inquit, *harum rerum natura accidere arbitraris, quod unam*

terram, & plures terras, & urbem, & urbes, & imperium, & imperia dicamus; neque quadrigas in unam nominis figuram redigere, neque harenam in multitudinis appellationem convertere possimus? his deinde verbis lectis sibi Fronto ad illum poëtam: Videturne tibi, inquit, C. Caesar de statu verbi contra te satis aperte satisque constanter pronuntiasse? Tum per-motus auctoritate libri poëta, Si a Caesare, inquit, ius provocandi foret, ego nunc ab hoc Caesaris libro provocassem. sed quoniam ipse rationem sententiae suae reddere superfedit; nos te nunc rogamus, ut dicas, quam esse causam vitii putes, et in *quadriga* dicenda, et in *harenis*. Tum Fronto ita respondit: *Quadrigae* semper, etsi multiugae non sunt, multitudinis tamen numero tenentur: quoniam quatuor simul equi iuncti *quadrigae*, quasi *quadriugae* vocantur. neque debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri unitatem: eandemque ibi rationem habendam, sed in specie dispari; nam cum *harena* singulari numero dicta multitudinem tamen et copiam significet minimarum, ex quibus constat, partium; indocte et inscite *harenae* dici videntur: tanquam id vocabulum indigeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dici ingenta sit naturalis sui multitudo. sed haec ego, inquit, non ut huius sententiae legisque fundus subscriptorque fierem: sed ut ne Caesaris viri docti opinionem ἀπαρεμύθητον destituerem. nam cum *coelum* semper ἐνικῶς dicatur, *mare* et *terra* non semper, et *pulvis*, *ventus* et *fumus*, non semper: cur *inducias*, et *caeremonias* scriptores veteres nonnunquam

singulari numero appellaverunt? *ferias*, et *nundinas*, et *inferias*, et *exsequias* nunquam? cur *mel*, et *vinum*, atque id genus cetera et numerum multitudinis capiunt? *lac* non capiat? quaeri, inquam, ista omnia, et enucleari, et excuti ab hominibus negotiosis in civitate tam occupata non queunt. Quin his quoque ipsis, quae iam dixi, demoratos vos esse video, alicui, opinor, negotio destinatos. ite ergo nunc; et, quando forte erit otium, quaerite, an *quadrigam*, et *harenas* dixerit e cohorte illa dumtaxat antiquiore, vel oratorum aliquis, vel poëtarum, id est, classicus, assiduusque aliquis scriptor, non proletarius? Haec quidem Fronto requirere nos iussit vocabula: non ea re, opinor, quod scripta esse in nonnullis veterum libris existimaret; sed ut nobis studium lectitandi in quaerendis rarioribus verbis exerceret. Quod unum ergo rarissimum videbatur, invenimus *quadrigam* numero singulari dictam in libro saturarum M. Varronis, qui inscriptus est, *Exdemetricus*. *harenas* autem *πληθυντικῶς* dictas minore studio quaerimus, quia praeter C. Caesarem, quod equidem meminerim, nemo id doctorum hominum dedit.

CAPUT IX.

Antonii Iuliani in convivio ad quosdam Graecos lepidissima
responsio.

ADOLESCENS e terra Asia, de equestri loco, laetae indolis, moribusque et fortuna bene ornatus, et

ad rem musicam facili ingenio ac libenti, coenam dabat amicis ac magistris, sub urbe in rusculo, celebrandae lucis annuae, quam principem sibi vitae habuerat. Venerat tum nobiscum ad eandem coenam Antonius Iulianus rhetor, docendis publice iuvenibus magister, Hispano ore, florentisque homo facundiae, et rerum literarumque veterum peritus: is, ubi eduliis finis et poculis mox sermonibusque tempus fuit, desideravit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, scitissimos utriusque sexus qui canerent voce, et qui psallerent. ac, postea quam introducti pueri puellaeque sunt, iucundum in modum Ἀνακρέοντιαι pleraque, et Sapphica, et poetarum quoque recentium ἐλεγεία quaedam erotica, dulcia, et venusta cecinerunt. Oblectati autem sumus, praeter multa alia, versiculis lepidissimis Anacreontis senis: quos equidem scripsi, ut interea labor hic vigiliarum, et inquires, suavitate paulisper vocum atque modulorum acquiesceret.

Τὸν ἄργυρον τορεύσας,

Ἥφαιστέ, μοι ποίησον,

Πανοπλίαν μὲν οὐχί·

(Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;)

Ποτήριον δὲ κοῖλον

Ὅσον δύνῃ βάδυνον.

Ποίει δέ μοι κατ' αὐτὸ

Μὴτ' ἄστρα μὴδ' ἁμάξας,

Μὴ στυγρὸν Ὀρίωνα,

(Τί Πλειάδεςσι κἀμοί,

Τί δ' ἄστρασι βοάτω;)

Ποίησον ἀμπέλους μοί,

Καὶ βύτρουας κατ' αὐτὸν,

Ὅμοῦ καλῶ Λυαίῳ

Ἐρωτα καὶ Βάβυλλον.

Tum Graeci pluresculi, qui in eo convivio erant, homines amoeni, et nostras quoque literas haud incuriose docti, Iulianum rhetorem laceffere infectaque adorti sunt, tanquam prorsus barbarum et agrestem; qui ortus terra Hispania foret, clamatorque tantum, et facundia rabida, iurgiosaque esset, eiusque linguae exercitationes doceret, quae nullas voluptates nullamque mulcedinem Veneris atque Musae haberet: saepeque eum percontabantur, quid de Anacreonte, ceterisque id genus poetis sentiret? et ecquis nostrorum poetarum tam fluentes carminum delicias fecisset? nisi Catullus, inquit, forte pauca, et Calvus itidem pauca. nam Laevius implicata, et Hortensius invenusta, et Cinna illepada, et Memmius dura, ac deinceps omnes rudia fecerunt, atque absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris et focus, animo irritato indignabundus, Cedere equidem, inquit, vobis debui, ut in tali asonia atque nequitia artium vinceretis: et sicut in voluptatibus cultus atque victus, ita in cantilenarum quoque multis anteiretis. sed ne nos, id est, nomen Latinum, tanquam profecto vastos quosdam et insubidos, ἀναφροδισίας condemnetis; permittite mihi, quaeso, operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem fecisse aiunt: et audite, ac discite, nostros quoque antiquiores ante eos, quos

nominaſtis, poëtas, amaſios ac Venerios fuiſſe. tum reſupinus, capite convelato, voce admodum quam ſuavi verſus cecinit Valerii Aeditui veteris poëtae, item Porcii Licinii, et Quinti Catuli; quibus mundius, venuſtius, limatius, preſſius, Graecum Latiniſſimumve nihil quidquam reperiri puto. Verſus Aeditui:

*Dicere cum conor curam tibi, Pamphila, cordis :
 Quid mi abs te quaeram? verba labris abeunt.
 Per pectus miſerum manat ſubido mihi ſudor.
 Sic tacitus, ſubidus : duplo ideo pereo.*

atque item alios verſus eiufdem addidit, non hercle minus dulces, quam priores :

*Quid faculam praefers, Phileros, qua nil opu' nobis?
 Ibimus, hoc lucet pectore flamma ſatis.
 Iſtam non potis eſt vis ſaeva exſtinguere venti,
 Aut imber coelo candidu' praecipitans?
 At contra hunc ignem Veneris, niſi ſi Venus ipſa,
 Nulla' ſt quae poſſit vis alia opprimere.*

item dixit verſus Porcii Licinii hoſce :

*Cuſtodes ovium, teneraeque propaginis agnum
 Quaeritis ignem? ite huc. quaeritis? ignis homo' ſt.
 Si digito attigero, incendam ſilvam ſimul omnem :
 Omne pecus : flamma' ſt, omnia qua video.*

Q. Catuli verſus illi fuerunt :

*Aufugit mihi animus. credo, ut ſolet, ad Theotimum
 Devenit. ſic eſt. perſugium illud habet.*

Quid si non interdixem, ne illunc fugitivum
 Mitteret ad se intro, sed magis eiiceret?
 Ibimus quaesitum. verum, ne ipsi teneamur,
 Formido. quid ago? da Venu' consilium.

C A P U T X.

Verba haec, *praeter propter*, in usu vulgi prodita, etiam
 Ennii fuisse.

MEMINI me quondam, et Celsinum Iulianum Nummidam ad Frontonem Cornelium, pedes tunc graviter aegrum, ire et visere. atque ibi, qui introducti sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Graeciensi, circum undique sedentibus multis doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus viris. assistebant fabri aedium complures balneis novis molientibus adhibiti; ostendebantque depictas in membranulis varias species balnearum. ex quibus cum elegisset unam formam, speciemque veris: interrogavit, quantus esset pecuniae conspectus, ad id totum opus absolvendum? cumque architectus dixisset necessaria videri esse sestertia ferme trecenta; unus ex amicis Frontonis, Et praeterpropter, inquit, alia quinquaginta. tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumtu institerat, adspiciens ad eum amicum, qui dixerat quinquaginta esse alia opus praeterpropter, quid hoc verbi esset, *praeterpropter*, interrogavit? atque ille amicus, Non meum, inquit, hoc verbum est, sed multorum hominum, quos loquentis id audias. quid autem id verbum significet,

non ex me, sed ex grammatico quaerendum est; ac simul digito demonstrat grammaticum, haud incelebri nomine Romae docentem, sedentem. tum grammaticus usitati pervulgatique verbi obscuritate motus, Quærimus, inquit, quod honore quaestionis minime dignum est. nam nescio quid hoc praenimis plebeium est, et in opificum sermonibus, quam in hominum doctorum, notius. At enim Fronto, iam voce atque vultu intentiore, Itane, inquit, magister, dehonestum tibi deculpatumque hoc verbum videtur, quo et M. Cato, et M. Varro, et pleraque aetas superior, ut necessario et Latino usi sunt? atque ibi Julius Celsinus admonuit in tragoedia quoque Ennii, quae Iphigenia inscripta est, id ipsum, de quo quaerebatur, scriptum esse, et a grammaticis contaminari magis solitum, quam enarrari. quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennii iubet. in eius tragoediae choro inscriptos esse hos versus legimus:

Otio qui nescit uti, plus negoti habet,

Quam cum est negotium in negotio.

Nam cui quod agat institutum est; nullo negotio

*Id agit. studet ibi. mentem atque animum delectat
suum.*

Otioso in otio animus nescit quid velit.

*Hoc idem est: neque domi nunc nos, nec militiae
sumus,*

*Imus huc: hinc illuc: cum illuc ventum est, ire illinc
lubet,*

Incerte errat animus praeterpropter vita vivitur.

Hoc ubi lectum est; tum deinde Fronto ad gramma-

ticum iam labentem, Audistine, inquit, magister optime, Ennium tuum dixisse *praeterpropter*, et cum sententia quidem tali, quali severissimae philosophorum esse obiurgationes solent? petimus igitur dicas, quoniam de Enniano iam verbo quaeritur, qui sit notus huiusce versus sensus:

Incerte errat animus, praeterpropter vita vivitur.

Et grammaticus sudans multum, ac rubens multum, cum id plerique prolixius riderent, exsurgit: et abiens, Tibi, inquit, Fronto, postea uni dicam, ne incitiores audiant, ac discant. atque ita omnes, relicta ibi quaestione verbi, consurreximus.

C A P U T X I.

Ponit versus Platonis amatorios, quos admodum iuvenis lusit, dum tragoediis contendit.

CELEBRANTUR duo isti Graeci versiculi, multorumque hominum memoria dignantur, quod sint lepidissimi, et venustissimae brevitatis. neque adeo pauci sunt veteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant; quibus ille adolescens lusit, cum tragoediis quoque eodem tempore faciendis praeluderet.

Τὴν ψυχὴν, Ἀγάθωνα φίλων, ἐπὶ χεῖλεσιν ἄσχον.
Ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη.

Hoc distichon amicus meus οὐκ ἄμουςος adolescens

in pluris versiculos licentius liberiusque vertit. qui quoniam mihi quidem visi sunt non esse memoratu indigni, subdidi:

*Dum semihulco savio
 Meum puellum savior,
 Dulcemque florem spiritus
 Duco ex aperto tramite;
 Animula aegra & saucia
 Cucurrit ad labias mihi,
 Rictumque in oris pervium,
 Et labra pueri mollia,
 Rimata itineri transitus,
 Ut transfiliret, nititur.
 Tum si morae quid plusculae
 Fuisset in coetu osculi;
 Amoris igni percita
 Transisset, & me linqueret;
 Et mira prorsum res foret,
 Ut ad me fierem mortuus,
 Ad puerum intus viverem.*

C A P U T XII.

Dissertatio Herodis Attici super vi et natura doloris, suaeque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores praecidit.

HERODEM Atticum consularem virum Athenis differentem audivi Graeca oratione; in qua fere omnis memoriae nostrae universos gravitate, atque

copia, et elegantia vocum longe praestitit. differuit autem contra ἀπρόθερον Stoicorum, laceffitus a quodam Stoico, tanquam minus sapienter et parum viriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amaverat. In ea dissertatione, quantum memini, huiusmodi sensus est: quod nullus usquam homo, qui secundum naturam sentiret et saperet, affectionibus istis animi, quas πάθη appellabat, aegritudinis, cupiditatis, timoris, irae, voluptatis, carere et vacare totis posset, et omnino non dolere; atque, si posset etiam obniti, ut totis careret, non ex re id melius, quoniam langueret animus et torperet, affectionum quarundam adminiculis, ut necessario plurimum imperio, privatus. dicebat enim sensus istos, motusque animi, qui cum immoderatiores sunt, vitia sunt, innexos implicatosque esse vigoribus quibusdam mentium et alacritatibus; ac propterea, si omnino omnis eos imperitius convellamus, periculum esse, ne eis adhaerentes, bonas quoque et utiles animi indoles amittamus. moderandos esse igitur, et scite considerateque purgandos censebat, ut ea tantum, quae aliena sunt, contraque naturam videntur, et cum perniciose agnata sunt, detrahantur; ne profecto id accidat, quod cuiquam Thraci insipienti et rudi, in agro, quem emerat, procurando, venisse usu fabula est. Homo Thracus, inquit, ex ultima Barbaria raris colendi insolens, cum in terras cultioris, humanioris vitae cupidine, commigrasset, fundum mercatus est, oleo atque vino constitutum. qui nihil admodum super vite aut arbore colenda sciret, videt forte vicinum rubos late atque alte obortas exci-

dentem, fraxinos ad summum prope verticem deputantem, suboles vitium e radicibus caudicum super terram suas revellentem, stolones in pomis aut in oleis proceros atque decretos amputantem: acceditque prope, et cur tantam ligni atque frondium caedem faceret, percontatus est. et vicinus ita respondit: Ut ager, inquit, mundus purusque fiat, eius arbor atque vitis foecundior. Discedit ille a vicino gratias agens, et laetus, tanquam adeptus rei rusticae disciplinam. tum falcem ibi ac securim capit; atque ibi homo miser imperitus vites suas sibi omnes et oleas detruncat; comasque arborum laetissimas, uberimosque vitium palmites decidit, et fructecta atque virgulta simul omnia, pomis frugibusque gignendis felicia, cum fentibus et rubis, purificandi agri gratia, convellit; mala mercede doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiae sectatores, qui videri se esse tranquillos, et intrepidus, et immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent; omnibus vehementioris animi officiis amputatis, in torpore ignavae et quasi enervatae vitae consenescent.

C A P U T XIII.

Quos *pumiliones* dicimus, *Graece vávous* appellari.

STABANT forte una in vestibulo Palatii fabulantes Fronto Cornelius, et Festus Postumius, et Apolli-

naris Sulpicius. atque ego ibi assistens, cum quibusdam aliis, sermones eorum, quos de literarum disciplinis habebant, curiosius captabam. tum Fronto Apollinari, Fac me, inquit, oro, magister, ut sim certus, an recte supersederim *nanos* dicere, parva nimis statura homines, maluerimque eos *pumiliones* appellare? quoniam hoc scriptum esse in libris veterum memineram: *nanos* autem sordidum esse verbum et barbarum credebam. Est quidem hoc, inquit Apollinaris, in consuetudine imperiti vulgi frequens, sed barbarum non est, censeturque linguae Graecae origine; *νάνοος* enim Graeci vocaverunt brevi atque humili corpore homines paulum supra terram exstantes. idque ita dixerunt, adhibita quadam ratione etymologiae cum sententia vocabuli competente; et, si memoria, inquit, mihi non labat, scriptum hoc est in comoedia Aristophanis, cui nomen est Ἀκλαίης. Fuisset autem verbum hoc a te civitate donatum, aut in Latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores, essetque id impendio probabilius, quam quae a Laberio ignobilia nimis et sordentia in usum linguae Latinae intromissa sunt. Tum Festus Postumius grammatico cuiquam Latino, Frontonis familiari, Docuit, inquit, nos Apollinaris, *nanos*, verbum Graecum esse. tu nos doce, in quo de mulis, aut equuleis humilioribus vulgo dicitur, anne Latinum sit? et apud quem scriptum reperiatur? Atque ille grammaticus, homo sane perquam in noscendis veteribus scriptis exercitus, Si piaculum, inquit, non committitur praesente Apollinare, quid de voce ulla Graeca Latinave sentiam, dicere; audeo tibi,

Feste, quaerenti respondere, esse hoc verbum Latinum, scriptumque inveniri in poematis Helvii Cinnae, non ignobilis, neque indocti poetae, versusque eius ipsos dixit; quos, quoniam memoriae mihi forte aderant, adscripsi:

*At nunc me geniana per salicta
Binis rheda rapit citata nanis.*

C A P U T X I V .

Contemporaneos fuisse Caesari et Ciceroni M. Varronem et P. Nigidium aetatis suae doctissimos Romanos: et quod Nigidii commentationes propter earum obscuritatem subtilitatemque in vulgus non exeunt.

AETAS M. Ciceronis et C. Caesaris praestanti facundia viros paucos habuit: doctrinarum autem multiforium, variarumque artium, quibus humanitas erudita est, columnina habuit M. Varronem, et P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumenta rerum ac disciplinarum, quae per literas condidit, in propatulo frequentique usu feruntur. Nigidianae autem commentationes non proinde in vulgus exeunt; et obscuritas subtilitasque earum, tanquam parum utilis, derelicta est. sicuti sunt, quae paulo ante legimus in commentariis eius, quos grammaticos inscripsit; ex quibus quaedam ad demonstrandum scripturae genus exempli gratia sumsi. nam, cum de natura atque ordine literarum differeret, quas grammatici vocales appellant; verba haec scripsit, quae

reliquimus inenarrata ad exercendam legentium intentionem. *A & O semper principes sunt : I & V semper subditae. E & subit & praeit. in Euripo praeit ; subit in Aemilio, si quis putat praecire V in his verbis, Valerius, Vennonius, Volustus : aut I in his, iampridem, iecur, iocum, iucundum ; errabit : quod hae literae, cum praeunt, ne vocales quidem sunt. Item ex eodem libro verba haec sunt : Inter literam N & G est alia vis : ut in nomine anguis, & angaria, & ancorae, & increpat, & incurrit, & ingenuus. in omnibus enim his non verum N, sed adulterinum ponitur. Nam N non esse, lingua indicio est. nam si ea litera esset, lingua palatum tangeret. Alio deinde in loco ita scriptum : Graecos non tantae inscitiae arcesso, qui Ou, ex O & Y scripserunt, quanta, qui Ei, ex E & I. illud enim inopia fecerunt ; hoc nulla re subacti.*

A. G E L L I I
 NOCTIUM ATTICARUM
 C O M M E N T A R I U S.

LIBER VIGESIMUS.

C A P U T I.

Disceptatio Sex. Caecilii iureconsulti et Favorini philosophi de legibus duodecim tabularum.

SEXTUS Caecilius, in disciplina iuris, atque in legibus populi Romani noscendis interpretandisque, scientia, usu, auctoritateque illustri fuit. ad eum forte in area Palatina, cum salutationem Caesaris opperiremur, philosophus Favorinus accessit, collocutusque est, nobis multisque aliis praesentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum Decemviralium, quas Decemviri, eius rei gratia a populo creati, composuerunt, inque duodecim Tabulas conscripserunt. Eas leges cum Sex. Caecilius, inquit, exploratisque multarum urbium legibus, eleganti atque absoluta brevitare verborum scriptas diceret: Sit, inquit, hoc, Favorinus, in pleraque

earum legum parte, ita uti dicis. non enim minus cupide Tabulas istas duodecim legi, quam illos decem libros Platonis de Legibus. sed quaedam istic esse animadvertuntur aut obscurissima, aut dura; aut lenia contra nimis et remissa; aut nequaquam ita, ut scriptum est, consistentia. Obscuritates, inquit Sex. Caecilius, non assignemus culpae scribentium, sed inscientiae non assequentium. quanquam hi quoque ipsi, qui quae scripta sunt minus percipiunt, culpa vacant. nam longa aetas verba atque mores veteres obliteravit, quibus verbis moribusque sententia legum comprehensa est. Trecentesimo quoque anno post Romam conditam Tabulae compositae scriptaeque sunt. a quo tempore, ad hunc diem, anni esse non longe minus septingenti videntur. Dure autem scriptum esse in istis legibus quid existimari potest? nisi duram esse legem putas, quae iudicem arbitrumve iure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse convictus est, capite poenitur: aut quae furem manifestum ei, cui furtum factum est, in servitutum tradit; nocturnum autem furem ius occidendi tribuit. dic enim, quaeso, dic, vir sapientiae studiosissime, an aut iudicis illius perfidiam contra omnia iura, divina atque humana, iusiurandum suum pecunia vendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam violentiam, non dignam esse capitum poena existimes? Noli, inquit Favorinus, ex me quaerere, quid ego existimem. scis enim solitum esse me pro disciplina sectae, quam colo, inquirere potius, quam decernere. sed non levis existimator;

neque aspernabilis est populus Romanus; cui delicta quidem isthaec vindicanda, poenae tamen huiusmodi nimis durae esse visae sunt. passus enim est leges istas de tam immodico supplicio, situ atque senio emori. sicut illud quoque, non humaniter scriptum, improbavit; quod si homo in ius vocatus, morbo aut aetate aeger, ad ingrediendum invalidus est, arcera non sternitur: sed ipse aufertur, et iumento imponitur, atque ex domo sua ad Praetorem in Comitium nova funeris facie effertur. quam enim ob causam morbo affectus, et ad respondendum pro sese non idoneus, iumento adhaerens in ius adversario deportatur? Quod vero dixi, videri quaedam esse impendio molliora: nonne tibi quoque videtur nimis esse dilutum, quod ita de iniuria poenienda scriptum est: SI. INIURIAM. FAXIT. ALTERI. VIGINTI. QUINQUE. AERIS. POENAE. SUNTO. quis enim erit tam inops, quem ab iniuriae faciendae lubricine vigintiquinque asses deterreant? itaque cum eam legem Q. Labeo quoque vester in libris, quos ad duodecim Tabulas conscripsit, non probaret; Quidam, inquit, Lucius Veratius fuit, egregie homo improbus atque immani vecordia. is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suae palma verberare. eum servus sequebatur, crumenam pleenam assium portitans: et, quemcunque depalmaverat, numerari statim secundum duodecim Tabulas, quinque et viginti asses iubebat. propterea, inquit, Praetores postea hanc abolescere et relinqui censuerunt, iniuriisque aestimandis recuperatores se daturos edixerunt. Nonnulla autem in istis legibus nec

consistere quidem, sicuti dixi, visa sunt, velut illa lex talionis: cuius verba, nisi memoria me fallit, haec sunt: SI MEMBRUM. RUPIT. NI. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. praeter enim ulciscendi acerbiter, ne procedere quoque exsecutio iusta talionis potest. nam cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem velit; quaero, an efficere possit rumpendi pariter membri aequilibrium? in qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. Quid si quis membrum, inquit, alteri imprudens ruperit? quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. ictus quippe fortuitus et consultus non cadunt sub eiusdem talionis similitudinem. quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exsequenda talione non licentiae ius habet, sed imprudentiae? sed et si prudens ruperit; nequaquam patietur aut altius se laedi, aut latius. quod cuiusmodi libra atque mensura caveri possit, non reperio. quin etiam, si quid plus erit, aliterve commissum, res fiet ridiculae atrocitatis, ut contraria actio mutuae talionis oriatur, et adolescat infinita quaedam reciprocatio talionum. nam de immanitate illa secandi partiendique humani corporis, si unus ob pecuniam debitam iudicatus addictusque sit pluribus, non libet meminisse; et piget dicere: quid enim videri potest esferatius? quid ab hominis ingenio diversius, quam quod membra et artus inopis debitoris brevissimo laniatu distrahebantur, sicut nunc bona venum distrahuntur? Tum Sex. Caecilius amplexus utraque manu Favorinum, Tu es, inquit, unus profecto in nostra memoria non

Graiae modo, sed et Romanae rei peritissimus. quis enim philosophorum disciplinae suae leges tam scite atque docte callet, quam leges tu nostras Decemvirales percalluisti? Sed, quaeso tecum tamen, degrediare paulisper e curriculis istis disputationum vestrarum Academicis, omissoque studio, quidquid lubitum est, arguendi, tuendique, consideres gravius, cuiusmodi sint ea, quae reprehendisti, nec ideo conremnas Legum istarum antiquitates, quod plerisque ipsis iam populus Romanus uti desiverit. non enim profecto ignoras legum opportunitates et medelas, pro temporum moribus et pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum praesentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, fervoribus mutari atque flecti: neque uno statu consistere, quin, ut facies coeli et maris, ita rerum atque fortunae tempestatibus varientur. quid salubrius visum est rogatione illa Stolonis iugerum de numero praefinito? quid utilius plebiscito Voconio de coërcendis mulierum hereditatibus? quid tam necessarium existimatum est propulsandae civium luxuriae, quam lex Licinia, et Fannia, aliaeque item leges sumptuariae? omnia tamen haec oblitterata et operta sunt civitatis opulentia quasi quibusdam fluctibus exaestuantis. Sed cur tibi esse visa est inhumana lex omnium, mea quidem sententia, humanissima, quae iumentum dari iubet aegro aut seni in ius vocato? verba sunt haec de lege: SI. IN. IUS. VOCAT. SI. MORBUS. AEVITAS. VE. VITIUM. ESCIT. QUI. IN. IUS. VOCABIT. IUMENTUM. DATO. SI. NOLET. AR CERAM. NE. STERNITO.

An tu forte morbum appellari hic putas aegrotatio-

nem gravem cum febris rapida et quercera, iumentumque dici pecus aliquod unicum tergo vehens? ac propterea minus fuisse humanum existimas aegrotum domi suae cubantem iumento impositum in ius rapi? Hoc, mi Favorine, nequaquam ita est. nam morbus in lege ista non febriculofus, neque nimium gravis, sed vitium aliquod imbecillitatis atque invalentiae demonstratur; non periculum vitae ostenditur. ceteroqui morbum vehementiorem vim graviter nocendi habentem legum istarum scriptores alio in loco, non per se morbum, sed *morbum fonticum* appellant. *iumentum* quoque non id solum significat, quod nunc dicitur; sed vectabulum etiam, quod adiunctis pecoribus trahebatur, veteres nostri iumentum a iungendo dixerunt. *Arcera* autem vocabatur plostrum tectum undique et moenitum, quasi arca quaedam magna vestimentis instrata, qua nimis aegri aut senes portari cubantes solebant. Quenam tibi igitur acerbitas esse visa est, quod in ius vocato paupertino homini, vel inopi, qui aut pedibus forte aegris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plaustrum esse dandum censuerunt? neque insterni tamen delicate arceram iusserunt, quoniam satis esset invalido cuiusmodi vectabulum. atque id fecerunt, ne causatio ista aegri corporis perpetuam vacationem daret fidem detrectantibus, iurisque actiones declinantibus. sed enim ipsum vide. iniurias factas quinque et viginti assibus sanxerunt. non omnino omnes, mi Favorine, iniurias aere isto pauco diluerunt: tamen et haec ipsa paucitas assium grave pondus aeris fuit. nam librariis assibus in ea tempestate populus usus est. sed

iniurias atrociores, ut de osse fracto, non liberis modo, verum etiam servis factas impensiore damno vindicaverunt; quibusdam autem iniuriis talionem quoque apposuerunt. quam quidem tu talionem, vir optime, iniquius paulo infectatus es; ac ne consistere quidem dixisti, lepida quadam sollertia verborum; quoniam talioni par non sit talio, neque rumpi membrum facile possit ad alterius rupturae (ut ais tu) aequilibrium. verum est, mi Favorine, talionem parissimam fieri difficillime. sed Decemviri minuere atque extinguere volentes huiusmodi violentiam pulsandi atque laedendi, eo quoque metu coercendos esse homines putaverunt: neque eius, qui membrum alteri rupisset, et pacisci tamen de talione reddimenda nollet, tantam esse habendam rationem arbitrati sunt, ut, an prudens imprudensve rupisset, spectandum putarent; aut talionem in eo vel ad amissum aequipararent, vel in librili perpenderent: sed potius eundem animum, eundemque impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoque casum exigi voluerunt, quoniam modus voluntatis praestari posset, casus ictus non posset. quod si ita est, ut dico, ut et ipse aequitatis habitus demonstrat; taliones illae tuae reciprocae, argutiores profecto, quam veriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoque esse hoc genus poenae putas: quae, obsecro te, ista acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute in alio feceris? praesertim cum habeas facultatem paciscendi; et non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris. quod edictum autem praetorium de aestimandis iniuriis probabilius esse potest? nolo hoc

ignores; hanc quoque ipsam talionem ad aestimationem iudicis redigi necessario solitam. nam si reus, qui depacisci noluerat, iudici talionem imperanti non parebat, aestimata lite iudex hominem pecuniae damnabat. atque ita, si reo et pactio gravis, et acerba talio visa fuerat, severitas legis ad pecuniae multam redibat. Restat ut ei, quod de sectione partitioneque corporis immanissimum esse tibi visum est, respondeam. Omnibus quidem virtutum generibus exercendis colendisque populus Romanus e parva origine ad tantae amplitudinis instar emicuit; sed omnium maxime atque praecipue fidem coluit, sanctamque habuit tam privatim, quam publice. sic consules clarissimos viros hostibus confirmandae fidei publicae causa dedit. sic clientem in fidem acceptum cariorum haberi, quam propinquos, tuendumque esse contra cognatos censuit. neque peius ullum facinus existimatum est, quam si cui probaretur clientem divisui habuisse. Hanc autem fidem maiores nostri non modo in officiorum vicibus, sed in negotiorum quoque contractibus sanxerunt; maximeque in pecuniae mutuaticae usu atque commercio. adimi enim putaverunt subsidium hoc inopiae temporariae, quo communis omnium vita indiget, si perfidia debitorum sine gravi poena eluderet. Confessi igitur aeris ac debiti iudicatis triginta dies sunt dati, conquirendae pecuniae causa, quam dissolverent: eosque dies Decemviri *iustos* appellaverunt, velut quoddam iustitium, id est, iuris inter eos quasi interstitutionem quandam et cessationem: quibus diebus nihil cum his *agi iure posset*. post deinde, nisi dissolverent, ad

Praetorem vocabantur: et ab eo, quibus erant iudicati, addicebantur, nervo quoque aut compedibus vinciebantur. sic enim sunt, opinor, verba legis: AERIS. CONFESSI. REBUS. Q. IURE. IUDICATIS. TRIGINTA. DIES. IUSTI. SUNTO. POST. DEINDE. MANUS. INIECTIO. ESTO. IN. IUS. DUCITO. NI. IUDICATUM. FACIT. AUT. QUIS. ENDO. EM. IURE. VINDICIT. SECUM. DUCITO. VINCI. AUT. NERVO. AUT. COMPEDIBUS. QUINDECIM. PONDO. NE. MINORE. AUT. SI. VOLET. MAIORE. VINCI. SI. VOLET. SUO. VIVITO. NI. SUO. VIVIT. QUI. EM. VINCTUM. HABEBIT. LIBRAS. FARRIS. ENDO. DIES. DATO. SI. VOLET. PLUS. DATO. Erat autem ius interea paciscendi; ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. inter eos dies, trinis nundinis continuis, ad Praetorem in Comitium producebantur, quantaque pecuniae iudicati essent, praedicabatur. tertiis autem nundinis capite poenas dabant, aut trans Tiberim peregre venum ibant. sed eam capitis poenam faciendae, sicut dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, novisque terroribus metuendam reddiderunt. nam si plures forent, quibus reus esset iudicatus, secare, si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. et quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes invidiam me istam forte formidare. TERTIIS. INQUIT, NUNDINIS. PARTIS. SECANTO. SI. PLUS. MINUS. VE. SECUERUNT. SE. FRAUDE. ESTO. Nihil profecto immitius, nihil immanius: nisi, ut re ipsa apparet, eo consilio tanta immanitas poenae denuntiata est, ne ad eam unquam perveniretur. addici namque nunc et vinciri multos videmus, quia

Vinculorum poenam deterrimi homines contemnunt, dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, neque audivi; quoniam saevitia ista poenae contemni non quita est. An putas, Favorine, si non illa etiam ex duodecim Tabulis de testimoniis falsis poena abolevisset: et si nunc quoque, ut antea, qui falsum testimonium dixisse convictus esset, e saxo Tarpeio deiiceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quam videmus? Acerbitas plerumque ulciscendi maleficii, bene atque caute vivendi disciplina est. Historia de Metio Fufetio Albano nobis quoque, non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est. qui quoniam pactum atque condictum cum rege populi Romani perfideruperat, binis quadrigis evinctus in diversa nitentibus laceratus est; novum atque asperum supplicium, quis negat? sed, quid elegantissimus Poëta dicat, vide:

At tu dictis, Albane, maneres.

Haec, taliaque alia ubi Sex. Caecilius omnibus, qui aderant, ipso quoque Favorino approbante atque laudante, differuit, nuntiatum est, Caesarem iam salutari: et separati sumus.

CAPUT II.

Vocabulum *siticinum* in M. Catonis oratione quid significet.

SITICINES scriptum est in oratione M. Catonis, quae inscribitur, *Ne imperium sit veteri, ubi novus venerit. Siticines*, inquit, & *liticines*, & *tubicines*. Sed Caesellius Vindex in Commentariis lectionum antiquarum, scire quidem se ait *liticines* lituo cantare, et *tubicines* tuba: quid istuc autem sit, quo *siticines* cantent, homo ingenuae veritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis Atei Coniectaneis invenimus, *siticines* appellatos, qui apud fitos canere soliti essent, hoc est, vita functos et sepultos: eosque habuisse proprium genus tubae, a ceterorum differens.

CAPUT III.

Quam ob causam L. Accius poeta in pragmaticis *sicinnistas* *nebuloso nomine* esse dixerit.

QUOS *sicinnistas* vulgus dicit, qui rectius locuti sunt, *sicinnistas*, litera *N* gemina dixerunt. *Sicinnium* enim genus veteris saltationis fuit. saltabundi autem canebant, quae nunc stantes canunt. Posuit hoc verbum L. Accius poeta in Pragmaticis, appellarique *sicinnistas* ait *nebuloso nomine*: credo propterea *nebuloso*, quod *sicinnium* cur diceretur, ei obscurum esset.

CAPUT IV.

Artificum scenicorum studium amoremque inhonestum profusumque esse : et super ea re verba Aristotelis philosophi adscripta.

COMOEDOS quispiam, et tragoedos, et tibicines dives adolescens Tauri philosophi discipulus liberos homines in deliciis, atque in delectamentis habebat. id genus autem artifices Graece appellantur *οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται*. Eum adolescentem Taurus a sodalitatibus, convictuque hominum scenicorum abducere volens, misit ei verba haec ex Aristotelis libro exscripta, qui *προβλήματα ἐγκύκλια* inscriptus est; iussitque, ut ea quotidie legeret : *διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροὶ εἰσιν ; ἢ ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι ; διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας αὐτῶν τὸ πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι. καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσιν, ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.*

CAPUT V.

Exempla epistolarum Alexandri regis et Aristotelis philosophi ita uti sunt edita : eaque in linguam Latinam versa.

COMMENTATIONUM suarum, artiumque, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus, regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur. alia erant, quae nominabat *ἐξωτερικὰ*; alia, quae ap-

pellabat ἀκροατικά. Ἐξωτερικά dicebantur, quae ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumque rerum notitiam conducebant. Ἀκροατικά autem vocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorque agitabatur; quaeque ad naturae contemplationes, disceptationesve dialecticas pertinebant. huic disciplinae, quam dixi ἀκροατικὴν, tempus exercendae dabat in Lycio matutinum: nec ad eam quenquam temere admittebat; nisi quorum ante ingenium, et eruditionis elementa, atque in discendo studium laboremque explorasset. illas vero ἐξωτερικὰς auditiones, exercitiumque dicendi eodem in loco vesperti faciebat; easque vulgo iuvenibus sine delectu praebebat; atque eum δειλινὸν περίπατον appellabat, illum alterum supra ἑωθινόν. utroque enim tempore ambulans differebat: librosque suos, earum omnium rerum commentarios, seorsum divisit, ut alii Exoterici dicerentur, partim Acroatici. Acroaticos cum in vulgus ab eo editos rex Alexander cognovisset, atque ea tempestate armis exercitum omnem prope Asiam teneret, regemque ipsum Darium proeliis et victoriis urgeret; in illis tamen tantis negotiis literas ad Aristotelem misit, non eum recte fecisse, quod disciplinas ἀκροατικὰς, quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis invulgasset. *Nam qua, inquit, alia re praestare ceteris poterimus, si ea, quae ex te accepimus omnium prorsus fient communia? quippe ego doctrina anteire malim, quam copiis atque opulentis.* Rescripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam: *Acroaticos libros, quos editos quereris, & non proinde ut arcana absconditos, neque editos scito esse, neque*

non editos; quoniam his solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumque literarum, sumpta ex Andronici philosophi libro subdidi. amavi autem prorsus in utriusque epistola brevitatis elegantissimae filum tenuissimum.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδούς τοὺς ἀκροατικοὺς τῶν λόγων. τίτι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καὶ οὐς ἐταίρει δούδῃμεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; ἐγὼ δὲ βουλομένη ἂν ταῖς περὶ τὰ ἀριστα ἐμπειρίας, ἢ ταῖς δυνάμει διαφέρειν. — ἔρρωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Ἐγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροατικῶν λόγων, οἴομενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ζυνετοὶ γὰρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. — ἔρρωσο.

Hoc ego verbum, ζυνετοὶ γὰρ εἰσιν, quaerens uno itidem verbo dicere, aliud non reperi, quam quod est scriptum a M. Catone in sexta Origine. *Itaque ego, inquit, cognobiliorem cognitionem esse arbitror.*

CAPUT VI.

Quaesitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, *habeo curam vestri*, an *vestrum*.

PERCONTABAR Apollinarem Sulpicium, cum eum Romae adolescentulus sectarer, qua ratione diceretur, *habeo curam vestri*, aut *misereor vestri*? et iste casus *vestri*, eo in loco quem videretur habere casum rectum? Is hic mihi ita respondit: Quaeris, inquit, ex me, quod mihi quoque est iamdiu in perpetua quaestione. videtur enim non *vestri* oportere dici, sed *vestrum*: sicut Graeci loquuntur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν. quo in loco ὑμῶν aptius *vestrum* dicitur, quam *vestri*, et habet casum nominandi *vos*: quem tu rectum appellasti. Invenio tamen, inquit, non paucis in locis *nostri*, atque *vestri* dictum; non *nostrum* aut *vestrum*. L. Sulla rerum gestarum libro secundo: *Quaeso si fieri potest, ut etiam nunc nostri vobis in mentem veniat: nosque magis dignos creditis, quibus civibus, quam hostibus utamini; quique pro vobis potius, quam contra vos pugnemus: neque nostro, neque maiorum nostrorum merito nobis id contingit.* Terentius in Phormione:

Ita plerique ingenio sumus omnes. nostri nosmet poenitet.

Afranius in Togata:

Nescio qui nostri miseritus tandem deus.

et Laberius in Necyomantia :

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porro, inquit, non est, quin eodem haec omnia casu dicantur, *nostri oblitus est, nostri miseritus est*, quo dicitur, *mei poenitet, mei miseritus est, mei oblitus est.* mei autem casus interrogandi est, quem genitivum grammatici vocant, et ab eo declinatur, quod est *ego*; huius deinde plurativum est, *nos. tui* aequae declinatur ab eo, quod est *tu*; huius itidem plurativum est *vos.* sic namque Plautus declinavit in Pseudolo in hisce versibus :

Si ex te tacente fieri possem certior,

Here, quae miseriae te tam misere macerent;

Duorum labori ego hominum parvissem lubens;

Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.

mei enim Plautus hoc in loco, non ab eo dixit; quod est *meus*; sed ab eo, quod est *ego.* itaque si dicere velis *patrem mei*, pro *patrem meum*, quo Graeci modo τὸν πατέρα μου dicunt, inusitate quidem, sed recte profecto, eaque ratione dices, qua Plautus dixit *labori mei*, pro *labori meo.* haec autem ipsa ratio est in numero plurativo; qua Gracchus *misereri vestrum*, et qua M. Cicero *contentio vestrum*, et *contentione nostrum* dixit; quaque item ratione Quadrigarius in Annali undevicesimo verba haec posuit: *C. Mari, ecquando te nostrum & reipublicae miserebitur?* cur igitur Terentius, *poenitet nostri*, et non *nostrum*, et Afranius, *nostri miseritus est*, non *nostrum*?

Nihil hercle, inquit, mihi de ista re in mentem venit, nisi auctoritas quaedam vetustatis non nimis anxie, neque superstitiose loquentis. nam ficuti multifariam scriptum est *vestrorum*, pro *vestrum*; ut in Plauti Mustellaria in hoc versu:

Verum illud esse maxima pars vestrorum intellegit;

cum vellet *maxima pars* dicere *vestrum*: ita nonnunquam *vestri* quoque dictum est *vestrum*. sed procul dubio qui rectissime loqui volet, *vestrum* potius dixerit, quam *vestri*. et idcirco importunissime, inquit, fecerunt, qui in plerisque Sallustii exemplaribus scripturam istam sincerissimam corruerunt. nam cum ita in Catilina scriptum esset: *Saepe maiores vestrum miseriti plebis Romanae: vestrum obleverunt, et vestri superscripserunt.* ex quo in plures libros mendae istius indoles manavit. Haec memini mihi Apollinarem dicere; eaque tunc ipsa, ita ut dicta fuerant, notavi.

CAPUT VII.

Quam diversae Graecorum sententiae super numero Niobae filiorum.

MIRA et prope adeo ridicula diversitas fabulae apud Graecos poetas deprehenditur super numero Niobae filiorum. nam Homerus pueros puellasque eius bis senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis novenos, Bacchylides et Pindarus bis denos. quidam alii scriptores tres fuisse solos dixerunt.

CAPUT VIII.

De iis, quae habere *συμπάθειαν* videntur cum luna augescere ac fenescere.

ANNIANUS poëta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus vindemiam hilare atque amoeniter. ad eos dies me et quosdam item alios familiaris vocavit. ibi tum coenantibus nobis, magnus ostrearum numerus Roma missus est. quae cum appositae fuissent, et multae quidem, sed inuberes macraeque essent: Luna, inquit Annianus, nunc videlicet fenescit; ea re ostrea quoque, sicuti quaedam alia, tenuis, exsuctaque est. Cum quaereremus, quae alia item fenescere Luna tabescerent? Nonne Lucilium, inquit, nostrum meministis dicere?

*Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras,
Et pecui addit.*

eadem autem ipsa, quae crescente Luna gliscunt, deficiente contra Luna deficiunt. aelurorum quoque oculi ad eandem vices lunae aut ampliores fiunt, aut minores. id etiam, inquit, multo mirandum est magis, quod apud Plutarchum in IV in Hesiodum Commentario legi: Caepe tum revirescit et congerminat decedente luna, contra autem inarescit adolescente. eam causam esse dicunt sacerdotes Aegyptii, cur Pehlusiorae caepe non edunt; quia solum olerum om-

nium contra lunae aucta atque damna, vices minuendi et augendi habeat contrarias.

CAPUT IX.

Qualibus verbis delectari solitus sit Antonius Iulianus positus in Mimiambis, quos Cn. Mattius scripsit.

DELECTARI mulcerique aures suas dicebat Antonius Iulianus figmentis verborum novis Cn. Mattii, hominis eruditi; qualia haec quoque essent, quae scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

*Sinuque amicam reficere frigidam caldo:
Columbulatim labra conferens labris.*

item id quoque iucunde lepideque fictum dictitabat:

*Iam tonsiles tapetes ebrii fuco,
Quos concha purpura imbuens venenavit.*

item illud:

*Dein coquenti vasa cuncta deiecit:
Nequamve scitamenta pipulo poscit.*

CAPUT X.

Quid vocabulum *ex iure manum consertum* significet.

EX. IURE. MANUM. CONSERTUM. verba sunt ex antiquis actionibus, quae, cum lege agitur et vin-

diclae contenduntur, dici nunc quoque apud Praetorem solent. Rogavi ego Romae grammaticum celebri hominem fama, et multo nomine, quid haec verba essent? tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. rem enim doceo grammaticam, non Ius respondeo. si quid igitur ex Virgilio, Plauto, Ennio quaerere habes; quaeras licet. Ex Ennio ergo, inquam, est, magister, quod quaero, Ennius enim verbis hisce usus est. cumque ille demiratus aliena haec esse a poetis, et haud usquam inveniri in carminibus Ennii diceret; tum ego hos versus ex octavo Annali absentes dixi. nam forte eos tanquam insigniter praeter alios factos memineram :

Pellitur e medio sapientia, vi geritur res,

Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.

Haud doctis dictis certantes, sed maledictis,

Miscent inter sese inimicitias agitantes.

Non ex iure manum confertum, sed mage ferro

Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solida vi.

Cum hos ego versus Ennianos dixissem: Credo, inquit grammaticus, iam tibi. sed tu velim credas mihi, Q. Ennium didicisse hoc non ex poeticae literis, sed ex iuris aliquo perito. eas igitur tu quoque, inquit, et discas, unde Ennius didicit. Usus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, a quo discerem praetermonstrantis. itaque id, quod ex Iureconsultis, ex librisque eorum didici, inferendum his commentariis existimavi: quoniam in medio rerum et hominum vitam qui colunt, ignorare non oportet verba actionum civilium celebriora. *Manum con-*

serere est, de qua re disceptatur, in re praesenti, *sive* ager, *sive* quid aliud est, cum adversario simul manu prendere, et in ea re omnibus verbis vindicare. Vindicia, id est, correptio manus in re atque in loco praesenti, apud Praetorem ex duodecim Tabulis fiebat, in quibus ita scriptum est: SI. QUI. IN. IURE. MANUM. CONSERUNT. Sed postquam Praetores propagatis Italiae finibus, datis iurisdictionibus, negotiis occupati, proficisci vindiciarum dicendarum causa in longinquas res gravabantur: institutum est, contra duodecim Tabulas, tacito consensu, ut litigantes non in iure apud Praetorem manum confererent, sed ex iure manum confertum vocarent; id est, alter alterum ex iure ad conferendam manum in rem, de qua ageretur, vocaret: atque profecti simul in agrum, de quo litigabatur, terrae aliquid ex eo, uti unam glebam, in ius in urbem ad Praetorem deferrent: et in ea gleba, tanquam in toto agro, vindicarent. idque Ennius significare volens, ait, non, ut ad Praetorem solitum est, agi legitimis actionibus, neque ex iure manum confertum, sed bello, ferroque, et vera vi, atque solida. quod videtur dixisse, conferens vim illam civilem, et festucariam, quae verbo diceretur, non quae manu fieret, cum vi bellica et cruenta.

CAPUT XI.

Quid sit *sculna* verbum positum apud M. Varronem:

P. LAVINII liber est non incuriose factus. is inscriptus est, *de verbis sordidis*. in eo scripsit *sculnam* vulgo dici, quasi *seculnam*: quem qui elegantius, inquit, loquuntur, *sequestrem* appellant. utrumque vocabulum a sequendo factum est: quod eius, qui electus sit, utraque pars fidem sequatur. *sculnam* autem scriptum esse in Logistorico M. Varronis, qui inscribitur *Catus*, idem P. Lavinius in eodem libro admonet. Sed quod apud *sequestrem* depositum erat, *sequestro* positum per adverbium dicebant. Cato de Prolemaeo contra Thermum:

Per deos immortalis, nolite vos sequestro ponere.

INTERPRETATIO

GRAECARUM DITIONUM,

quae a Gellio citatae, nec ab eo Latinae factae sunt.

IN PRAEF.

Πέπλον, peplum.

Ἄμυλθείας κέρας, cornucopiae.

Κίρια, favos.

Λειμῶνας, prata.

Ἄνθηρῶν, floridorum.

Εὐρημάτων, inventorum.

Λύχνους, lucernas, vel faces.

Στροματεῖς, involucra straguli instar.

Πανδέκτας, pandectas, omne complexos.

Ἑλικῶνα, Heliconem.

Προβλήματα, problemata, projecta ad materiam.

Ἐγχειρίδια, pugiones, manualia.

Παραξίφιδας, gladiolos.

Πραγματικά, negotialia, politica.

Πάρεργα, parerga.

Διδασκαλικά, didascalica, vel doctrinas.

Παντοδαπῆς ἱστορίας, omnimodae historiae.

Πάγκαρπον, pancarpum, vel frugiferum.

Τόπων, locorum.

Πολυμαθὴν νόον οὐ διδάσκει, varia eruditio mentem non docet.

Ἐὐσημεῖν χρῆ, &c.

Favere lingua oportet, nostrisque choris decedere,

Quisquis harum imperitus literarum, et mente impura agat,

Aut nobilium orgia Musarum neque vidit unquam, neque celebravit.

His clamo, & rursus inclamo, & rursus tertia vice valde
acclamo,
Excedere his choris: vos autem excitate cantum,
Et nostra haec pervigilia, quae hoc festum decent.

IN LIBR. I.

CAP. II. Κυριεύοντας &c. dominantes, quiescentes & acervos,
Ἀχώλυτος &c. solutus, inviolatus, minime implicitus, li-
ber, dives, felix.

Εἰπέ μοι περὶ &c. De bonis cedo & malis. Audi.

Ad Ciconas Troia referens me ventus adegit.

Rerum quaedam bona, quaedam mala, quaedam indiffe-
rentia sunt. Bona sane, virtutes; & quae participant ea-
rum. Mala autem, vitia; & quae vitii participant. Indif-
ferentia vero illa, quae horum intermedia sunt, opes,
sanitas, vita, mors, voluptas, labor. Unde nosti? inquit.
Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid enim refert,
ita dicam: An Diogenes in moralibus, Chrysippusve aut
Cleanthes? Hoc itaque exquisivisti, decretumque fecisti
tuum. Expone quonam modo tempestatem in navi feras:
numquid eius distinctionis memineris, ubi instrepat ac
stridet velum: & exclamantem te si quis male feriatu ad-
stans ita alloquatur, repete age tu ea, quae modo aiebas,
num sit malum naufragium facere? num particeps vitii
sit? an non isti fustem impingas? heus homo, quid me-
cum tibi? nos perimus; & ipse accedens ludis. — Si
reus ad Caesarem ceteris, memento divisionis huius. Si
quis ingresso tibi ac pallenti dixerit: Quid tremis, homo?
quae tua res agitur? numquid intus Caesar virtutem &
vitium ingredientibus largitur? Quid & tu meis malis in-
sultas? Tamen, philosophe, dic mihi, quid tremis? non-
ne mortis aut carceris periculum est? aut doloris corpo-
ris, aut exilii, aut ignominiae? Quid vero aliud? num-
quid in istis vitium est, aut aliqua vitii pars? Quid his
de rebus ipse differuisti? Quid mihi rei tecum est, ho-
mo? Mala mihi mea sufficiunt. Recte dicis. Sufficiunt
enim tibi tua mala, degener animus, timiditas, arrogan-
tia, quam in schola sedens prae te fers. Quid alieno splen-
dore gloriabaris? Cur te Stoicum profitebaris? Id vobis
usurpate nomen, quod actiones vestrae demonstrant. Ita
invenietis, cuius sectae sitis. Invenietis autem plerosque

vestrum Epicureos esse, paucos Peripateticos, eosque ef-
feminatos.

CAP. III. *Εἰ δεῖ βοηθεῖν* &c. Numquid oporteat praeter iu-
stitiam amico subvenire? & quousque, & in cuiusmodi?

Δεῖ με συμπράττειν &c. Opus est me amicis opitulari, sed
usque ad deos.

Ὅκ οἶδ' εἶπου &c. Haud satis novi quid in hoc genere prae-
stet: & an quaecunque pars ad quantamcunque alterius
partem comparata, eligenda magis sit. Verbi gratia, hoc
modo, ut & nobilius aere aurum sit, & auri pars quae-
libet, portionis cuiuslibet aeris comparatione sit pluris:
verum nonnihil discriminis cum numerus, tum vero mag-
nitude efficiet.

Ἡ καλουμένη χάρις &c. Quae gratia apud homines vocatur,
hoc quidem est iuris rigoris loco & tempore imminutio.

Περὶ ψυχῆς, de animo.

Χείλων ὁ παλαιός &c. Chilo senior, cum quempiam dicentem
audisset, nullum se inimicum habere, an nullum etiam
amicum haberet, interrogavit: amicitias inimicitiasque
invicem consequi coniungere necesse esse arbitratus.

CAP. V. *Κομφὴ χλαίνης* &c. elegans vestis, & molles tu-
niculae.

Ἄμουσος &c. inelegans, invenustus, illiberalis.

CAP. VII. *Ἀπαρέμωτον*, infinitum, s. indefinitum.

Ποίσειν, ἔσσειν, λέξειν, facturum, futurum, dicturum,

Ἐπιμελεία τῶν λέξεων, vocabulorum delectui diligenti.

CAP. VIII. *Κέρας Ἀμαλθείας*, cornu Amaltheae.

Ὅ παντὸς &c. non viri cuiusque est Corinthum navigare.

Μυρίας δραχμῶν &c. decem drachmarum millia, vel ta-
lentum.

Ὅκ ὀνοῦμαι &c. non emo millibus X drachmarum poe-
nitentiam.

CAP. IX. *Ἐφυσιογνωμόνει*, naturam ex indiciis scrutabatur.

Ἀκουστικοί, auscultabundi.

Ἐχεμυδία, continentia sermonis.

Μαθηματικοί, doctrinales, discendo pares.

Μαθήματα, doctrinas.

Φυσικοί, naturae studiosi.

Ἀθεώρητοι, ἀμουσοί, ἀγεομέρητοι, a contemplatione, a Μα-
θῆσι, a geometria penitus alieni.

CAP. XI. Καὶ μετὰ ταῦτα &c. Et post haec congressum est. Argivi quidem fociique acriter, ac cum ira adorientes: Lacedaemonii autem segniter & sub tibiatarum multarum praecentu, tibicinibus lege interpositis, non adeo divinae rei gratia, verum uti iunctim ad numerum incedentes in hostem tenderent, neque ordines illis dissiparentur: quod in magnis exercitibus, ubi congregandum est, fieri solet.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ &c.

Ast ibant taciti spirantes robur Achivi,
Inque vicem auxilium cupida sibi mente ferebant.

Διὰ τί ἐπειδὴν &c. Quamobrem ubi commissuri proelium sint, ad tibiae modulos ingrediuntur? ut timidos minus decore agentes dignoscant.

CAP. XIII. Καθήκοντα, officia, quae conveniunt, quae decent.

CAP. XV. Ἄλλ' ὅτε δὴ &c.

Ast ubi iam magnam fudit de pectore vocem,
Dentis claustra tui vox qualis, nata, reliquit?

Ἄμετροεπῆ ἀκριτόμυθον, immodicum verborum, sine iudicio loquacem.

Ἄκοσμα, incondita, vel indecora.

Ἄμετροεπῆς ἐκολῶα, sine modo loquax tumultuabatur, i. instar graculorum perstrepebat.

Λαλεῖν ἄριστος &c. blaterare optimus, dicendi minime potens.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς &c. Linguae thesaurus optimus mortalibus Parcae, & modicae gratia maxima.

Οὐ λέγειν δεῖνός &c. Non idoneus ad loquendum, sed tacendi impotens.

Ἀχαλίνων στομάτων &c. Effrenati oris, & enormis amenitiae, finis infortunium.

Κατάγλωσσοι, linguaces.

Ἄνθρωπον ἀγριοποιὸν &c. Virum feroces reddentem alios, oris contumacis, Effrenis, immoderati, cuius ori nullus obex, (vel ianua) Futilem, ampullosis turgidum verbis.

CAP. XVI. Χίλιοι, mille.

Χιλιὰς, millenarius.

Χιλιάδες, millenarii.

CAP. XVIII. Περὶ ἐτυμολ. de etymologia, i. origine vocis.

*Ἐτυμον, originem & ex ea notationem.

*Ἑλληνα, Hellenem.

Φρέαρ, phrear, puteum.

Λαγῶν, lagoum, leporem.

Κλέπτης, fur, suppressor.

Φῶρ, fur, latro.

CAP. XX. Σχήματα, formas, figuras.

*Ἐπίπεδον καὶ στερεόν, planum & solidum.

Κύβους, cubos.

Κύβος, a qualibet parte quadratum.

Κύβοι, tesserae.

Κύβος, tessera.

Τρίαι, ternarius.

Γραμμὴν, scriptionem rectam.

Γραμμὴ μῆκος &c. linea vel scriptione recta est longitudo.

CAP. XXII. Βιωφελῆ, quae conducunt vitae.

Περισσόν, praestans & copiosum.

*Ἀκυρώτερον, minus proprie.

CAP. XXV. Ἐχεχειρίαν, cohibitionem manuum.

Τύπους, descriptiones minus exactas, & rudi Minerva propositas.

*Υπογραφαί, delineationes primas, descriptiones.

*Ορισμοὺς, definitiones.

CAP. XXVI. Περὶ ἀοργησίας, de non irascendo.

*Ἀοργησίαν καὶ &c. irae vacuitatem & indolentiam.

*Ἀνάληπτον & ἀν. doloris & sensus expertem.

Πάθη, passiones.

IN LIBR. II.

CAP. I. Πολλάκις ἐξ ἡλίου &c. A sole usque ad solem stetit erectior stipitibus arborum.

CAP. III. Ἰχθύν, ἴρον, piscem, irum.

CAP. VI. Πολλάκι &c. Quandoque & olitor valde opportuna locutus.

*Ἦυδα μάντις &c. Loquebatur inculpatus vates. Non inviti volabant.

*Ἐνδ' οὐκ ἂν βρίζοντα &c. Tunc neque cernere erat torpentem Agamemnona divum, Nec pavidum, nec nolentem decernere ferro.

- *Ὅρος τοῦ μεγέθους &c. terminus magnitudinis voluptatum, omnis dolentis privato.
 Κατὰ στέρησιν, secundum privationem.
- CAP. VII. Ἀδιάφορα, μέσα, indifferentia, media.
 Ἵγνές &c. sanum, legitimum, seiunctum.
- CAP. VIII. Ὁ θάνατος &c. Mors nihil ad nos: nam dissolutio-
 nem non sentit. quod autem non sentit, nihil ad nos
 pertinet.
- Ὁ θάνατος ψυχῆς &c. mors animae & corporis dissolutio.
 Ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώμ. &c. Mors animae & corporis
 dissolutio. Quod vero dissolutum est, non sentit. Quod
 autem non sentit, nihil ad nos.
- CAP. IX. Ὅρος τοῦ μεγ. &c. terminus magnitudinis volup-
 tatum, omnis eius, quod dolet, exemptio.
 Παντὸς τοῦ ἀλγ. omnis molesti.
 Λεξιθηρεῖ, voces aucupatur.
- CAP. XVII. Ἀναλογία, proportione literarum.
- CAP. XVIII. Δούλος Ἐπίκτητος &c. Servus Epictetus sum
 natus, corpore claudus, Irus pauperie, deliciae superum.
- CAP. XX. Παραδείσους, hortos, villarum partes circum-
 septas.
 Μελισσῶνας, loca apibus frequentia.
 Ἀμπελῶνες & δαφνώνες, vineta & laureta.
- CAP. XXI. Ἀμαξα, plaustrum.
 Ἄρκτος, ursa, maior scil. & minor.
 Βοώτης, auriga, boum impulsor.
- CAP. XXII. Ἰάπυξ, Iapyx.
 Ἰσημερινός, aequidialis.
 Θερινὰ τροπαῖα &c. aestivae conversiones & hibernae.
 Ἑτυμολογικοὶ, rationem originis verbi interpretando inda-
 gantes.
- *Ἀπὸ τῆς ἑωρέων, ab oriente fluens.
 Ἀππλιώτης, absolaris.
 Αἰθρηγενέτην, fereni auctorem.
 Ἀπὸ τῆς βοῆς, a boatu.
 Εὐρόνοτον, Euronotum.
 Σὺν δ' εὐρος &c. Simul Eurusque cecidit, & Zephyrus, No-
 tusque vehemens, Et Boreas ferenus, ingentem fluctum
 volvens.

Κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν &c. Mala ad se attrahens, ut Caecias nubem,
 Ἀκρόασις ἐπιδεικτικὴ, audientia ad ostentationem comparata.

CAP. XXIII. Ἐπ' ἀμφοτέρων &c.

In utramque quia dotata est dormiet,
 Magno & egregio confecto negotio.
 Domo eiecit moestam, quam cupiebat,
 Ut omnes intueantur Creobulae faciem:
 Illa autem bene nota habet me uxor domina
 Et aspectum eorum, quae possidet asinus inter simias,
 Quid dicitur? fane istud tacere volo
 Noctem plurimorum malorum auctorem.
 Me miserum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
 Mulierculam cubitalem, cuius superbia
 Velut intolerabilis est. Iovem Olympium,
 Et Minervam testor, nequaquam puellulam, famulam vero
 Dicto citius quis abigat, vel in vicem ducat.

Ἐχω δ' ἐπίκληρον &c.

Lamiam ex asse heredem duxi: non dixi tibi
 Id, non tibi dominam domus & agrorum,
 Omniumque rerum. Pro illa habemus ex universis malis
 Difficillimum, quod omnibus molesta est non mihi soli,
 Sed filio filiaeque multo magis. Provinciam
 Inexpugnabilem narras, fat scio.

Ἦ τρις κακοδαίμων &c.

O ter infelix, qui pauper cum sit, uxorem ducit
 Procreatque liberos! quam inconsultus est vir,
 Qui neque praesidium necessariorum habet,
 Nec adversis oppressus ad communia vitae,
 Id contegere pecuniis potest:
 Sed in destituta tegumentis & calamitiosa vita
 Hibernans vivit, & molestiarum
 Omnium particeps, bonorum compos esse nequit!
 Unius rationem habens, cunctos monitos volo.

CAP. XXVI. Ξανθὸς &c. flavus, & ruber, & poeniccus.

Συνώνυμος, cognominis.

Γλαυκῶπις, noctuinum visum simulans.

Καί νυ κεν &c. Et certe aut praevenisti, aut ambiguum fecisti.

CAP. XXVII. Ἐώραν δ' αὐτὸν &c. videbam autem ipsum
 Philippum, cum quo nobis de imperio & principatu certa-

men erat, oculo effosso, clavicula fracta, manu & crure laesum, omne denique corporis membrum, quodcunque fortuna auferre cuperet, ultro offerentem, ut vitam in ceteris honoratam & gloriosam ageret.

Πᾶν ὅτι ἀν &c. Offerentem quodcunque membrum corporis fortuna auferre cuperet.

CAP. XXVIII. Ἐννοσίγαιον &c. terrae concussorem.

CAP. XXX. Ἐνθα νότος &c. Ubi auster maritimum fluctum in faxum impellit.

Καὶ βορέης &c. Et boreas serenus ingentem fluctum volvens. Λάαν αἰῶ ᾧδεῖ, lapidem sursum propellit.

IN LIBR. III.

CAP. III. Ἄγροικος, agrestis.

CAP. X. Τὴν διὰ τεσσάρων &c. per quaterna consonantiam.

CAP. XI. Ἑπτὰ πόλεις &c.

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri, Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenae.

CAP. XIII. Τὴν περὶ Ὀροποῦ &c. de Oropo causam.

CAP. XVI. Περὶ τροφῆς, de alimento.

Πόσος ὁ τῆς &c. quantum sit hominis gestationis in utero tempus.

Γυνὴ κνεῖ &c. mulier parit decimo mense.

Ἔστι δὲ &c. est vero & non est octimestris partus.

Ἔστι μὲν φαίνομενα &c. videntur quidem tanquam animalia post abortum. Non vero sunt, utpote statim morientia: atque in praesens quidem apparent, potestate non existunt.

Ὀνοὶ λύρας, asini lyrae.

Κατ' Ἀριστοτέλην, iuxta Aristotelem.

Χαίρε γυνή &c. Gaude mulier amore, circumvoluto autem anno Liberos splendidos paries, quoniam non inanes concubitus Immortalium.

Γίνεται δὲ ἐν τούτοις &c. in hisce vero & plures nascuntur, & pauciores, & ex toto ac per partes: dicimus autem plures pluribus, & pauciores paucioribus.

CAP. XVII. Καὶ σὺ Πλάτων &c.

Et tu, Plato: nam te quoque discipulum cupido tenuit.

Multis autem argenteis numis exiguum redemisti librum.
Unde initiatus scribere doctus es.

CAP. XVIII. Ἴπποκύων, equi catella.

IN LIBR. IV.

CAP. II. Περὶ νοδοῦ, de edentulo.

CAP. III. Παλλακίς, concubina.

CAP. XI. Καὶ κυάμων &c. A fabuloque manus tristente amovit edentes. Hoc, ut Pythagoras iusserat, ipse loquor.

Πυθαγοῦρας δὲ &c. Pythagoras inter legumina fabam maxime approbavit. movendi enim & discutiendi vim habere. Ideoque maxime illa utebatur.

Δειλοί &c. O miseri, miseri, tactum vitate fabarum.

Εἰς τὸ κυεῖν &c. ad implendum uterum validi, atque adeo in causa foeturae.

Ἀριστοτέλης δὲ &c. Aristoteles a vulva, corde, & urtica marina, atque id genus quibusdam aliis abstinere Pythagoricos dixit, uti vero aliis.

CAP. XIII. Περὶ λοιμῶν &c. de pestibus aut pestiferis malis.

IN LIBR. V.

CAP. III. Τὸν ἥττω &c. inferiorem causam superiorem efficere.

CAP. IX. Ἄνθρωπε &c. o homo, ne occidas Croesum.

CAP. XI. Ἦτοι καλὴν &c. aut pulchram habebis, aut deformem. Et si pulchram, habebis communem; si vero deformem, habebis poenam. Utrumque autem non bonum, Non sumendum igitur.

Εἰ μὲν καλὴν &c. si quidem pulchram habebo, non habebo poenam; si vero deformem, non habebo communem. Ducenda igitur uxor.

Πρότασις, ἦτοι &c. propositio est, aut pulchram habebis, aut deformem.

CAP. XII. Κατὰ στέρησιν, per privationem.

CAP. XV. Τὸ δρώμενον &c. agens aut patiens corpus est.

Τὸ τριχῆ διαστάτων, trina dimensione distans.

Ὁὐχὲ ἀπλῶς &c. non simpliciter plaga aëris est vox. nam digitus quoque adactus aërem ferit, & vocem nequaquam edit. Sed plaga magna, & vehemens, & tanta, ut exaudiri possit.

Ῥεῦμα λόγων, flumen sermonum.

IN LIBR. VI.

CAP. I. Περὶ προνοίας, de providentia.

Εἰ αἱ τῶν ἀνδρ. &c. an hominum morbi iuxta naturam sint.

CAP. II. Φυσικὴν σύνταξιν &c. fatum naturalem compositionem univerforum, ab aeterno aliorum alia insequentium, & post multum nihilominus existente hac complicatione sine transgressu.

Διὸ ὑπὸ &c. Quare a Pythagoricis sic dictum est: Cernas esse homini quaesitos sponte dolores. quia scilicet noxia cuique de semet adveniant, peccentque homines sui appetitus motione, laedanturque suapte sententia, & proposito.

Ω πόποι &c.

Dis facere invidiam mortalis culpa laborans
Clamitat a nobis nasci mala, cum tamen ipsi
Per scelus arcessant supra sibi fata dolores.

CAP. V. Δὺς παῖδες &c. bis pueri senes.

CAP. VI. Τύνη δ' οἰωνοῖσι &c.

Tu vero avibus alas expandentibus iubes
Obedire, quas ego minime moror, vel curo.

CAP. XIII. Ἐνδυσμήματα, cogitata, menti obversantia, ratiocinationes.

Τὴν ἐξαίφνης φύσιν, repentinam naturam, vel ex occulto venientem.

Τὸ γὰρ ἐξαίφνης &c. nam repentinum tale quid significare videtur, tanquam ex illo traiciens in alterutrum.

Τραγήματα, bellaria.

CAP. XIV. Νουθεσία, admonitio.

Κόλασις, punitio.

Παραίνεσις, adhortatio.

Τιμωρίαν, poenam.

Παράδειγμα, exemplum.

Προσέκει δὲ &c. convenit autem omnem, qui punitur, ab eo qui recte punit, aut meliorem fieri, atque utilitatem percipere, aut exemplum aliis esse, ut alii videntes eum pati, metuentes meliores existant.

CAP. XVI. Παραιτοῦμαι, deprecor, depello, removeo veluti petendo.

IN LIBR. VII.

CAP. II. Ῥαθυμότερον ῤαφή, negligentiùs iunctura.

CAP. III. Ἀναγώγως, sine inductione, vel sequela.

Εἰ γὰρ σ' ἔμελλεν &c. Si enim te, ut dicis, occifurus erat maritus, Oportuit etiam te facere hoc in futurum, quando utique tempus adveniebat.

CAP. VI. Περὶ μνήμης, de memoria.

Τὴν δὲ ἀφὴν &c. fenfum & gustum omnia habent, praeter imperfecta animalium.

CAP. VIII. Καὶ αὐτὸς &c. Et ipse igitur vidi iuxta Dicaearchiam delphinum puerum amantem, & ad pueri vocem amoris oestro percuffum. Enimvero piscis adnatans puerum tergo fufcipiebat, & pinnae aculeos cohibens, ne dilectum corpus laceraret, & illum, qui more equi eius dorsum ascenderat, ad stadia ducenta deferebat. Roma igitur omnisque Italia effundebatur, ut videret ex amore natantem piscem.

CAP. IX. Παρακείμενον, praeteritum perfectum.

Γράφω γέγραφα &c. scribo scripsi, facio feci, loquor locutus sum, teneo, tenui, lavo lavi.

CAP. XI. Ἀσῶτον &c. perditum, (*qui fervari nequit*) aut incaftigabilem, aut nullius frugi, aut inutilem, aut male moratum, aut scelestum.

CAP. XVI. Περὶ ἐδεσμάτων, de eduliis.

Ἐπεὶ τί δεῖ &c.

Nam quid mortalibus opus nisi his duobus modo,

Cereris fructu, & aquam fundente poculo?

Quae praesto sunt & nata ut nos nutriant,

Quorum nunquam suppetit fatietas, luxu vero

Aliorum edulium adminicula venamur.

CAP. XX. Ἡ δ' ἐτέρη &c.

Alter (*fons*) aestate profluit similis grandini,

Vel nivì frigidæ, vel ex aqua (*concreto*) crystallo.

Λαῖν ἄνω &c. Lapidem sursum pellebat ad cacumen.

IN LIBR. VIII.

CAP. VII. Περὶ τῆς μνήμης, de memoria ac mente.

IN LIBR. IX.

CAP. I. Ἐμποδῶν ἔχειν, incurrere in aliquid & incidere.
Ἐκ ποδῶν ποιείσθαι, avertere atque depellere.

CAP. II. Εἰς ἄρτους, ad panes.

* Ἀξίος οὖν &c. dignus igitur est argento.

CAP. IV. Ἀνήκοος, auditus expers.

* Ἀνθρωποφάγους, hominum devoratores.

CAP. V. Σαρκὸς &c. firmam constitutionem carnis.

Μανείην &c. insanirem potius, quam voluptatem captarem.

Ἡδονὴ τέλος &c. voluptas finis, meretricis dogma: non est providentia, meretricis dogma.

CAP. VIII. Τὸν γὰρ μυρίων &c. illum enim, qui quindecim millibus chlamydam indiget, pluribus non indigere fieri non potest. Super enim illa, quae habeo egens nonnullis, si detraxero ex iis quae habeo, acquiesco illis quae habeo.

CAP. IX. Βάλλει καὶ &c.

Ferit & malis caprarium Clearista

Capras praeteragentem, & suave aliquid admurmurat.

Τίτυρ' ἐμὴν &c.

O Tityre mihi admodum amate, pascite capellas,

Et ad fontem duc, Tityre, & illum coleatum hircum

Libycum Cnacona caveto, ne te cornu feriat.

Οἴη δ' Ἄρτεμις &c.

Qualis autem Diana incedit per montem sagittis gaudens,

Aut per Taygetum arduum, aut Erymanthum,

Sese oblectans apris & velocibus cervis,

Simul cum illa nymphae, filiae Iovis Aegiochi,

Agrestes ludunt; gaudet vero mente Latona.

Omnes vero ipsa capite supereminet aut fronte,

Facilis vero cognitu est. pulchrae vero omnes.

CAP. X. Παρθενικὴν ζώνην, virginalem zonam.

Καὶ λέκτροιο &c. & lecti legem.

* Ἔργα φιλοτήσια, amatoria opera.

Τὼ μὲν &c. Et hi quidem in pertusis (*perforatis ad funium ligaturam*) cubarunt lectis.

CAP. XVI. Ἀντιστρέφον, reciprocum.

IN LIBR. X.

- CAP. IV. Φύσει &c. utrum natura nomina *sint*, an ex impositione.
- CAP. VII. Τὴν εἶσω θάλασσαν. mare internum f. mediterraneum.
- CAP. XI. Σπεῦδε βραδέως, festina lente.
- CAP. XII. Ἀρχύτας &c. Archytas Tarentinus, philosophus simul & mechanicus, fabricavit columbam ligneam volantem. Quae si aliquando consideret, amplius non exsurgebat. Hactenus enim.
- CAP. XVI. Κατὰ πρόληψιν, per anticipationem.
- CAP. XVIII. Ἀγῶνα, certamen.
- CAP. XIX. Σὺ δὲ μὴ &c. Tu vero ne dicas, saepe ita esse factum, sed decuisse fieri. Neque enim si quid aliter aliquando, quam leges iubent, factum est, idque tu imitatus es, propterea iure absolveris; quin immo multo magis debet in te statui. Ut enim si quis illorum antea damnatus esset, tu ita non scripsisses, ita si tu nunc poenas dederis, alius non scribat.
- CAP. XXII. Φιλοσοφία γάρ τοι &c. Nam philosophia sane, o Socrates, res est venusta, si quis illam moderate in adolescentia attingat: sin autem ultra modum in ea moratus fuerit, hominum corruptela. Quamvis enim bono a natura ingenio fit praeditus, tamen si diutius per aetatem iam protractam philosophetur, necessario omnium rerum imperitus evadet, quarum futurum egregium, bonum, bene celebratum virum habere peritiam oportet. Nam & legum urbanarum & verborum, quibus in consuetudine hominum tam publice quam privatim ad contractus uti decet; voluptatum praeterea cupiditatumque humanarum, & ut breviter comprehendam, morum profus fiunt ignari. Quocirca quoties ad aliquam rem gerendam vel publicam vel privatam se conferant, habentur ridiculi, quemadmodum & civiles viri, si in vestras scholas disputationesque descendant. Evenit enim illud Euripidis,
*Qua in re clarus quisque est, ad eam properat,
 Et dei partem illi plurimam impartit,
 Ut ipse se ipsum superet praestantia.*
 ubi vero inferior sit, inde fugit illudque vituperat: aliud

vero laudat, quadam sui ipsius benevolentia existimans se ipsum ita laudare. Verum praestare arbitror amborum participem fieri, philosophiae quidem quatenus disciplinae gratia deceat, nec turpe est adolescenti etiamnum philosophari. Sed cum grandior natu philosophiae adhuc incumbit, res est, Socrates, valde ridicula. Equidem simillime affectus sum erga illos, qui philosophiae dant operam, atque illos qui balbutiunt ac ludunt. Quoties enim aspicio puerulum, cui decorum adhuc est loqui ita balbutientem ludentemque, delector; festivumque & liberale mihi videtur, puerilemque decens aetatem. Quoties vero puerum audio verba expeditius exprimentem, molestum quiddam mihi oboritur, aureisque offendit meas: atque fervile quippiam prae se ferre videtur. Ceterum cum virum quis audit balbutientem, vel videt ludentem, ridiculum id quidem, a viroque alienum, ac dignum plagis apparet. Idem igitur erga philosophantes mihi evenit. In adolescente enim philosophiam dum cerno, valde delector, decensque iudico, atque ingenuum aliquem esse hominem hunc existimo; cum vero qui non philosophetur, illiberalem, nec unquam praeclarum aliquid ac generosum de se praestiturum. Sed quando grandiosem natu philosophantem adhuc animadverto, neque dum studia eiusmodi deserentem, verberibus iam hunc virum, Socrates, indigere censeo. Quippe quod modo dicebam, huic accidit homini, ut etiam si generosa natura praeditus sit, tamen parum virilis evadat, fugiens mediam civitatem, & fora, in quibus Poëta inquit viros fieri praestantissimos; abscondatque sese cum tribus vel quatuor pueris, in angulo vitam ducens susurrando, nihil unquam liberale aut magnum aut idoneum prolaturus. Erga te autem, Socrates, bene atque amice affectus sum. Itaque idem mihi erga te, quod & Zetho erga Amphionem apud Euripidem, cuius modo mentionem feci, accidisse periclitor. Talia enim nunc mihi quaedam adversus te dicere venit in mentem, qualia adversus fratrem ille dicit: Profecto ea, Socrates, negligis, quae curae esse tibi conveniebat, & ingenium mentis adeo praestans specie quadam puerili conformas, utpote qui nec in iustitiae consultationibus verba recte feceris, neque conveniens probabileque eligas, nec aliis promte consulere possis; quam-

vis, o amice Socrates, ne mihi succenseas. Benevolentia enim erga te mea proferam. Nonne turpe ducis sic comparatum esse, quemadmodum arbitror & te & alios omnes, qui philosophiam diutius persequuntur? Nempe si te nunc quis, aut alium e coetu vestro quempiam comprehendat, inque carcerem trahat, dicens te, iniuriam quamvis nullam inferas, inferre tamen: certe quid ageres, non haberes, sed vacillares oscitaresque defensionis tuae prorsus ignarus. Proinde adductus in iudicium vel ab tetro admodum molestoque accusatore, ultimo supplicio, modo illi placeret, afficereris. Iam vero quomodo id ad sapientiam spectat, Socrates, si quae ars nacta ingenuae mentis virum reddat deteriore, adeo ut nec ipse sibi opem ferre valeat, nec ex gravissimis periculis se aut alium quenquam servare, sed inimicorum rapinis exponat cunctas facultates, ipse inscite sine ullo honore in urbe victitet? Iam vero eiusmodi virum, etsi dictu sit agrestius, licet super genam impune pulsare. Quamobrem bone vir me audi, ac iam in vanis versari argutiis desine: decora rerum gerendarum exerce officia, atque ea, ex quibus sapere videaris: ista vero arguta, sive deliamenta appellari oportet, sive nugae,

Unde vacuae habitandae tibi domus sunt,

aliis relinque. Denique imitare non eos, qui haec exigua captant, sed eos, quibus victus & gloria & alia bona adfunt complurima.

CAP. XXIV. *Εἰς τετάρτην* &c. in quartam & quintam.

CAP. XXVI. *Ἀπερισκέπτως*, haud circumspecte.

IN LIBR. XI.

CAP. IV. *Τὸ δ' ἀξίωμα* &c.

Auctoritas vero, etsi male dicas, tua

Vincit: nam ab inhonoratis veniens sermo

Et ab honoratis, idem non tantundem valet.

Ἀπὸ τῶν ἀδοξούτων & *δοκ.* pro non honoratis & honoratis.

Ἀδοξοῦσι, inglorii sunt. *εὐδοξοῦσι*, in bona existimatione sunt.

CAP. V. *Ὁ μᾶλλον* &c. non magis ita hoc habet, quam illo modo vel neutro.

Ἰνυρρῶνείων τρόπων, Pyrrhonicorum modorum.
 Σκεπτικοί, ἔφ. ἀπορητ. iudicium suspendentes, assensum
 retinentes, dubitantes.
 Φαντασίας, imaginationes.
 Τῶν πρὸς τι, relatorum.

CAP. XV. Παραγωγὰς, terminationes.
 Εὐεπιβίλως, recte, ingeniose.

CAP. XVI. Περὶ πολυπραγμοσύνης, de sollicitudine de mul-
 tis negotiis nihil ad nos pertinentibus.
 Πολυφιλίαν aut πολυτρ. aut πολυσαρκ. socialitatem (*nisi*
amicitiam multifariam dicere oporteat) versutiam, (*vel se*
ita loqui fas sit, versatilitatem) corpulentiam.

IN LIBR. XII.

CAP. I. Οὐκ ἄρα σοί γε &c.
 Non igitur tibi pater erat equitator Peleus,
 Neque Tethis mater: glaucum autem te genuit mare,
 Et rupes arduae, quia tibi mens est crudelis.

CAP. V. Ἄμαδέστερόν πως &c. indoctius quodammodo lo-
 quere, sed apertius.

Τὰ πρῶτα &c. prima secundum naturam.

Προηγούμενα κ. ἄ. primaria vel praecipua, & minus prae-
 cipua, secundaria.

Ἄναλγησία, indolentia.

Ἀπάθεια, affectuum vacuitas.

CAP. IX. Κάκλιον εἶναι &c. peius esse iniuria afficere, quam
 affici.

CAP. XI. Πρὸς ταῦτα κρύπτε &c.
 Ad haec nihil occulta, quandoquidem omnia videns
 Et omnia audiens, cuncta revelat tempus.

IN LIBR. XIII.

CAP. I. Καθ' ἑνός &c. in uno subiecto.

Μὴ καὶ ὕ. μ. &c. Ne & praeter fatum domum Plutonis in-
 grediariis.

ὑπὲρ στεφάνου, de Corona.

Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι &c. Nam qui parentibus tantum se na-
 tum putat, fatalem atque spontis suae mortem exspectat.

tat: qui vero etiam patriae, ob id, ne in fervitutum illam redactam videat, occumbere volet.

Τὴν πεπρωμένην &c. fatum & spontis suae mortem.
 Αὐτόματος ὄ. spontanea mors.

CAP. V. Ἡδίων ὁ Λέσβ. suavius Lesbium.

CAP. VI. Προσώδιος, accentus.

CAP. VII. Ἡ δὲ δὴ λέαινα &c. leaena vero animalium fortissimum & audacissimum, semel in vita parit unum. Enitendo enim simul cum foetu pariter matrices proiicit.

Ἐπίκοινον, promiscuum.

Εἰστήκει ὡς τις &c.

Stetit, sicut aliquis leo circa suos catulos,
 Cui quidem catulos ducenti occurrerint in silva
 Viri venatores.

Πυκνὰ μάλα &c.

Crebro admodum suspirans, sicut leo pulchre iubatus,
 Cuique catulos venaticus furripuit vir
 Silva ex densa.

Λέων δ' ὅτι μὲν &c. leonem aversum coire retroque urinam reddere, iam dictum est. coit paritque non quovis tempore, attamen quōtannis: parit autem vere. Binos fere parit, neque plures senis, interdum etiam unum. Nam quae narratur fabula, leaenam parientem eiicere matricem, delira est; sed composita ex eo fuit, quod animal hoc rarum est. Eius rei, qui fabulam confinxit, causam ignoravit. Rarum igitur leonum genus est: rarisque gignitur locis, & tota Europa dumtaxat inter Acheloum & Nessum fluvios. Ipsa quoque leaena parit pusilla omnino, adeo ut post alterum aetatis mensem vix ingrediantur. Terrae Syriae leaenae quinquies pariunt: primum quinos: post deinde pauciores: postremo nullum, sed effoetae agitant. caret leaena iuba; solus habet mas. Mutat dentes leo quatuor eos tantum, qui canini appellantur, duos superiores, totidem inferiores; idque aetatis suae mense sexto.

CAP. IX. Οὐκ ἀπὸ τ. ὄ. non a suis.

Ἔειν, plure.

CAP. XI. Βιοφελῆ, vitae utilitatibus conducentia.

Πέμμασιν, placentis.

Πέψες, concoctione.

CAP. XVII. Παροιμιώδης, proverbio tritus.

Πολλὰ μεταξύ &c. Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

CAP. XVIII. Σοφοὶ τύραννοι &c. Sapientes tyranni sapientum confortio.

Αἴας ὁ Λ. Ajax Locrensis.

Γέρον γέροντα &c. Senex senem ut puerum ducam te ego.

Ἐν τῷ πυρῷ. Προμ. in ignifero Prometheo.

Σιγῶν δ' ὅπου &c. Silens ubi opus est, & tempestiva loquens.

Σιγᾶν &c. Silere ubi opus est, & loqui, ubi tantum est.

CAP. XX. Ἄερα βαθεῖαν, caliginem & nebulam profundam.

Κολοιούστε ψ. graculosque sturnosque.

Ψαρῶν, sturnorum.

Τῶν δ' ὡς τε ψ. Horum ut sturnorum it nubes, graculorumve.

CAP. XXII. Νηρείδας, Nereidas.

Σκιαμαχία, umbratilis pugna.

CAP. XXIV. Δις ταυτὸν &c.

Bis idem nobis dixit sapiens hic Aeschylus,

Venio enim ad terram, inquit, & descendo.

Ast venio idem est, quod descendo.

Ita per Iovem, ac si quis vicino dixerit,

Commoda tu mastram, vel, si vis arcam panariam,

Μάκτρα & κάρδ. mastra & arca panaria.

Ἀπομνημονεύειν, commemorare.

Ἐκτορα δ' ἐκ βελ. &c.

Hectorem autem ex telis subduxit Iupiter, extraque pulverem,

Extraque caedem, extraque sanguinem, extraque tumultum.

Ἰσομίαι τε &c.

Proeliaque, pugnaeque, caedesque, homicidiaque.

Μηκέτι παίδε &c.

Ne amplius filii dilecti bellate, neque pugnetis.

Μυστήρες δ' ἄρα &c.

Proci autem Telemacho interitum mortemque

Parabant.

Θάνατον κ. μ. interitum & mortem.

A. Gellii Vol. II.

X

Βάσκ' Ἴρι &c.

Vade, i somnium perniciosum, &

Vade, i Iri celer.

Ἐκ παραλλήλου, ex geminatione.

CAP. XXVI. Γλαύκω καὶ Ν. &c.

Glauco, Nereique, atque maris genio Melicertae.

Νεωτερικώτερος, novitatis studiosior.

Ταῦρον δ' Ἀλφείω &c. Taurum autem Alpheo, taurumque Neptuno.

CAP. XXVIII. Ἐμφατικώτερον, expressius.

Τὸ ἐπὶ τῇ φακ. μ. in lente unguentum.

CAP. XXX. Κίββον, gilyum.

Πέψιν, concoctionem.

IN LIBR. XIV.

CAP. I. Παχυμερέτερον, crassius & pingiori Minerva.

Λογικὰ ζῶα, animalia rationalia.

Νευρόσπαστα; nervis tracta, sive fidiculis mota.

CAP. III. Παιδείας δ' οὐκ &c. institutionem autem minime rectè attigisse.

CAP. IV. Περὶ καλοῦ &c. de honesto & voluptate.

Πάρθενος δ' εἶναι &c. Dicitur autem virgo esse, per quod quasi tesseram innuitur, eam esse incorruptam, improbis nunquam concedere, non admittere orationem suavem, non deprecationem, non adulationem, non denique quidquam aliud tale. Quas ob res merito etiam tristis pingitur ac contracta fronte, aspectu contento & torvo, ut iniustis terrorem incutiat, iustis fiduciam praebeat: quando huiusmodi facies iustis grata, iniustis molesta est.

CAP. VI. Ἐν τῇ ἕσω Δ. in interiori mari.

Κατὰ Ἀρίστ. iuxta Aristarchum.

Ἐν τῇ ἔξω &c. in exteriori iuxta Cratetem.

Ἰσόψηφοι, pares, quorum omnes literae pro numeris acceptae eundem numerum efficerent & constituerent.

Παραστιχίς, continua series.

Ἐναί σου ταύτης &c. proficiat, sive, bene sit tibi multiu-gae doctrinae gratia.

Ὅ, τί τοι &c. Quodcunque tibi in domibus malumque bonumque accidisset.

CAP. VII. Εἰσαγωγικὸν, introductorium.

IN LIBR. XV.

CAP. III. Ἀῶ ἔρυσαν μὲν &c. Retraxerunt quidem primum, & iugularunt, & excoriarunt.

CAP. VI. Ὁμήρου τὸ η. Homeri librum 7. sc. Iliadis.

CAP. VII. Ἀνδραγαθούτων ὑμῶν &c. viriliter agentibus vobis & fuscipientibus.

CAP. X. Περὶ ψυχῆς, de anima.

CAP. XIX. Περὶ ἐδεσμάτων, de eduliis.

CAP. XX. Ἐν ταῖς προτέραις θεσμ. in prioribus Thesmo-
phorizafis.

Νῦν οὖν ἀπασ. &c.

Nunc igitur omnes admoneo & dico

Virum hunc ulcisci multis de causis:

Fera enim vobis, matronae, facit mala;

Utpote in agrestibus oleribus nutritus.

Ὁ δὲ Ἀναξαγόρου &c.

Anaxagorae alumnus veteris.

Durus quidem mihi videtur ad salutandum,

Et ridendi exosus, & iocari ne ad vinum quidem

Consuetus: verum quidquid scripserit, id

A melle & Sirenibus profluit.

Οὐ ποτε σὸν μνήμα &c. Nunquam memoria tua, Euripides,
peribit usquam.

CAP. XXVI. Λόγος ἐν ᾧ &c. oratio in qua positis quibus-
dam aliud quid positis necessario consequitur per ea quae
posita sunt.

CAP. XXVIII. Κατὰ Ἀνδροτίανος &c. in Androtionem &
Timocratem.

CAP. XXXI. Πολιορκητῆς, urbium expugnator.

IN LIBR. XVI.

CAP. I. Ἐνδυμημάτιον, commentatiunculam.

Ἄν τι πράξης &c. Si cum labore honestum quippiam ege-
ris, labor quidem abit, honestum manet. Si cum volup-
tate turpe feceris quippiam, quod suave est, abit, quod
turpe est, manet.

CAP. III. Διαίρεσών, divisionum.

Ἰελογιζόμεθα οὖν &c. Cogitabamus igitur propter robustam ventris compressionem esse illam grandem inēdiam: & ii qui sponte nimis abstinent cibo, primis temporibus fame afficiuntur, post autem non amplius. Consueverunt enim Scythae, si quando per aliquod tempus inēdiam ferre coguntur, latis fasciis ventrem cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Ventre autem fere pleno, quia nulla sit in eo inanitas, fit, ne esuriant. Dum autem venter compressus admodum est, caret inanitate.

*Ἀπορον δὲ καὶ &c. dubium autem est, indigenisque considerationis, cum in hoc, tum in ceteris famelicis, quare in frigoribus magis quam tepidis, huiusmodi casus incidat.

CAP. VII. Οὐδέτερος, neutro genere.

CAP. VIII. Εἰσαγωγὰς, introductiones.

Περὶ ἀξιωμαίων, de pronuntiatis.

*Ἀξίωμα λεκτὸν &c. axioma dictum per se absolutum, enuntiabile quantum ex semetipso.

Παραδιεζευγμένον, vitiose disiunctum.

CAP. IX. Ἀδιαφορεῖν, indifferens habere.

CAP. XII. Ἀπὸ τοῦ ἔρρειν, a vagando, sive aegre eundo.

*Ἐρρῆ ἐκ νήσου &c. Abi ex insula ociosus pessime viventium.

Βασκανόν, invidum.

Βασκαίνειν, invidere.

Φαινεράτωρ, ἀπὸ τοῦ &c. facile apparens, ab apparendo ad id, quod melius ac benignius est.

CAP. XVIII. Ὀπτικὴ, perspectiva, f. adspectiva.

Κανονικὴ, regularis.

*Ρυθμὸς, modus, numerus.

Μέλος, modulatio, cantus.

Μετρικὴ, dimensio.

IN LIBR. XVII.

CAP. II. Θεῖναι εἰς μέσον, ponere in medium.

Τεμένων ἱερὰ, templorum sacra.

CAP. III. Ἀγοραῖους, viles, mercenarios, circumforaneos.

Καὶ δὴ δοῦρα &c. Atque adeo navium ligna putrefacta sunt, & sparta dissoluta.

CAP. IV. Κηφισιεύς ὢν &c.

Cephisius ex Diopetithe patre,

Quinque & centum cum scripsisset fabulas,

Fato est defunctus, annos natus duo & quinquaginta.

CAP. V. Ἀμφισβητούμενον ἄ. ὄ. ambiguum pro confesso.
Τεχνικοί, artificiales.

CAP. VIII. Μὴ γελάτε &c. Non ridete, inest oleum: verum
vos nescitis, qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit;
itaque congelatum est.

Αἴθροπα οἶνον, calidum vinum.

CAP. X. Τὰς ἐρεύγονται &c.

Cuius eructantur quidem inaccessi-
si ignis purissimi
ex cavernis fontes: fluviique
interdiu quidem profundunt fluxum fumi
candentem; sed in tenebris saxa
rutila evoluta flamma in profun-
dum defert maris aequor cum fragore.
Illa autem Vulcani bestia gurgites
horrendissimos eiec-
tat: monstrum quidem mirabile aspec-
tu; sed & miraculum trans-
euntium, si audiant.

Ῥόον καπνοῦ α. fluxum fumi calidum, s. candentem:

Κρουνοὺς, fluenta.

Ἀκύρωσ, improprie.

CAP. XI. Τέγγε πνεύμονας &c. Madefacito pulmones vino:
astrum enim nunc exoritur.

Ἐπιλωττῖς, apposita lingua.

CAP. XII. Ἄλλοτε μητρική &c. Quandoque noverca est dies;
quandoque mater.

Μία μητρίαια &c. una noverca, duae matres.

CAP. XIX. Ἀνθρωπε, ποῦ βάλλεις &c. Mi homo, ubi-
nam mittis? considera numquid purgatum vas sit? nam
si ad opinionem ea immittas, interierint. Sin computre-
scant, in urinam aut acetum convertentur; aut quid iis
ipsis deterius.

Κυνικότερον, magis cynicum, h. e. multo acerbis.

Ἀνέχου καὶ ἀπ. sustine & abstine.

CAP. XX. Πᾶσα γὰρ πράξις &c. Omnis enim actio sic ha-
bet. Ipsa quantum in semetipsa agitur, neque honesta,
neque turpis: quemadmodum est id quod nunc nos ipsi
facimus, aut bibere, aut cantare, aut disputare. Non enim

est horum honestum per se ipsum quidquam; sed in actione, ut quidem est actum, eiusmodi evenit. Nam honeste gestum & recte, honestum fit; contra vero, turpe. Eodem modo & amare: & amor, non omnis honestus est, neque commendatione dignus; verum is, qui amare honeste adhortatur.

^{Ἐνθύμημα}, commentum.

^{Ὀδοῦ πέραργον}, obiter.

CAP. XXI. ^{Ἀπαιδευτος}, ineruditus.

^{Συγχρονισμοὺς}, congruentia tempora.

^{Ἀνὴρ ὁ φεύγων} &c. Vir fugiens etiam rursus pugnabit, *l.* pugnare potest.

^{Ἀνδρωνίτιν}, ^{γυναικωνίτιν}, habitationem virorum, habitationem mulierum.

IN LIBR. XVIII.

CAP. II. ^{Κοινὰς τὰς γυν.} communes mulieres.

^{Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν} &c.

Stulti neque sciunt, quanto plus dimidium sit toto;

Neque quantum in malva & asphodelo bonum.

CAP. IV. ^{Μοχθηροὺς κ. φορτ.} improbos & graves.

CAP. V. ^{Ἀναγνώστην}, praelectorem.

CAP. VI. ^{Σοφιστεία}, inani sapientia.

CAP. VII. ^{Δημηγορίας}, actiones ad populum.

^{Ἐπισημαίνεσθαι}. insanire incipere.

^{Μελαγχολία}, atra bilis.

^{Ἀλλὰ εἶναι σχεδὸν τι} &c. sed affectionem fere hanc heroicam esse.

^{Μῆτε χειροῦ} &c. neque temporis, neque modi.

CAP. VIII. ^{Ὁμοιοτέλευτα} &c. similiter finientia, & aequaliter desinentia, & comparia, & similiter cadentia.

^{Ἀπειρόκαλοι}, inepti, *sive* mavis, infruniti, opici, *ut* alibi Gellius loquitur.

CAP. IX. ^{Ἄνδρα μοι} &c. Dic mihi Musa-virum, &, pandite nunc Musae mihi.

^{Ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι} &c. ab eo quod est sequi & dicere.

CAP. X. ^{Σφυγμὸς ἐστίν} &c. pulsus est disparatio & contractio involuntaria arteriae & cordis.

IN LIBR. XIX.

CAP. I. ^{Τυφῶνας}, turbines.

^{Διαλέξεων}, dissertationum.

Φαντασίας, imaginationes.

Συγκαταθέσεις, assensiones.

CAP. II. Ἀκολάστους, libidinosos.

Ἄκρατοι, incontinentes.

Διὰ τί οἱ κατὰ &c. Cur qui in voluptate tactus & gustus exsuperarunt, incontinentes dicuntur? ut qui circa res venereas sunt, luxuriosi, quique ciborum luxu delectantur? Eorum tamen qui ciborum delectatione capiuntur, alii in lingua delectationem habent, alii in gutture. Unde & Philoxenus gruis gulam optabat habere. At vero qui in videndo aut audiendo modum excedunt, non sic nominamus? An quoniam voluptates, quae fiunt ab iis, communes sunt nobis, & aliis animalibus? Ergo sicut communes cum sint, inhonestissimae sunt, ita & maxime aut solae sunt notandae; quare eum qui his vincitur, vituperamus, & incontinentem & libidinosum appellamus, quod pessimis voluptatibus vincatur. Sed cum quinque sint sensus, cetera animalia duobus istis modo dictis solummodo delectantur, ceteris autem vel nihil omnino delectantur, vel ex accidente in eis patiuntur.

CAP. IV. Τὸ δὲ πῦρ &c. ignis autem dissolvit concretum, sicuti sol nivem.

CAP. V. Διὰ τί τὰ ἀπὸ χιόνος &c. Cur aquae ex nive glacieve liquatae sunt vitiosae? An quia, cum aqua quaevis gelu concrevit, pars tenuissima difflatur, & levissima evaporatur? Indicium illud est, quod deliquata fit minor, quam fuerit ante, quam concreveret. Cum itaque quod salubrius est, defuerit: deterius sit quod relinquitur, necesse est.

CAP. VI. Διὰ τί οἱ μὲν &c. Quam ob causam erubescunt, quos pudet; pallent qui metuunt, cum istae affectiones similes inter se sint? An quoniam pudefactis sanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita ut superficiem occupet? metu vero percussis contrahitur ad cor, ita ut ceteris partibus deficiat?

Ἄισχύνη ἐστὶν φόβος. &c. pudor est timor iustae vituperationis.

CAP. VII. Ἀκύρωτος &c. improprie, vel per contradictionem.

CAP. VIII. Ἐνικῶς &c. singulari numero.

Ἀπαρμύδιον, sine solatio.

Πληθυντικῶς, plurative.

CAP. IX. Τὸ ἀργυρον τορεύσας &c.

Argentum caelans,

Vulcane, mihi fabrica,
 Non quidem quaecunque arma,
 (Quid enim cum pugnis mihi?)
 Cavum autem poculum
 Quantum vales deprime,
 Inque eo neque astra,
 Neque plaustra facias,
 Nec tristem Orionem,
 (Nam quid cum Pleiadibus,
 Quid cum Boote mihi?)
 Insculpe vites mihi,
 Et racemos in illo,
 Et aureos calcantes,
 Simul pulchro Lyaeo
 Cupidinem & Bathyllum!

Ἀναφροδισίας, invenustatis.

CAP. XI. Τὴν ψυχὴν &c.

Osculans Agathonem, animam in labris tenebam:

Aegra enim venit tanquam transitura.

Ὀὐκ ἄμουσος, a Musis non alienus.

CAP. XII. Ἀπάθειαν, tranquillitatem.

Πάθει, passiones.

CAP. XIII. Ἀκλαῆς, minime plorans.

IN LIBR. XX.

CAP. IV. Οἱ περὶ τὸν Διόν. &c. artifices circa Bacchum.

Προβλήματα ἐγκ. quaestiones ad orbem scientiarum omne
 genus pertinentes.

Διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ &c. Cur Bacchici artifices, ut plurimum
 improbi sunt? An quia doctrinae & philosophiae minime
 fiunt participes, propterea quod artibus necessariis mag-
 nam partem vitae suae impendunt, vitamque plurimum
 ducunt incontinentem; partim etiam in inopia; quod
 quidem utrumque vitia producit.

CAP. V. Ἐξωτερικά, extraria, externa.

Ἀκροατικά, auscultatoria.

Δειλιὸν περίπατον, pomeridianam deambulationem.

Ἐωθινὸν, matutinam sc. deambulationem.

CAP. VI. Ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν &c. habeo curam vestrum, &
 confulo rebus vestris.

CAP. VIII. Συμπάθειαν, concentum atque consensum.

I N D I C E S

I N D E X
SCRIPTORUM GRAECORUM
LATINORUMQUE

A B

A. GELLIO LAUDATORUM.

A.

- L.** ACCIUS. 14, 1. Atreo. 13, 2. Didascalico primo. 3, 11. Neoptolemo. 13, 3. Pelopidis. 2, 6. Pragmaticis. 20, 3. Sotadicorum primo. 7, 9.
- M.** ACCIUS PL. 4, 7. 18, 12. 19, 8. in comedia. 1, 7. Amphitryone. 1, 7. Afinaria. 1, 22. 7, 17. 18, 12. Astraba. 11, 7. Aulularia. 3, 14. 7, 9. Bacchidibus. 3, 14. Boeotia. 3, 3. Casina. 1, 7. Cistellaria. 3, 16. Clitellaria. 7, 7. Epidico. 4, 6, 17. Epitaphio suo. 1, 21. Freto. 3, 3. Menaechmis. 3, 14. 18, 9. Milite glorioso. 15, 15. Mostellaria. 20, 6. Nervolaria. 3, 3. Perfa. 5, 21. Poenulo. 13, 28. Pseudolo. 20, 6. Rudente. 9, 12. Sticho. 7, 17. Trigeminis. 7, 9. Trinummo. 17, 6. Truculento. 13, 21.
- AELIUS** Melissus libro de loquendi proprietate. 18, 6.
- L.** AELIUS Stilo Praeconinus. 2, 21. 3, 3. 5, 21. commentario de proloquis. 16, 8.
- C.** AELIUS Tubero. 14, 7, 8. in historiis. 6, 3, 4. historiatarum primo. 10, 28. de officio iudicis. 14, 2. libro ad C. Oppium. 7, 9.
- AESCHINES** in oratione qua Timarchum de impudicitia accusavit. 18, 3.
- AESCHYLUS** ἐν τῷ πρῶτῳ Πρωμήθει. 13, 17.
- AESOPUS** Phryx in Apologis. 2, 29.
- L.** AFRANIUS togatarum scriptor in togata. 20, 6. in *Consobriniis*. 15, 13. in togata, *Sella*. 13, 8. in togata, *Titulus*. 10, 11.
- A.** ALBINUS historiae libro primo. 11, 8.
- ALCAEUS** in poematis. 17, 11.
- ALEXANDER** Aetolus. 15, 20. magnus epistola ad Aristotelem. 20, 5.
- ALEXIS** comicus. 2, 23. 45

I N D E X

11. in comoedia, quae Pythagorae vita inscribitur. 4, 11.
- ALFENUS Varus libro Digestorum XXXIV. Conjectaneorum secundo. 6, 5.
- ANACREON. 19, 9.
- ANDRONICUS philosophus. 20, 5.
- ANNAEUS Cornutus commentario in Virgilium. 2, 6. de figuris sententiarum libro secundo. 9, 10.
- L. ANNAEUS SENECA ad Lucilium epistolarum libro XXII. 12, 2.
- ANNIANUS poeta. 7, 7. 9, 10.
- ANTISTHENES Socraticus. 9, 5.
- Q. ANTISTIUS Labeo. 1, 12. 15, 27. commentariis ad XII tabulas. 1, 12. 20, 1. libro de duodecim tabulis secundo. 7, 15. libris ad edictum praetoris. 13, 10. libro ad edictum praetoris quarto. *ibid.* libris posterioribus. *ibid.* ad edictum aedilium curulium. 4, 2.
- APOLLODORUS. 2, 23. in Chronicis. 17, 4.
- APPION Plistonices. 6, 8. in Aegyptiacis. 5, 14. 10, 10. libro Aegyptiacorum quinto. 5, 14. 7, 8.
- ARISTARCHUS grammaticus. 2, 25.
- ARISTEAS Proconnesius. 9, 4.
- ARISTIDES Samius. 3, 10.
- ARISTO I. C. 1, 18.
- ARISTOPHANES. 1, 15. 13, 23. 20, 11. in comoedia Ἀκλαῆς. 19, 13. ἐν ταῖς προτέραις δεσμοφοριαῖσιν. 15, 20.
- ARIST. 2, 12. 22. 3, 11, 16. 10, 2. 15, 26. 19, 2, 5. libro de animalibus sexto. 13, 7. epistola ad Alexandrum Magnum. 20, 5. libro περὶ μνήμης. 7, 6. 8, 7. libris problematum. 1, 11. 2, 30. problematibus acroamaticis. 20, 5. encyclicis. 20, 4. exotericis. 20, 5. problematibus physicis. 19, 4. 5, 6. problematum septimo. 3, 6.
- ARISTOXENUS in libro de Pythagora. 4, 11.
- ARRIANUS in dissertationibus Epicteti. 17, 19. 19, 1. libro secundo. 1, 2.
- Q. ASCONIUS Pedianus 15, 28.
- M. ASINIUS Pollio epistola ad Ciceronem. 1, 22. epistola ad Plancum. 10, 26.
- C. ATEIUS Capito. 12, 2, 24. 10, 20. in coniectaneis. 2, 24. 20, 2. coniectaneorum libro nono, qui est de iudiciis publicis. 4, 14. 10, 6. coniectaneorum CCLIX. 14, 7, 8. in epistola quadam. 13, 12. libro de iure pontificio quinto. 4, 6. de officio Senatoris. 4, 10.
- D. AUGUSTUS epist. ad Ca.

SCRIPTORUM LAUDATORUM.

- ium nepotem. 15, 7. in
epistolis. 10, 24.
- P. AURELIUS Opilius in li-
bro primo Mufarum. 1,
25.
- B.
- BACCHYLIDES. 20, 7.
BRUTUS. 17, 7.
- C.
- CAECILIUS Gallus libro se-
cundo de verborum signi-
ficatione, quae ad jus per-
tinent. 16, 5.
- CAECILIUS Staius. 5, 6.
Chryfio. 7, 17. Hypoboli-
maeo Aefchino. 15, 14.
Plocio. 2, 23. 3, 16. Po-
lumenis. 11, 7. Subditivo.
15, 9. Synaristufis. 15, 15.
triumpho. 7, 7.
- CAELIUS. 10, 1. historiarum
libro secundo. 10, 24.
- CAELIUS Sabinus. 7, 4. libro
de edicto aedilium curu-
lium. 4, 2.
- CAESELIUS Vindex. 9, 14.
18, 11. in commentariis
Antiquarum lectionum. 2,
16. 3, 16. 7, 2. 11, 15. 20,
2.
- CALLIMACHUS. 4, 11.
- C. CALVUS. 19, 9. in poë-
matis. 9, 12.
- CARNEADES. 17, 15.
- Q. CASSIUS primo Anna-
lium. 17, 21.
- CHARES. 5, 2.
- CHRYSIPPUS. 11, 12. libro
περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς. 14,
4. libro περὶ προνοίας quar-
to. 6, 1, 2.
- L. CINCIUS Alimentus, de
re militari libro tertio. 16,
4. libro quinto. *ibid.* libro
sexto. *ibid.*
- Q. CLAUDIUS Quadriga-
rius. 5, 21. annali primo.
1, 25. 2, 19. 7, 11. 9, 13,
14. 17, 2. annali tertio. 1,
16. 3, 7, 8. quinto. 5, 17.
sexto. 2, 2. 17, 13. octavo
17, 13. undecimo. 13, 18.
tertiodecimo. 13, 27. duo-
decimesimo. 1, 7. unde-
vicesimo. 9, 1. 10, 1. 15,
1. 20, 6. uno & vicesimo.
10, 13. vicesimo tertio.
ibid. centesimo & quinquag-
esimo. 1, 7.
- CLEARCHUS. 4, 11.
- CLOATIUS Verus in libris
verborum a Graecis trac-
torum. 16, 12. libro quar-
to. *ibid.*
- P. CORNELIUS Pauli F. Sci-
pio Africanus in oratione,
quam t̄lixit in censura, cum
ad majorum mores popu-
lum hortaretur. 4, 20. 5,
19. in oratione pro se con-
tra Tib. Afellum de multa
ad populum. 7, 11. in ora-
tione contra P. Sulpicium
Gallum. 7, 12. in quinta
oratione contra Claudium
Afellum. 2, 20.
- L. CORNELIUS SULLA re-
rum gestarum libro secun-
do. 1, 12. 20, 6.
- CORNELIUS NEPOS. 17,

I N D E X

21. in primo Chronicorum.
ibid. primo librorum de
 vita Ciceronis. 15, 28. de
 viris illustribus. 1, 18. li-
 bro exemplorum quinto.
 7, 18.
- CRATES.** 2, 25.
- CRITOLAUS** peripateticus.
 9, 5. 11, 9.
- CTESIAS.** 9, 4.
- D.**
- DEMOCRITUS.** 5, 15. de
 vi & natura chamacleon-
 tis. 10, 12. *περί λοιμῶν ἢ*
λοιμικῶν κακῶν. 4, 13.
- DEMOSTHENES.** 2, 27. 10,
 19. in orationibus. 9, 3.
 in oratione *ὑπὲρ στεφάνου.*
 13, 1.
- DICAEARCHUS.** 4, 11.
- DIODORUS** Cronus. 11, 12.
- DIOXIPPUS** Socraticus. 17,
 11.
- E.**
- ELIS** grammaticus vetus in
 Commentariis. 13, 14.
- EMPEDOCLES** in carmine.
 4, 11.
- Q. ENNIUS.** 7, 9, 12. 9, 4.
 10, 1. 12, 2. 13, 19. 17,
 17. 18, 9. 19, 8. in an-
 nalibus. 2, 26. 3, 14. 6,
 6. 10, 29. 16, 10. libro
 primo. 6, 6. 9, 13, 14. 13,
 21. libro tertio. 1, 22.
 libro septimo. 12, 4. 18,
 5. libro octavo. 20, 10. li-
 bro duodecimo. 17, 21.
- libro tertiodecimo. 7, 2.
 18, 2. libro quartodecimo.
 2, 26. 10, 25. libro sexto-
 decimo. 9, 14. libro duo-
 devicecimo. 13, 19. in A-
 chille. 4, 17. in Alexan-
 dro. 6, 5. in Cresphonte.
 6, 16. in Erechtheo. *ibid.*
 in Hecuba. 11, 4. in Iphi-
 genia. 19, 10. in Menalip-
 pa. 5, 11. in Neoptole-
 mo. 5, 15, 16. in Phoe-
 nice. 7, 17. in Scipione.
 4, 7. in Satiris. 2, 29. 7,
 9, 12. 18, 2.
- EPHORUS** historicus. 3, 11.
- EPICCHARMUS.** 1, 15.
- EPICURUS.** 2, 6, 8. 5, 15,
 16. 9, 5. 1, 21. 17, 19.
 libro quinto *διαλέξεων.*
 19, 1.
- ERASISTRATUS.** 17, 11.
 libro primo *διαίτησεων.*
 16, 3.
- ERUCIUS** Clarus epistola ad
 Sulpicium Apollinarem.
 13, 16.
- EURIPIDES.** 1, 15. 7, 3. 13,
 17. 17, 4. 20, 7. Bacchis.
 13, 17. in tragoedia *ειρώ.*
ibid. in Hecuba. 11, 4.
- EUPOLIS.** 1, 15.
- EUCLIDES.** 1, 20.
- F.**
- M. FABIUS** Pictor libro an-
 naliu primo. 1, 12. 10,
 15. libro quarto. 9, 4.
- FAVORINUS.** 1, 1. 9, 8. 10,
 12. in oratione cum legem

SCRIPTORUM LAUDATORUM.

Liciniam de sumtu minu-
endo suavit. 15, 8. in *περὶ*
Πυρρωναίων τρόπων. 11, 5.
FENESTELLA. 15, 28.
FURIUS Antias. 18, 11.

G.

GABIUS Bassus in Commen-
tariis. 3, 9, 18. libris de
origine vocabulorum &
verborum. 3, 19, 5, 7. li-
bro tertio de origine voca-
bulorum. 2, 4. libro sep-
timo. 11, 17.

GALLUS Asinius. 17, 1.
Cn. GELLIUS. 8, 14. in an-
nalibus. 18, 12. annali ter-
tio. 13, 22.

H.

D. HADRIANUS oratione
quam in senatu de Italicen-
sibus habuit. 16, 13.

HEGESIAS. 9, 4.

HELVIUS Cinna in poëma-
tis. 9, 12. 19, 9, 13.

HERACLITUS Ephesus.
praef.

HERMIPPUS. 3, 33.

HERODOTUS in historiis.
1, 11. 5, 9. 8, 4. 16, 19.
17, 8. 18, 2. historiarum
primo. 3, 10. libro tertio.
13, 7. libro quarto. 16, 11.

HESIODUS. 1, 15. 4, 5.

HIEROCLES Stoicus. 9, 5.

HIPPOCRATES. 17, 11. 19,
2. libro *περὶ τροφῆς.* 3, 16.

HOMERUS. 1, 11, 15. 2, 6,
21, 22, 26, 30. 3, 10, 16.

5, 9. 6, 2, 6. 7, 20. 9, 9,
10. 12, 1. 13, 1, 7, 20,
23, 25. 14, 6. 15, 3, 6.
16, 12. 17, 3, 8. 18, 19.
20, 7.

Q. HORATIUS Flaccus. 2,
22.

Q. HORTENSIUS. 19, 9.

HYSICRATES grammati-
cus libris super his quae a
Graecis accepta sunt. 16,
12. 19, 2.

I.

ISIGONUS Nicaeensis. 9, 4.

C. JULIUS CAESAR. 7, 9.
in libris Analogicis ad M.
Ciceronem. 19, 18. in An-
ticatone. 4, 16. libro de
Analogia primo. 1, 10. li-
bro de Analogia secundo.
9, 14. in Dolabellam ac-
tionis tertio. 4, 16. in epi-
stolis ad C. Oppium &
Cornelium Balbum. 17, 9.
in oratione pro Bithynis.
5, 13. in suasionem rogatio-
nis legis Plautiae. 13, 3.

IULIUS Higinus. 6, 6. 10,
16. commentariis in Vir-
gilium. 1, 21. 5, 8. in ex-
emplis. 10, 18. de vita
& rebus Africani. 7, 1. li-
bro de vita rebusque illu-
strium virorum sexto. 1,
14. de Virgilio libro quar-
to. 16, 6.

IULIUS Modestus secundo
quaestionum confusarum.
3, 9.

IUNIUS. 14, 8.

I N D E X

L.

- D. LABERIUS.** 8, 15, 17, 14. in Anna Perenna. 16, 7. in Alexandria. 16, 7. in Cacomemnone. *ibid.* in Catulario. 7, 9. in Coloratore. *ibid.* in Compitalibus. 16, 7, 9. in Cophino. 16, 7. in Fullone. *ibid.* in Gallis. 7, 9. in Gemellis. 1, 7. in Lacu Averno. 11, 15. in mimis. 16, 7. in mimo primo, qui est, Salinator. 3, 12. in mimo, qui est, Scriptura. 3, 18. in natali. 16, 7. in Necyomantia. 16, 7, 20, 9. in Restione. 10, 17, 16, 7. in Saturnalibus. 16, 7. in Sororibus. 9, 12. in Staminariis. 16, 7.
- LAELIUS Felix ad Q. Mucium** libro primo. 15, 27.
- LAEVIUS.** 19, 9. in Alcesti. 19, 7. in Erotopaegniis. 2, 24. in Protefilaodamia. 12, 10.
- LARGIUS Licinius** in libro qui Ciceromastix. 17, 1.
- P. LAVINIUS** libro de verbis sordidis. 20, 11.
- LENAEUS Pompeii libertus.** 17, 16.
- C. LICINIUS Imbrex** in fabula Neaera. 13, 21.
- LICINIUS Mucianus.** 9, 4.
- L. LIVIUS Andronicus** in Odyssaea. 7, 7, 3, 16. Odyssaeae libro primo. 18, 9.
- C. LUCILIUS.** 1, 3, 2, 24, 3, 14, 4, 16, 7, 3, 8, 5, 9, 14, 26, 5, 18, 5, 20, 8. primo

fatirarum. 10, 20. tertio. 1, 16, 16, 9. quinto. 18, 8. septimo. 9, 14. nono. 1, 16. undecimo. 4, 17, 11, 7. libro quinto decimo. 1, 16, 4, 17, 9, 14. libro sexto decimo. 4, 1. vicefimo. *ibid.*

- T. LUCRETIUS Carus.** 5, 15, 7, 3, 12, 10, 13, 19, 16, 5. libro quarto. 1, 21, 10, 26.

M.

- MANILIUS.** 17, 7.
- MASURIUS Sabinus.** 3, 16, 5, 6, 19, 10, 15, 11, 18, 14, 2. Memorialium primo. 6, 7. memoriali septimo. 4, 20. undecimo librorum memorialium. 5, 6. in commentariis de indigenis. 4, 9. libro tertio. 5, 13. libro de furtis. 11, 18.
- CN. MATIUS** in mimiambis. 10, 14, 15, 25, 20, 9. Iliados septimo. 6, 6. Iliados uno & vicefimo. 9, 14. Iliados tertio & vicefimo. 9, 14.
- MEMMIUS.** 19, 9.
- MENANDER.** 2, 23, 17, 4. Plocio. 2, 23, 3, 16.
- Q. METELLUS Numidicus** in epistola quam cum in exilio esset scripsit ad Cn. & L. Domitios. 15, 13, 17, 2. in libro accusationis in Valerium Messalam tertio. 15, 14. in oratione adver-

SCRIPTORUM LAUDATORUM.

- fus Manlium TR. PL. 6, 11. in oratione de triumpho suo. 12, 9. in oratione, quam in censura dixit ad populum de ducendis uxoribus. 1, 6.
- Q. MUCIUS Scaevola. 4, 1. de iure civili libro sexto decimo. 7, 15.
- Q. MUCIUS Scaevola filius. 17, 7.
- Q. MUCIUS Scaevola pater. *ibid.*
- MUSONIUS. 16, 1. 18, 2.
- N.
- CN. Naev. 1, 24. 6, 8. 8, 13. libris five carmine belli Poenici. 5, 12. 17, 21. in Hefiona. 10, 25. in Tryphallo. 2, 19.
- NERATIUS libro de nuptiis. 4, 4.
- P. NIGIDIUS Figulus. 2, 26. 3, 10. 4, 16. 5, 21. 8, 14. 10, 11. 11, 11. 13, 10. 18, 4. 19, 14. Augurii privati libro primo. 6, 6. de animalibus libro secundo. 7, 9. de extis. 16, 6. de vento libro secundo. 2, 22. de Virgilio libro quarto. 16, 6. commentariis grammaticis. 5, 2. 9, 12. 10, 4. 12, 14. 13, 6. 15, 3. 17, 13. 19, 14. libro undecimo commentariorum. 4, 9. in tertio vicefimo. 17, 7. vicefimo quarto. 13, 25. in undetricesimo. 10, 5.
- A. Gellii Vol. II.
- NOVIUS in Ligartaca. 15, 13. in Atellana Parcus. 17, 2.
- O.
- ONESICRITUS. 9, 4.
- C. OPPIUS de vita & rebus Africani. 7, 1.
- P.
- M. PACUVIUS. 1, 24. 2, 26. 13, 8. 14, 1. Atreo. 13, 2. Chryfa. 4, 17. Niptra. 13, 29. Paulo. 9, 14.
- PAMPHILA commentario undecimo. 15, 23. commentario nono & vicefimo. 15, 17.
- PANAETIUS libro secundo de officiiis. 13, 26.
- PARTHENIUS. 13, 25.
- PERICLES Athenienfis. 1, 3.
- PHILEMO. 17, 4.
- PHILIPPUS Macedo epiftola ad Aristotelem. 9, 3.
- PHILISTION Locrus. 17, 11.
- PHILOCHORUS. 3, 11. 15, 20.
- PINDARUS. 17, 10. 20, 7.
- L. PISO Frugi Annalium primo. 11, 14. annali secundo. 15, 29. annali tertio. 6, 9.
- PLATO. 5, 15. 16, 6. 1, 13. 7, 9. 5, 17. 11, 12. 18, 2. 19, 11. de legibus. 20, 1. libro primo. 15, 2. libro secundo. *ibid.* de optimo

I N D E X

- statu reipublicae. 14, 3.
 Gorgia. 6, 14. 10, 22.
 Parmenide. 6, 13. Protagora. 5, 3. Symposio. 17, 20. Theaeteto. 13, 17.
- C. PLINIUS Secundus** in libris historiae naturalis. 17, 15. libro septimo. 3, 16. 9, 4. libro decimo. 10, 12. libro vigesimo octavo. *ibid.* libris Studioforum. 9, 16.
- PLUTARCHUS.** 3, 5. 17, 11. commentario in Hesiodum quarto. 20, 8. de Homero libro primo. 4, 11. libro secundo. 2, 8, 9. in Symposiacis. 4, 11. 17, 11. libro octavo. 3, 6. Ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφύιαν καὶ ἀρετὴν διαφορά 1, 1. περὶ ἀοργησίας. 1, 26. περὶ πολυπραγμοσύνης. 11, 16. περὶ ψυχῆς primo. 1, 3. 15, 10.
- POLYBIUS.** 7, 14.
- POLYSTEPHANUS.** 9, 4.
- L. POMPONIUS Atellana-**rum scriptor in Aeditumis. 12, 10. in Gallis Transalpinis. 16, 6. in Maevia. 10, 14. Parcus. 3, 17. in Porcetra. 18, 6.
- M. PORCIUS Cato.** 2, 17. 4, 9, 12. 5, 21. 13, 22. 16, 12. 19, 10. in carmine de moribus. 11, 2. libro de agricultura. 3, 14. libro de falsis pugnibus. 10, 3. quaestionum epistolicarum libro primo. 7, 10. libro de re rustica. 10, 26. libro de re militari. 7, 4. Originibus. 3, 7. 10, 24. 18, 12. Originum primo libro. 1, 16. secundo libro. 17, 13. in tertio libro. 2, 22. 17, 13. libro quarto. 2, 19, 28. 5, 21. 10, 1, 11. quinto. 7, 3. 11, 3. 15, 9. 15, 13. sexto. 20, 5. septimo. 13, 23. in orationibus. 13, 23. oratione de praeda dividenda. 11, 18. oratione ad milites contra Galbam. 1, 23. de Achaëis. 2, 6. de aedilibus vitio creatis. 13, 16. contra Furium. 10, 24. contra Tiberium exulem. 2, 14. de bello Carthaginiensi. 9, 14. de dote. 10, 23. de decem hominibus. 13, 23. de consulatu suo. 4, 17. de Carthaginiensibus. 3, 14. de Lusitanis contra Ser. Galbam. 1, 12. 13, 23. de sacrilegio commisso. 7, 22. de re Floria. 9, 12. 10, 13. de Ptolemaeo contra Thermum. 18, 9. 20, 11. de suis virtutibus. 16, 14. in M. Fulvium apud Censores. 5, 13. in Lentulum apud Censores. *ibid.* in L. Veturium. 17, 2. in suasionem legis Voconiae. 7, 13. 17, 6. ne veteri sit imperium ubi novus venerit. 20, 2. in oratione quam dixit Numantiae apud equites. 16, 1. pro L.

SCRIPTORUM LAUDATORUM.

Turio contra Cn. Gellium. 14, 2. pro Rhodiensibus in senatu. 7, 3. 13, 23. pro se contra C. Cassium. 10, 14. Si se Caelius TR. PL. appellasset. 1, 15.
 PORCIUS Licinius. 17, 21. 19, 9.
 POSIDIUS. 2, 13.
 PYTHAGORAS. 6, 2.

Q.

C. QUINTIUS Atta in Aedilicia. 7, 9. Conciliatrice. *ibid.*

R.

RUTILIUS. 7, 14.

S.

SABINUS interpres Hippocratis. 3, 16.
 C. SALLUSTIUS Crispus. 1, 15. 2, 17. 4, 17. 9, 11. 10, 7, 21. 15, 13. Catilina. 3, 1. 4, 15. 7, 17. 9, 11. 10, 6. in historiis. 2, 27. 15, 13. 17, 18. in historia prima. 9, 12. 10, 26. in historia secunda. 10, 20. 13, 28. historia quarta. 18, 4. Iugurtha. 1, 22. 9, 14. 16, 10.
 SAPPHO. 20, 7.
 SEDIGITUS Vulcatius libro de poetis. 15, 24.
 C. SEMPRONIUS Afellio. 1, 13. rerum gestarum libro primo. 5, 18. libro

quarto. 13, 3. libro quinto. 2, 13. libro tertio decimo. 4, 9. libro quarto decimo. 13, 20.

C. SEMPRONIUS Gracchus in oratione contra P. Popilium. 11, 13. cum ex Sardinia rediit ad populum in concione. 15, 12. de legibus promulgatis. 9, 14. 10, 3. de Q. Popilio circum conciliabula. 1, 7. in dissuasione legis Sautieae. 11, 10.

SER. CLAUDIUS commentario. 13, 21.

SER. SULPICIUS in reprehensio Scaevolae capitibus. 4, 1. de sacris detestandis libro secundo. 6, 12. epistola ad Varronem. 2, 10. libro de dotibus. 4, 3, 4. ad edictum Aedilium Curulium. 4, 2.

SINNIUS Capito epistola ad Pacuvium Labeonem *plura non plura dici debere.* 5, 21. in literis ad Clodium Tuscum. 5, 20.

L. SISENNA historiarum quarto. 11, 15. historiarum sexto. 9, 14. 12, 15.

SOCRATES. 12, 9.

SOPHOCLES. 12, 11. in tragoedia *Aias δ Λοκρός.* 13, 17. in tragoedia *Φυλοτίδες.* *ibid.*

SOTION in libro *κέρως ἀμαλθείας.* 1, 8.

C. SUETONIUS Tranquillus. 15, 4. historiae ludicrae libro primo. 9, 7.

I N D E X.

SULPITIUS Apollinaris. 2, 16. 4, 17. in quadam epistola. 15, 5. in epistola ad Erucium Clarum. 13, 17.

P. SYRUS mimographus. 17, 14.

T.

TAURUS philosophus in Gorgiam Platonis commentario primo. 6, 14.

P. TERENCEIUS Afer. 4, 16. 7, 7. 18, 12. Heautontimorumenos. 4, 9. Phormione. 20, 6.

Q. TERENCEIUS Scaurus de erroribus Caesellii. 11, 15.

M. TERENCEIUS Varro. 1, 20. 2, 18, 21, 28. 3, 14. 4, 16. 5, 21. 7, 14. 9, 9. 10, 7, 27. 11, 6, 8, 16, 18. 17, 4, 21. 18, 9. 19, 10. de comoediis Plautinis libro primo. 3, 3. 17, 21. in libris de lingua Latina. 7, 11. libris ad Marcellum de lingua Latina. 8, 12. de lingua Latina ad Ciceronem libro sexto. 10, 21. libro octavo. 2, 25. libro quartovicesimo. 16, 8. de poetis primo. 1, 24. 17, 21. libro de re rustica tertio. 2, 20. de fermone Latino ad Marcellum libro secundo. 12, 6, 10. libro tertio. 16, 12. in libris disciplinarum. 18, 15. libro quarto. 10, 1. libris divi-

narum. 16, 17. libro secundo. 10, 15. libro septimo. 18, 12. quarto decimo. 3, 16. 15, 30. in libro Pius, aut de pace. 17, 18. epistolicarum quaestionum libro quarto in literis ad Oppianum. 14, 7, 8. epistola ad Ser. Sulpicium. 2, 10. Hebdomadam vel de imaginibus libro primo. 3, 10, 11. libris sive antiquitatibus rerum humanarum. 11, 1. libro primo. 13, 16. quarto decimo. 1, 18. octavo decimo. 1, 16. uno & vicesimo. 11, 1. 13, 12, 13. quinto vicesimo. 17, 3. humanarum libro de bello & pace. 1, 25. humanarum libro de diebus. 3, 2. libro Isagogico. 14, 7. in logistorico Catus, sive de liberis educandis. 4, 19. 20, 11. in Sisenna vel de historia. 16, 9. Satira Menippaea de officio mariti. 1, 17. in Satira, Nescis quid ferus vesper vehat. 1, 22. 13, 11. Satira Orestes sive de infania. 13, 4. in Satira Testamentum. 3, 16. in libro Satirarum qui est, Exdemetricus. 19, 8. in Satira Menippaea Ἰπποκράτων. 3, 18. Satira ὕδροκράτων. 13, 30. Satira περὶ ἐδεσμάτων. 7, 16. 15, 19. Satira, δις παῖδες οἱ γέροντες. 6, 5. Satira σκιαμαχία. 13, 21.

SCRIPTORUM LAUDATORUM.

- THEOCRITUS Bucolicis. 9,
9.
- THEODECTES in Tragoe-
dia Maufolus. 10, 18.
- THEOPHRASTUS. 4, I. 8,
6. 16, 15. libro primo de
amicitia. 1, 3. 7, 8.
- THEOPOMPUS. 15, 20. 16,
15.
- Thucydides. I, II. 17, 21.
- TIMAEUS in Historia Grae-
ca de rebus pop. R. II, I.
- TIMON in Sillis. 3, 17.
- TIRO Tullius Ciceronis li-
bertus. 12, 3. 4, 10. epi-
stola quadam. 10, 1. epi-
stola ad Q. Axium. 7, 3.
in pandectis. 13, 9. de variis
atque promiscis quaestio-
nibus. *ibid.* de usu at-
que ratione linguae Latinae.
ibid.
- C. TREBATIUS. 4, 2. de re-
ligionibus libro secundo.
6, 12.
- C. TUDITANUS. 6, 4. in
commentario teritiodeci-
mo. 13, 14.
- M. TULLIUS Cicero. I, II,
15, 2, 17. 7, 9. 8, 6. 10,
3, 18. II, 2. 13, 15, 19.
20, 6. epistolarum ad At-
ticum libro nono. 4, 9. e-
pistolarum libro ad Ser.
Sulpicium 12, 13. episto-
larum libro ad Plancum.
1, 22. de divinatione li-
bro primo. 4, II. 15, 13.
de fato. 6, 2. de finibus
libro secundo. 15, 13. de
gloria libro secundo. 15,
6. de jure civili in artem
redigendo. 1, 22. in libro
qui inscribitur laus Cato-
nis. 13, 18. Laelio sive de
amicitia. 1, 3. 17, 5. in
Oratore. 18, 7. 15, 3. de
Oratore libro primo. 1, 15.
libro secundo. 4, 8. Oe-
conomico. 15, 5. in libris
de republica. 12, 2. libro
secundo. 1, 22. sexto. 6,
16. de accusatore consti-
tuendo. 4, 9. 13, 23. An-
toniana prima. 13, I. se-
cunda. 1, 22. 7, II. 13, 20.
sexta. 1, 16. contra con-
cionem Q. Metelli. 18, 7.
contra Rullum de lege A-
graria. 13, 23. in dissua-
sione legis Agrariae. 6, 16.
in Maniliana de imperio
Cn. Pompeii. 1, 7. Milo-
niana. 1, 16. pro A. Lici-
nio. 6, 16. pro M. Caelio.
17, 1. pro Cluentio. 16,
7. pro Cn. Plancio. 1, 4.
9, 12. pro C. Rabirio. 12,
3. pro Sex. Roscio. 9, 14.
pro P. Sestio. 9, 16. 12,
13. Pro P. Sulla. 6, 16. de
provinciis Consularibus. 3,
16. 15, 5. in L. Pisonem.
12, 23. in Verrem. 12,
10. in Verrem actionis se-
cundae primo. 6, 16. ora-
tione secunda. 13, 19. ter-
tia. 12, 13. quarta. 2, 6.
quinta. 1, 7. 13, 19.

V.

Q. VALERIUS Antias. 3, 8.
5, 21. 6, 8. 7, 19. historia-

INDEX SCRIPTORUM LAUDATORUM.

- rum duodecimo. 7, 9.
 quarto & vicesimo. 1, 7.
 quadragesimo quinto. 7, 9.
 septuagesimo quinto. *ibid.*
- VALERIUS Aedituus. 19, 9.
- Q. VALERIUS Catullus. 6,
 16, 7, 20, 19, 9.
- VALERIUS Maximus factorum & dictorum memorabilium libro octavo. 12,
 7.
- M. VALERIUS Messala Augur. 13, 14.
- VALERIUS Probus. 1, 15, 7,
 7, 9, 15, 30. commentario de occulta literarum significatione C. Caesaris. 17, 9. epistola ad Marcellum. 4, 7.
- C. VALGIUS Rufus de rebus per epistolam quaesitis libro secundo. 12, 3.
- VELIUS Longus in commentario de usu antiquae locutionis. 18, 9.
- P. VIRGILIUS Maro. 1, 22,
 2, 3, 6, 22, 26. 3, 2, 4,
 1, 16, 17, 5, 8, 12. 6, 6,
 7, 12, 17, 20. 8, 5, 9, 9,
 10, 12, 14. 10, 11, 29,
 12, 1. 13, 19, 25. 15, 13,
 17, 10. 20, 1. in Bucolicis,
 9, 9. in Georgicis. 1, 21,
 22, 4, 16. 18, 5. libro primo. 13, 20. Aeneidos libro primo. 10, 16. secundo. 2, 3. tertio. 13, 20. quarto. 13, 1. sexto. 2, 16. 4, 17. 10, 16. 16, 5. septimo. 16, 6. decimo. 13,
 20.
- M. VERRIUS Flaccus. 16,
 14, 18, 7. de obscuris Catonis. 17, 6. rerum memoria dignarum libro primo. 4, 5. de verborum significatione libro quarto. 5, 17, 18.
- X.
- XENOPHANES. 3, 11.
- XENOPHON in Cyropaedia. 14, 3. in commentariis dictorum & factorum Socratis. *ibid.*
- Z.
- ZENO. 9, 5. 17, 15.

L E G U M
E T
ALIORUM MONUMENTORUM
I T E M Q U E
INCERTORUM SCRIPTORUM
I N D E X.

- A**NNALES antiqui. 1, 19.
2, 11. 3, 15. 6, 7. 9, 11.
Annales Maximi libro undecimo. 4, 5.
Decreta Tribunicia. 7, 19.
Decretum D. Hadriani. 3, 16.
Decretum senatus de mutuatione. 2, 24.
Edicta veterum praetorum. 11, 17.
Edictum Aedilium curulium de mancipiis. 4, 2.
Edictum censorium de coercendis rhetoribus Latinis. 15, 11.
Edictum Consulium de comitiis centuriatis. 13, 14.
Edictum perpetuum. 10, 15.
Edictum tralaticium consulum. 3, 18.
Historia rerum Poenicarum. 17, 9.
Laudationes funebres. 13, 18.
Leges duodecim tabularum. 6, 7. 8, 1. 11, 18. 15, 13. 16, 10. 17, 12. 20, 1, 10.
Leges Numae regis. 4, 3.
Leges Solonis. 11, 18.
Legis Iuliae caput septimum. 2, 15.
Lex Aemilia sumptuaria. 2, 24.
Lex Antia. *ibid.*
Lex Ateria. 11, 1.
Lex Atinia. 17, 7.
Lex Arrogationis. 5, 19.
Lex belli indicendi. 16, 4.
Lex Censoria. 4, 20.
Lex compitalium concipientium. 10, 24.
Lex Cornelia. 2, 24.
Lex Ebutia. 16, 10.
Lex Fannia. 2, 24.
Lex Horatia. 6, 7.
Lex Hortensia. 15, 27.
Lex Iulia de donanda civitate universo Latio. 4, 4.
Lex Iulia de Iudiciis. 14, 2.

INDEX LEGUM &c.

Lex Iulia sumptuaria. 2, 24. Lex iurisiurandi militaris. 16, 4. Lex Licinia. 2, 24. 15, 8. 17, 21. 20, 1. Lex Sempronia. 10, 3. Lex Vestalis virginis capien- dae. 1, 12. Liber commentarius de fa- milia Porcia. 13, 18. Libri de Vita P. Scipionis Africani. 3, 4. Libri de Auspiciis Augurum P. R. 13, 14.	Libri sacerdotum P. R. 13, 21. Libri veterum memoriarum. 5, 5. 10, 27. Monumenta historiae Grae- cae. 10, 17, 18. 7, 9. 17, 15. Scriptores temporum Augu- sti. 10, 12. Senatusconsultum de philo- sophis & rhetoribus Lati- nis. 15, 11. Senatusconsultum vetus, quod hastae Martiae mo- vissent. 4, 6.
-

I N D E X

RERUM ET VERBORUM

I N

A. GELLIO MEMORABILIIUM.

A.

- A**BLUVIUM apud Laberium. 16, 7.
- Abnoctandi ius. 13, 12.
- Abfolute pofita quaedam. 1, 21.
- Academici ut a Pyrrhoniis differant. II, 5.
- Acca Larentia qualis fuerit, quaeque illi facra conftituta. 6, 7.
- Accentiuiculae. 13, 6.
- Accipitret* quid Levio. 19, 7.
- Accius poeta quando floruerit. 17, 21.
- Accii & Pacuvii poetarum colloquium. 13, 2.
- Acerbitas & acerbitudo. 13, 3.
- Acetum cur haud fere unquam congelafcat. 17, 8.
- Achaei pugnam taciti ineunt. I, II.
- Acies Romanorum ut inftitui folita. 10, 9.
- Acii*, fecundo cafu. 9, 14.
- Acina*, apud Catullum. 7, 20.
- Acritas & acritudo. 13, 3.
- Actiones rei uxoriae in urbe Roma ante Carvilianum divortium nullae. 4, 3.
- Afito*, frequentativum ab ago, quemadmodum prima pronuntietur fyllaba 9, 6.
- Actuariae naves. 10, 25.
- Ad*, praeverbium quando acuat. 17, 7.
- Addicti a praetore debitoribus ut tractati & habiti. 20, 1.
- Addictam fuam Plautus in piftrino fcripfit. 3, 3.
- Adhaefe loqui. 5, 9.
- Adiunctum dialecticum. 16, 8.
- Admiratio magna non parit verba, fed filentium. 5, 1.
- Admodum*, *adprobe*, *affabre*, & familia ubi acuantur. 7, 7.
- Adoptio* quid, & ut ab arrogatione differat, qui poffint adoptare & adoptari. 5, 15.
- Adoptivus filius utrum adoptatori inter praemia patrum proficit. *ibid.*

I N D E X

- Adprimus. 7, 7.
Adprobatus quid significet. *ib.*
 Adverbia in *im.* 12, 15.
 Advertere navem. 16, 6.
 Adultera uxor deprehensa a marito impune occiditur. 10, 23.
 Adulterium, & adulteritas apud Laberium. 17, 7.
 Aeacus Iovis filius. 15, 25.
 Aeschines acerrimus prudentissimusque orator. 18, 3.
 Aeschylus Euripide antiquior. 13, 7. Quo tempore Athenis poeta celebris fuerit. 17, 21.
Aedepol, muliebri iusiurandum. 11, 6.
 Aedes sacrae non omnes templa sunt. 14, 7.
 Val. Aeditui venustissimi verfus. 19, 9.
Aeditumus, qua forma dictum. 12, 10.
Aeditumus, Pomponii Atellana. *ibid.*
Aedituus, novum verbum. *ibid.*
Aedituentes, apud Lucretium. *ibid.*
 Aegles Samius athleta. 5, 9.
 Aegyptia lens. 17, 8.
 Aegyptiacorum librorum numerus & interitus. 5, 8.
 Aegyptus antea Aëria dicta. 14, 6.
 L. Aelius Stilo sui temporis doctissimus. 10, 21. magister Varronis. 1, 18. 16, 8. eius sententia de numero Plautinarum comoediarum. 3, 3.
 Aelurorum oculi ad vices Iunae aut ampliores fiunt aut minores. 20, 8.
 Q. Aemilius Papus censor. 17, 21.
 Aenigma. 12, 6.
 Cn. Domitius Aenobarbus censor. 15, 11.
 Aequinoctium in septimo signo Zodiaci. 3, 10.
 Aerarii. 4, 20.
Aër fulva, apud Ennium. 13, 19.
 Aeris confessi iudicatis quot iusti dies ex XII tabulis. 20, 1.
 Aeruscare. 9, 2.
 Aeruscatores. 4, 7.
Aes confessum, in XII tabulis. 15, 13.
 Aesopi apologus. 2, 29.
 Aetatium fines. 10, 28.
 Aetnae conflagratio. 17, 10.
Affatim, quem accentum habeat. 7, 7.
Affecta, quae veteres dixerint. 3, 16.
 Affectum negotium. 15, 5.
 Africus ventus. 2, 22.
 Agendi verba in patiendi formam mutata. 18, 12.
 Agere cum populo, & concionem habere ut differant. 13, 15.
 Agnis caprino lacte altis lana durior. 12, 1.
 Men. Agrippa consul. 17, 21.
 Agrippa qui? 16, 16.
 Agrippae campus. 14, 5.
 Aius deus. 16, 17.
 Alae exercitus cur ita dictae. 16, 4.

RERUM ET VERBORUM.

- Alba linea*, proverbium. 20, II.
- Albania profert homines in pueritia canescentes, item plus cernentes per noctem quam per diem. 9, 4.
- A. Albinus res Romanorum Graece conscripsit, quidque de eo fenserit M. Cato. II, 8.
- Alce meretrix. 4, II.
- Alcibiades tibias a se inflatas oris deformitate pudefactus abiicit. 15, 17.
- Alexander Magnus quando natus; quando regnum adeptus, & quot annis natus obierit. 17, 21.
- Alexander Molossus quando in Italiam venerit. *ibid.*
- Alexandri & Scipionis Africani superioris comparatio. 6, 8.
- Alexandri ad Aristotelem epistola Latine versa. 20, 5.
- Allegatus* pro *allegatio*. 13, 20.
- Alpheni I. C. in verbis aliquot veteribus explicandis errores. 6, 5.
- Alucinari. 16, 12.
- Alveolo ludere. 14, I.
- Aluminis vis in igne depellendo. 15, I.
- Amata*, prima virgo Vestalis. 1, 12.
- Ambitiosus. 9, 12.
- Amicitia ad quid expetenda. 17, 5.
- Amicei* numero plurali. 13, 25.
- Amici dissidentes ut reconciliandi. 1, 3.
- Amici utilitatis causa quatenus delinquendum. *ibid.*
- Amicus superioris quali ingenio esse debeat ex Ennii sententia. 12, 4.
- Amorabundus*, Laberio. 15, 15.
- Amor nostri & caritas innata nobis a natura. 12, 5.
- Amoris atque odii affectiones intra quem modum coerendae. 2, 3.
- Anacreontis senis versiculi lepidissimi. 19, 9.
- Anaxagorae auditor Euripides. 15, 20.
- Ancipitia vocabula. 12, 9.
- Androcli, servi viri consularis ad pugnam venationis dati & leonis mutua recognitio memorabilis. 5, 14.
- Androgyni. 9, 4.
- Andronicus philosophus. 20, 5.
- Anna Perenna. 13, 21.
- Annales quid, & ut differant ab historia. 5, 18.
- Annianus. 20, 8.
- Annianus poeta. 7, 7. 9, 10.
- Annulum cur & Graeci & Romani in eo digito gestaverint, qui est in manu sinistra minimo proximus. 10, 10.
- Anticyra elleborum profert praestantissimum. 17, 15.
- Antiochus Asiae rex. 7, 2.
- Antisthenes Socraticus quid voluptatem esse dicat. 9, 5.
- Antistitae Ciceroni. 13, 20.

I N D E X

- Antonius Iulianus rhetor. 15,
 1. 18, 5. eius in oratione
 Ciceronis pro Cn. Plancio
 de verbo immutato tenuis
 sententia. 1, 4. eiusdem io-
 cus in adolescentem rhe-
 torem. 9, 15. quid illi re-
 sponderit qui ei obiiciebat
 quod Hispanus esset. 19,
 9.
 Antigenides tibicen. 15, 17.
 M. Antonius triumvir reipu-
 blicae constituendae. 3, 9.
Anuis, gignendi casu. 4, 16.
 Apluda. II, 7.
 Apiaria. 2, 20.
 Apollodori de Menandro ver-
 sus. 17, 4.
 Appii Caeci filiae cur multa
 dicta fuerit ab aedilibus
 plebei. 10, 6.
 Appion Plistonices homo doc-
 tus, at venditor doctri-
 nae suae. 5, 14. 6, 8.
 Apirocalus. II, 7.
 Appius Claudius Caudex con-
 sul. 17, 21.
 Apprime. 17, 2.
 Aquilius Gallus iudex. 15,
 28.
 Aquilo. 2, 22.
 Arbitrium iudicii humani li-
 berum. 6, 2.
 Arbor felix. 10, 15.
 Arboreta. 17, 2.
Arcera, in XII tabulis. 20, 1.
 Arcefilaus philosophus quid
 molli & delicato diviti re-
 sponderit. 3, 5.
 Archelaus Mithridati prae-
 fectus. 15, 1.
 Archelaus rex. 15, 20.
 Archilochus quo tempore flo-
 ruerit. 17, 21.
 Archytas Pythagoricus simu-
 lacrum columbae e ligno
 commentus, quod volasse
 dicitur. 10, 12.
Arduum, Sallustio quid. 4, 15.
 Areopagitae iudices gravio-
 res. 12, 7.
 Arifcon ex femina mas fac-
 tus, antea Arescusa. 9, 4.
 Argentum purum putum. 6,
 5.
 Argumenta reciproca, quae
 Graecis *ἀντιστρέφοντα* ap-
 pellantur, quomodo fiant.
 5, 10.
 Argumenta qualia esse de-
 beant. 17, 5.
 Argyranche. II, 9.
 Arimaspi. 9, 4.
 Arion fidicen delphino vec-
 tus. 16, 19.
 Aristarchus analogiam defen-
 sitavit. 2, 25.
 Aristippi dictum. 19, 1.
 Aristo I. C. II, 18.
 Aristodemus actor fabularum,
 II, 9.
 Aristogiton. 9, 2.
 Aristophanes comicorum fa-
 cetissimus. 13, 23.
 Aristophanes loquacitatem
 quibus vocabulis denota-
 verit. 1, 15.
 Aristoteles Alexandri regis
 magister, eiusque ad eum
 epistola latine versa. 20, 5.
 disciplinarum eius quas tra-
 debat discipulis partes. *ib.*
 commentarii eius. acroa-
 matici & exoterici. *ibid.*

RERUM ET VERBORUM

- quas disciplinas pronisce, quas paucos tantum docuerit. *ibid.* ut successorem sibi elegerit. 13, 5. quanti paucos Speulippi libros emerit. 3, 17. rei omnis humanae peritissimus. 19, 5. quando mortuus, & quando natus. 17, 21.
- Aristoxenus** musicus. 4, 11.
- Arma**, multitudinis numero. 19, 8.
- Arra**. 17, 2.
- Arabo**, quid Q. Claudio. 17, 2.
- Arrogatio** quomodo fiat: verba in eo sollempnia: qui arrogari possint. 5, 19.
- Arteria** quid, eiusque pulsus ad quid tangatur. 18, 10.
- Artemisia** ut virum amaverit, eiusque ossa imbiberit. 10, 18.
- Arvales fratres**. 6, 7.
- Arulator**. 16, 7.
- Afelli Pessinuntii**. 7, 16.
- Assentior**, pro *assentio*. 18, 12.
- Asses librarii**, in XII tabulis. 20, 1.
- Assiduus**, quid in XII tabulis. 16, 10.
- Atabulus ventus**. 2, 22.
- Ateius Capito** publici privateque iuris peritissimus. 10, 20.
- Athenienses** quanto Megarenensium odio flagraverint. 6, 10. quos tres philosophos legatos ad Romanos miserint, & quo illi usi interprete. 7, 14. quando Persas, quando Lacedaemonios vicerint. 17, 21. quid *diem* dixerint. 3, 2.
- Athenis** tibiis canere quando desitum. 15, 17.
- Athenis** quantus librorum publicorum numerus ante clades Persicas. 6, 17.
- Atinae** legis verba ut accipienda. 17, 7.
- Atque**, particula quam vim habeat, & quot significationes. 10, 29.
- Atrociore** iniuriae. 20, 1.
- Attica** Ἀττική. 14, 6.
- Attici** adspirare amant. 2, 3.
- Attilius Regulus** serpentem oppugnat. 6, 3. memorabilis de eo historia, cum a Carthaginensibus captus esset. 6, 4. quo genere mortis affectus sit. *ibid.*
- Atypus**, vitiosus in edicto. 4, 2.
- Avaritiam** non animum modo virilem, sed corpus quoque ipsum effeminare, quam ob causam Sallustius dixerit. 1, 3.
- Avarus**, unde. 10, 5.
- Avens**, pro *libens* apud Levium. 19, 7.
- Aventinus** ex septem urbibus montibus cur solus extra pomoerium sit. 13, 14. idem a D. Claudio intra fines pomoerii receptus. *ib.*
- Averruncus** deus. 5, 12.
- Aves praepetes** apud Virgilium. 6, 6. inferae. *ibid.*
- Aufero** & *ausugio* quomodo ex *ab* praepositione composita. 15, 3.

- Augures quas aves potissimum spectaverint. 6, 6.
- D. Augustus linguae Latinae non nescius. 10, 24. Val. Corvino statuum in foro poni curavit. 9, II. ancilla eius quinque liberos enixa; eiusque monumentum. 10, 2. *mature*, ut Graece expresserit. 10, II. eiusdem ad Caium filium epistola. 15, 7.
- Aure agresti homo. 13, 19.
- Aurum coronarium. 5, 6.
- Aurum Tholosanum. 3, 9.
- Auspicari magistratus quando soliti. 3, 2.
- Auspicia patriciorum maxima, & minora. 13, 14.
- Auster. 2, 22.
- Autumna tempestas. 19, 7.
- Autumno quid & unde; Nigidiique in eo error. 15, 3.
- Axioma dialecticum quod Graeci dicunt, quomodo a Latinis dictum fuerit. 16, 2.
- Q. Axius familiaris Ciceronis, ad quem Tiro Tullius scripsit. 7, 3.
- B.
- Babylonii quid *diem* dixerint. 3, 2.
- Bagrada flumen. 6, 3.
- Baculi. 5, 3.
- Balbus, vitiosus in edicto. 4, 2.
- Corn. Balbus. 17, 9.
- Ballista. 6, 3.
- Balneae Sitiae. 3, 1.
- Barbam ante senectutem veteres radebant. 3, 4.
- Barbarismus ante Augusti aetatem non erat in usu. 13, 6.
- Barvasculus advocatus. 15, 5.
- Beata vita sola virtute fit. 18, 1.
- Bella consulibus mandata. 10, 15.
- Bellaria. 13, II.
- Bellum iubere. 16, 4.
- Benefactum semper manet. 16, 1.
- Beneficia quae remuneranda. 7, 3.
- Beneficus & liberalis quid M. Ciceroni. 17, 5.
- Biantis de re uxoria syllogismum non videri *ἀντιστρέφοντα*. 5, II.
- Bibax & bibosus, qua ratione dicatur. 3, 12.
- Bidentes hostiae quid, & unde. 16, 6.
- Bimae hostiae. 16, 6.
- Boeotia antea Aonia dicta. 14, 6.
- Boeotia comoedia Plauto adscripta Aquilii esse dicitur. 3, 3.
- Bona sine malis non consistunt. 6, 1.
- Bonum esse quod naturalis ratio dicitur. 12, 5.
- Borysthenes fluvius. 9, 4.
- Bosporicum mare congelascere. 17, 8.
- Botulus, farcimen apud Laeberium. 16, 7.
- Bovinator. 11, 7.
- Breviloquentia. 12, 2.

RERUM ET VERBORUM.

Bruma in septimo signo Zodiacy fit a solstitio. 3, 10.
 Bruttiani decemviro flagro caedunt. 10, 3. Magistratum fervi. *ibid.*
 Bucephalus equus Alexandri quanti emptus, superque eo historia memorabilis. 5, 2.
 Bucephalon oppidum nomine equi ab Alexandro conditum. 1, 2.

C.

Caduceus & hasta duo signa pacis & belli. 10, 27.
 Caecias ventus. 2, 22.
 Caecilius poeta quo tempore floruerit. 17, 21. loci eius de Menandro expressi. 2, 23. eiusdem a Menandri de mensibus genitalibus opinione discessio. 3, 16.
 Sex. Caecilius I. C. cum Favorino super XII tabularum legibus differit. 20, 1.
 Caecilius senator interpretis trium philosophorum ab Atheniensibus ad Romanos legatorum. 7, 14.
 Q. Caedicii tribuni militum virtus, & praeclarum facinus. 3, 7.
 de Caeneide & Caeneo cantilena. 9, 4.
 Caepo quam cum luna *συμπαρδειαν* habeat. 20, 8.
 Q. Caepio consul. 15, 28.
 Tholosam diripuit. 3, 9.

Caeremoniae unde dictae. 4, 9.
 Caerites primi municipes. 16, 13.
 Caerites tabulae. *ibid.*
 Caeruleus color. 2, 25.
 C. Caesar pontifex maximus. 6, 13. gravis auctor linguae Latinae. 1, 10. socer Pompeii. 19, 8. quos in consulatu, quem cum M. Bibulo gessit, quatuor solos in senatu extra ordinem sententiam rogasse dicitur, & quem ex illis quatuor primum. 4, 10. Pharsalica eius pugna victoriae praedicta Patavii a sacerdote Cornelio eo die quo fiebat. 15, 18.
 Caesellius Vindex non bene Furium poetam reprehendit. 18, 11. idem a Sulpicio Apollinare reprehensus in Virgiliani, versus enarratione. 2, 16. reprehensus inique a M. Scuro. 11, 15. pudendus eius error. 7, 2.
 Caesius color. 2, 26.
 Caias Tarratae qui honores tributi, & quod una omnium feminarum *testabilis* dicatur. 6, 7.
Calabarriunculi, Laberio. 16, 7.
 Calari. 15, 27.
 Callimachus poeta Alexandriae quando floruerit. 17, 21.
 Callistratus orator Atheniensis. 3, 13.
 Caloricus. 17, 29.

I N D E X

- Camella* apud Laberium. 16, 7.
- Camillus dictator quando Veios ceperit. 17, 21.
- Canes in Capitolio. 7, 1.
- Canicula. 4, 20.
- Caninum prandium* in satira M. Varronis. 13, 30.
- Cannabus. 17, 3.
- Capi dicitur virgo Vestalis, flamen Dialis, & augures. 1, 12.
- Capionem etiam dici posse. 2, 10.
- Capitecensi* qui, & quando primum milites conscripti. 16, 10.
- Capitium* Laberius dixit. 16, 7.
- Captiosus interrogationibus non respondendum. 16, 2.
- Carendum tui. 19, 7.
- Carmenis fanum. 18, 7.
- Carneades Academicus cur adversus Zenonem scripturus elleboro stomachum purgaverit. 17, 15. ab Atheniensibus ad Romanos legatus. 7, 14.
- Carviliani divortii quae causa. 4, 3. 17, 21.
- Casce loqui. 1, 10.
- Cassii mors. 3, 9.
- Cassiopea. 19, 1.
- Cassita, aviculae nomen. 2, 29.
- Castorem Romae viri cur non iuraverint. 11, 6.
- Castrensis corona. 5, 6.
- T. Castricius rhetor. 11, 13. 13, 20.
- Casus interrogandi Nigidio quis. 13, 25.
- Castus. 10, 15.
- Catafropium. 10, 25.
- Catamitus. 7, 2.
- Cateiae. 10, 25.
- L. Cato. 13, 19.
- M. Catonis Nepotis orationes. *ibid.*
- M. Cato Uticensis. *ibid.*
- M. Cato Salonianus. *ibid.*
- M. Cato tribunus plebis. *ibid.*
- M. Cato aedilis curulis. *ibid.*
- M. Cato qui de iuris disciplina libros reliquit, orationes ad avi exemplum composuit & consul fuit. *ibid.*
- M. Catonis Censorii quot filii, quot nepotes. *ibid.* inimicus Scipioni Africano superiori. 4, 18. eiusdem exprobratio in pseudophilosophos. 13, 23. quando floruerit. 17, 21. eiusdem cum C. Graccho & M. Cicerone comparatio facta. 10, 3. a C. Caesare consule sententiam rogatus verbose nimis dicens in carcerem duci iussus. 4, 10. quam frustra a Tirone Tullio reprehensus fuerit, in ea oratione, quam pro Rhodiensibus habuit. 7, 3. quid de A. Albino dixerit veniam deprecante, si quid in ea historia, quam de Romanorum rebus Graece conscripserat, erratum esset. 11, 8. eiusdem loci vera lectio quae. 18, 9.

RERUM ET VERBORUM.

- Catonium* apud *Laberium*. 16,
 7.
Catulli verum elogium. 7,
 20. eiusdem venustissimi
 versus. 19, 9.
Caudicae. 10, 25.
Caupuli. *ibid.*
Caurus ventus. 2, 22.
Cecurri, non *cucurri* veteres
 dixere. 2, 9.
Celatim. 12, 15.
Celoces. 10, 25.
Censor quos notat in aera-
 rios refert, & causam qua-
 re notaverit subscribit. 4,
 20.
Censores cum equiti prae-
 pingui auferant equum,
 utrum id cum ignominia
 fiat. 7, 12.
Censoriae notae. 4, 12.
Censoriae severitatis exem-
 pla. 4, 20.
Censorium opus. *ibid.*
Censores aerarium faciunt. 4,
 12.
Cephisia *Herodis Attici* villa.
 1, 2.
Cercuri. 10, 25.
Cercyon *Neptuni* filius. 15,
 2.
Cerealibus plebs mutitare
 solita. 18, 2.
Chaldaeorum vanam esse di-
 sciplinam, neque tantae
 vetustatis quam ipsi vo-
 lunt. 14, 1.
Chamaeleontis natura. 10,
 12.
Chilonis *Lacedaemonii* dicta.
 1, 3.
Chiridotae tunicae. 7, 12.
A. Gellii Vol. II.
- Chirographi* exhibitio. 14,
 2.
Chrysippus quid de providen-
 tia senserit. 6, 1. quid de
 necessitate & vi fati. 6, 2.
Stoicorum princeps. *ibid.*
 sententia eius oppugnata.
 6, 2. omne illi verbum
 ambiguum. 11, 12. quibus
Euripidi versibus saepe u-
 sus 7, 16.
Ciborum delicatarum pere-
 grinorumque genera. 7, 16.
Cibus ut in stomachum de-
 scendat. 7, 16.
M. Cicero quando natus. 15,
 28. in libro de amicitia
 quaedam a *Theophrasto*
 mutuatus. 1, 3. verbi ab
 eo immutati argutiam in
 oratione pro *Cn. Plan-
 cio* quam tenuiter *Iulianus*
rhetor explicaverit. 1, 4.
 verba eius in quinta *Ver-
 rina* & oratione de impe-
 rio *Cn. Pompeii*. 1, 7. cum
M. Catone & *C. Graccho*
 collatus. 10, 3. eadem fe-
 re aetate qua *Demosthenes*
 primas causas egit. 15, 28.
 bene eum in *Laelio* super
 amicitia argumentatum.
 17, 5. quam inepte & sto-
 lide a *Gallo Afinio* & *Lar-
 gio Licinio* fuerit repre-
 hensus. 17, 1. *C. Caesa-
 ri* coaetaneus. 19, 14. ma-
 nifestus eius error super
Hectore & *Aiace*. 15, 6.
 vir acerrimae in studio li-
 terarum licentiae. 15, 3.
 quam facete crimen ma-

I N D E X

- nifesti mendacii a se amolitus sit. 12, 12. verborum diligentissimus. 13, 23. frustra eum Seneca reprehendit. 12, 2. eius de re-ditu quaestio. 10, 20. super verbis eius in prima Antoniana inquisitio facta. 13, 1.
- Cinna poeta illepidâ fecit carmina. 19, 9.
- Cippus*, apud Laberium. 16, 7.
- Circius ventus. 2, 22.
- Circuli septem in coelo circa axis longitudinem. 3, 10.
- Cis*, veteribus pro citra. 12, 13.
- Cispius mons. 15, 1.
- Citra* quid veteribus. 12, 13.
- Civica corona. 5, 6.
- Civitas*, pro loco & pro hominibus. 18, 7.
- Classici* qui M. Catoni. 7, 13.
- Classis procincta. 10, 15.
- Claudere. 1, 7. 3, 19.
- Claud. Cento Appii Caeci filius consul. 17, 2.
- Claudius Afellus. 3, 4.
- Cientes neque fallendi neque deserendi. 5, 13. quam cari esse debeant. 20, 1.
- Climacteres. 3, 10.
- Climactericus annus. 15, 7.
- Cloatius Verus quam absurde Latina multa ad originem Graecam redigere conatus sit. 16, 12.
- P. Clodii de caede quaestio. 10, 20.
- Cocio* apud Laberium. 16, 7.
- Coeli regiones quatuor. 2, 22.
- Coelum an pluraliter dicatur. 19, 8.
- Coenandi tempus Athenis. 17, 8.
- Coitum Venereum quid Hippocrates dixerit. 19, 2.
- Colonia* quid, & ut a municipio differat. 16, 13.
- Colorum varia genera. 2, 26.
- Columbae simulacrum e ligno volans. 10, 12.
- Comicorum Graecorum certamina. 17, 4.
- Comitialis morbus. 19, 2.
- Comitiatum & concionem qui magistratus avocare possit. 13, 14.
- Comitiis centuriatis qui dies futurus sit edicunt consules. 3, 14.
- Comitia* plurali numero semper. 19, 8.
- Comitia* calata. 15, 27. centuriata. *ibid.* curiata. *ibid.* & 5, 19. tributa. *ibid.*
- Comperendinationes. 14, 2.
- Compitalia quemadmodum a praetore concipi solita. 10, 24.
- Compluria* & *compluries* recte & Latine dici. 5, 21.
- Comprecationes deorum immortalium. 13, 21.
- Communia verba. 15, 13.
- Commentationes* apud Q. Claudium. 17, 2.
- Con*, praepositio quando producte, quando correpte pronuntianda. 2, 17.

RERUM ET VERBORUM.

- Concilium quid. 15, 27.
Concio, quot significationum.
 18, 7.
Concionem habere aliud est,
 quam *cum populo agere*. 13,
 15.
Condictus dies cum hoste.
 16, 4.
Confessum aes in XII tabulis.
 15, 13.
Confiteor, commune verbum.
 15, 13.
Coniicere, consistere causam. 5,
 10.
Coniunctum dialecticum. 16,
 8.
Consiliiosus. 4, 9.
Consilio. 16, 4.
Consolor, commune verbum.
 15, 13.
Consuetudo rerum domina.
 12, 13. *verborum domina*.
 11, 7.
Consules provocationem ha-
bent. 13, 12.
Contagium, anceps vocabu-
lum. 12, 9.
Contempto. 18, 12.
Contraria apud dialecticos.
 16, 8.
Contrarium nullum sine con-
trario altero. 6, 1.
Convivae quales legendi. 13,
 11.
Convivales sermones quales
esse debeant. *ibid.*
Convivarum numerus abso-
lutus secundum M. Varro-
nem. *ibid.*
Convivium absolutum qui-
bus rebus constet. *ibid.*
Copiari. 17, 2.
- Copulatum dialecticum*. 16,
 8.
Cor Ennius masculino gene-
re non dixit. 7, 2.
Corinthus Ephyre dicta. 14, 6.
Coriolanus quando & quare
a Romanis desciverit. 17,
 21.
Corn. Dolabella equum Se-
ianum quanti emerit. 3,
 9. *eius mors*. 3, 9.
Cornelius sacerdos Patavinus.
 15, 18.
Coronarium. 4, 14.
Coronarum militarium no-
mina. 5, 6.
Corpora hominum antiquo-
rum vastiora. 3, 10.
Corporis humani modus. *ib.*
Corpus quid. 5, 5.
Cornutus Annaeus. 2, 6. *ne-*
quidquam Virgilium repre-
hendit super versibus, qui-
bus Veneris & Volcani con-
cubitus describitur. 9, 10.
Val. Corvinus unde sic dic-
tus. 9, 11. *statua illi ab*
Augusto in foro posita.
ibid.
Corvite. 10, 25.
Coruncanus. 1, 10.
M. Crassus cum Cn. Pompe-
io consul. 14, 7. *ovalem*
coronam aspernatus. 5, 6.
P. Crassus Mucianus quot
bona in se habuerit, eius-
que gesta in Asia. 15, 13.
Crates grammaticus anoma-
liam defensitavit. 2, 25.
Cremera flumen. 17, 21.
Crepidae & crepidulae. 13,
 21.

I N D E X

Erepidarii. *ibid.*
 Creta antea Aëria dicta. 14, 6.
 Cretenfes in acie cithara ufi.
 I, II.
 Crimina quemadmodum sine
 periculo confitenda rhe-
 toribus. 12, 12.
 Critolaus Peripateticus ab A-
 thenienfibus ad Romanos
 legatus. 7, 14. quid vol-
 uptatem efle dicat. 9, 5.
 Croeli filius infans locutus:
 adolefcens mutus factus
 quomodo loqui coeperit.
 5, 9.
 Crystallus ex nive concretus.
 19, 5.
 Cuicuiusmodi. 9, 2. 13, 21.
 Cuiufcemodi. II, 16.
 Cuimodi. 12, 2.
 Cum populo agere. 13, 15.
 Cumprime. 17, 2.
 Cupediae ciborum. 6, 13.
 Curiata comitia. 5, 19. 15,
 27.
 Curiata lex. 13, 14.
 M. Curius. 10, 16. 14, 1.
 Curfus navium. 10, 29.
 Curtius. 12, 15.
 Cyclops Neptuni filius. 15,
 21.
 Cydarum. 10, 25.
 Cylindros lapis. 6, 2.

D.

Darius. 17, 9.
 Dei diverfae fignificationes.
 16, 16.
 Decemviri quando creati. 17,
 21. a Bruttianis flagro cae-
 li. 10, 3. debitoris inopis

membra diftrahi iubebant.
 20, 1. decem menfibus
 gigni hominem, non un-
 decim fcripferunt. 3, 19.
 Decemvirales leges absoluta
 brevitate fcriptae, fed ob-
 fcurae. 20, 1.
 Decere, cum dandi cafu. 2,
 15.
 Decima una ex Parcis. 3, 16.
 Decimi menfis partus. *ibid.*
 Deculpatus. 19, 10.
 Decuriae, pro loco & pro
 hominibus. 18, 7.
 Defectio, & dicta per defec-
 tionem. 5, 8.
 Defendere. 9, 1.
 Definitio omnis conftat ge-
 nere & differentia. 4, 1.
 Defunctorum animae divi-
 nant. 10, 19.
 Dehoneftus. 19, 10.
 Diarium. 7, 18.
 Delicia, fingulariter apud
 Plautum. 19, 8.
 Delphini Venerii & Amafii,
 & fuper eo hiftoria fingu-
 laris. 7, 8.
 Demetrius πολιορκητής. 15,
 31.
 Demofthenes apud Philip-
 pum regem verba faciens
 obtinuit. 8, 8. 13, 9. ni-
 tidus cultus ei probro. 1,
 5. locus eius a Cicerone
 expreffus. 13, 1. quid de
 Laide meretrice pofcente
 pecuniam dixerit. 1, 8. ut
 relicto Platone Calliftra-
 tum rhetorem feftatus fit.
 2, 13. ut Milefiorum le-
 gatos pecunia ab iis ac-

RERUM ET VERBORUM.

- cepta eluserit, iocularaque eius super ea re ad Aristodemum dictum. II, 9. eius & Ciceronis aetatis collatio facta, qua primas uterque causas egit. 15, 28. quid dixerit cum salutem fuga quaesisset; & ibi quando mortuus sit. 17, 21.
- Democritus** philosophus quando floruerit. *ibid.* ut Protagoram philosophias docuerit. 5, 3. cur se oculis privaverit. 10, 17. eius nomine non esse digna quae eum Plin. scripsisse vult. 10, 12. quid *vocem* appellet. 9, 3.
- Demortua** verba. 9, 2.
- Dente** aliquo carens venundatus an redhiberi possit. 4, 2.
- Dentes** in homine quando gignantur. 3, 10.
- Deos** quosdam Romani ut prodesse celebrabant, quosdam ne obsessent placabant. 5, 12.
- Depalmare.** 20, 1.
- Depecisci.** 20, 1.
- Depectere** capillum. 10, 15.
- Deperditus.** 5, 2.
- Deprecor** quo significato a Catullo positum: quid proprie sit, quaeque in eo ratio. 9, 16.
- Depudicavit** apud Laberium. 16, 7.
- Descendidi**, pro *descendi*. 7, 9.
- Detornata** sententia. 6, 8.
- Diagoras Rhodius** in amplexu filiorum prae nimio gaudio mortuus. 3, 15.
- Dialectica** captio. 19, 2.
- Dialecticae** studium iucundum, sed primo aspectu arduum. 16, 8.
- Dialecticorum** lex interrogandi & respondendi, quaeque eius vitia. 16, 2.
- Dialis** flaminis & flaminicae caerimoniae variae & observationes. 10, 15.
- Dianae** Ephesiae templum qui incenderat haud poterat nominari. 2, 6.
- Dicendi** tria genera. 7, 14.
- Dicere** indoctius & apertius. 12, 5.
- Dicturum inimicos**, apud Ciceronem. 1, 7.
- Die**, casu patrio. 9, 14.
- Dies**, secundo casu apud Ciceronem & Virgilium. 9, 14.
- Die pristini & pristinae** & similia veteres dixere, non, ut nunc nos dicimus. 10, 25.
- Die quarte & die quarto** ut differant. *ibid.*
- Die quarto** Laberio est *nudius quartus*. *ibid.*
- Diem** quid Athenienses dixerint; quid Babylonii; quid Umbri; denique quid Romani. 3, 2.
- Dies civiles.** *ibid.*
- Dies primi** post Kalendas; Nonas, Idus, cur attri habeantur; & cur dies quartus Kalendas, Nonas, Idus, ut religiosus viretur. 5, 17.
- Diespiter.** 5, 12.

I N D E X

- Differentia in definitione. 4, 1.
 Diffissio. 14, 2.
 Diffissus dies. *ibid.*
Dignor, commune verbum.
 15, 13.
Dii, generandi casu apud
 Virgilium. 9, 14.
Dii qua re praecipue ab ho-
 minibus differant. 14, 1.
*Dii*ovis. 5, 12.
 Disiunctum dialecticum. *ib.*
 Diluculat. 16, 8.
Dimidia hora an recte dica-
 tur. 3, 14.
Dimidium plus toto. 18, 2.
Dimidius & dimidiatus quo-
 modo differant; & ubi lo-
 cum habeant. 3, 14.
Dio Syra cufanus amicus Pla-
 tonis. 3, 17.
Diodoro Crono nullum ver-
 bum ambiguum. 11, 12.
Diogenes Cynicus servus. 2,
 18. ut sophistam captiose
 argumentantem eluserit.
 18, 12.
Diogenes Stoicus ab Athe-
 nienfibus ad Romanos le-
 gatus. 7, 14.
Diomedis & Glauci permuta-
 tio. 2, 33.
Dionysius Siciliae tyrannus
 quo tempore fuerit. 17,
 21.
Dioxippus Hippocraticus. 17,
 12.
Disciplinosus. 4, 9.
Dispeffis manibus. 15, 15.
Dispretus. 7, 18.
Divinatio in oratione quid.
 2, 4.
Diurnare. 17, 2.
Doctiuscule. 6, 10.
Corii. Dolabella proconsul A-
 fiae curream venificii mu-
 lierem ad Areopagitas re-
 iecerit. 12, 26.
Dolentia, pro dolore Levio.
 19, 7.
Dolentes quid facere soliti.
 12, 5.
Dolor apud Stoicos indiffe-
 rens. *ibid.*
Dolorem ut sapiens toleret.
ibid.
Dolori obstat ratio. *ibid.*
Doloris vis & natura quae
 contra Stoicos. 19, 12.
Dolus anceps vocabulum. 12,
 9.
Dominatu, dandi casu. 4,
 16.
Domitiano imperante, phi-
 losophi & rhetores urbe
 Italiae eiekti. 15, 11.
Domitius Infanus grammati-
 cus. 18, 7.
Domus gignendi casu. 4, 6.
Draco Athenienfium primus
 legislator, fevriter leges
 tulit. 11, 18. qua poena
 fures affecerit. *ibid.*
Dubiofus. 5, 10.
Dulcioreloquus Nestor apud
 Levium. 19, 7.
Duo & vicesimo anno, ut di-
 catur. 5, 4.
Durities, duritudo. 17, 2.

 E.
Ebrietatis laus. 15, 2.
Edulcare. 15, 25.
Effatus ager. 13, 14.

RERUM ET VERBORUM.

- Egere multis & nihil habere veri philosophi esse. 13, 22.
- Ego & tu* ut pronuntientur. 10, 4.
- Egregie* an *egregi* vocandi casu dicendum esset quorundam grammaticorum ridicula decertatio. 14, 5.
- Elaeenses Asiatici focii & amici populi Romani. 1, 13.
- Elegantia olim in vitio. 11, 2.
- Eleusinium certamen. 15, 20.
- Ellebori genera duo, eorumque vis. 17, 15.
- Ellops Rhodius. 7, 16.
- Elucificare. 10, 17.
- Elucus. 16, 12.
- Elutriare lintea*, apud Laberium. 16, 7.
- Empedocles Agrigentinus quando floruerit. 17, 21.
- Empedocles testiculos cur *κνέμης* vocet. 4, 11.
- Emplastrum*, *οὐδέτερος* apud Laberium. 16, 7.
- Emfionis competitores. 12, 12.
- Ennianista. 18, 5.
- Ennius quando natus. 17, 21. cur tria corda sese habere dixerit. 17, 17. ut Euripidem aemulatus. 11, 4. nequidquam a Seneca reprehensus. 12, 2. vera eius lectio. 18, 5.
- Enses. 10, 25.
- Epagoge dialectica. 7, 3.
- Epaminondas Thebanorum dux. 17, 21.
- Ephorus historiae scriptor. 3, 11.
- Epibatides. 10, 25.
- Epictetus servus. 2, 18. eius in philosophum impurum verba. 17, 19. Domitiani tempore una cum ceteris philosophis urbe & Italia eiectus Nioopolim decessit. 15, 11. eius de veris Stoicis sententia. 1, 2. quae duo vitia maxima dixerit. 17, 16. lib. eius *διαλέξεων* cum Chryssippi & Zenonis libr. conveniunt. 19, 1.
- Epicurus quando floruerit. 17, 21. ut voluptatem definiverit. 2, 6. inique a Plutarcho in syllogismo reprehensus. 2, 8. ab eodem in frivolis verbis evidenti calumnia infectatus. 2, 9. voluptatem summum bonum esse ponit. 9, 5. quid *vocem* appellet. 5, 15. quas dicat esse videndi rationes. 5, 16.
- Epirritos* numerus quid. 17, 14.
- Eques Romanus impolitiae a censore notatus. 4, 12.
- Eques*, pro *equo*. 18, 5.
- Equinus color. 3, 9.
- Equitare equo & homini commune. 18, 5.
- Equiti praepingui cum censor equum aufert, an id cum ignominia fiat. 7, 22.
- Equus mordax aut calcitro vitiosus. 4, 2.
- Erasistratus medicus. 16, 3.

I N D E X

- Errabundus*, & id genus verba quo significatu dicantur. II, 15.
- Erraticas stellas Nigidius erroneas appellat. 3, 10. 14, 1.
- Eructum vinum. II, 7.
- Erucius Clarus praefectus urbi. 6, 6. idem bis consul. 13, 16.
- Escendere. 5, 6. 10, 15. 17, 2. 18, 7.
- Est, erat, & fuit* eleganter saepe absunt. 5, 8.
- Est, & erit*, quando tempus suum retineant, quando non. 17, 7.
- Esuritionem quae faciant. 16, 3.
- Etesiae. 2, 22.
- Evathlus Protagorae discipulus quo pacto praeceptorem suum frustratus sit. 5, 10.
- Euclides Socraticus quo modo, cum tamen ei Atheniensem urbem ingredi non liceret, eo iverit. 6, 16.
- Eudoxus quando floruerit. 17, 21.
- Eὐφροίας* quanta ratio a scriptoribus elegantibus habita. 13, 20.
- Evirati animi. I, II.
- Eunuchus vitiosus est, & venundatus redhibetur. 4, 2.
- Euripides quando floruerit. 17, 21. quot tragoedias scripserit, & quotiens vicerit. 17, 4. quali ioco Aeschylum apud Aristophanem infectetur. 13, 23. ejus versum quendam ut Favorinus acceperit. 1, 15. versus ejus expressi ab Ennio. II, 4. quid ei Lucilius vitio dederit. 7, 3. versus eius in gulam. 7, 16. Sophoclis versus ei Plato attribuit & quod saepe integros versus a Sophocle mutuatus sit. 13, 17. mater eius qualis. 15, 20. quid patri de eo Chaldaei praedixerint. *ibid.* Eleusinio & Theseo certamine coronatus. *ibid.* Anaxagorae Prodicus, & Socratis auditor. *ibid.* muliebris odii quae illi causa. *ibid.* mors ejus, & sepulcrum. *ibid.*
- Europa pars mundi. 10, 7.
- Eurus ventus unde dictus, & quo alio nomine. 2, 22.
- Exactus pecuniam* quemadmodum Metellus Numidicus dixerit. 15, 14.
- Exadversum*, in qua syllaba accentum habeat. 7, 7.
- EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA. in censoriis animadversionibus. 4, 20.
- Exempla non excusant. 10, 19.
- Exemplum, maxima poena veteribus. 6, 14.
- EX. IURE. MANUM. CONSERTUM. in antiquis actionibus quid? 20, 10.
- Expasus. 15, 15.
- Expavidus. 1, 18.
- Expensilatio. 14, 2.

RERUM ET VERBORUM.

Expensa mente. 19, 7.
 Exsuperantia. 4, 18.
 Extra ordinem sententiam ro-
 gare. 4, 10.
 Extrilidus. 19, 1.

F.

Fabae infant. 4, 10.
 Q. Fabio Maximo graminea
 corona data. 5, 8.
 Fabius Licinius consul. 10,
 6.
 Q. Fabius imperator quid ad
 Carthaginenses scripserit,
 quidque illi responderint.
 10, 27.
 Fabii quando, & ubi univer-
 si cum familiis suis, inter-
 emti. 17, 21.
 C. Fabricius Luscinus censor.
 17, 21. quid admiranti-
 bus quod Cornelium Ru-
 finum inimicum & ava-
 ritiae summae hominem
 consulem designari cura-
 vissset, responderit. 4, 8.
 eundem postea censor se-
 natu movit. 4, 8.
 C. Fabricius & Q. Aemilius
 coff. quid ad Pyrrhum
 scripserint, cum eum ve-
 neno interficere Nicias qui-
 dam petito ab iis praemio
 proposuisset. 3, 8. quid
 Sannitibus sibi aurum of-
 ferentibus responderit. 1,
 4.
 Fabulum. 4, II.
Faciem, non esse quod vulgo
 dicitur. 13, 29.

Facies & Facii patrio casu,
 9, 14.
Facies hominis apud Pacu-
 vium. 13, 29.
Facinus anceps vocabulum.
 12, 9.
Factum itur contumelia, qua
 ratione dictum. 10, 14.
 Facundiosus. 4, 9.
 Faetutinus. 13, 20.
 Falces. 10, 25.
 Fallaciosus. 7, 3.
 Fames minus tolerabilis hi-
 berno quam aestivo tem-
 pore. 16, 3.
 Fames ut diu tolerari possit,
 si cibus ablit. *ibid.*
 Fami. 9, 14.
 Famulosus. 9, 12.
 C. Fannius Strabo consul. 15,
 II.
 Fasces. 10, 3.
 Fascinari. 16, 12.
 Fascinationes dirae. 9, 4.
 Fati definitio, vis, necessitas.
 6, 2.
 Fati necessitas. *ibid.*
 Fatiscor. 17, 2.
 Fatum & natura num idem
 Ciceroni. 13, 1.
 Fauces inferni apud Virgi-
 lium. 16, 5.
 Favissae Capitolinae. 2, 10.
 Favonius. 2, 22.
 Favorinus philosophus. 1, 3,
 10, 2, 1, 12, 26. 3, 1, 3,
 16, 19. 4, 1, 5, II. 10,
 12. 12, 1. 16, 3. Gallus.
 2, 22. magna memoria vir.
 3, 23.
 Favorinus orator ut in luxum
 coenarum invecus sit, cum

I N D E X

- legem Liciniam suavit. 15, 8.
 Fax noctis prima. 18, 1.
 Febris habitum & motum pulsu suo demonstrat arteria. 18, 10.
 Fecialis populi Romani quibus verbis & quo ritu bellum indicere solitus. 16, 14.
 Feminae nullam comitiorum communionem habent. 5, 19.
 Feminae in mares. 9, 4.
 Feminas solas longa vestis decet. 7, 12.
 Fenerator. 16, 12.
Fenerator, pro *fenereo*. 18, 12.
 Fenestellae error ab Asconio notatus. 15, 28.
 Fera animalia. 19, 2.
 Ferae conceptae. 10, 24.
 Ferae denicales. 16, 4.
 Ferae praecedantiae. 4, 6.
 Fertum. 10, 15.
Festinare quid, & ut a proferre differat. 16, 1.
 Festucaria vis. 20, 8.
 Festus Postumius. 19, 13.
 Ficedula avis. 15, 8.
 Fidenates quando hostes populi Romani. 17, 21.
 Fides alieno ictu sonare. 9, 9.
 Fidus Optatus grammaticus. 2, 3.
 Filiorum erga parentes officium. 2, 2.
Finis genere feminino apud Lucretium. 13, 19.
 Flagitium & vitium. 1, 17.
 Flamen Dialis. 10, 15.
 Flammia. 17, 5.
 Flammigare. 17, 10.
 Cn. Flavii Annii aedilis curulis res gesta memorabilis. 6, 9.
 Flavus color. 2, 26.
 Flocces vini. 11, 7.
 Florens vino animus. 6, 13.
Fluctus, patrio casu. 4, 18.
 Fluvii fontisque gelu durati. 17, 8.
 Foedifragus. 19, 7.
 Forfices in acie. 10, 9.
 Forma stata & uxor. 5, 11.
 Formidolosus. 9, 12.
 Fors fuit. 12, 8.
 Fortassean. 11, 9.
 Fortescere. 19, 7.
 Fortitudo vera. 12, 5.
 Forus puppis. 16, 19.
 Fraces olei. 11, 7.
 Frameae. 10, 25.
Frater unde, ex P. Nigidii sententia. 13, 10.
 Frequentamenta. 1, 11, 5, 1.
 Frequentativorum fere omnium prima syllaba quomodo pronuntietur. 9, 6.
Fretu apud Ciceronem. 13, 20.
 Fretum Plauti comoediam quidam esse non putant. 3, 3.
Frons virili genere secundum analogiam Caecilius posuit. 15, 9.
 Frons in acie. 10, 9.
 Corn. Fronto. 19, 8.
 M. Fronto consularis. 2, 26.
 Frunifcor. 17, 2.
Fuere impendio infit apud Livium. 19, 7.

RERUM ET VERBORUM.

- Fulvius Flaceus & Aemilius Lepidus *coff.* ut in mutuum gratiam redierint. 12, 8.
- Fulvius Flaccus *consul.* 17, 21.
- M. Fulvius Nobilior temere milites suos coronis saepe donavit. 5, 6.
- Fulvus color. 2, 26.
- C. Fundanius aedilis plebei. 10, 6.
- Fundus coenae. 17, 8.
- Fundus factus populus. 16, 12.
- Funus familiare. 16, 4.
- Fur manifestus & nocturnus quemadmodum e XII tabulis poeniantur. 20, 1.
- Furax. 4, 8.
- Furem quatenus occidere licitum. II, 18.
- Fures qua poena Draco, qua Solon, qua decemviri adfecerint. II, 18.
- Fures publici. *ibid.*
- Furiosus, morbosus est. 4, 2.
- Furis *ἔτυμον* non verum a Varrone positum. 1, 18.
- Furius *consul.* 9, II.
- Furius poeta reprehensione Caesellii defensus. 18, II.
- Furta quam severiter olim poenita. 7, 15.
- Furtum quam caste a veteribus & integre definitum. II, 18.
- Furtum per lancem & licium. II, 18. 16, 10.
- Furtum manifestum, oblatum, conceptum II, 18.
- Furtum quarum rerum fiat. *ibid.*
- Furtum ut fiat. *ibid.*
- G.
- Galli quo consilio & quo bello Romam ceperint. 17, 12.
- Galli elleboro sagittas tingunt. 17, 15.
- Gabii Bassi super nomine partus traditio elusa. 3, 19.
- Gallica. 13, 21.
- Gallus Afinius sine ratione Ciceronem reprehendit. 17, 1.
- Gauli. 10, 25.
- Gaudium inperatum multis mortem attulisse. 3, 15.
- Gellianus. 13, 12.
- A. Gellius Favorinum sectatus. 14, 2. 16, 3. Sulpicium Apollinarem. 6, 6. 13, 16. 20, 6. T. Castricium. 13, 20. Romae extra ord. iudex a *coff.* datus. 12, 13. a praetore adulescens in iudices lectus. 14, 2. quo consilio, qua occasione, & quo ordine hosce libros scripserit, *praef.*
- L. Gellius vir censorius Ciceronem civica corona donari censuit. 5, 6.
- Geminus Servilius. 12, 4.
- Genera nominum tam anxie inquirere frivolum. 4, 1.
- Genethliaci Chaldaei, vanum hominum genus & fallaciosum. 14, 2.
- Genitales menses. 3, 16.
- Genus in definitione. 4, 1.

I N D E X

- Geometria post, quam in principio, iucundior. 16, 18.
- Gefa. 10, 25.
- Gefcoretae. *ibid.*
- Gilyum. 13, 29.
- Gladiator compositus ad pugnam quid sibi proponat. 7, 1.
- Gladiatorum vocabula. 10, 21.
- Gladius Hispanicus. 9, 13.
- Glans Hiberica. 7, 16.
- Glauci & Diomedis arma. 2, 33.
- Globus in re militari. 10, 9.
- Gracilis forma orationis. 7, 14.
- C. Gracchus vehemens orator. II, 13. tibia eius concionatoria. I, II. ut quaedam ejus sententia a Castricio reprehensa. II, 13. ejus de pudicitia & parsimonia cum e Sardinia rediit ad populum verba. 15, 12.
- Tib. Gracchus Tiberii & Caii pater ut cum P. Africano superiore in gratiam redierit, & ut filiam ejus duxerit uxorem. 12, 8.
- Tib. Gracchus pro L. Scipione Asiatico, cum Scipione Africano inimicus esset, ne in carcerem duceretur, iussu collegae intercessit. 7, 19.
- Graeca ut vertenda Latine. 9, 9.
- Graeci cannabo & stupa naves fuebant. 17, 3.
- Graecorum quorundam verborum difficillima in linguam Latinam tralatio. II, 1.
- Granius praeco. 4, 17.
- Gratia, anceps vocabulum. 12, 9.
- Gratiosus. 9, 12.
- Grassator. 1, 2.
- Griphi dialectici. *ibid.*
- Gubernius apud Laberium. 16, 7.
- Gulae detestatio. 7, 16.
- Gurdus apud Laberium. 16, 7.
- H.
- H. spiritum qua ratione veteres verbis quibusdam inferuerint. 2, 3.
- Habeo curam *vestri* an *vestrum*, utrum dicendum. 20, 6.
- Habitus bene & male. 3, 14, 20.
- D. Hadrianus decrevit undecimo quoque mense partum edi posse. 3, 16.
- Halcyones quot anni diebus & ubi nidulentur. 13, 10.
- Halyattes Lydiae rex bello Milesio fidicines, fistulatores & tibicines habuit. 1, 11.
- Hannibal ut Antiochum cavillatus. 5, 5. quot ex illis decem captivis, quos Romam de iurio ab iis accepto legavit, ad illum redierint, & quo loco apud Romanos illi fuerint qui non redierunt. 7, 18.
- Harena* an pluraliter dicatur. 19, 5.

RERUM ET VERBORUM.

- Hariolum suam Naevius in carcere scripsit. 3, 3.
 Harmodius. 9, 2. 17, 21.
 Harpalus. 10, 16.
 Haruspicum Etruscorum perfidia. 4, 5.
 Hasta. 10, 15.
 Hasta & caduceus signa belli aut pacis. 10, 27.
 Hegesias historicus. 9, 4.
 Hellanicus quo tempore vixerit, & qua aetate fuerit. 15, 23.
Hemolios numerus. 18, 14.
 Heraclitus Ephesius. *praefat.*
 Herculani corporis proceritas. 1, 1.
 Hercules Olympicum stadium pedibus suis metatus. *ibid.* eius templum. 16, 5.
Herie lunonis, in comprecationibus. 13, 2.
 Hermaphroditus. 4, 4.
 Herodes Stoicus. 9, 5.
 Herodes Atticus V. C. 1, 2, 9, 2, 18, 10. 19, 12.
 Herodotus quo tempore vixerit, & qua aetate mortuus. 15, 23. fabulator. 8, 10. eius & Homeri super leonum partu dissensio. 13, 7.
 Heroicis in versibus quid M. Varro observaverit. 18, 15.
 Herfilia ut apud T. Tatium, cum pacem oraret, precata sit. 13, 22.
 Hesiodusne an Homerus antiquior, opiniones variae. 17, 21. quam frivole Hesiodum Homero antiquiorem esse L. Accius probare conatus sit. 3, 11.
Hesterna noctu, prisce dictum. 8, 1.
 Higinus grammaticus. 1, 2. Scipionis Africani superioris vitam scripsit. 7, 7.
 Hippagines. 10, 25.
 Hipparchus Pisistrati filius quo tempore ab Harmodio & Aristogitone occisus fuerit. 17, 21.
 Hippias tyrannus. *ibid.* 9, 2.
 Hippocrates divina memoria. 19, 2.
 Hister fluviorum qui ultra imperium Romanum fluunt secunda magnitudine. 10, 7.
 Histiaeus. 17, 9.
 Historia ut ab annalibus differat. 5, 18.
 Historici viri munus. *ibid.*
 Hoedus ex Ambracia. 7, 16.
 Hoedis ovium lacte alitis capillus tenerior. 12, 1.
 Homerus quo tempore vixerit, in quibus tribus tradicendi genera tradiderit. 7, 14. eius versus praeter vulgi opinionem a Varrone explicati. 17, 3. variae de eius patria sententiae. 3, 11.
 Hominis definitio. 4, 1.
 Homines res postfuturas praenoscere non posse. 14, 1.
 Homo quoto mense, postquam mulieris uterus semen concepit, gignatur. 3, 16.
Honos anceps vocabulum. 12, 9.
Hora Quirini uxor in comprecationibus. 13, 21.

- Horatia lex super Caia Tarratia ad populum lata. 6, 9.
- Horatii trigemini. 1, 10.
- Horatius Cocles. 4, 5.
- Hortensius orator ob munditias corporis gestumque in dicendo histrionicum Dionysiae saltatriculae cognomine se compellanti quam suaviter responderit. 1, 5.
- Hortensius poeta inuenustus. 19, 9.
- Hortor*, commune verbum. 15, 13.
- Hospites quo loco apud Romanos. 5, 13.
- Hostiae praecidaneae, item succidaneae. 4, 6.
- Hostilia curia inter templa ab auguribus constituta. 14, 7.
- Hostilius Mancinus Mamiliae meretrici diem quare dixerit. 4, 14.
- Humanus*, aliud significare quam vulgo putatur. 13, 16.
- Hypsicrates grammaticus. 16, 12.
- I.
- Iaculorum vocabula. 10, 25.
- Ialyfi imago apud Rhodios. 15, 3.
- Ianus pater. 5, 12.
- Iapyx ventus. 2, 22.
- Idaeus praeco. 3, 23.
- Idem Accii quod Titii*, prov. *ibid.*
- Idiographus liber. 9, 14.
- Ignarus. 9, 12.
- Ignis cur urinam laceffat. 19, 4.
- Ignominatus. 8, 14.
- Ignoscentia. 7, 3.
- Iligna corona. 5, 6.
- Illaudatus. 2, 6.
- Illyrios homines esse, qui interimant videndo. 9, 4.
- Imbellia. 5, 5.
- Imparilitas*, Soloecismus a Sinnio Capitone vocatur. 5, 20.
- Impendio. 1, 2, 7, 1, 11, 18, 18, 6.
- Imperceptus. 14, 1.
- Impete magno*, apud Levium. 19, 7.
- Impolitia, in equis censendis. 4, 12.
- Imprecabilis. 17, 19.
- Inops aetate invalidus, ita ut ingredi non possit, quem admodum ad praetorem e sua domu ducatur, ex XII Tabulis. 20, 1.
- In potestatem*, & similia. 1, 7.
- Inamabilis. 2, 6.
- Incestus. 13, 19.
- Inclinamentum. 4, 9.
- Incohibilis. 5, 3.
- Incomprehensibilia omnia esse, quo Pyrrhonii, quo Academici sensu dixerint. 11, 5.
- Incontinentia, vitium maximum. 17, 1.
- Indefinitum verbum quid. 1, 7.
- Indefes. 7, 22.
- Indiae in montibus homines caninis esse capitibus, nul-

RERUM ET VERBORUM.

- lis cervicibus, & oculos in
 humeris habentes; item
 corporibus hirtis & avium
 ritu plumantibus. 9, 4.
 Indipisci. 12, 1. 17, 2.
 Indissimulabilis. 10, 22.
 Indu. 12, 4.
Induciae, quid & unde dic-
 tae. 1, 25.
Industria, anceps vocabulum.
 12, 9.
 Infacundia. 11, 16.
 Infans ut in utero matris for-
 matur. 3, 11.
 Infestans. 9, 12.
 Infortunitas. 6, 1.
Infra classem, quid Catoni. 7,
 13.
 Infrunita verba. 4, 9.
 Ingenium tempore mitifica-
 tur. 13, 2.
Ingratiis. 17, 1.
*Iniectio manus in XII Tabu-
 lis*. 20, 1.
Iniice, & similia ut efferen-
 da. 4, 17.
Iniicere, coniiicere, & similia
 qua ratione primam pro-
 ductam habeant. *ibid.*
Inimicitiae an singulari nu-
 mero dicatur. 19, 8.
Iniuria, anceps vocabulum.
 12, 7.
Iniuria factum itur apud Ca-
 tonem. 10, 14.
Iniuriae. 9, 12.
 Iniuriae atrociores. 20, 1.
 Iniuriae ut poeniantur ex XII
 Tabulis. *ibid.*
 Iniurias ulcisci populus Ro-
 manus saepe neglexit. 7,
 2.
 Iniuriae ut cavendae ex Pa-
 naetii sententia. 13, 26.
Inlatebrare, apud Q. Clau-
 dium. 17, 2.
 Inlutis pedibus. 17, 5.
 Inominalis dies. 5, 17.
 Inora animalia. 7, 6.
Insece, apud Ennium & Li-
 vium. 18, 9.
Insecunda, non insequenda le-
 gendum apud Catonem.
ibid.
 Infectiones. *ibid.*
 Inignite. 6, 15.
Insomnia, feminino genere.
 6, 4.
 Insubidus. 6, 1. 12, 2. 13,
 19. 18, 8.
 Insuperhabere. 1, 19. 4, 1.
 Intentio. 7, 7.
Inter os & offam, apud Cato-
 nem. 13, 17.
 Intercedendi ius. 7, 19.
 Internecinum genus morbi.
 2, 1.
Interpretor, commune ver-
 bum. 15, 13.
 Interstitio. 20, 1.
 Intolerantia vitium maxi-
 mum. 7, 11.
Intolerantibus curis, apud Le-
 vium. 19, 7.
Intra veteribus antea in, &
 quomodo ea postea usi. 12,
 13.
 Intra cubitum. *ibid.*
 Intra Kalendas. *ibid.*
 Intra modum. *ibid.*
 Intra montem. *ibid.*
 Intra Oceanum. *ibid.*
 Invalentia. 20, 1.
 Invidiosus. 9, 12.

I N D E X

- Ionium mare violentum & vastum. 19, 1.
 Iovem unde Latini veteres appellaverint. 5, 12.
 Iovem lapidem iurare. 1, 21.
 Iovi alba hostia faciendum quare. 10, 15.
 Iovis Capitolini cella. 7, 1.
 Iovis convivium in Capitolio. 12, 8.
 Iovis filii prudentissimi & humanissimi a poetis habiti. 15, 21.
 Ischiacorum dolores modulis tibiae minui. 4, 13.
 Isigonus Nicaeensis historicus. 9, 4.
 Isocratem ad Mausolaeum agonem ivisse. 10, 18.
 Isocratii. 18, 8.
 Isopsephoe versus, apud Homerum. 14, 6.
 Italia armentosa. 11, 1.
 Italicensis municipes. 16, 13.
 Italiae terrae quae origo. 11, 1.
 Italiam qui primi incoluisse dicantur. 1, 10.
 Italoe, boves apud veteres Graecos. 11, 1.
 Iudex qualis esse debeat. 14, 4.
 Iudex ut ad incertos iuris casus praemoeniri debeat. 14, 2.
 Iudex extra ordinem a coff. datus. 12, 13.
 Iudex qui ob rem dicendam pecuniam accepisse convictus fuerit capite e XII Tabulis poenitur. 20, 1.
 Iudices cognoscunt. 4, 4.
 Iudicis veri officium. 14, 2.
 D. Iulius pommerium protulit. 13, 14.
 Iul. Celsinus. 19, 7, 10.
 Iumentum, in XII Tabulis. 20, 1.
 Iupiter quasi Iovis pater. 5, 12.
 Iurare conceptis verbis. 7, 11.
 Iuris magistri. 4, 1.
 Iurisiurandi apud Romanos observata sanctimonia. 7, 18.
 Iurisiurandi genera aliquot. 11, 6.
 Iusiurandum adigere. 7, 18, 16, 4.
 Iurites Quirini, in comprecationibus. 13, 22.
 Ius trium liberorum. 3, 16.
 Iusiurandum militare quibus verbis conceptum. 16, 4.
 Iustitia. 6, 1.
 Iustitiae imaginem quam apud Chrysippus depinxerit. 14, 4.
 Iuventae finis. 10, 28.
 Iusti dies, apud Decemviros. 20, 1.
- L.
- Labeo Antistius legum atque morum populi Romani apud prime doctus. 13, 10, 12. libri eius posteriores, post mortem editi. 13, 10.
 Laberius a Caesare ignominatus. 8, 14. multa verba praelicenter finxit. 16, 7. quibus rebus C. Caesa-

RERUM ET VERBORUM.

- rem offenderit. 17, 14.
 eius arrogantia. *ibid.* ver-
 fus eiusdem super priva-
 tione oculorum Democri-
 ti. 10, 17.
- Labiae. 10, 4. 18, 4.
- Laboriosus. 9, 12.
- Lacedaemonii in acie tibia
 usi. I, II. furta illis exer-
 citio & disciplinae. II, 18.
 quando triginta tyrannos
 Atheniensibus praeposue-
 rint. 17, 21. quando ab A-
 theniensibus ad Corinthum
 victi. *ibid.* quid super sen-
 tentia quam homo impro-
 batissimus dixerat statue-
 rint. 18, 3. quomodo lite-
 ras quas ad suos impera-
 tores mittebant, occulta-
 rint. 17, 9.
- Lactis quo homo nutritur vis.
 12, 1.
- C. Laelius. 17, 5.
- Lacstrygones Iovis filii. 15,
 21.
- Laetabundus. II, 15.
- Laetitia quid. 2, 27.
- Laeva numina, apud Virgi-
 lium. 5, 11.
- M. Laevinus aedilis curulis.
 13, 13.
- Lais meretrix. 1, 8.
- Laminae ardentes. 10, 3.
- Lampadio Ennium emenda-
 vit. 18, 5.
- Lancea. 10, 25.
- Lancea, Hispanicum vocabu-
 lum. 15, 30.
- Largii Licinii Ciceromastix
 quam ineptus. 17, 1.
- A. Gellii Vol. II.*
- Largior* commune verbum.
 15, 13.
- Lavandria*, Laberio. 17, 7.
- Laudare* prisca lingua quid.
 2, 6.
- Laudari frigide turpius, quam
 acerbius vituperari. 19, 13.
- Laurentina via. 10, 2.
- Laus Catonis*, Ciceronis li-
 ber. 13, 2.
- Leaenae quotiens in vita sua
 pariant, & quot catulos
 uno partu. 13, 7.
- Lebadia oppidum in Boeo-
 tia. 12, 5.
- Lectica latus quidam ut a
 rustico Venusino ioculari-
 ter derisus. 10, 3.
- Lectica stupis deligata. 10,
 3.
- Leges consensu tacito obli-
 terantur. 12, 13.
- Leges ut mutentur pro ra-
 tione temporum & flectan-
 tur. 20, 1.
- Leges duodecim tabularum
 quando scriptae, quodque
 quibusdam severae & qui-
 busdam molles vitae. *ibid.*
- Legio quot centurias, quot
 manipulos, quot cohortes
 habeat. 16, 4.
- Lembi. 10, 25.
- Lenaeus Cn. Pompeii liber-
 tus. 17, 16.
- Lenunculi. 10, 25.
- Legumentum. 4, 10.
- Leonidae Lac. laus. 3, 7.
- Leoninae φιλανθρωπίας ex-
 emplum memorabile. 5,
 14.

- Leontem suam Naevius in carcere scripsit. 3, 3.
 Aemilius Lepidus & Fulvius Flaccus censores una ut in gratiam mutuam redierint. 12, 8.
 Leporaria. 2, 20.
 Lepores in Bifaltia binis iecoribus. 16, 15.
Levenna, levis Laberio. 16, 7.
Levitas haud vulgari significato: & quos *leves* veteres dixerint. 7, 11.
 Levius poeta implicatus. 9, 9.
Lex quid, & ut a privilegio & *plebiscito* differat. 10, 20.
 Libertinae. 15, 2.
Liberalis, quis. 17, 5.
 Liberos alendus proprio lacte. 12, 1.
Liberos etiam unum filium filiamve dixisse veteres. 2, 13.
 Libertini ab ingenuis quatenus adoptentur. 5, 19.
 Librorum inscriptiones variae. *praefat.*
 Libros publice quis primus legendos praebuerit. 6, 17.
 Liburni naves loris fuebant. 17, 3.
 L. Licinius Crassus censor. 15, 11.
 Porcii Licinii venustissimi versus. 19, 9.
 Licinius Imbrex comicus. 13, 21.
Lictor unde dictus. 12, 3.
 Lignum alumine oblitum non incendi. 15, 1.
 Linguam exertare. 9, 13.
 Lingua recondenda secundum Hesiodum. 1, 15.
 Lingula. 10, 25.
 Lintres. *ibid.*
 Lis pecunia aestimata. 4, 4.
 Literarum in epistola C. Caesaris & aliorum occulta significatio. 7, 9.
 Literarum quarundam iucunda consonantia. 7, 20.
 Liticines. 20, 2.
Lituus, quid. 5, 8.
 Lituusne auguralis a tuba, quae *lituus* appellatur, an tuba a lituo augurali. *ibid.*
 Livius Drusus tribunus plebei morbo comitiali laborans Anticyram navigat ut elleborum bibat. 17, 15.
 L. Livius poeta fabulas docere quando Romae coepit. 17, 21.
Locuplēs unde. 10, 5.
 Longae naves. 10, 25.
Longaevus apud Virgilium senem non significat. 2, 16.
 Loquacitas quam magnum vitium. 1, 15.
 Lorarii. 10, 3.
Lorea, muliebris potus. 10, 23.
Lua Saturni, in comprecationibus. 13, 21.
 Luca. 11, 18.
 Lucilius poeta quando floruerit. 17, 21. quid Euripidi vitio dederit. 7, 3.
 Lucretius. 5, 12.
 Ludibriosus. 7, 11.

RERUM ET VERBORUM.

Ludibundus. II, 15.
 Luere piaculis. 4, 5.
 Luna augente vel crescente
 quam *συμπλάθειαν* multa
 habeant. 20, 8.
 Luna quot diebus orbem
 suum lustret. 1, 20, 3, 10.
 Lunae motuum causa incerta.
 2, 28.
 Luscitiosus servus venum-
 datus quatenus redhiberi
 possit. 4, 2.
 Lutescere. 18, II.
 Luteus color. 2, 26.
 Lutulentus. II, 15.
 Luxuria in coenis. 15, 8.
Luxurii, secundo casu. 9, 14.
 Lycurgi lege maximus honos
 maiori aetati habitus. 2, 15.

M.

Macedo philosoph. 13, 8.
 Macedonia *Ἡμαθία* dicta. 14,
 6.
 Machaerae. 10, 25.
 Magniloquentia. I, 2.
 Magistratus qui prehensionem
 habeant, qui vocationem,
 qui neutrum. 13, 12.
Maia Volcani, in impreca-
 tionibus. 13, 2.
 Malum quid. 12, 5.
Malas malaxavi, apud La-
 berium. 16, 7.
 Maledicendum non esse im-
 probis. 6, 11.
 Malum consilium consultori
 pessimum, proverbium. 4,
 5.
 Mamilia meretrix. 4, 14.
Manciolis, tenellis, apud Le-
 vium. 19, 7.

Mancia sub corona vendi-
 ta. 7, 4.
 C. Manilius consul. 17, 21.
 Manliana imperia. 1, 13, 9,
 13.
 Cn. Manlius tribunus plebei.
 6, 11.
 M. Manlii mors. 17, 21.
Manuatus est, & *Manuarius*,
 apud Laberium. 16, 7.
Manubiae quid. 13, 23.
 Manubias & praedam qua
 ratione Cicero coniunxe-
 rit. *ibid.*
 Manum conferere, quidnam
 in antiquis actionibus e
 duodecim tabulis & apud
 Q. Ennium: utque id fie-
 ri apud praetorem soli-
 tum. 20, 10.
 Marathonica pugna quando
 pugnata. 17, 21.
 Marcius Rex consul. 13, 18.
 Mare, austris spirantibus glau-
 cum & caeruleum, aquilo-
 nibus obscurius atriusque.
 2, 30.
 Mare gelu non duratur. 17,
 8.
 Maris in tempestate qui fit
 ut homines timeant & pal-
 leant. 19, 1.
 Mariti officium erga uxorem.
 I, 17.
 M. Marius. 10, 3.
 Marti serpentum virulentorum
 domitores. 16, 11.
 Marspiter. 5, 12.
 Marsus Circes filius. 16, 11.
 Martiae hastae cum movif-
 sent, qualibus piaculis id
 expiatum. 4, 6.

I N D E X

- Materfamilias & matrona. 18, 6.
 Materiae infames. 17, 12.
 Matrimus. I, 12.
 Cn. Mattius verbis novis usus. 15, 25. figmenta ejus verborum venulã. 20, 9.
Mature, Maturare, quid & unde. 10, II.
 Mausolus rex Cariae: aut ut alii volunt, Graeciae praefectus. 10, 18. eius sepulcrum. *ibid.* ad eius certamen qui iverint, & quis vicerit. *ibid.*
Mecastor, quale iusurandum. II, 6.
 Media sive mediocris forma orationis. 7, 14.
 Medicinae ut subsecivis horris operam dandum. 18, 10.
 Medium vinum. 13, 29.
 Megalensibus patricii mutitare soliti. 2, 24. 18, 3.
Mei, patrio casu ab eo, quod est, Ego. 20, 6.
Mei, & mi. *ibid.*
 Ael. Melissi grammatici error. 18, 6.
 Memmius durus poëta. 19, 9.
Memordi, non momordi, dixere veteres. 7, 9.
 Memoria hominum morte deleri non debet. 5, 13.
 Menander poëta quam Plautus antiquior. 3, 16. quot comoedias scripserit, & quotiens vicerit. 17, 14. quid Philemoni dixerit, cum saepe ab eo in comico certamine vinceretur. 17, 4. eius comoediae a Caecilio versae. 2, 23.
Mendicimonium, moechimonium apud Laberium. 16, 7.
 Menippus philosophus servus fuit. 2, 18.
 Mensae rationes. II, 2.
 Mensae secundae. 13, II.
Mentiri & mendacium dicere ut differant. II, I.
 Meretricum vitia quibus verbis Plautus designaverit. 3, 3.
 Merope. 7, 3.
 Mefanculae. 10, 25.
 M. Val. Messala consul. 15, II.
 Q. Metellus Numidicus pure castaeque Latina lingua usus. 17, 2. eius oratio ob quid reprehensa, & quem in modum defensa sit. I, 6. epistola eius ad Domitios cum in exilio esset. 15, 13. 17, 2.
 Q. Metellus Pius consul. 15, 28.
 Metii Fufetii mors. 20, I.
Metus, duobus modis accipitur. 2, 12.
Mihi & tibi ut pronuntiantur. 10, 4.
 Milesiae virgines ut a voluntario interitu deterritae. 15, 10.
 Milesiorum legati ut a Demosthene pecunia accepta elusi. II, 9.
 Milites quid iurare soliti. 16, 4. quo die adesse debuerint, ut consuli citanti re-

RERUM ET VERBORUM.

- sponderent; quaeque illis concessae exceptiones. *ib.*
 Militi ignominiae causa venae soluta. 10, 8.
Mille hominum occiditur, quem admodum dicatur. 1, 16.
 Milonis Crotoniensis athletae miserandus interitus. 15, 16.
 Miltiades. 17, 21.
 Minores magistratus & maiores. 13, 15.
 Minos Iovis filius. 15, 21.
 Miracula varia. 9, 4.
 Misericordiam quid efficiat. 18, 1.
 Mithridateios potio. 17, 16.
 Mithridates Ponti rex remedium adversus venena peritissimus, eiusque mors. *ibid.* quinque & viginti diversarum gentium linguis locutus. 17, 17.
 Moderamenta. 13, 6.
Moenia pluraliter semper. 19, 18.
 Moera. 3, 16.
Molae Martis, inprecationibus. 13, 22.
 Monocoli. 9, 4.
 Monstra hominum varia. *ib.*
 Morbi quando periculosiores. 3, 10.
 Morbi vis. 12, 5.
 Morbosae naturae fecerit una cum hominibus. 6, 1.
Morbus, in duodecim tabulis. 20, 1.
 Morbus fonticus. 16, 4, 20, 1.
 Morbus ut a vitio differat in edicto aedilium curulium. 4, 2.
 Mori constituentes inedia, quoto die mortem oppetant. 3, 10.
 Moriens quo temporis momento moriatur. 6, 13.
Morta, una ex Parcibus. 3, 19.
Mortales multi, & *multi homines* quid differant. 13, 28.
 Mortuaria glossaria. 18, 7.
 Q. Mucius pontifex maximus. 5, 19.
 Mulcedo. 19, 9.
 Mulier, si vinum bibit, a marito multata. 10, 23.
 Mulier sterilis venundata, quatenus rehiberi possit, inter iuris prudentes diffusum. 4, 2.
 Mulieri vir iudex. 10, 23.
 Mulieres Romae per Herculem non iurabant. 11, 6.
 Mulieres Romanae abstemiae osculum cognatis ferebant, ut odor indicium faceret si bibissent. 10, 23.
 Multa qui habet, multis indiget. 9, 8.
Multa, Sabinum vocabulum. 11, 1.
Multa suprema, minima, quibus verbis dicta. *ibid.*
Multam dicere, facere. *ibid.*
Multigrumi fluctus apud Leivium. 19, 7.
Multiiugus, multicolor, multiformis. 18, 18.
 Mundum muliebrem. 4, 1.
 Mundus muliebris. *ibid.*
Muneror, pro munere. 18, 12.
Municipes, & *municipium*,

- quid, & ut a colonia differat. 16, 13.
- Muraena Tartessia. 7, 16.
- Muralis corona. 5, 6.
- Murina, muliebris potus. 10, 23.
- Musicam absconditam nulli rei esse. 13, 30.
- Musonius philosophus, 5, 1. quanti cuidam aercuscatori philosophum sese ostentanti dari iusserit. 9, 2. eius sententia quaedam a M. Catone diu ante Latine dicta. 16, 1.
- Mutant*, pro *mutantur*, apud Varronem. 17, 13.
- Mutitare. 2, 24. 18, 2.
- Mutus morbosus est. 4, 3.
- Myoparonēs. 10, 25.
- Mys Epicuri servus. 2, 8.
- N.**
- C. Naevius tribunus plebei Scipionem Africanum superiorem accusat. 4, 18.
- Naevius poeta quando fabulas apud populum Romanum dederit. 17, 21. fabulas duas in carcere conscripsit. 3, 3. versus eius in Scipionem Africanum superiorem. 6, 8. eiusdem epigramma sepulcro suo inditum. 1, 24.
- Nani*, apud Cinnam. 19, 13.
- Nanus*, id est, *pumilio*. 16, 7.
- Nasci non potest ante mensē septimum neque mas neque femina. 3, 10.
- Natis ante noctis horam sextam, uter dies natalis sit. 3, 2.
- Natura. 6, 1.
- Natura quid primum in homine creaverit. 13, 5.
- Natura & fatum* num eadem Ciceroni. 13, 1.
- Naturae vis. 12, 5.
- Navalis corona. 1, 6.
- Naucrites in Mausolaeo certamine fuit. 10, 18.
- Naves ut Liburni utque Graeci contexuerunt. 17, 3.
- Navigantes *ingredi & transgredi* recte dictum. 10, 26.
- Navium vocabula. 10, 25.
- Ne*, particula privativa. 13, 21.
- Ne id quoque. 17, 2.
- Necessitas & necessitudo* non differunt. 13, 3.
- Nefasti dies vulgo perperam dicti. 4, 9.
- Corn. Nepos erravit, cum Ciceronem annos tres & viginti natum causam pro Sex. Roscio dixisse scripsit. 15, 28.
- Neptuni filii inhumanissimi & ferocissimi a poetis habiti. 15, 21.
- Neptuni nomina. 2, 28.
- Neptunus qua ratione apud Homerum dicat puellae a se compressae, illam intra annum parituram. 3, 16.
- Neptunuspater. *ibid.*
- Nequitia*, non vulgari significatu. 7, 11.
- Neria*, Cn. Gellio. 13, 22.
- Nerienem*, tertia correpta. *ib.*

RERUM ET VERBORUM.

- Nerienes Martis*, in comprehensionibus. *ibid.*
Nerienes vocandi casu apud Varronem. *ibid.*
Nerio quid Sabin. *ibid.*
Nervi unde. *ibid.*
Nervias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias fonare. 9, 7.
Nervolaria Plauti, inter incertas. 3, 3.
Nescius. 9, 12.
Neurospasta. 14, 1.
N. *ibid.*
P. Nigidius Figulus. 4, 9, 10, 11, 13, 10, 17, 7. Cicéroni & Varroni coaetaneus. 19, 14. Cicero eum reverit. 11, 11, 13, 23. commentationeseius propter obscuritatem non vulgatae. 19, 14. locus eius cifficilis super literis. *ibid.*
Nihil cum amaracino fuit, pro-verbium. *praefat.*
Nihil cum fidibus graculo, pro-verbium. *ibid.*
Nilus fluminum quae ultra imperium Romanum fluunt prima magnitudine. 10, 7.
Nmium quantum. 1, 8, 15, 1, 16, 6, 18, 3.
Niobe quot filios habuerit, variae Graecorum sententiae. 20, 7.
Nivis aqua potui pessima; frugibus & arboribus foecunda. 19, 5.
Noctescere. 18, 11.
Nocticolor Memnon, apud Le-
 vium. 19, 7.
Nomen Tarquinium apud L. Pisonem. 16, 9.
 Nomina non positiva esse, sed naturalia, argutissime a P. Nigidio disceptatum. 10, 4.
 Nomina quaedam singulari, quaedam numero plurali tantum dici, & quae ratio. 10, 8.
 Nomina quorundam patriciorum, qui male de re publica meriti essent, ne cui eiusdem gentis inde-rentur prohibitum est. 9, 2.
Nona, una ex Parcis. 3, 16.
Nos & Vos ut pronuntien-tur. 10, 4.
Nostrum & nostri ubi locum habeant. 20, 6.
Novicium. 6, 5.
Novissimus & novissime cur Cicero non dixerit. 10, 21.
Nox, pro noctu, in XII tabulis. 8, 1.
Nuces Thesae. 7, 16.
Nutrices infantum quales ple-rumque esse soleant. 12, 1.
Nutriendos liberos esse fe-minis, non nutricum, sed suo sibi lacte. *ibid.*

O.

- Ob*, praepositionis natura. 4, 17.
Obba. 16, 7.
Obesum quid. 19, 7.
Obiicere, cur prima produc-ta ponatur. 4, 17.

I N D E X

- Obicibus* cur primam pro-
ductam habeat. 1, 17.
- Oblique* agere. 7, 17.
- Oblitera gens*, apud Levium.
19, 7.
- Obnoxie*, in Plauto. 3, 17.
- Obnoxius* quid significet,
quaeque eius origo. *ibid.*
- Oblidionalis* corona. 5, 6.
- Obstipidus*. 5, 1.
- Occidione* occisus. 5, 17.
- Oceanus* cum luna simul fe-
nescit adolescitque. 14, 1.
- Oculorum* quae vis. 5, 16.
- Offendere*. 9, 1.
- Officiorum* quis ordo Romae
observatus. 5, 13.
- Oleaginea* corona. 5, 6.
- Olearum* folia quando con-
vertantur. 9, 7.
- Oleum* cur saepe congela-
scat. 17, 8.
- Olus* Postumius Tubertus
dictator Romae quando
fuerit. 17, 21.
- Olympias* Philippi regis uxor,
Alexandri mater. 7, 1. eius
ad Alexandri literas, in
quibus sese Iovis Ammo-
nis filium dixerat, rescrip-
tio. 13, 4.
- Olympicum* stadium longius
quam cetera. 1, 1.
- Omnimodis*. 2, 18. 4, 2.
- Onesicritus* historicus. 9, 4.
- Opicus*. 11, 16. 13, 9.
- C. Oppius* de vita P. Sci-
pionis Africani superioris
scripsit. 7, 1.
- C. Oppius* res Caesaris cu-
rabat. 17, 9.
- Opposita*. 16, 8.
- Opus divitias* ut dictum. 7, 2.
- Orantes* in senatu exsurgunt.
7, 3.
- Oranti* senatori in senatu
alia conducunt principia,
quam patrono pro reo
causam dicenti. *ibid.*
- Orationem* in pectore, non
in ore nasci debere. 1, 15.
- Orationis* virtutes. 7, 14.
- Orbis*, in re militari. 10, 9.
- Orcinus* thesaurus. 1, 24.
- Orestis* corpus non tam gran-
de inventum fuisse quari
Herodotus vult. 3, 10.
- Oriac*. 10, 25.
- Oriens* aequinoctialis, bru-
malis, solstitialis. 2, 22.
- Ornatu*, dandi casu. 4, 6.
- Ornithones*. 2, 20.
- Orthium* carmen. 16, 19.
- Ofcedo*. 4, 20.
- Ostrea* Tarentina. 7, 16.
- Ostreae* cum luna quam συμ-
πλάσειαν habeant. 20, 8.
- Ofus*. 4, 8.
- Otacilius Crassus* consul. 10
6.
- Ovalis* corona. 5, 6.
- Ovandi* quae causa. *ibid.*
- Ovantes*, utrum pedibus an
equis vehentes civitatem
ingrediantur. *ibid.*
- Oves* virili genere in multa
dicenda. 7, 8. 11, 1.

P.

- Pabulor*. 17, 2.
- Pacis* bibliotheca. 16, 8.
- Pacis* templum. 5, 21.

RERUM ET VERBORUM.

- Paetitia pugnae cessatio. 1, 25.
 Pacuvius poeta quando floruerit. 17, 21. eius epigramma sepulcro suo inditum. 1, 24. eiusdem cum Accio poeta colloquium. 18, 2.
 Palma Aegyptia. 7, 16.
 Palmae vis & natura, & cur ea signum victoriae. 3, 6.
 Panaetio ἀναληθσία atque ἀπάθεια non probata. 12, 5.
 Panaetium M. Tullius aemulatus in libris de officiis. 13, 6.
 Pancratiae. 13, 26.
 Panda. 13, 21.
 Papia lex de capienda Vestali. 1, 12.
 Papius Praetextatus cur ita cognominatus. 1, 23.
 Parcae a partu: earum nomina. 1, 16.
 Parcus unde, & super eo Gabii Bassi traditio elusa. 3, 19.
 Parones. 10, 25.
 Parthenii versus a Virgilio expressus. 13, 26.
 Partim hominum, qua ratione veteres dixerint. 10, 13.
 Partu uno quot pueri simul gigni possint. 10, 2.
 Partus, postquam muliebris uterus semen genitale concepit, quoto mense fiat, variae tam medicorum quam philosophorum & auctorum veterum opiniones; & quoto mense fiat secundum Romanos. 3, 16.
 Passa, muliebris potus. 10, 23.
 Passis velis, & passis manibus a pandor, non a patior, veteres dixerunt. 15, 15.
 Passio capillo. *ibid.*
 Patiendi verba in agendi modum a veteribus versa. 18, 12.
 Patrensis bibliotheca. 18, 9.
 Patri debita in omnibus rebus praerogativa quatenus conniveat filio magistratum gerente. 2, 2.
 Patrima, matrima. 1, 12.
 Patris iussis quatenus parendum. 2, 7.
 Patronis, qui pro reis dicunt, quid in principio orationis faciendum. 7, 3.
 Pavere etiam sapientis esse. 19, 1.
 Iul. Paulus. 1, 22, 5, 4, 19, 1.
 Pavus e Samo. 7, 16.
 Peccata exemplis non purgari: superque eo Demosthenis dictum. 10, 9.
 Peccatis poeniendis quot causae. 6, 14.
 Peccatu. 13, 19.
 Peccatum nullum latere, sed tempore revelari. 12, 11.
 Pectunculus Chius. 7, 16.
 Pecunia quibus modis data probetur. 14, 2.
 Pedanacus, non pedarius, dicendum. 3, 18.
 Pedarii equites. *ibid.*
 Pellex quae. 4, 3.

M U R I N D E X

- Pelamiys Chalcedonia. 7, 16.
 Peloponnesiacum bellum quo tempore fuerit. 17, 21.
 Pelusiotae cur caepe non edant. 20, 8.
Penus varii generis, & quid sit. 4, 1.
Peopsci, non *poposci*, veteres dixerunt. *ibid.*
Peputi, non *pupugi*, veteribus dictum. *ibid.*
 Perdices bina corda habere scripsit Theophrastus. 16, 15.
 Peregrinus, Proteus philosophus quomodo non peccandum esse docuerit. 12, 11.
 Periander Corinthi rex. 16, 19.
 Pericles Alcibiadis avunculus, 15, 17. eius dictum. 1, 3.
Pernicii, progenii, patrio casu. 9, 4.
 Perfae quando ab Atheniensibus victi. 17, 21.
 Perfes Macedonum rex Philippi filius bellum contra Romanos gessit, victusque fuit. 7, 3.
 Perseus Zenonis Stoici servus. 2, 18.
Personae εἰρημον quam lepidum Gab. Bassus posuerit. 5, 7.
Pertentant gaudia pectus, apud Virgilium. 9, 9.
Pestilentia, pulverulenta loca apud Levium. 10, 7.
Petrorritum, cuius linguae vocabulum. 15, 30.
 Phaedon Socraticus servus. 2, 18.
 Phalarica. 10, 25.
 Phafeli. *ibid.*
 Philemo comicus Menandrum vicit. 7, 4.
 Philippides poeta prae nimia laetitia mortuus. 3, 15.
 Philippus regnum Macedoniae quando adeptus. 17, 21. quando apud Chaeoneam Athenienses vicerit. *ibid.* ex insidiis occisus. *ibid.* eiusdem ad Aristotelem epistola super Alexandro recens nato. 9, 3.
 Philistio Locrus vetus medicus. 17, 11.
 Philolaus Pythagoricus. 3, 17.
 Philosophia degustanda, non ingurgitanda. 5, 16.
 Philosophia gnauiter sectanda. 6, 10.
 Philosophi falsi & veri ex Epicteti sententia qui? 1, 2.
 Philosophi aliquot qui servitutem servierunt. 2, 18.
 Philosophi iactabundi exemplum. 1, 2.
 Philosophi nomen cultu habituque mentientem quendam quibus verbis Herodes Atticus notaverit. 9, 2.
 Philosophi nomine, & non re, ut a Catone fuerint notati. 13, 22. de Philosophis urbe exigendis senatusconsulti & edicti censorum verba. 15, 11.
 Philosophus ut audiendus. 5, 1.

RERUM ET VERBORUM.

Phoeniceus color. 2, 26. 3, 9.
Phormio, Athenienfium dux.
17, 21.

Phrygia attagena. 7, 16.
Pictacium, apud Laberium.
16, 7.

Pigitum. 15, 13.
Pigneror, pro *pignero*. 18, 12.
Pignorifcapio, copulate. 7,
10.

Pilum. 10, 25.
Pifcinae. 2, 20.
Pindarus pingui facundia.
verfus eius super descrip-
tione Aetnae non bene a
Virgilio expreffa. 17, 10.

Pififtratus tyrannus quo tem-
pore vixerit. 17, 21. idem
primus libros Athenfis le-
gendos publice dedit. 6,
17.

Placida, navium genus. 10,
25.

Planus, id eft, *fycophanta*,
apud Laberium. 16, 7.

Plato, veritatis amantiffimus,
quibus verbis philofophos
inceffuerit, qui verae phi-
lofophiae emolumenta ig-
norant. 10, 22. quando ad
Dionyfium Siciliae tyran-
num profectus fit. 17, 21.
an Xenophonti male vo-
luerit. 14, 3. eius & Ly-
fiae oratio ut differat Fa-
vorini fententia. 2, 5. duas
folum poeniendi caufas po-
nit. 6, 14. eius elegans fen-
tentia. 2, 22. 13, 6. homo
tenui pecunia. 3, 17. Phi-
lolaï Pythagorici libros
quanti mercatus. *ibid.* eius

verfus amatorii liberius La-
tine verfi. 19, 11. quid vo-
luptatem effe dicat. 9, 5.
quaedam eius exercitii gra-
tia Latine verfa. 17, 20.

Plautius comoediarum fcrip-
tor, cuius comoediae quae-
dam errore nominis Plau-
to adfcriptae. 3, 3.

Plautus quando floruerit. 17,
21. Latinae linguae decus.
19, 8. comoedias in piftri-
no fcripfit. 3, 3. elogium
eius verum. 7, 17. eius fub
nomine quot comoediae
ferantur. 3, 3. L. Aelii
fententia quot fint. *ibid.*
recte Nerienem coniugem
Martis dixit. 13, 21. co-
moediae eius ut dignofcen-
dae. 3, 3. XXI Varronia-
nae dictae. *ibid.* epigram-
ma eius fepulcro indi-
tum. 1, 24.

Plebes ut a *populo* differat.
10, 20.

Plebifcita. 15, 27.
Plebifcitum quid. 10, 20.

Plerique omnes. 8, 11.
Plinius Secundus. 9, 3. 11,
16. eius parum cauta fcrip-
tio. 9, 16.

Plurali numero carentia. 9, 8.
Pluria, recte Latine dici. 5,
21.

Plutarchus. 14, 11. inique
Epicurum in fyllogifmo
reprehendit. 2, 1. eundem
non recte etiam in verbis
frivolis reprehendit. 2, 9.
quid illi fervus obiecerit,
quem loro caedi iubebat.

I N D E X

- 1, 26. opinionem Platonis de natura stomachi adversus Erasistratum tutatur.
- 17, 11. libri eius titulus *περὶ πολυπραγμοσύνης* quid sibi velit. 1, 16.
- Poeni etiam de omnium rerum imperio decertarunt. 10, 27.
- Poenicum bellum primum. 17, 21.
- Poenitere* unde, & quid proprie. 17, 1.
- Poëtarum Latinorum qui dulcedinem versuum Anacrediticorum aequiparaverint. 19, 9.
- Poetilius tribunus plebei a Scipione Africano superiore rationes praedae Antiochenae poscit. 4, 18.
- Asin. Pollio frustra Sallustium reprehendere conatus est. 10, 26.
- Polus histrio celebris, superque eo historia memoratu digna. 7, 5.
- Polycrata nobilis femina, nimio gaudio mortua. 3, 15.
- Polyphontes rex. 7, 3.
- Polystephanus historicus. 9, 4.
- Pomoerium auguribus quid, quique eius proferendi ius habeat. 13, 14.
- Cn. Pomp. Strabo Pompeii Magni pater Asculanos subegit. 15, 4.
- Cn. Pompeius Magnus consul cum M. Crasso. 14, 7. Varronem rogat, ut librum faciat, ex quo discat quid facere debeat cum fenatus ipsi consulendus. *ibid.* aede Victoriae a se dedicata quomodo nomen honoris sui theatro inscribi iusserit. 10, 1. filia C. Caesaris ei desponsa. 4, 10. eius imperium. 10, 20.
- Pompolus Theophrasti servus. 17, 18.
- Pomptinus ager. 9, 11.
- Ponticae anates vim habent venenis detergendis. 17, 16.
- Pontifices pro collegio discernunt. 11, 3.
- Pontificium. 1, 13.
- Pontones. 10, 25.
- P. Popilius. 11, 13.
- Populabundus*, apud Sifenam. 11, 15.
- Populus fundus factus. 16, 13.
- Porca praecidaneae Cereri sacra. 4, 6.
- Porcetra* quid, & ut a sue differat. 18, 6.
- Porcia lex. 10, 3.
- Porciae familiae nomina & genera. 13, 19.
- Porcius tribunus plebis. 13, 12.
- Postliminio redire. 7, 18.
- Postprincipia. 16, 9 & 18.
- Postremissimus. 15, 12.
- Postverta dea. 6, 16.
- Postuma proles*, apud Virgilium. 2, 16.
- Postumiana imperia. 1, 13.
- Sp. Postumius consul. 17, 21.
- Praecipitantia. 6, 2.

RERUM ET VERBORUM.

- Praecox*, *praecocis* facit, non, *praecoquis*. 10, 11.
Praeda quid, & ut a *manu-*
biis differat. 13, 24.
Praefectus Latinarum causa
 creatus an *senatus* consu-
 lendi ius habeat. 14, 8.
Praeficarum voces. 18, 7.
Praefiscine & *praefiscini*. 10,
 24.
Praemandare. 4, 1.
Praemature. 10, 11.
Praemodum. 7, 7.
Praemorfisse, apud *Plautum*,
 pro *praemordisse*. 7, 9.
Praenestini ex colonis *muni-*
cipes a *Tiberio* facti. 16,
 13.
Praepes portus, apud *Q. En-*
nius. 6, 6.
Praepedes loci, apud *eun-*
dem. *ibid.*
Praepetes pernae apud *Virgi-*
lium. *ibid.*
Praepositiones verbis *prae-*
positae quatenus *produ-*
cantur, quatenus *corri-*
piantur, multis *exemplis*
ostensum. 4, 17.
Praepositionum quarundam
naturam ut *Cicero* obser-
 vavit, non semper *eandem*
esse. 17, 17.
Praesentarius. 16, 4.
Praeterpropter, apud *Ennium*.
 19, 10.
Praestabilis. 1, 3.
Praetextata verba. 9, 10.
Praetores *consulum* *collegae*,
consules tamen *rogare* non
 possunt, & *minori* sunt
 quam *illi imperio*. 13, 14.
Praetoris cuiusdam *lepidum*
 in *advocatum* dictum. 1,
 22.
Praeverbium. 7, 7.
Prensionem *tribunus plebei*
 habet, non etiam *vocatio-*
nem. 13, 12.
Primitus. 6, 2.
Princeps. 4, 10.
Priva quae *veteres* *dixerint*.
 10, 20.
Privilegium quid? *ibid.*
Priusquam Theognis nascere-
tur. *proverb.* 1, 3.
Pro *particulae* *varietas*. 11,
 3.
Pro *praepositio* quando *pro-*
ducte & quando *correpte*
pronuntietur. 2, 17.
Pro castris *pugnatum*. 11, 3.
Pro testimonio *testis* *dicit*. *ib.*
Probi ad *Marcellum* *epistola*.
 4, 7.
Proclive & *proclivi*. 10, 24.
Procurare, in *haruspicina*. 4,
 5. in *piaculis*. 4, 6. 16, 6.
Prodicus *rhetor*. 15, 20.
Prodromi. 2, 22.
Productae *Kalendae*. 18, 13.
Profata, apud *Varronem*. 16,
 8.
Proffigo *verbum* *improprie*
vulgo *usurpari*. 15, 5.
Proletarii qui? 16, 10.
Proletariis *Romae* *honor* *ha-*
bitus. 2, 15.
Proloquium. 5, 11.
Proloquium, quid? 16, 8.
Prolubium. 16, 19.
Proludium. 5, 13.
Proluvium *rei* *Veneriae*. 4, 15.
Promercalia. 4, 1.

I N D E X

- Promisce. 6, 14, 7, 3, 10, 2, 13, 9.
 Promiscus. 11, 16.
Pronuntiatum, Ciceroni. 16, 8.
 Properatim. 12, 15.
Properare, ut a *festinare* differat. 16, 14.
Properare aliud quam *maturare*. 10, 11.
 Propere. *ibid.*
Prosa, dea. 16, 16.
 Profumia. 10, 25.
 Provocatio ad tribunos plebei. 4, 14.
 Protagoras cuius conditionis homo fuerit, & ut ad philosophiam adierit. 5, 1.
 Protogenes pictor. 5, 3.
 Prudentia indiferta magis eligenda, quam stulta loquacitas. 1, 15.
 Publii mimographi sententiae selectiores. 17, 14.
 Publius suppar Laberio quam gratus C. Caesari fuerit. *ib.*
 Pudor sanguinem cur diffundat. 19, 7.
Pudoricolor aurora Levio. *ib.*
 Pueritiae finis. 10, 28.
 Puerorum impubium victus ut moderandus. 9, 19.
 Pugiones. 10, 25.
Pulveret, apud Plautum. 18, 12.
 Horatius Pulvillus consul. 17, 22.
 Pumiliones Graece *ύάροι*. 19, 13.
 Pupillos defendere quam sanctum apud Romanos. 5, 13.
 Purpurare. 18, 11.
Purum putum, unde. 8, 5.
 Putare. *ibid.*
 Pygmaei. 9, 4.
 Pyramides, apud geometras. 1, 20.
 Pyrrhonii philosophi ut ab Academicis differunt. 11, 5.
 Pyrrhonis philosophi sententia. *ibid.*
 Pyrrhus rex. 3, 7, 10, 19. quando bellum cum populo Romano gesserit. 17, 21.
 Pythagoras quando in Italiam venerit. *ibid.* quibus cibis abstinuerit secundum Plutarchum. 4, 11. neque de animalibus eum neque de fabis comedisse falsa opinio. *ibid.* dictus Euphorbus, Pyrande, Callicleas, & deinde femina nomine Alce. *ibid.* eius disciplinae quis ordo. 1, 9.
 Pythagoricis quantum temporis tacendi, quantumque dicendi imperatum. 1, 9.
 Pythia. 12, 5.
- Q.
- Quadrantalía. 1, 20.
Quadriga, numero singulari apud Varronem. 19, 10.
Quadrigae num singulari numerum habeant. *ibid.*
 Cl. Quadrigarii & Valerii Antiatii super historia de Pyr-

RERUM ET VERBORUM.

rho rege veneno necando
dissentio. 3, 8.
Quadrupes equus, non *equus*,
Ennius scripsit. 17, 5.
Quaestor an in ius ad praetorem a privato vocari possit. 13, 13.
Quaestor praedam vendit. 13, 23.
Quantum, & *quarto* consul. 10, 1.
Quassare. 2, 6.
Querna corona. 5, 6.
Quernus cibus antiquissimus. *ibid.*
Quiesco, & similia, utrum e producta, an correpta efferrantur. 6, 15.
Quin particulae variae significationes, eiusque in veterum scriptis obscuritas. 17, 13.
Quinquatus unde. 2, 21.
P. Quintium qua aetate Cicero defenderit. 15, 28.
Quintus Catulus curator restituendi Capitolii. 2, 10.
Quoad vivet, & *quoad morietur*, cur idem tempus significant, cum ex duobus sint facta contrariis. 7, 21.
QUOD SUBREPTUM ERIT, lege Atinia ut accipiendum. 17, 7.
Quoque, pro *quidem*. 17, 2.
Quotquot annis. 6, 5.
Quopsones, apud Afros. 8, 13.

R.

Radere barbam ante senectam aetatem Romani etiam moris fuit. 3, 4.

Rareter. 2, 25.
Ratariae naves. 10, 25.
Ratio ut nata in homine. 12, 5.
Recentatur, apud Mattium. 15, 25.
Receptitius servus, quis apud Catonem, praeter Verrii Flacci sententiam. 17, 6.
Recipere mulier dicitur ex dote. *ibid.*
Rectos cupressos, apud Ennium. 13, 19.
Recuperatores a praetoribus iniuriis aestimandis dati. 20, 1.
Redhibitio in servis. 4, 2.
Referre gratiam. 1, 4.
Refrigerare, apud Varonem. 13, 24.
Relligio est dicere, apud Terentium. 4, 9.
Relligiosa delubra. *ibid.*
Relligiosi dies. *ibid.*
Relligiosus quid & quam *πολισημον*, quoque significatu ad eundem modum inclinata nomina dicantur. *ibid.*
Rem praesidio futurum, & similia, & qua ratione dicantur. 1, 7.
Remus a Romulo in monte Aventino auspicio superatus. 13, 14.
Reorum cultus. 3, 4.
Rescire quid. 2, 19.
Res profligata. 15, 5.
Res repetere, ius belli. 16, 11.
Restare. 1, 22.
Retae. 11, 17.

I N D E X

- Retanda flumina* in praetorio edicto. *ibid.*
- Rex sacrificulus solus super flaminem Dialem accumbit. 10, 15.
- Rhetor ut loqui debeat. 1, 6.
- Rhetores Italia ut urbe eiectioni, & super eò verba edicti censorii. 15, 11.
- Rhodanus fluviorum qui ultra Romanum imperium fluunt, tertia magnitudine. 10, 7.
- Rhodienses amici & focii populi Romani ut se in bello Persico gesserint, quae eorum consilia, & ut a Catone in senatu defensi, cum quidam e senatoribus bellum illis inferendum censerent. 7, 3.
- Rhodium obsessi a Demetrio quae verba ad illum super Ialyfi imagine, quam incendere parabat, legaverint. 15, 31.
- Rhodos insula. *ibid.*
- Rica. 6, 10.
- Ridibundus. 15, 15.
- Robigus*, deus. 5, 12.
- Roboraria. 2, 20.
- Robur. 10, 12.
- Rogare praetorem vel consulem praetor non potest. 13, 14.
- Rogatio* quid. 10, 20.
- Romani populi & Poeni collatio. 10, 27.
- Romanus populus quibus rebus e minimo maximus factus. 20, 1.
- Romani veteres quam Graecae linguae imperiti. 13, 9.
- Romuli regis egregia circa vinum responsio. 11, 14.
- Sex Roscium qua aetate Cicero defenderit. 15, 28.
- Rubidus color. 2, 26.
- Corn. Rufinus a C. Fabricio senatu motus. 4, 8. 17, 21. ab eodem consul designari curatus, cum tamen ei inimicus esset. *ibid.*
- Rufus color. 2, 26.
- Rumices. 10, 25.
- Rumpiae. *ibid.*
- Rupices. 13, 19.
- Rutilus color. 2, 26.

S.

- Cael. Sabinus I. C. 7, 4.
- Sabinus medicus Hippocratis enarrator. 3, 16.
- Sacellum* quid, & unde; in eoque Trebatii error. 6, 12.
- Sacrorum detestatio. 15, 27.
- Salacia Neptuni*, in comprehensionibus. 13, 21.
- Sallustius proprietatum in verbis retinentissimus. 10, 20. novator verborum. 1, 15. in adulterio deprehensus ab Annio Milone, lorisque caesus. 17, 18. loci cuiusdam eius cum Demosthenico collatio facta. 2, 20. multi eius obtrectatores. 4, 15. sententia eius contra invidorum calumnias defensa. *ibid.* nequid-

RERUM ET VERBORUM.

- quam ab Afinio Pollione reprehensus. 10, 26. vera eius lectio. 20, 6.
- Salonius cliens M. Catonis. 13, 19.
- Saltem particulae quae vis quaeque origo. 12, 14.
- Saltuatim. 12, 15.
- Samnites ad Fabricium legatos mittunt. 7, 14.
- Samniticum bellum. 17, 21.
- Sanates, in XII tabulis. 16, 10.
- Sanctitudo & sanctitas. 17, 2.
- Sandaliarius Romae. 18, 4.
- Sanguinem cur pudor diffundat; timor vero contrahat. 19, 6.
- Sanguinis dimissio inter ignominias militares. 10, 8.
- Sapiens an irascatur. 1, 26.
- Sapiens nil cogi potest. 12, 5.
- Sapiens quemadmodum dolorem ferat. *ibid.*
- Sapientiam filiam Usus & Memoriae eleganter Afranius dixit. 13, 8.
- Sarpedon Iovis filius. 15, 21.
- Satrapes. 10, 18.
- Saturionem suam Plautus in pistrino scripsit. 3, 3.
- Saturnalia Athenis quemadmodum A. Gellius, alique Latini, qui studiorum causa eo venerant, quaestionum certationibus agitare soliti. 18, 2.
- Sauromatae diebus tertiis cibum capiunt. 9, 4.
- Scaevitas. 6, 2. 20, 1.
- Q. Scaevola non satis recte penum definiuit. 4, 1.
- A. Gellii Vol. II.*
- Scaphae. 10, 25.
- Scari Cilices. 7, 16.
- Scaurus grammaticus D. Hadriani temporibus. 11, 15. ut Caesellium Vindicem reprehenderit. *ibid.*
- Scenicorum artificum studium & amor non honestus. 20, 4.
- Schemata geometrarum. 1, 20.
- Scholica nugalia. 4, 1.
- Scythae ἀνδρωτοπαγοί. 9, 4.
- Scythae quemadmodum famem diu tolerent. 16, 3.
- Scimpodium Graecienfe. 19, 10.
- L. Scipioni Asiatico multa irrogata a C. Munatio tribuno plebei. 7, 19.
- P. Scipioni Africano a Claudio Afello tribuno plebei dies dictus. 3, 4. idem eidem Afello in censura equum ademit. *ibid.* eius oratio contra Afellum. 7, 11.
- P. Scipio Africanus superior ut cum Tib. Graccho, Tib. & C. patre, in gratiam redierit, & affinitatem cum eo instituerit. 12, 8. vitam eius qui scripserint. 7, 1. signa, quae eius nativitatem praecessere. *ibid.* cum Iove Capitolino locutus. *ib.* oppidum quoddam in Hispania ut expugnaverit. *ibid.* quam altus animo fuerit & magnificus, exemplis ostensum. 4, 18. quid M. Naevio tribuno

I N D E X

- plebei illud apud populum, quod pecuniam ab Antiocho accepisset, accusanti responderit. *ibid.* quid fecerit Poetilio tribuno plebei, rationes a se pecuniae Antiochenae exigente. *ib.* adolescens fama non sincera, ita ut Naevius poeta in eum scriberet. 6, 8.
 Scirpi. 12, 6.
 Sciscidi, pro scidi. 7, 9.
 Scitamenta. 18, 8. 20, 9.
 Scorpii. 10, 25.
 Scribendi occulte exempla varia. 17, 9.
 Scriptum facere. 6, 9.
 Scruta, scrutarius. 3, 14.
 Sculna, apud Varronem. 20, 11.
 Scyron Iovis filius. 15, 21.
 Scytale Laconica. 17, 9.
 Secare, & sectio. 20, 1.
 Sectius, apud Plautum. 18, 9.
 Secundis rebus & prosperis homines in potestate sua non sunt. 7, 3.
 Secures. 10, 3.
 Securim, non securem. 13, 19.
 Sedavit tempestas. 18, 12.
 Seianus equus, proverb. 3, 9.
 Cn. Seius a M. Antonio captus damnatus. 1, 9.
 Seleucus rex Nicanor dictus libros, quos Xerxes asportaverat, Athenas referendos curavit. 6, 17.
 Sella curulis. 3, 18.
 Sellarius quaestus. 3, 1.
 Semiphalarica. 10, 25.
 Senatorem quis vestitus, quis calceatus deceat, quis deceat. 13, 20.
 Senatores non erant, etiam si curulibus magistratibus functi, qui a censoribus in senatum lecti non erant. 3, 18.
 Senatores, qui curulem magistratum gessissent curru soliti in curiam vehi. *ibid.*
 Senatus, & similia pariendi casu a M. Varrone & P. Nigidio posita. 4, 16.
 Senatum habere quibus diebus ius sit. 14, 7.
 Senatum habiturus auspicari prius & hostiam immolare debet. 14, 7. idem prius de rebus divinis quam humanis ad senatum referre debet. *ibid.*
 Senatus consulendi quibus ordine ius fuerit, quibus extra ordinem. 14, 7, 8.
 Senatus, pro loco & pro hominibus. 18, 7.
 Senatus in Capitolio epulatus. 12, 8.
 Senatus per quos more maiorum haberi solitus sit. 14, 7.
 Senatus consultum quot modis fiat; quique super eo primus in senatu rogari solitus. 14, 1.
 Senatus consultum per discessionem factum. 3, 18.
 Senatus consultum ubi fiat. 14, 4. ante exortum solis, aut post occasum factum ratum non est. *ibid.*
 Senecae futile de Q. Ennio,

RERUM ET VERBORUM.

- P. Virgilio, & M. Cicero-
ne iudicium; varia item
de eo iudicia. 12, 2. quae
bene dixisse dicatur. *ibid.*
Senectuti olim amplus honor
habitus. 2, 15.
Seniores a minoribus domum
deducti. *ibid.*
Seniores, qui. 10, 28.
Senonicum bellum. 17, 21.
Sensuum hominum quinque
duos esse maxime belluis
communes. 19, 2.
Sensuum naturalis defectio,
& quid de ea Aristoteles.
7, 6.
Sententiam in senatu quibus
dicere licuerit. 3, 18.
Sententiarum rogandarum in
senatu quis olim ordo. 4, 10.
Septemtrionarius ventus. 2,
22.
Septemtrionum verum *ἑπτε-
μυον*. 2, 21.
Septenarii numeri vis. 3, 10.
Sequester. 2, 11.
Sequestro positum, apud Ca-
tonem. *ibid.*
Sermonari. 17, 2.
Serpens inusitatae magnitu-
dinis. 6, 3.
Serra, in re militari. 10, 9.
Q. Serranus consul. 15, 28.
Sertorius quo astu barbaros
milites sibi conciliaverit,
& in officio continuerit.
15, 22.
Servi in furto manifesto pren-
si ut poeniantur. 11, 18.
Servi pileati venundati, quo-
rum nomine venditor ni-
hil praestat. 7, 4.
Servilianus V. Cl. 1, 2.
Servius Sulpicius I. C. 2, 10;
6, 12.
Servius Tullius Romanorum
rex. 13, 14. quot classes
iuniorum census faciendi
instituerit, & quae pueri-
tiae, iuventae, senectae po-
fuerit discrimina. 10, 28.
Servus iure veteri in adop-
tionem etiam per praeto-
rem dari poterat. 5, 19.
Ἐσθον Ποσειδάωνειον dictum.
14, 6.
Sexagesimus tertius annus in
senibus periculofus. 15, 7.
SI. DEO. SI. DEAE. in pia-
culis. 2, 28. 15, 23.
Sibones. 10, 25.
Sibyllini libri ut Romam ve-
nerint. 1, 19.
Sicae. 10, 25.
Siccus Dentatus bellator ma-
gnus, Achilles Romanus
dictus. 2, 11.
Sicules. 10, 25.
Sicinnistas nebuloso nomine cur
Accius dixerit. 20, 3.
Sidera quaedam a quibusdam
terrīs videntur, a quibus-
dam non. 19, 1.
Sidicinus quaestor. 10, 3.
Silenta loca, apud Levium;
19, 7.
Silvius post Aeneae mortem
natus. 2, 16.
Sinnius Capito. 5, 21.
Sinus togae. 4, 18.
Sisenna adverbis in *im* plu-
rimum usus. 12, 15.
Siticines, apud Catonem. 20,
2.

- Siti. *ibid.*
 Socrates quando Athenis capitis damnatus & veneno necatus. 17, 21. quid Alcibiadi quaerenti cur uxorem suam tam acerbam domo non exigeret responderit. 1, 17. eum unquam de rebus naturalibus disputavisse negat Xenophon. 14, 3. eius patientia & temperantia. 2, 1.
 Sol in coelo vertitur. 12, 1.
 Sol occasus. 17, 2.
 Soleae. 13, 21.
 Solidum, schema geometricum. 1, 20.
 Solifera. 10, 25.
 Solis defectus causa incerta. 2, 28.
 Soloecismum quomodo Latini appellaverint. 5, 20.
 Solon quando leges Atheniensium scripserit. 17, 21. eius leges Athenis axibus ligneis incisae. 2, 12. lex eius pensitata, quae poena eos afficit, qui sese a civili seditione removissent. *ib.* qua multa fures affecerit. 11, 18.
 Solstitium & bruma. 3, 10.
 Solstitium in septimo signo Zodiaci fit a bruma. *ibid.*
 Somnus nimius pueris nocet. 4, 9.
 Sophismata. 18, 13.
 Sophocles tragoedus quando floruerit. 17, 21. eius Electra. 7, 5. eius sententia prudens. 12, 11. antiq̄ior Euripide. 13, 18.
 versus eius Euripidi a Platone tributi. *ibid.*
 Soror, unde dicta ex Labeonis sententia. 13, 10.
 Sortitio in sacro certamine. 5, 9.
 Soterici lecti. 12, 2.
 Sotion Peripateticus. 1, 8.
 Spadix. 2, 26. 3, 9.
 Spari. 10, 25.
 Sparti usus quando in Graecia coeperit. 17, 3.
 Spatae. 10, 25.
 Specii, interrogandi casu. 9, 14.
 Speusippus philosophus. 3, 17. voluptas & dolor duo illi mala opposita, medium eorum bonum. 9, 5.
 Spondei, non *sponendi*, dixerere veteres. 7, 9.
 Sponsaliorum sollempnia ex Servii Sulpicii sententia. 4, 4.
 Sponsus, sponsa. *ibid.*
 Sp. Carvilius Ruga primus divortium Romae cum uxore fecit. 4, 5.
 Squallere. 2, 6.
 Squallor. *ibid.*
 Stadiorum in Graecia longitudo. 1, 1.
 Stare *pectus sentibus*, apud Lucilium. 8, 4.
 Stata forma quae Ennio, uxoria Favorino dicto. 5, 11.
 Stationes Romae ius docentium. 13, 13.
 Stellarum siderumque observatio liquide non consistit. 14, 1.
 Stellarum non esse eam vim

RERUM ET VERBORUM.

- quam Chaldaei dicunt. *ib.*
Stitiffes, non *stetiffes*, legendum apud Catonem. 2, 14.
 Stlata. 10, 25.
 Stoici & Peripatetici disputatio super vita beata. 18, 1.
 Stoicus verus ex Epicteti sententia. 1, 2.
Stolidi qui proprie. 18, 4.
 Stomachi via, & quomodo cibi in eum descendant. 17, 11.
 Stribligo. 5, 20.
 Stupa. 17, 3.
 Suadae medulla. 12, 2.
 Suavitudo & suavitas. 13, 2.
 Sub corona venire. 7, 4.
 Subductisuperciliicarpitores. 19, 7.
 Subices. 4, 17.
Subnixo animo, apud Q. Claudium. 17, 6.
 Suboles. 19, 12.
 Subsecivum studium & tumultuarium. 13, 23.
 Subsecivum tempus. 8, 10, 20, 11.
Subsidio, in re militari. 10, 9.
 Subfolanus ventus. 2, 22.
 Succidaneae hostiae. 4, 6.
 Succenturiari. 15, 8.
Succidaneum tergum, apud Plautum. 4, 6.
 Succidiae. 13, 23.
 Suculae stellae ubi in coelo. 13, 9.
 Sufferctus. 4, 17.
 L. Sulla Felix consul. 15, 18.
 L. Sulla Piraeum oppugnat. 15, 1.
 P. Sulla reus M. Ciceroni mutuam dat pecuniam. 12, 12.
 P. Sulla proferendi imperii titulum quaesivit. 13, 14.
 P. Sulpicio Gallo quid P. Africanus Pauli F. obiecerit. 7, 12.
 Sulpicius Apollinaris. 4, 17, 12, 13, 16, 16, 5, 18, 4.
 Summovere populum. 13, 13.
 Summus tonus. 13, 24.
 Suntuariae leges. 2, 24.
 Superesse. 1, 22.
 Surfum cur certiores ictus fiant, si quid mittas, quam deorsum. 9, 1.
Sus quid, & ut a *porcetra* differat. 18, 6.
 Suspiciosus. 9, 12.
Susque deque. 16, 9.
 Syllogismi definitio ut ab Aristotele posita est Latine conversa. 15, 26.
 Symbolae. 6, 13.
 Sympotiacae quaestiones. *ib.*
- T.
- Tabularum obsignatio. 14, 2.
 Taenarus promontor. 6, 19.
Talabarriones, apud Laberium. 16, 7.
 Talenta Attica tria quot H. S. 3, 17.
 Talentum magnum. 11, 10.
 Talionis poena ex XII tabulis. 20, 1. ad aestimationem iudicis redigi solita. *ibid.*
 Tarquinius Superbus Romanorum rex. 1, 19.

I N D E X

- Taurus philosophus** quid A. Gellio responderit percontanti an philosophus irasceretur. I, 26. A. Gellium convivio accipit. 17, 8. Stoicorum hostis. 12, 5.
Taxare. 2, 9.
Tegmine onychino flumina, apud Levium. 19, 7.
Telorum vocabula. 10, 25.
Tempestas, anceps vocabulum. 12, 9.
Templum. 14, 7.
Tempore revelantur omnia. 12, 11.
Tentamenti gratia. 9, 15.
Ternio lunae. 1, 20.
Terrae motus causa incerta, 3, 28. feriae ob terrae motum indictae. *ibid.*
Terrai, gignendi casu. 13, 24.
Terra movet. 2, 28. 4, 6.
Tertiumne consul, an *tertio*, dici oporteat. 10, 1.
Testamenti genera tria. 15, 27.
Testimonium adversus clientem nemo dicit. 5, 13.
Testimonii falsi convicti, de saxo Tarpeio deiciebantur, ex XII tabulis. 20, 1.
Terentius quando floruerit. 17, 21.
Testium intercessio. 14, 2.
Testor, commune verbum. 15, 13.
Thebani Lacedaemonios apud Leuctra quando superaverint. 17, 21.
Themistocles Atheniensem dux quando & ubi Xerxem devicerit. 17, 21.
Theodectes. 10, 8.
Theophrastus Peripateticus. 1, 3. 8, 8. 16, 15.
Theophrastus Aristotelis successor. 13, 5.
Theopompus in Mausolaeo certamine victor. 10, 18.
Theseum certamen. 15, 20.
Thracia Sithon dicta. *ibid.*
Thracus homo. 19, 12.
Thucydides quo tempore floruerit, & qua aetate mortuus. 10, 23.
Tiberianae domus bibliotheca. 13, 18.
Tiberius Caesar consultus de civica corona. 5, 6.
Tibiae cantus multis doloribus hominum leniendis adhibetur. 4, 13.
Tibiis uti quando Athenienses deserint. 15, 17.
Tiburtina bibliotheca in Herculis templo. 10, 5.
Timaeus Graece de rebus populi Romani scripsit. 11, 1.
Timarchus ab Aeschine de impudicitia accusatus. 18, 3.
Timochares Pyrrhum veneno necare proponit: quod Niciam fecisse vult Quadrigarius. 3, 8.
Timon amarulentus in Platonem invectus. 3, 17.
Timor cur sanguinem contrahat. 19, 6.
Tiro Tullius M. Ciceronis libertus. 4, 10. 7, 3. 13, 9. 15, 9. quae in oratione M. Catonis, quam pro Rhodiensibus habuit, repre-

RERUM ET VERBORUM.

- henderit, & quomodo ad ea responsum. 7, 3.
- Tis*, generandi casu apud Plautum. 20, 6.
- Titus Caltricius. 1, 6.
- Toga virorum Romanorum primus amictus. 7, 12.
- Tollere*, pro *corrigere*. 1, 17.
- Tonus fummus. 13, 25.
- Tolosanum aurum. 3, 9.
- L. Torquatus. 1, 5.
- Manlii Torquati pugna cum Gallo, quae illi cognomen dedit. 9, 13.
- Tragula. 10, 25.
- Traiani templum. 11, 17.
- Traiani forum. 15, 25.
- Transalpinus. 15, 30.
- Transgressum navium* recte dici apud Sallustium. 10, 26.
- Tres & tris* Virgilio. 3, 19.
- Triangulae metae. 1, 20.
- Tribuni militares quando consulari imperio Romae. 17, 21.
- Tribuni plebei & aediles quando creati. *ibid.*
- Tribuni plebei quot? 7, 19. ad quid creati? 13, 12. pensionem, non etiam vocationem habent. *ibid.* neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re possunt. 15, 27. nullum eis diem Roma abesse licet. 3, 2.
- Tribunicium decretum super L. Scipione Asiatico. 7, 19.
- Tribus* pro loco & pro hominibus. 18, 7.
- Tributa comitia. 17, 26.
- Tributus. 13, 19.
- Trifaces. 10, 25.
- Triquetra. 1, 20.
- Triseclisenex Nestor*, apud Livium. 19, 7.
- Triticum* an pluraliter dicitur. 19, 8.
- Triumphalis corona. 5, 6.
- Triumphus quo minus agatur quae impediunt. 5, 6.
- Triumviri reipublicae constituendae. 14, 7.
- Trufatiles molae. 3, 3.
- Tubicines. 20, 2.
- C. Tuditani commentarii. 13, 14.
- M. Tuditanus consul. 17, 21.
- Tumultuarium studium. 13, 23.
- Tunica muliebris. 6, 10.
- Tunicae virorum Romanorum. 7, 12.
- Tunicis uti prolixis viro indecorum. *ibid.*
- Turbulentus. 11, 15.
- L. Turius. 14, 2.
- Turres*, in re militari. 10, 9.
- Tutelae pupillari muliebris praelata. 5, 13.
- Tutorum in pupillos potestas. 5, 19.
- Tyros* Saxra dicta. 14, 6.

V.

- Vagire. 16, 17.
- Valeri*, in vocandi casu prima syllaba acuta. 13, 25.
- Q. Valerius consul. 17, 21.
- Valerius Probus grammaticus. 4, 7. 9, 9. quodam loco apud Sallustium, pro *eloquentia*, *loquentia* legit. 1, 15.

I N D E X

- Vallum dentium. *ibid.*
Vani, proprie qui. 18, 4.
 M. Varro & P. Nigidius Ciceroni Caesarique coaetanei. 19, 14. Menippum in Satiris aemulatus. 2, 18. qua ratione usus sit in Plauti comoediis dignoscendis. 3, 3. Varronianae XXI Plauti comoediae appellatae. *ib.* libri eius hebdomadam, cum proscriptus esset direpta ipsius bibliotheca non comparuerunt. 3, 10. eius epistolae ad Oppium quaedam capita. 14, 7. Cn. Pompeio commentarium Isagogicum dedit. *ibid.* in quibus tribus trium formarum orationis dicat esse exempla. *ibid.*
 Varro triumvir. 13, 12. tribunus plebei. *ibid.*
 Vasum. 13, 12.
Vaticanus deus unde. 16, 17.
 Ubera feminis ad quid a natura data. 12, 1.
 Uberes formae dicendi. 7, 14.
Ve particulae vis. 5, 12. 26, 15.
Vecors qua vi particulae *ve* dicatur. 5, 12.
 Vehemens. 16, 5.
 Vehicula praebenda publice conducta. 15, 4.
Veiovis quis deus? quid ei immoletur, quod eius simulacrum. 5, 12.
 Velia oppidum. 10, 16.
 Velitari. 6, 10.
 Velitatum. 12, 15.
 Velius Longus. 18, 9.
 Velocitatis singulariae homines. 9, 4.
 Vellicatum. 12, 15.
Vena quid, & ad quid exploretur? 18, 10.
 Venae in hominibus septenario numero moventur. 3, 10.
 Venam solvi militibus ignominiosum. 10, 8.
Venationis pugna in circo. 5, 14.
Venenum anceps vocabulum. 12, 9.
 Venenum praesentarium. 6, 4.
Veneror, commune verbum. 15, 13.
 Venia quando deprecanda. II, 8.
 Venter timore repentino cur effluat. 19, 4.
 Ventidius Bassus humili loco natus, tribunus plebei, praetor & consul, pontifexque maximus, qui a M. Antonio hostis iudicatus primus de Parthis triumphavit. 15, 4.
 Ventorum varia nomina, unde singuli veniant, variaeque de eorum numero opiniones. 2, 22.
Verant, apud Ennium. 18, 2.
 Verba communia. 15, 13.
Verba dedit, apud Q. Claudium. 17, 2.
 Verba nova etiam prisca dici. II, 17.
 Verba nova fugienda. *ibid.*
 Verba prisca & insolentia fugienda. I, 10. II, 17.

RERUM ET VERBORUM.

- Verba quae in utramque partem significatione reciproca dicuntur. 9, 12.
- Verba vetera longa aetate obliterantur. 20, 1.
- Verbis pluribus idem significantibus quem in modum utendum & ad quid; eamque in rem testimonia auctorum plurima. 13, 24.
- P. Virgilius multae antiquitatis. 5, 12. ritu urfino versus peperit. 17, 11. Aeneida nondum limatam comburi voluit, in qua multa corrigenda. *ib.* non bene e Pindaro flagrantiam Aetnae expressit. 17, 10. quos versus Parthenii ac Homeri imitatus sit. 13, 26. Lucretium etiam imitatus. 1, 21. quibus verbis abiecte & ignaviter usus dicatur; & quid illis, qui hoc dicunt, respondendum. 2, 6. quibus versibus civilem diem designaverit. 3, 2. ut Graecos poetas Latine expresserit. 9, 9. nequidquam ab Annaeo Cornuto reprehensus. 9, 10. contra Higinum ab errore defensus. 5, 8. 6, 6. Nolam cur e versibus suis exemerit. 7, 20. quos versus Homeri bene, quos male vertisse existimatus sit. 9, 9. frustra eum Seneca reprehendit. 12, 2. duplex apud eum lectio. 4, 1. quos eius errores Higinus notaverit. 10, 16.
- Veritas temporis filia. 12, 11.
- Verrii Flacci error. 16, 14. 17, 6.
- Verruca quid Catoni. 3, 6.
- Versus per singula vocabula singulis syllabis increfcens. 14, 6.
- Vertenda Graeca Latine quomodo? 9, 9.
- Veruta. 10, 25.
- L. Verutius. 20, 1.
- Vescus. 16, 5.
- Vestalis qualis esse debeat, quibus rebus a sacerdotio excusetur, quo iure sit simul atque capta est; ritusque capiendi, & cur capi dicatur: verba item sollemnina pontificis maximi eam capientis. 1, 12.
- Vestalis prima a rege Numa capta. *ibid.*
- Vestalis virgo cur *Amata* vocetur a pontifice. *ibid.*
- Vestibulum quid, & unde? 16, 5.
- Vestibulum inferni, apud Virgilium. 16, 5.
- Vesticeps. 5, 19.
- Vestrorum, pro *vestrum*, apud Plautum. 20, 6.
- Veteres proprie & integre locuti. 7, 12.
- Vexare, grave verbum. 2, 6.
- Via Laurentina. 10, 2.
- Viaticum, pro facultate & paratu magno. 17, 2.
- Viator in carcerem ducit. 4, 10.
- Viatores magistratuum licio transverso cincti. 12, 3.
- Vicem. 10, 3.
- Victoria impulverea. 4, 15.

I N D E X

- Victoria praepes. 6, 6.
 Victoriae aedes a Cn. Pompeio dedicata. 10, 1.
 Victoriosus. 4, 9.
Virtu, donandi casu. 4, 16.
 Videndi rationes variae secundum varios philosophos. 5, 6.
 Victa poma. 13, 3.
Vindicia quid, & ut olim fieret. 20, 10.
 Vini genera tria. 13, 29.
 Vinum ut fumendum, & ad quid, secundum Platonem. 15, 2.
 Vinum apud antiquos in convivio quare. 17, 20.
 Vinum mulieribus Romanis ad quid interdictum. 10, 23.
 Vinum cur rarius congelascit. 17, 8.
 Vinum eructum. 11, 7.
 Vinum Lesbium; item Rhodium. 13, 5.
Vinolentus, & id genus nomina quo in significato dicantur. 11, 15.
 Viperarum morsibus tibiae cantum mederi. 4, 13.
 Vir mulieri iudex. 10, 23.
 Vir uxorem in adulterio deprehensam impune occidit; contra uxor virum etiam deprehensum ne contingere quidem potest. 10, 23.
 Virescere. 8, 11.
 Virgis caedi viris honestis civibusque Romanis indignum. 10, 3.
 Viri Romae per Castorem iurarunt. 11, 6.
 Viri illustres qui floruerint post Romam conditam ante secundum bellum Carthaginensium. 17, 21.
 Virtutum aequiparatio etiam speciem aemulationis creat. 14, 3.
 Vita humana ferro similis. *ibid.*
 Vitam beatam quid efficiat. 11, 2.
 Vitia quae duo maxima Epicureto. 17, 19.
Vitium quid, & ut a morbo differat in edicto aedilium curulium. 4, 2.
Vivaria quo nomine veteres appellaverunt? 2, 20.
Ultra, veteribus *uls.* 12, 13.
 Ulysses apud Homerum non ex guttore, sed ex pectore vocem misit. 1, 15.
 Umbri quid *diem* appellaverint. 3, 2.
 Undarum motus cur alio modo aquilonibus, alio modo austris flantibus fiant. 2, 30.
 Undiquevorsum. 7, 16.
 Vocandi casus nomina, ut *Valeri*, ubi acuenda. 13, 24.
 Vocationem qui habeant. 13, 2.
 Vocationem tribunus plebei non habet, sed praesensionem. 13, 12.
 Voces etiam petulantiores Romae poenitae. 10, 6.
 Voconium plebiscitum de coercendis mulierum hereditatibus. 20, 1.

RERUM ET VERBORUM.

Voculatio Nigidio quid. 13,
25.

Voculationes. 13, 6.

Vocum notae. *ibid.*

Volcani area. 4, 5.

Voluntas an poenienda. 7, 3.

Volup. 12, 4.

Voluptas quid sit, philosophorum variae opiniones. 4, 5. 12, 5.

Voluptatis definitio secundum Epicurum. 2, 6.

Voluptates foedae, quaeque nobis cum belluis communes. 19, 2.

Vox, corpusne sit, an ἀσάματον, diversae diversorum philosophorum sententiae. 5, 15.

Urbanorum praediorum magni reditus. 14, 1.

Urbes & Urbis, Virgilio. 13, 19.

Urinam cur ignis laceffat. 19, 4.

Ufuscapio copulate dicta. 7, 10.

Ut Usurpetur mulier, quamdiu ex XII tabulis viro abesse debeat. 3, 2.

Utor, commune verbum. 15, 13.

Vulcatii Sedigiti de poetis

Latinis iudicium. 15, 24.

X.

Xeniades. 2, 18.

Xenophilus. 4, 11.

Xenophon an aemulus Platonis fuerit. 4, 3.

Xerxes quando Themistocle duce ab Atheniensibus fuerit victus. 17, 21.

Xerxes libros publicos Athenis asportat in Persas. 6, 17.

Z.

Zeno Citiensis & Epicurus Atheniensis, philosophi celebres erant, quando bellum cum rege Pyrrho a Romanis sumtum est. 17, 21.

Zeno censuit voluptatem esse indifferens. 9, 5. ad Zenonis scripta refellenda quanta cura quantoque apparatu aggressus sit Carneades. 17, 15.

Zephyrus ventus. 2, 22.

Zodiacus. 3, 10.

Zonae plenae argenti. 15, 12?

I N D E X

GRAECARUM VOCUM

QUAE HIS GELLII LIBRIS SUNT INSERTAE.

A.

- Ἄγγειον. 18, 10.
 Ἀγόραιοι homines. 27, 3.
 Ἀδιάφορον. 2, 7.
 Ἀδιαφορεῖν. 16, 9.
 Ἀδρὸν dicendi genus. 7, 14.
 Ἀδοξοὶ ὑποθέσεις. 17, 12.
 Αἰγλῆς athleta quidam Sa-
 mius. 5, 9.
 Αἰδοπα οἶνον cur dixerit Ho-
 merus. 17, 8.
 Αἰθρηγ ἐνέτης βορέης. 2, 22.
 Αἰσχύνη. 19, 6.
 Ἀκαλυφῆ. 4, 11.
 Ἀκόλαστος. 7, 11.
 Ἀκουστικοί. 1, 9.
 Ἀκρατής. 19, 2.
 Ἀκροατικὰ & ἐξωτερικά. 20,
 5.
 Ἀκροατικαὶ disciplinae. *ibid.*
 Ἀμαζαί. 2, 21.
 Ἀμετροπέτης. 1, 15.
 Ἀμπελώνες. 2, 20.
 Ἀμφισβητήμενον ἀντὶ ὁμολο-
 γουμένου. 17, 5.
 Ἀναληψία. 12, 5.
 Ἀναλογία. 2, 25.
 Ἀγανεύσθαι. 15, 25.

- Ἀνατομαί. 10, 10.
 Ἀναψύξαι. 13, 29.
 Ἀνέχου καὶ ἀπέχου. 17, 19.
 Ἀντιστρέφοντα argumenta.
 5, 10. 9, 16.
 Ἀνωμαλία. 2, 25.
 Ἀξίωμα. 16, 8.
 Ἀοργησία καὶ ἀναληψία. 1,
 26.
 Ἀπάθεια. 19, 12. 12, 5.
 Ἀπαρέμφατον. 1, 7.
 Ἀπαρκτίας. 2, 22.
 Ἀπληρώτης. *ibid.*
 Ἀποπροηγούμενα. 12, 5.
 Ἀπορητικοί. 11, 5.
 Ἀπορον. 9, 15.
 Ἀργέστης. 2, 22.
 Ἄρκτος. 2, 21.
 Ἀσάματον. 5, 15.
 Ἀσωτος. 7, 11.
 Αὐτόματος θάνατος. 1, 31.
 Ἀχρεῖος. 7, 11.

B.

- Βάρβαρον. 6, 20.
 Βαστάζοντες. 5, 3.
 Βούλιμος. 16, 3.
 Βοώτης. 2, 21.

INDEX GRAECARUM DICTIONUM.

Γ.

Γλαυκῶπις Lat. Caesia. 2, 26.
Γραμμῆ Euclidi, quid. 1, 20.

Δ.

Δαφνώνες. 2, 20.
Δειλινὸς περίπατος. 20, 5.
Δημαγωγοί. 3, 13.
Δημηγορίας. 18, 7.
ἢ διὰ τεσσάρων συμφωνία. 3,
10.
Διεzeugμένον ἀξίωμα. 16, 8.
οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίται.
1, 18.
Δυσχερές. 4, 15.

Ε.

Ἐβδομάς. 3, 10.
Εἰς τετάρτην. 10, 24.
Εἰσαγωγή. 16, 8.
Ἐχεχειρία. 1, 25.
Ἐνθυμήματα. 6, 13.
ἢ ἐξαιότης φύσις. *ibid.*
Ἐξωμίδες. 7, 11.
Ἐξωτερικὰ & ἀκροατικά. 20,
5.
Ἐξωτερικὰὶ disciplinae. *ibid.*
Ἐπιγλωττίς. 17, 11.
Ἐσημερίς. 5, 18.
Ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν. 20, 6.
Ἐπίκοινον. 13, 7.
Ἐπίτασις. 7, 7.
Ἐρυθρός. 2, 26.
Εὐρόνοτος. 2, 22.
Ἐφεκτικοί. 10, 5.
Ἐφῶδιον. 17, 2.
Ἐχημυθία. 1, 9.
Ἐωδινὸς περίπατος. 20, 5.

Ζ.

Ζέφυρος. 2, 22.

Θ.

Θάλασσα ἢ εἶσω. 10, 7.

Ι.

Ἰάπυξ. 2, 2.
Ἰσοκατάληκτα. 18, 8.
Ἰσονύκτιος aut ἰσημερινὸς cir-
culus. 2, 22.
Ἰστόποδες. 10, 25.
Ἰσχνὸν dicendi genus. 7, 14.

Κ.

Καθήκοντα. 1, 13.
Κακότροπος. 7, 11.
Κανονική. 16, 18.
Κήδομαι ὑμῶν. 20, 6.
Κλέπτης. 1, 18.
Κλίμακες. 10, 15.
Κλιμακтерικός. 15, 7.
Κέρρος οἶνος. 13, 29.
Κοιλία ἢ κάτω. 1, 18.
Κοινόβιον. 1, 10.
Κόλασις. 6, 14.
Κρηπίδες. 13, 20.
Κρικωτὴ σφαῖρα. 3, 10.
Κριτικοὶ vel κρίσιμοι dies me-
dicis. *ibid.*
Κρύσταλλος. 19, 4.
Κύαμος. 4, 11.
Κύβες. 1, 20.

Λ.

Λαγώς. 1, 18.
Λίψ. 2, 22.

I N D E X

M.

- Μεθήματα. 1, 9, 14, 3.
 Μαθηματικά. 1, 9.
 Μελαγχολία. 18, 7.
 Μελισσάνες. 2, 20.
 Μέλος. 16, 18.
 Μέσα, quae & ἀδιάφορα. 2, 7.
 Μέσον dicendi genus. 7, 14.
 Μετρική. 16, 18.
 Μετριότης. 1, 26.
 Μιαρός. 7, 11.
 Μοῖρα πεπρωμένη καὶ εἰμαρ-
 μένη. 6, 3.
 Μοχθηροί. 18, 4.
 Μυρον τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ. 13,
 27.
 Μύωψ. 4, 2.

N.

- Νάνος. 19, 13.
 Notis humor. 2, 22.
 Νότος Lat. Auster. *ibid.*
 Νουθεσία. 6, 14.
 Νωδός. 4, 2.

Ξ.

- Ξανθός color, item πυρρός,
 & ἐρυθρός. 2, 26.

O.

- Ὁδοῦ πάρεργον. 17, 20.
 Ὁμοιοτέλευτα καὶ ὁμοίωπτα-
 τα. 18, 8.
 Ἄντι ὁμολογουμένου τὸ ἀμ-
 φισβητέμενον. 17, 5.
 Ὀπτική. 16, 18.
 Ὀρισμοί. 1, 25.
 Οὐ παντὸς ἀνδρὸς εἰς Κόριν-
 θον ἔστ' ὁ πλοῦς. 1, 8.

Ὀψιμαθία. 11, 7.

Π.

- Πάθη. 1, 26, 19, 12.
 Παιδεία. 13, 15.
 Παραγωγή. 11, 15.
 Παράδειγμα. 6, 14.
 Παράδεισοι. 2, 20.
 Παραδιεζευγμένον ἀξίωμα.
 16, 8.
 Παρακείμενος. 11, 9.
 Παιρῆται. 6, 16.
 κατὰ Παρακολήθησιν. 6, 1.
 Πάρισα. 8, 18.
 Πέμματα quae & τραγήμα-
 τα. 13, 11.
 Περιείναι. 1, 22.
 Περίπατος δειλινός & ἑωθινός.
 20, 5.
 Περιπλόμενος ἐνῆαυτός. 3, 16.

P.

- Ρυθμός. 16, 18.

Σ.

- Σκεπτικοί. 11, 5.
 Σόλοικον. 5, 20.
 Σπάδιξ. 3, 9.
 Σπάρτοι. 17, 3.
 Σπυδὸς βραδέως. 10, 20.
 Στέρησις. 16, 26.
 Στερητικὸν μόριον. 5, 12.
 Συγκαταδέσεις. 12, 2.
 Συμπλεγεμένον ἀξίωμα. 16,
 8.
 Συμφανία ἢ διὰ τεσσάρων. 3,
 10.
 Συναγχη, synanche. 11, 9.
 Συνημμένον ἀξίωμα. 16, 8.
 Σφυγμός. 18, 10.

GRAECARUM DICTIONUM.

Σχήματα, ἐπίπεδον καὶ στε-
ρεόν. 1, 20.

Ἐπογραφαί. 2, 25.

Ἐπτιος. 13, 9.

Ἐφορβός. *ibid.*

Τ.

Φ.

Τανυπτέρυγες. 6, 6.

Τεχνικοί. 17, 5.

Τεχνίται οἱ περὶ τὸν Διόνυσον.
20, 4.

Τιμωρία. 6, 14.

Τραγῆματα. 6, 13. 13, II.

Τραχεῖα ἀρτηρία. 17, II.

Τρίας. 1, 20.

Τροπαὶ θεριναὶ καὶ χειμερι-
ναί. 2, 22.

Τόποι. 1, 25.

Τυφῶνες. 19, I.

Φαντασίας. 11, 5. 19, I.

Φθίσις, phthifis. 4, 2.

Φιλανθρωπία. 13, 15.

Φοινίξ, vel potius Φοινικοῦς.
2, 26.

Φοῖνιξ. 3, 9.

Φορτικοί. 18, 4.

Φρέαρ. 1, 18.

Φυσικοί. 1, 9.

Φῶρ. 1, 18.

Τ.

Χ.

Ἐγγιὲς νόμιμον δις ζευγμένον.
2, 7.

Ἐάδες. 13, 9.

Ἐπτιος. *ibid.*

Χαλεπόν. 4, 15.

Χαρακτῆρες. 7, 14.

Χειμεριναὶ τροπαί. 2, 22.

Χειριδωτοὶ tunicae, a Lat.
dictae Chiridotae. 7, 12.

